WEGEN NA ROME

het Nederlands elftal
WK 1978 t/m EK 1980

Gerard Tuk

Wegen na Rome

Wegen na Rome

het Nederlands elftal
WK 1978 – EK 1980

Gerard Tuk

2018

Wegen na Rome
Copyright © 2018
Auteur: Gerard Tuk
Omslagontwerp: Gerard Tuk
Lettertype: Georgia
Tekst eerste editie: 25 juni 2018
Tekstcorrecties: 29 mei 2026

Druk: www.pumbo.nl

ISBN 978-90-823962-1-8
NUR-code: 480
NUR-omschrijving: Sport en spel algemeen
www.pumbo.nl/boek/wegennarome
www.wegennarome.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Over dit boek

Toen ik in het voorjaar van 2013 *So Wurden Wir Europameister* van Karl-Heinz Rummenigge kocht bij het tweedehands boekwinkeltje van Dipl.-Ing. Architekt Frank Wiedemann uit Braunschweig, was dat bij mijn weten het enige boek ter wereld over het EK van 1980.
In het Duits. *'Viele Grüße!'* had de verkoper handgeschreven via de bubbeltjesenvelop toegeroepen. In de maand van deze aankoop won Nederland met 3–0 van Estland en met 4–0 van Roemenië. Het zou die zes punten uiteindelijk niet eens nodig hebben om zich te kwalificeren voor het WK van 2014.

Pas in het voorjaar van 2016 verscheen er een tweede kroniek over datzelfde toernooi: *De Grote Duivels* van Geert De Vriese en Frank Van Laeken. In het Nederlands, geschreven door twee Vlamingen. Het vaderlandse voetbal stond er toen anders voor. Oranje was een grote afwezige op de Europese eindronde van datzelfde jaar. Het zou ook het WK van 2018 gaan missen.
Maar in 1980, toen waren we er toch wel bij? Waarom wordt er zo weinig met Hollandse ogen op dat toernooi teruggekeken?

In 2008 wordt *het vergeten EK van 1980* door *VI TV* uitgezonden. Ernie Brandts komt aan het woord in de documentaire, die nog net geen vijf minuten duurt. 'Van het WK 1978 weet ik nog heel veel', zegt de Brabander. 'Dat wordt ook steeds herhaald, maar…' Ernie schudt zijn hoofd. 'Van EK '80 weet ik gewoon wat minder. Ik weet nog dat we met 3–2 gewonnen hebben… Even kijken, 2–0 achter, 3–2 voor dacht ik.' De voormalige PSV'er schudt opnieuw verontschuldigend zijn hoofd. 'Ik zou niet meer weten wie de doelpunten gemaakt heeft.' Aldus Brandts, die kennelijk de laatste kwalificatiewedstrijd bedoelt. Gekleed in trainingspak en gezeten op een lege tribune reageert hij vervolgens op de suggestie van de journalist dat het aan de zware voorbereiding van Zwartkruis gelegen zou hebben. De speler valt hem niet echt bij.

Boeken over het Nederlands elftal vertellen ook vrij weinig over dit toernooi. Neem de biografie van Jan Zwartkruis: daarin staat veel te lezen over Argentinië '78, toen Ernst Happel de eindverantwoordelijke was. Het EK van 1980 beslaat echter maar één bladzijde; minder nog dan het officieuze mini-WK in Uruguay, een half jaar later.
In de biografie van Arie Haan ligt die verhouding iets minder scheef, maar ook daar is het EK '80 slechts twee pagina's toebedeeld, tegenover twaalf voor het WK '78. *Oranje, de neergang* heet het hoofdstuk en de beide bladzijden gaan vooral over de vraag of Arie zou meedoen, niet over het voetbal zelf. Van de eerste wedstrijd wordt alleen de uitslag vermeld, het verslag van de tweede is niet meer dan een analyse van die tegentreffer waaraan Haan zelf schuld had.

De biografie *De Gebroeders* van Willy en René van de Kerkhof bevat nog wel een apart hoofdstuk over dit toernooi, maar het aantal bladzijden (net iets meer dan vijf) is opnieuw mager ten opzichte van 1978 (31 pagina's). Twee broers die beiden alle drie de wedstrijden in de basis startten, en dan toch zo weinig te melden hebben.
Het eigenlijke voetbal wordt beschreven in amper één pagina, met als openingszin: 'Tja.' De tweede zin luidt: 'Het EK van 1980 in Italië.' En de derde en vierde: 'Weinig toernooien zijn zo ver weggezakt in het Nederlands voetbalgeheugen als dit. Het EK was namelijk een regelrechte deceptie.'
Ook hier over het eerste potje niet meer dan de uitslag en bij de wedstrijd tegen West-Duitsland een boetekleed. 'Jongeling Bernd Schuster veegt de vloer aan met Willy, die na het beëindigen van zijn voetballoopbaan zal zeggen dat Schuster en George Best de enige spelers zijn die hem echt weggespeeld hebben. Met een afstandsschot scoort Willy in de tweede helft nog wel een van de twee Nederlandse tegendoelpunten, maar die mogen niet meer baten.'

Het boek *Een Elftal Bondscoaches* van Koen Greven en Erik Oudshoorn is eveneens illustratief voor de belangstelling die er achteraf nog is voor het Europees kampioenschap in Italië. Het bevat een hoofdstuk van 21 pagina's over Jan Zwartkruis. Niet slecht; zeker niet als je ziet dat Rinus Michels er maar een paar meer heeft, verspreid

over twee hoofdstukken. Maar van die 21 pagina's worden er slechts twee aan het EK in 1980 besteed. Het gaat vrijwel alleen maar over randzaken als het hotel en de sfeer.

Was dit EK dan zo oninteressant? Nou, een mooi toernooi was het zeker niet. Matig gevulde stadions, weinig doelpunten, omkoopschandalen in het gastland, supportersgeweld. Dat het te warm was om goed te voetballen was misschien nog wel het beste nieuws.
Die volley van Marco van Basten in 1988 was inderdaad schitterend. Maar wie herinnert zich de prachtige kopbal van Michel van de Korput in de slotminuten tegen Tsjecho-Slowakije? Afgekeurd – was het wel buitenspel eigenlijk? Het had de stap naar brons kunnen zijn.

Dit boek begint in 1978, met een terugblik op die beroemde bal tegen de paal. In een gedetailleerd hoofdstuk wordt uit de doeken gedaan hoe Rensenbrink daar door de jaren heen tegenaan keek. De grootte van de kans wordt tot ware proporties teruggebracht. Pertinente onjuistheden in boeken en kranten worden aangegeven. De kwalificatie voor het EK wordt opgehaald. Beschreven wordt hoe Nederland vraagt naar de vedettes van weleer en zich ternauwernood – maar verdiend – plaatst voor de eindronde. Met meer overtuiging dan België. In een veel sterkere poule dan West-Duitsland.

En dan die eindronde zelf: één wedstrijd gewonnen, eentje krap verloren en één gelijkspel. Dezelfde cijfers als het WK van 1978 en het EK van 1988. Ook Denemarken zou later met zulke resultaten de hoofdprijs in Europa halen. Was het eigenlijk zo slecht? Als die 3–2 tegen West-Duitsland omgekeerd was geweest, had Oranje in de finale gestaan. Als het in de groep van België geloot had misschien ook wel.

Overdoen kunnen we het niet.
Het allemaal nog eens goed op een rij zetten wel.

Gerard Tuk
Delft, juni 2018

Inhoud

1. Tegen de paal! 13
2. Mythen en sagen 39
3. Degradatiegevoel 61
4. Niet alles goud wat er blinkt 75
5. Winterdip ’78/’79 103
6. Puntverlies 113
7. Argentinië ’79 129
8. Het wordt spannend 149
9. Wonder van Leipzig 171
10. Winterdip ’79/’80 197
11. Via Oostenrijk 213
12. De wegen van België 241
13. Griekenland 261
14. Die ene strafschop 281
15. Mulders kippenhok 303
16. West-Duitsland 309
17. Dat ene kansje 335
18. Tsjecho-Slowakije 357
19. Einde van een tijdperk 383
20. De strijd om het brons 405
21. Buren in de finale 411

Deel I

1. Tegen de paal!

Als heel Nederland op zondagavond 25 juni 1978 huiverend aan de buis gekluisterd zit voor de zinderende finale van het wereldkampioenschap voetbal in Argentinië en de digitale klok in de bovenhoek van het beeldscherm 44:44 vertoont, heeft het hele vaderland even één ding gemeen: de gedachte dat er een verlenging aankomt.

Commentator Theo Reitsma is bezig met een korte analyse, waarin hij Willy van de Kerkhof prijst als 'degene die ervoor gezorgd heeft dat Mario Kempes niet echt uit de verf gekomen is'. De gevreesde ster van de tegenpartij heeft de 1–0 gescoord, maar daar is het meteen ook bij gebleven. Het doelpunt van Dick Nanninga, acht minuten voor tijd, betekende dus de gelijkmaker. De strijd is, een kwart minuut voor het verstrijken van de reguliere negentig minuten, verre van verloren. Sterker nog: de Hollanders hebben een fase achter de rug waarin ze de betere ploeg waren.

Niet alleen Reitsma, maar ook zijn Britse collega Hugh Johns is voor de televisie bezig de loftrompet te steken over de uitblinkende middenvelder van PSV. *'Kempes… And there's Willy van de Kerkhof again. Tremendous player, this Willy van de Kerkhof. Came in to the Dutch side after his brother René… Has two fewer caps, one fewer goals, but he is some player.'* [1]

Terwijl twee Europese commentatoren de rol van de opponent van Kempes analyseren, straalt alles in het veld uit dat de spelers zich opmaken voor een korte pauze en daarna tweemaal vijftien minuten langer doorvoetballen. Jan Jongbloed heeft de bal opgeraapt die *de Stofzuiger* zojuist behendig inpikte van die befaamde tegenspeler aan wie

[1] Kempes… En daar is Willy van de Kerkhof weer. Geweldige speler, deze Willy van de Kerkhof. Kwam in de Hollandse ploeg na zijn broer René. Heeft twee interlands minder, één doelpunt minder, maar hij is me een speler.

trainer Ernst Happel hem gekoppeld heeft. De doelman stuitert eens rustig en kiest voor een lange en vooral ook hoge uittrap. Tarantini ontvangt die vol op zijn voorhoofd, onder het toeziend oog van René van de Kerkhof. De Argentijn kopt net zo bot naar voren als Jongbloed zojuist de andere kant op schoot. De Nederlandse verdedigers zijn alert en doen tijdig een stapje vooruit. Leopoldo Luque blijft staan; aanvoerder Krol appelleert terecht voor buitenspel. Ernie Brandts rost de bal weg, als mosterd na een maaltijd die in afwachting is van een zware laatste gang. Een nagerecht, het toetje: de verlenging. Scheidsrechter Gonella fluit gedecideerd voor een vrije trap.

'De officiële speeltijd zit erop… straks', zegt Reitsma, en meteen nadat hij het woordje 'straks' heeft uitgesproken, springen de cijfers van het klokje in de hoek op 45:00. Gallego poogt een hakje in de richting van de plek waar de spelhervatting gaat plaatsvinden. De altijd bedrijvige Arie Haan zet het op een drafje. Hij heeft een prima toernooi gespeeld en is ook nu, op dit moment waarop het spel even stilligt, gretig. Dat de beide speelhelften verstreken zijn, doet er voor hem niet toe.

Rechts in beeld sjokken Rob Rensenbrink en Dick Nanninga naar voren. Zij gaan nog één keer hun posities innemen, aan het front, waar doorgaans de doelpunten vallen. Rensenbrink heeft er al vijf gemaakt in dit toernooi, al moet daarbij gezegd worden dat vier ervan strafschoppen waren. Nanninga scoorde er eentje, als invaller, in de finale die vanavond gaande is. Het is dankzij die noeste kopstoot dat Oranje nog steeds kans maakt op de hoofdprijs. Natuurlijk ook dankzij René van de Kerkhof, die de perfecte voorzet gaf, en Arie Haan, door wiens geplaatste balletje de snelle rechtsbuiten naar de achterlijn gestuurd werd.

Drie weken eerder legde Johnny Rep aan journalisten uit waarom zijn concurrent voor de spitspositie weinig kans had om tijdens het WK veel in actie te komen. 'Nanninga heeft maar één gevaarlijk wapen,' had de beoogde basisspeler gezegd: 'zijn keiharde kopballen bij hoge voorzetten voor het doel. Als we tegen de echte toppers in actie moeten komen, is dat niet veel waard. Vooral Argentijnse en Braziliaanse verdedigers zijn meedogenloos. Ook Italiaanse, Duitse en Poolse verdedigers zijn getruct genoeg om een speler als Nanninga onschadelijk te maken. Die

bikkelharde jongens zorgen er wel voor dat hij geen centimeter van de grond komt. Bij iedere voorzet houden ze hem aan het shirtje of gewoon met een greep om het lichaam aan de grond. Desnoods slaan ze twee armen tegelijk om hem heen.'

Armen had Dick wel om hem heen gehad in deze wedstrijd. Van ploeggenoten. Ze vlogen hem om de hals, na die gelijkmaker. Rep, de man wiens woorden op 2 juni de kranten haalden, zat toen op de bank. Hij was gewisseld. Voor Nanninga.

Het Goudhaantje was gewend geraakt aan grote prijzen bij Ajax en had voor Oranje alle wedstrijden van het WK '74 volledig gespeeld. Tijdens het toernooi in Argentinië had hij al een eerste helft moeten missen. In de finale werd hij voor de tweede achtereenvolgende keer naar de kant gehaald. Tegen Italië was PSV'er Adrie van Kraaij in zijn plaats gekomen. Bijna had ook die wissel tot een doelpunt geleid, toen de invaller een voorzet gaf op een andere PSV-verdediger, Jan Poortvliet.

Er zijn twee Nederlandstalige biografieën van Johnny Rep: eentje uit 2010 en een andere uit 2016. In die laatste beklaagt de hoofdpersoon zich over zijn geringe aantal treffers op de wereldkampioenschappen, ook al is er niemand die het verder schopte dan hij. 'Die zeven WK-doelpunten hadden er eigenlijk veertien moeten zijn, dan was ik tevreden geweest', reflecteert hij. 'In de twee finales, tegen Duitsland en Argentinië, had ik eigenlijk twee keer moeten scoren.'

Rep zat in de finale van 1978 inderdaad tweemaal heel dicht bij een goal. 'Vijf centimeter aan de verkeerde kant van de paal', zegt hij over zijn eerste kans. De doelman stond nogal ver van de bekogelde hoek en ook nog eens op het verkeerde been. John had alleen iets meer naar het midden moeten mikken; Fillol was kansloos geweest. 'Die Argentijnse keeper haalde ook nog een bal van mij uit de kruising' is wel een beetje overdreven als hij het over die tweede kans heeft. Het was inderdaad net onder de lat, maar niet in het hoekje.

Rep beweert in 2016 dat Oranje echt álles tegen kreeg in die finale, maar wie kijkt naar hoe die vrije trap in de zesde minuut tot stand kwam, zal hem dat niet nazeggen. Rechtsachter Jorge Olguín legt héél

lichtjes zijn hand op de arm van Haan. Goed, het is een overtreding, maar wel eentje die je door de vingers zou kunnen zien.

Over zijn wissel wordt in *Buitenbeentje* ook nagekaart. 'Daar ben ik nog steeds boos over', zegt Rep in dat boek. 'Wie er dan uit gemoeten had? Weet ik veel. Een minder doelgerichte middenvelder misschien?'

In die eerdere biografie *Een roerig voetballeven* lopen de emoties minder hoog op als de vervanging door stormram Dick Nanninga ter sprake komt. 'Dat vond ik op zichzelf een hele goeie wissel', zei de spits toen. 'Niet dat ik minder goed kon koppen dan Dick, ik denk dat ik zelfs nog wel hoger sprong dan hij, maar hij was natuurlijk veel sterker. Hij maakte vlak voor tijd dan ook prachtig die 1–1. Maar ik vind het nog steeds jammer dat er geen verdediger uitgehaald is, zodat ik achter hem kon gaan spelen. Dan hadden we aanvallend nog meer kracht gehad.'

Het zijn verhalen achteraf, over wie had moeten spelen en wat er dan gebeurd zou zijn. Je hebt ook verhalen vóóraf, zoals die eerdergenoemde opmerking van Rep in de krant van 2 juni 1978. Of ruim twee maanden daarvoor, in *NRC Handelsblad*. 'Cruijff en Geels hebben bedankt, Kist en Van Leeuwen lijken vooralsnog te licht bevonden en Nico Jansen is voorlopig al blij met een plaatsje in de spits bij Feyenoord', schreef journalist Henri van der Steen toen. 'Veel keus heeft Ernst Happel dus niet. Moet het een "voetballende" spits worden, die veel beweegt en bovendien regelmatig scoort, dan komt zeker Johnny Rep in aanmerking. Zoekt Happel gewoon een rommelaar, die zijn kwaliteiten voornamelijk terugvindt in het strafschopgebied, dan is er eigenlijk nog maar één mogelijkheid: Dick Nanninga, de spits van Roda JC.'

Dick had zijn zesde competitiewedstrijd gespeeld na een afwezigheid van een half jaar als gevolg van een operatie aan zijn rug. Hij stond in de belangstelling: er werd gesproken over een eventuele transfer naar PSV, voor 1,2 miljoen gulden. 'Ik moet eerst eens zien of ik nog in het Nederlands elftal kom', zei De Lange. Dat gebeurde. Hij viel in tegen Iran en Peru, na zeventig minuten, tegen West-Duitsland na tachtig minuten en moest er in diezelfde wedstrijd al heel snel uit met rood. Nu, tegen Argentinië, is hij na 58 minuten ingevallen en heeft hij na 82 minuten de 1–1 binnengekopt.

De reguliere speeltijd is voorbij. De centrumspits van Roda JC staat voorin, voor die laatste vrije trap, net als de linksbuiten van Anderlecht. De lange verdediger Ernie Brandts, die toen ze achter stonden veelvuldig mee naar voren trok, heeft zich weer laten zakken. Olguín en Galván vergezellen hun tegenstanders. René van de Kerkhof ziet op de rechtervleugel wat minder heil in die laatste seconden. Of zullen het toch nog minuten zijn? Theo Reitsma verwacht van wel.

Tarantini, de directe tegenstander van René, neemt zijn plek in de verdediging in. Je weet maar nooit. Terwijl de scheidsrechter met zijn rug naar hem toe staat, legt Willy van de Kerkhof de bal neer voor Ruud Krol. De Helmonder, die eerder forse kritiek geuit heeft op de libero, heeft net als wie dan ook geen enkel benul van wat hem de komende seconden te wachten staat. De voorbereidingen worden getroffen, een meter of tien te ver naar voren, ruim voorbij de plek waar Luque buitenspel stond, op de middencirkel, een meter of vijf van de middenlijn.

Gonella kijkt op het horloge om zijn linkerpols en vervolgens over zijn rechterschouder. Hij fluit. Een lange, sierlijke trap van Ruud Krol jaagt de bal door de lucht. Tijdens de bijna drie seconden die het projectiel nodig heeft om zijn bestemming te bereiken, is de commentator stil. Ook Hugh Johns zwijgt. Naast hem heeft Jackie Charlton het woord genomen. Hij zet de analyse voort over de klasse van de Van de Kerkhofs. Het geluid van het publiek zwelt aan. Wat gebeurt hier? Nanninga ziet de voorzet over zich heen gaan en schat in dat die niet te belopen is. De pass is ook niet voor hem bedoeld. De spits blijft net buiten het strafschopgebied staan. Johan Neeskens, rechts van hem, ziet meer perspectieven en sprint in de richting van het doel. Op het moment dat Nanninga zijn opmars staakt, staan Gallego en Galván naast hem.

Bijna een half voetbalveld overbrugt Krol met zijn verre trap door de lucht. Op tien meter van de doellijn stuit de bal op. Rensenbrink sprint en Olguín rent mee. De vleugelaanvaller is vlugger en kan op de rand van het doelgebied zijn linkerbeen nog precies op tijd strekken. Fillol is uit zijn goal gekomen en gooit zich net te laat voor de Nederlander. Ze botsen tegen elkaar. Rob landt voorbij de achterlijn; het schot stuit via de grond op.

'Rensenbrink… *tegen de paal*! Rensenbrink tegen de paal in de… slotfase van deze wedstrijd.'

Er zit een pauze van zo'n driekwart seconde tussen 'Rensenbrink' en 'tegen de paal'. Iets meer dan zevenhonderd milliseconden houdt de wereld zijn adem in. De stilte voor het woord 'slotfase' duurt zelfs nog langer: een volle tel. Het is alsof de verslaggever even zoekt naar wat hij zeggen moet. 'Slotfase', dat is veel te zacht uitgedrukt nu de blessuretijd al is ingegaan. Als hij gezeten had… er had nog afgetrapt moeten worden, voor de laatste paar minuten. Alleen de blessuretijd nog.

'Tegen de paal!' Historische woorden van Reitsma, met haast overslaande stem, op zondag 25 juni 1978. *'And that was at the post'*, brulde de BBC een fractie later. *'From Rensenbrink… Good gracious me!'*

In Nederland is het vijf minuten voor tien. De digitale aanduiding op tv zegt 45:15 als de bal terugkaatst van die stugge staander, in opwaartse richting, als gevolg van het feit dat het schot via de grond ging.

Diezelfde klok staat op 46:07 als Gonella affluit. Hij trekt nogal weinig tijd bij. Alleen al de verzorging van Johan Neeskens, zeven minuten eerder, duurde bijna drie keer zo lang als dat doorspelen. Die volle ram in z'n gezicht door Passarella, terwijl de bal al weg was – een absolute rode kaart waard, daar had Frits Kessel best even voor nodig gehad.

Het gebeurde allemaal vijftien seconden in de blessuretijd, die in totaal zevenenzestig tellen zou duren. *De Volkskrant* had het een dag na de finale over 22 seconden. Arie Haan plaatst in zijn biografie dat ene moment 'luttele minuten voor het einde van de reguliere speeltijd'. *Het Parool* heeft het in 1990 over 'twee minuten voor het eindsignaal'. Dezelfde krant is op 20 juni 2001 ook bepaald niet nauwkeurig. 'Na Kempes' openingstreffer en de gelijkmaker van invaller Dick Nanninga, zes minuten voor tijd, volgen die woorden van Theo Reitsma, de belangrijkste die hij ooit heeft uitgesproken: "Rensenbrink? Op de paal! Rensenbrink op de paal!"' Die gelijkmaker van Nanninga, die viel heus wel meer dan zes minuten voor tijd. Nog voordat de Argentijnse regie de juichende Jan Poortvliet in beeld nam en zijn naam vermeldde alsof hij het was die het doelpunt maakte, verscheen er ook zo'n klokje. Dat stond toen op 36:18, twee seconden na de treffer.

Wat gebeurt er precies, in deze dertig daverende tellen? Fillol is al uit zijn doel gekomen op het moment dat het schot van Krol nog maar net aan het dalen is. Hij loopt nogal robuust uit, houdt op het laatste moment zelfs nog iets in. Hij mist de bal volledig, maar ramt Rensenbrink met zijn volle gewicht omver.

Misschien is dat nog wel het merkwaardigste als je die paar beladen seconden jaren later beeldje voor beeldje terugziet. Een doelverdediger die volledig mistast maar wel meteen een aanvaller onderuit loopt: heet zoiets geen overtreding? Kun je nou echt zeggen dat die doelman de bal beoogde te spelen? Misschien, maar hij deed het niet. Betekent dat binnen het strafschopgebied dan geen penalty? Toch hebben we daar zelden iemand over gehoord, in de vele nabeschouwingen van deze spannende slotseconden.

Zowel tijdens die heikele halve minuut als bij het herbekijken van de beelden gaat alle aandacht naar die opstuitende knikker die tegen de paal klettert. Waar blijft dat ding? Wie neemt de *rebound* voor zijn rekening? Liggend achter de doellijn ziet Rensenbrink zowel Passarella als Neeskens aanstormen, maar die twee zijn inmiddels zó hard op het doel af komen rennen dat ze de bal als spookrijders in volle vaart passeren. Kansloos.

Heel de voetbalwereld weet de naam te noemen van die ene speler die in de 91e minuut van de finale tegen de paal schoot. Maar minstens zo belangrijk is wie er als eerste daarna zijn voet tegen zette: Américo Gallego, de 23-jarige centrale middenvelder van Newell's Old Boys. Hij peert het leer met zijn rechtervoet naar de zijkant van het veld. Larrosa is er eerder bij dan Haan. Je zou verwachten dat de Argentijnse invaller geschrokken de bal de tribune in rost, maar dat doet hij niet. Hij probeert hem binnen te houden, naar voren te spelen zelfs. De bal rolt na zijn tikkie bijna evenwijdig aan de zijlijn en gaat er ter hoogte van de Nederlandse reservebank overheen. Een bank waarop een man of twaalf onbewogen oogt. Uit de verte dan. Vijf tellen eerder stuitte de wedstrijdbal terug het veld in. Nu hobbelt datzelfde ding wat onbeholpen over een krijtlijn waar dat weinig gevolgen kan hebben. 'Ingooi, Nederland', constateert Reitsma droog.

Achteraf praten is makkelijk en dat hebben velen ook jarenlang gedaan. Over wat er gebeurd zou zijn als de *Adidas Tango* een stukje meer naar rechts had gedanst. Een forse pol gras was voldoende geweest om daarvoor te zorgen. Een uit de kluiten gewassen stuk klei, gunstig gezind, op die grillige grasmat die meer van een geploegde akker dan van een gemaaid gazon weghad. Misschien had een andere schoenmaat al de doorslag gegeven, voor die ene linkerslof, die tegenwoordig publiekelijk tentoongesteld wordt in het Nationaal Voetbalmuseum in Roosendaal. Welke medewerker van Adidas zal hem ontworpen en gemaakt hebben? Wat denkt die schoenmaker als hij dit leest?

'Krol ziet dat de Argentijnen niet goed staan', zeggen Iwan van Duren en Marcel Rözer in hun qua omvang indrukwekkende *Voetbal in een vuile oorlog*. Wat er verkeerd aan is, vermelden ze er niet bij. Passarella staat centraal achterin. Op de vleugels Tarantini en Olguín, met aandacht voor Van de Kerkhof en Rensenbrink. Galván en Gallego bekommeren zich over Nanninga en Neeskens. Iedereen bevindt zich een stukje buiten het strafschopgebied.

Eigenlijk staat het gewoon prima bij de vrije trap van Krol, die Meindert van der Kaaij met meer detail beschrijft dan de beelden rechtvaardigen. 'Olguín twijfelde tussen Rensenbrink en de bal,' beweert de auteur van *Een vuile oorlog*. In dit boek met als ondertitel *WK 78 – De nabeschouwing* suggereert de schrijver aarzeling bij de rechtsback, 'waardoor hij beide liet gaan'. De beelden beweren anders: de Argentijn kiest er gewoon voor om die voorzet te onderscheppen. Althans, dat te proberen. 'De bal stuiterde en schoot met een vreemde draai door', vervolgt Van der Kaaij, maar uit de televisiebeelden is geen rare baan af te leiden. Eerder kun je zeggen dat het schot juist minder doorschiet, alsof Krol wat effect in de bal legde. Hoe bijzonder het moment ook is: eigenlijk is het allemaal heel gewoon wat er gebeurt. 'Net voordat de bal aan de linkerkant over de achterlijn zou rollen, strekte Rensenbrink zich en raakte hem met de punt van zijn schoen', gaat het verslag verder. Dat 'net voor de achterlijn' – vier meter – is overdreven. De hoek is niet eens zo heel klein: een graad of dertig. Van rollen is geen sprake. En die punt van de schoen klinkt wel spannend, maar was het dat wel?

'Je had hem erin moeten *rammen*', zei Jongbloed later in een interview. 'Jij altijd met je binnenkant voet…' Hij vloekte erbij. Zou hij het goed gezien hebben, dat het binnenkant voet was? Jan droeg contactlenzen, maar stond wel op meer dan tachtig meter afstand.

'Op de grond liggend zag hij de bal onder de keeper doorgaan', gaat Van der Kaaij verder. Het is de moeite waard om eens te kijken of dat klopt. De televisiebeelden laten zich ontleden in losse plaatjes. Er zitten 43 *frames* tussen het moment waarop de paal wordt geraakt en het moment waarop een Argentijnse voetbalschoen dat ding onschadelijk maakt. Gedurende die 1,7 seconde is de *Tango* tijdelijk voor niemand. De helft van die tijd is het stil… dan brult Theo 'tegen de paal' en wijkt het gevaar. Op het moment dat de staander bereikt is, ligt Rob nog niet op de grond. Zijn ogen volgen het schot. Het terugstuiten ontgaat hem: zijn blik is dan gericht op het gras waar hij een buiklanding maakt. Hij schuift door tot buiten de lijnen, rolt verder op zijn rug en ziet dan dat niet een ploeggenoot, maar een tegenstander aan zet is.

Het klopt niet, het verhaal van Van der Kaaij. 'Op dat moment werd Rensenbrink geramd door de uitkomende Fillol' is ook onjuist: dat gebeurt vlak daarvóór. 'Nanninga stond aan de grond genageld. Rensenbrink zag Neeskens inlopen, maar de bal kwam niet Neeskens' richting uit.' Hij en Passarella staan vlak voor het doel; laatstgenoemde precies tussen Johan en Rob in.

Niemand heeft dit moment van zo dichtbij meegemaakt als Daniel Passarella, de aanvoerder van Argentinië. Hij speelt geen echte rol in het verhaal, maar dat geluid van het leer tegen het aluminium moet de adrenaline toch door zijn lijf hebben gejaagd. De enige man op aarde die kan zeggen dat hij zich in het doelgebied bevond toen dit gebeurde. Een meter of vier van de achterlijn, midden voor een leeg doel. Alles ging langs hem heen. De bal voorlangs, Neeskens achterlangs.

De twee Nederlanders die centraal voorin staan als Krol de vrije trap neemt, verdienen extra aandacht. Vooral dat aan de grond genagelde dat Van der Kaaij noemde. Daar slaat hij namelijk de spijker op zijn kop. Als er *iemand* is die hier iets te verwijten valt, dan is het Dick

Nanninga. Op het moment dat de voorzet zijn daling inzet, is hij het die zich samen met de blauw-witte nummers 6 en 7 in het cirkelboogje net buiten het strafschopgebied ophoudt. Vijf Argentijnse veldspelers zijn in de scène betrokken, vier Nederlandse. Aan de rechterkant is René van de Kerkhof gestopt met lopen. Links is Rob Rensenbrink in volle vaart. Neeskens spurt naar de tweede paal.

Wat zou er gebeurd zijn als Nanninga naar de eerste paal gerend was, iets sneller dan het sukkeldrafje van Gallego rechts naast hem? Het antwoord op die vraag is simpel: hij zou de bal recht in zijn voeten gekregen hebben. Voor een volledig open doel zou de Groningse spits in Limburgse dienst zijn tweede treffer in deze enerverende WK-finale hebben gescoord.

Johan Neeskens was wel meegelopen, maar had de pech dat die bal anders terugkaatste dan hem van pas kwam. Hij was er héél dichtbij, maar zit er in zijn biografie wel erg ver naast. 'Rob Rensenbrink kwam door de verdediging en schoot net tegen de paal; we waren op dat moment slechts een centimeter van de wereldtitel verwijderd. Fillol was al verslagen; die wist zelfs niet goed waar de bal was. Hij draaide zich om en volkomen toevallig kwam de bal vanaf de paal precies in zijn handen terecht.'

Zo verwoordt Neeskens het, letterlijk! Een bal die in de handen van de doelman belandde. Terwijl die keeper toch echt op z'n buik op de grond lag na zijn aanvaring met Rensenbrink. Neeskens is dat kennelijk ontgaan. Misschien heeft hij de beelden nooit gezien. 'Weg wereldkampioenschap. Het is zelfs zo dat, als Fillol die bal niet toevallig in zijn handen had gekregen, ik de bal er zo in had kunnen lopen, maar helaas lagen de feiten anders.'

De biografie *De Lange* die Jeroen Siebelink schreef over Dick Nanninga laat zich lezen als een roman, verteld in omgekeerde volgorde. Het boek begint bij de crematie van de hoofdpersoon en eindigt bij zijn jeugd in de Groningse buurt Het Blauwe Dorp. Dat levert fraaie portretten op, literair vormgegeven, maar niet altijd historisch correct.

'Tot slot nog een lage bal van Krol', begint de schrijver. Dat 'lage' zal een tikfout zijn, want die boog was behoorlijk hoog. Een *lange* bal, dat

was het. 'Dick staat al klaar voor het doel, maar tussen hem en Robbie staan ook twee Argentijnen', vervolgt Siebelink en dat klopt toch echt niet. Hij staat niet voor het doel. Ja, op ruim zestien meter, maar dat kun je met deze woorden niet bedoelen. Er *staan* ook geen twee Argentijnen: er *rennen* er vijf. Neeskens is naast Rensenbrink de enige spurtende Hollander. 'Het is al een wonder dat Rob de bal weet binnen te houden. Robbie schiet de bal onder de keeper door en raakt de paal.' Het is een beschrijving die je vaker tegenkomt, maar hij is gewoonweg niet juist. Het schot gaat *niet* onder de keeper door. De oude televisiebeelden – analoog en overgeseind via een satelliet, vastgelegd op een vergankelijke videoband – zijn onscherp, maar wel duidelijk genoeg om te laten zien dat de baan van het schot niet onder Fillol door gaat.

Echt opmerkelijk wordt het verhaal daarna pas. 'Meteen fluit Gonella af. Dick kijkt op naar de cijfers op de stadionklok. 45:15. Slechts vijftien seconden blessuretijd, meer durft de scheidsrechter kennelijk niet aan. Anders gaat Nederland nog echt scoren ook. En wordt hij morgen boven de zee uit een vliegtuig gegooid, zonder ingewanden. Verlenging, uitstel van executie. Iedereen blij.'

Siebelink zou zich kunnen verdedigen door te zeggen dat je in een roman mag romantiseren, maar zo is het toch echt niet gegaan. De klok van River Plate was analoog en had geen secondewijzer. Er was een digitale aanduiding die aangaf in welke minuut het spel zich bevond, zonder seconden en doortellend tot 90. Dat is duidelijk zichtbaar in een BBC-documentaire over deze finale. Na de goal van Nanninga komt het bord in beeld: *tiempo de juego 81* staat er, de speeltijd in hele minuten. De wijzers van de klok staan op veertien voor vijf. De wedstrijd was tien minuten te laat begonnen door die beruchte discussie over de manchet van René van de Kerkhof.

Ook het vervolg van Siebelinks versie berust op fantasie.

'Robbie ligt nog altijd op de grond, bij te komen van zijn grote kans. Zijn ene arm ligt ongemakkelijk onder zijn lijf, zijn hoofd is verborgen in de kom van zijn andere arm. Een vrijgekomen witte veter, die een oranje kous zou moeten ophouden, is nog brandschoon. Verder is alles aan Robbie zwart en smerig. Dick buigt zich over hem heen. Een troostende hand op zijn rug. "Rob, even wat drinken. We moeten door."'

Een vrijgekomen witte veter? Er is van die hele finale inclusief verlenging geen videofragment of foto te vinden waar Rensenbrink een veter om zijn kous heeft. Wel eentje waar Johan Neeskens op de grond ligt terwijl hij getroost wordt door Nanninga. Of hij op dat moment 'Rob, even wat drinken. We moeten door' zei, is niet te horen. Maar het is wel Neeskens die daar ligt. Hoe we dat zo zeker weten? Johan is de enige die op andere foto's met die genoemde witte veter is gesignaleerd. Ook de bandage om zijn enkels komt overeen. Die had Rensenbrink ook al niet. De hele alinea hierboven – hoe fraai ook geschreven – is gebaseerd op één plaatje van een andere speler op een ander moment.

Wat niet zo vaak verteld en vertoond wordt, is dat Nederland in de ruime minuut blessuretijd nóg een doelpoging doet. Samenvattingen van deze wedstrijd laten meestal meteen een herhaling zien, maar *live* had de Argentijnse regie daar destijds geen gelegenheid toe. De buiten de lijnen gewerkte bal wordt namelijk al snel weer in het spel gebracht. Een inworp op de opgekrabbelde Rensenbrink, die door Tarantini in de rug wordt gelopen, voor de ogen van Kempes. 'Bijna de wereldbeker voor Nederland', verzucht Reitsma, die net als iedereen nog druk bezig is om dat moment van net te verwerken. Hoewel, iedereen… Haan legt de bal gereed voor de vrije trap, terwijl de klok op 45:40 staat. Je ziet hem kijken wat hij ermee gaat doen, maar zijn plannen zijn vergeefs. Krol komt aangestormd en rost het leer recht op Fillol. Zijn schot van dertig meter gaat een beenlengte voor Nanninga langs. Als Dick daar net een voetje tegen gekregen had, was het alsnog prijs geweest.

'Rensenbrink komt aansprinten', zeggen Van Duren en Rözer over dat eerdere en beroemdere moment. 'Hij gooit zijn benen naar voren en raakt de bal nog net.' Nou, nee. Hij gooit niet zijn benen naar voren, in ieder geval niet in het meervoud. Hij strekt gewoon zijn linker. 'Fillol zal hem niet meer halen, een verdediger probeert nog tussen doellijn en bal te komen…' Het klinkt spannend; het klopt niet. Die 'een verdediger' is Jorge Olguín en als je het zo zegt, suggereer je dat die na het schot van Rensenbrink en het missen van Fillol nog iets probeert. Maar zijn poging tot blokken was net ervoor.

Hoe hebben de spelers van het thuisland dat moment eigenlijk beleefd? Hebben zij het er ook nog steeds over, al die jaren later?

De Engelstalige autobiografie van Osvaldo Ardiles laat alles met Argentijnse ogen bekijken. In de twee hoofdstukken die op de finale betrekking hebben staat te lezen dat hij het was die over de veelbesproken manchet van René begon – velen weten dat niet, schrijft Osvaldo zelf – en hoe hij tegen de reacties daarop aankeek. Hoe zwaar geblesseerd hij eigenlijk was en hoe de spuit uitkomst bood. De beleving van de wedstrijd en vooral ook het doelpunt van Kempes. Over het harde spel, de overtredingen en de enorme druk, die maakte dat hij niet kan zeggen dat hij heeft genoten van de wedstrijd.

Ardiles beleefde dat historische tegen-de-paalmoment vanaf de bank. Hij was gewisseld voor Omar Larrosa. *'I almost saw it in slow motion'*, zei hij. *'It bounced and bounced again, it was going in, it was going to be a goal.'*[2] Maar het werd geen *goal*. Trouwens: de bal stuitte ook geen twee keer tussen die linkervoet en die rechterpaal. Hij stuitte één keer.

Ossie telde 'm al, maar zag – naar eigen zeggen – het schot van zijn baan afwijken. Bij het lezen vanuit zijn perspectief ga je haast denken dat de bal er zelf niet in durfde. Zouden tienduizenden schietgebeden in het stadion en miljoenen vloeken thuis voor de buis dan een bovennatuurlijk effect hebben gehad? Ardiles suggereert dat niet, maar heeft het wel over grassprieten die het verschil kunnen maken. De stilte in het stadion en de zucht van verlichting die klonk.

Jack van Gelder, die als verslaggever merkwaardig genoeg in de dugout zat, heeft het ook over geluiden als hij terugblikt tijdens een uitzending van *Andere Tijden Sport* op 6 juli 2014. 'Je ziet die bal, die gaat er zo en…' Van Gelder maakt met zijn hand een beweging alsof dat leren object al hobbelend een hele weg aflegt. '*Boem!* En dat geluid dat je niet hoort, dat klinkt door op het moment dat je het ziet gebeuren. Echt zo van *toefff* en dan… dan spat eigenlijk een droom uiteen, want het was nog een paar minuten te spelen. Het zou normaal gesproken gebeurd hebben moeten zijn.'

[2] Ik zag het haast in vertraagde opname. Hij stuiterde en stuiterde nogmaals, hij ging erin, het zou een doelpunt worden.

Die vreemde stuit, volgens Van der Kaaij vóór Rensenbrink eraan kwam en volgens Ardiles ná de tik met de binnenkant van zijn voet: hoe goed hebben ze het gezien? Ardiles en Van Gelder waren ooggetuigen, de meeste anderen moeten het doen met oude videobeelden. Telkens vanuit die ene hoek, want herhalingen van achter het doel zijn onvindbaar. Er zijn beelden van een 8 mm-camera opgedoken, maar die zijn van een laag standpunt vanaf de zijlijn en zeker niet duidelijker. Bij het bekijken ervan begin je je zelfs nog meer af te vragen wat ze op de bank – aan de andere kant van het veld trouwens – nu eigenlijk precies gezien en gehoord kunnen hebben. De afstand was een half voetbalveld.

Wie zoekt naar foto's van die bal tegen de paal, vindt heel vaak dat andere net-nietmoment. In de eerste helft was Rensenbrink nog dichter bij een treffer, toen Johan Neeskens tussen verdedigende Argentijnen een kopduel won en goed teruglegde. De hoek was aanzienlijk groter, maar Rob kwam wat slechter uit met zijn pas. En Fillol reageerde beter. Niet in de extra tijd, maar 35 seconden voor het einde van de eerste helft. Rensenbrink kwam een stap tekort. *One small step for a man*.

Dat moment aan het einde van het eerste bedrijf is minder besproken dan dat ene aan het slot van die andere helft. Begrijpelijk, want het onderbeen van een doelverdediger voelt wat minder als 'pech' dan zo'n onbeweeglijke paal. Het zou bovendien slechts de gelijkmaker zijn geweest. En belangrijker dan dat: als je halverwege de wedstrijd scoort, volgt er nog een hele helft.

Hoe keek Rensenbrink er zelf tegenaan eigenlijk? Wie de kranten van de dag na de finale openslaat, krijgt het beeld van een enorme gemiste kans. 'Normaal gesproken is dat een doelpunt', zei de linksbuiten meteen na afloop. 'Ik wilde ook al gaan juichen. Het volgende moment kon ik wel door de grond zakken. We waren er zo dichtbij en nu, nu hebben we niets.'

'Normaal gesproken' suggereert dat acties als deze aan de lopende band plaatsvinden. Dat hij 'door de grond kon zakken' is een vreemde opmerking van iemand die op eigen kracht al viel en ook nog eens door een doelman omver gewalst werd. De aanvaller lag languit buiten de

lijnen, op zijn buik. 'Normaal gesproken is dat een doelpunt', in de krant van maandag. Als je het zo zegt, is 'kans' wat zwak uitgedrukt. Eerder komt 'misser' in je op.

Het is interessant om te zien dat Rensenbrink er door de jaren heen anders over is gaan denken. Die indruk krijg je tenminste bij het lezen van het boek *Voetbalvrouwen* van Bram de Graaf. Daarin staan gesprekken met vijftien echtgenotes van oud-internationals. De periode wordt in de ondertitel aangegeven: *De glorietijd van het Nederlandse voetbal 1970–1978*. Het hoofdstuk waarin Corrie Rensenbrink aan het woord is, heeft als titel: *Die bal op de paal? Was geen kans, zegt Rob*.

Dat boek uit 2008 suggereert dat we er dertig jaar later niet al te zeer mee moesten zitten. 'We waren zo dicht bij de wereldtitel geweest. Of niet?', probeert De Graaf als hij Robbie en Corrie interviewt. Ze hebben net nog even die beelden gezien, op de laptop, aan de keukentafel. Op de vraag 'of niet?' reageert de vrouw des huizes met schouderophalen. 'Robbie vond die bal op de paal geen kans, dus daarom had hij er vrede mee.' Haar man bevestigt dat.

'Het was geen kans. Als mensen nu mijn naam horen, denken ze altijd aan die bal op de paal. Of ik dat vervelend vind? Neuh.'

'Vroeger wel', zegt Corrie. 'Zei je: "Weer dat gezeik over die paal." Nu je ouder wordt en een ander leven krijgt, begin je het weer leuk te vinden. Zou dat niet, Rob?'

'Ik denk het.'

'Tijdens die finale dacht ik wel: ik hoop dat ze nu wél winnen. Maar wéér die tweede plaats. Jij was alleen maar blij dat je naar huis kon.'

In *De Telegraaf* van 26 juni 1978 sprak haar man daar echt anders over: 'Tien centimeter meer naar rechts en hij zit erin. Dan brengen we die beker naar huis. Het lijkt wel of we dat ding gewoon niet mogen winnen. We waren toch duidelijk de betere ploeg. Verschrikkelijk.'

Tien centimeter: Johan Neeskens heeft het in zijn biografie over één centimeter. De Antilliaanse krant *Amigoe* schreef vlak na het toernooi dat het twaalf centimeter scheelde. Het *Nieuwsblad van het Noorden* blikte tien jaar later terug en had de misser toen al opgevoerd tot twee decimeter.

'We mochten deze wedstrijd niet winnen. Daar kwam bij dat ook alle goden tegen ons waren', zegt Jan Zwartkruis in zijn biografie *Kapitein van Oranje*. 'Neem het schot op de paal van Rob Rensenbrink, pal voor tijd. Ik vroeg na afloop hoe hij die simpele kans had kunnen missen. Hij antwoordde: "Meneer Zwartkruis, het was niet simpel. Ik heb mijn gewricht helemaal moeten verdraaien om bij die bal te kunnen en toen kwam hij nog net tegen de paal. Die bal kon er helemaal niet in!"'

Tijdens het sportjaaroverzicht van 1978 in *De Telegraaf* weet de schutter het allemaal al wat te relativeren: 'Nou ja, dat hoort nu eenmaal bij voetbal. Ik geloof niet dat ik er erg wakker van zal liggen.' Drie jaar later wordt dezelfde sportman in dezelfde krant geïnterviewd. Als het gesprek op 'het moment der momenten' komt, wordt duidelijk dat de kans door de tand des tijds kleiner is geworden. 'Zo'n moment spookt eens in de zoveel tijd weer door je hoofd', zegt de aanvaller. 'De dieptepass van Krol... Uit een haast onmogelijke hoek weet ik Fillol te passeren. Een echte kans was het niet, maar ik raakte de bal perfect.'

Het schot van Rob verdient alle respect, maar 'perfect' suggereert dat het inderdaad onmogelijk was vanaf die plek. 'Een centimeter meer naar rechts...' Ook hier die schromelijke overdrijving, die alleen zou kloppen als de bal zo ongeveer via de andere paal eruit stuitte, maar in werkelijkheid kwam hij vrijwel recht het veld in. Eerder nog wat naar de zijkant dan naar het midden. Dat het 'in de laatste seconde' was, zoals *De Telegraaf* schrijft, is ook een tikkie overdreven.

'Een centimeter naar rechts en Nederland was wereldkampioen geweest en automatisch geplaatst voor Spanje', verzuchtte de linksbuiten in de genoemde krant. Opvallend is wat hij daarna zegt over de ploeg die het toernooi van '82 misliep: 'Laten we blij zijn dat het niet zover gekomen is. Als je al na één ronde uit Spanje had moeten vertrekken, was de desillusie nog groter geweest...'

Lezen we dat goed? Ja, dat lezen we goed. Volgens Rob Rensenbrink is het maar beter dat Oranje zich niet automatisch plaatste. De vernedering – na één ronde naar huis, kennelijk een vanzelfsprekendheid – bleef het vaderland en zijn keurkorps nu tenminste bespaard.

In juni 1992 citeerde *Trouw* de astroloog Ed Noordman, die in *Pendel*, een maandblad van de New Age-beweging, op grond van een blik naar de sterren aangaf waar het misging. 'Wij waarschuwden dat de bondscoach er goed aan zou doen de aanvoordersband van Ruud Krol over te dragen aan Robbie Rensenbrink om de finale te winnen.' Happel deed dat niet, 'kennelijk onwetend omtrent de mogelijkheden die de kosmos had ingebouwd.' De heren astrologen onderbouwden dit met dat ene moment. 'Het was juist Robbie Rensenbrink die enkele minuten voor tijd tegen de paal schoot en daarmee voor Nederland de overwinning blokkeerde. Hij was nu eenmaal ondergeschikt aan aanvoerder Ruud Krol, dus mocht het niet zo zijn…'

Astrologisch gezien kan het kloppen, maar chronologisch niet. Het was niet enkele minuten voor tijd, maar 14 seconden in de blessuretijd, 53 seconden voor het affluiten. In *Pendel* hebben ze weinig moeite om in de toekomst te kijken, maar vinden ze het nog lastig om het verleden correct weer te geven.

In april 1988 verbaast Herman Kuiphof zich in *NRC Handelsblad* over het feit dat Nederland zo ver gekomen was. 'De ploeg was kwalitatief een stuk minder dan in West-Duitsland en elk punt was meegenomen. Tamelijk miraculeus lag er toch een finaleplaats op Oranje te wachten. En tegen de stijf van de zenuwen staande Argentijnen was het elftal lang niet kansloos. Twee minuten voor het einde van de normale speeltijd bij een 1–1 stand kwam Rensenbrink alleen voor de Argentijnse keeper te staan, de bal aan de schietgrage linkervoet. In plaats van te scoren, trof hij van slechts enkele meters afstand de paal.'

Die twee minuten kloppen niet, maar zijn te overzien. Maar *alleen voor de keeper*? Dan moet je op zijn minst één Argentijnse verdediger die erbovenop zat verwaarlozen. De bal aan de voet: ook al zo'n vreemde verwoording van de situatie. Herman Kuiphof, de man die de finale van 1974 van commentaar voorzag… had hij deze beelden ooit gezien, ga je je afvragen. 'Waarom Rensenbrink die enorme kans liet liggen, zal nooit iemand weten', zegt hij berustend.

Twaalf jaar na 1978 staat Nederland eindelijk weer eens wél op een WK. De inmiddels 42-jarige vader van een zoon van negentien en dochter van zestien – acht kilo zwaarder dan toen – lijkt dan niet graag meer aan 'dat klotemoment' te worden herinnerd. 'Als de mensen erover beginnen, krijg ik steeds het gevoel dat ze het me kwalijk nemen dat ik die kans niet heb benut. Ik kan maar niet begrijpen waarom sommigen het een reuzekans vonden. Het was juist een hele moeilijke situatie. De bal stuiterde, de hoek was klein en doelman Fillol kwam uit zijn doel rennen. Dan heb je een beetje geluk nodig om te scoren.'

Reservedoelman Pim Doesburg zou acht jaar later in *NRC* zeggen dat Oranje 'een wereldwedstrijd' speelde. Dat Robbie die bal nauwelijks kon raken, onderschrijft hij niet. 'Ik weet nog steeds niet wat Rensenbrink heeft bezield om op de paal te schieten. Hij kon onbelemmerd met binnenkant voet intikken. Hij had de bal voor het inschieten.' Net als Ardiles en Van Gelder zag ook Doesburg het met eigen ogen vanaf de bank, ongeveer in het verlengde van het schot, op veertig meter afstand.

Dat Rensenbrink het zat werd om erover te praten, kun je je voorstellen als je leest wat hij erover zegt in datzelfde interview in *Het Vrije Volk* van 7 juni 1990. 'Een tijdje terug vraag ik in de buurt van Aalsmeer naar de weg. Ik draai het raampje van m'n auto open en het eerste wat die man zegt is: "Jammer van die bal tegen de paal, hè?" Soms word ik er doodziek van.'

Wie het woordje 'doodziek' uit dit citaat oppikt, krijgt een ander beeld dan iemand die een interview uit 2004 leest. 'Ik word op straat nog bijna dagelijks aangesproken dat ik toen in de laatste minuut bij een stand van 1–1 tegen de paal schoot en we geen wereldkampioen werden. Ik vind dat niet vervelend, het is tenslotte een historisch moment geworden.' Rensenbrink, die in 1990 soms nog 'doodziek' werd, zegt veertien jaar later het niet vervelend te vinden. 'Ik heb ook geen rotgevoel aan die bal tegen de paal overgehouden, omdat het geen kans was. Als het een echte kans op een doelpunt was geweest, op het winnende doelpunt waarschijnlijk, dan zou ik er ziek van geweest zijn. Maar dit was een onmogelijke hoek: die bal kon er gewoon niet in, het was best knap dat ik 'm nog tegen de paal kreeg. Ik heb er dus geen trauma van, ik

droom er ook nooit van. Ik droom sowieso nooit van voetbal.' Dat laatste is niet strijdig met wat hij in 1990 tegen *Het Parool* zei. 'Je kunt hooguit zeggen dat ik een paar weken lang wat slechter geslapen heb. In Argentinië was ik me er niet van bewust welke reacties dat moment in Nederland had opgeroepen. Dat merkte ik pas bij terugkeer in Nederland. Zelf denk ik dat die bal tegen de paal me een paar miljoen gulden heeft gekost. Dat heeft me nog het meeste dwarsgezeten. Wat waren er een deuren voor me opengegaan als ik matchwinnaar was geworden.'

In een interview in het *Algemeen Dagblad* van 28 december 2015 is het Rob zelf die erover begint. In een zijkamer van zijn woning hangt een grote foto van het Nederlands elftal boven een bureau. De heer des huizes loopt ernaartoe. Hij laat merken trots te zijn. 'Dat we er stónden. Dat we nooit hadden gedacht dat we die finale zouden halen, zeker niet zonder Cruijff en Van Hanegem. We hadden verdorie wereldkampioen kunnen worden. Zo'n stukkie scheelde het.' Tussen Robs duim en wijsvinger zit maar weinig ruimte. En na al die jaren weer dat antwoord waar hij zich uiteindelijk aan vastklampte: 'Die bal kon er niet in.'

Opvallend is ook hoe hij zijn positie aanduidde. 'Ik was uitgeweken naar de zijkant.' Dat woord 'zijkant' wekt de indruk dat de hoek heel klein was. Natuurlijk was hij uitgeweken, maar echt niet ver. Hij zette met zijn rechterbeen ongeveer af op de hoek van het doelgebied, vlak voor hij met links schoot. Ook in deze lezing komt weer die andere onwaarheid voorbij: 'Kon 'm nog net onder de doelman door tikken.'

'Ik had mezelf iets kunnen verwijten als het een open kans was geweest. Was het niet, maar hij stuiterde wel vol terug. Als er nou iemand meegelopen was…'

Bijna een jaar later schrijft het *AD* weer over Rensenbrink. 'Het gesprek is al een tijdje onderweg en hét moment uit zijn loopbaan is nog niet op tafel gekomen. Een hele generatie kan zich de woorden van commentator Theo Reitsma herinneren. De lange bal van Ruud Krol, de te late Argentijn Daniel Bertoni, de geklopte keeper Ubaldo Fillol en de bal die terugketst van de paal. Maar erover beginnen, vergt timing.'

Volstrekt zeker is dat Bertoni niet betrokken was bij dit grote moment. De vier Argentijnse verdedigers zijn – naast doelman Fillol en

middenvelder Gallego – de enige zes blauw-witten die zich in het strafschopgebied bevinden. Rechtervleugelspits Bertoni begeeft zich ter hoogte van de middenlijn op het moment dat Krol de vrije trap neemt.

Rensenbrink: 'Tuurlijk, ook die finale blijft jammer. Al die zwaarbewapende militairen langs de lijn... Ik heb weleens gedacht: als ik had gescoord, had er maar eentje moeten zijn met een heel gek idee. We waren er zó dichtbij. Ik zag eens op tv gemanipuleerde beelden waarbij ik wel scoorde. Kon ik om lachen.'

De schutters eigen versie van het verhaal zoals het is opgetekend in *Rob Rensenbrink – Het Slangenmens* is te vatten in de woorden 'onmogelijke hoek' en 'een paar centimeter naar rechts'. Rob zegt tussen neus en lippen door nog dat hij 'veel later' van 'iemand' hoorde dat de grensrechter gevlagd zou hebben toen hij schoot en die vlag weer liet zakken toen hij zag dat de bal het doel niet in ging. Het doelpunt zou dus – volgens de suggestie van deze legende – afgekeurd zijn wegens buitenspel.

In een eerder gesprek met *NRC Handelsblad*, ter gelegenheid van zijn vijftigste verjaardag in de zomer van '97, beweert redacteur Ward op den Brouw dat Rensenbrink het niet vervelend vindt steeds aan dat moment herinnerd te worden. Hij lacht zelfs als erover begonnen wordt. 'Die bal was helemaal aan de zijlijn. Ik kon 'm net halen en ik schoot 'm onder de keeper door en toen kwam hij tegen de paal aan.'

Zijlijn?

De kans en de hoek worden dan wel erg klein.

De gebeurtenis wordt een jaar later in de *Provinciale Zeeuwse Courant* nogal dramatisch beschreven als 'dat onbeschrijfelijke moment, waarna Nederlanders hun televisie uit het raam gooiden, zo'n moment waarop voetbal iets gruwelijks wordt, waarbij de hand van God zo partijdig lijkt dat je aan Zijn rechtvaardigheid gaat twijfelen.' Rensenbrink is zelf in dat artikel aanzienlijk nuchterder. 'Als het een goal was geworden, had die scheidsrechter hem goed moeten keuren. Ik weet dat er twijfels waren of wij wel mochten winnen. Maar hij had er niet omheen gekund. Ik kreeg die bal uit een dieptepass van Krol; er was niets onreglementairs aan.'

Televisiebeeld uit een BBC-documentaire over de finale van 1978.

De televisiebeelden laten duidelijk zien dat Rensenbrink de bal op de slof neemt als hij zich een meter of vier van de achterlijn bevindt. Fillol is te ver van de achterlijn gekomen en moet in feite een stukje terug. Op een kleurenfoto in hoge resolutie van *Imago Sportfotodienst* is de hoogte van de bal duidelijk te zien. Het bijschrift klopt niet – Olguín wordt verward met Bertoni, wellicht heeft het *AD* het daarvan overgenomen – maar de baan van de bal is onmiskenbaar hoger dan de heup van Fillol, die paniekerig met beide handen zwaait. Hij wendt zijn hoofd af, kijkt niet naar het schot, niet naar zijn tegenstander. Een plaatje dat te koop is bij *Voetbal International* – zwart-wit en veel kleiner, een andere hoek en een fractie later gemaakt – geeft hetzelfde beeld.

In september 1998 heeft Matty Verkamman in *Trouw* een aardig stukje met de bal gesmokkeld. ‘Hij kreeg een lange bal van Krol net voor de achterlijn te pakken’, schreef de journalist, met dezelfde overdrijving als Rensenbrink een jaar eerder in *NRC Handelsblad*. ‘Die bal lag helemaal bij de achterlijn, ik kon hem net halen en onder de keeper door schieten’, zegt de linksbuiten daar. Dick Nanninga haalt in datzelfde artikel,

twintig jaar na de finale, dat andere sterke verhaal er ook maar even bij. ‘Ik heb toen gezegd dat de scheidsrechter dan misschien nog een kwartier had laten doorspelen of Argentinië een strafschop had gegeven. Zo’n sfeer hing er ook wel een beetje. Maar ja, voor het oog van de hele wereld hadden ze het ook niet te gek kunnen maken.’

De zijlijn en de achterlijn: ze zijn allebei al bereikt. Maar waar was het wél? Het lijkt erop dat zijn standbeen op de hoek van het doelgebied landde. Er zit wat vertekening in het beeld, maar dit is heus niet minder dan vier meter van de achterlijn, als je weet dat het doelgebied 5,50 meter is. Laten we ervan uitgaan dat de bal zich op het moment van schieten precies boven die dikke krijtstreep bevindt. Gegeven de afmetingen van het doel en de lijnen kun je met havo-wiskunde – de cosinusregel en de stelling van Pythagoras – uitrekenen dat de hoek waar de bal binnen zal moeten blijven ongeveer 19 graden bedraagt. Dat is de hoek die je krijgt als je op 22 meter afstand recht voor het doel staat.

Laten we niet vergeten hoe dit alles in een paar seconden gebeurde. Je kunt er een hoofdstuk van 26 pagina’s over vol schrijven, je kunt de beeldjes tussen de vrije trap van Krol en de bal tegen de paal een voor een bekijken, maar in het echt gaat het allemaal wat snel en onverwachts. Honderdvijf plaatjes kiekte de camera: 4,2 seconde. De bal legt ruim een half speelveld af in 3,5 seconde. Dan heb je het over de snelheid van iemand die de honderd meter in zeven seconden loopt. Die bal gaat harder dan een auto binnen de bebouwde kom mag. Probeer zo’n ding maar eens in één keer vol op je slof te nemen, al dan niet met een vreemde stuit, de uitkomende keeper en die in je nek hijgende verdediger. Dat is klasse en verdient een groot compliment voor de man uit Oostzaan. Maar laten we stoppen met leugens over die achterlijn.

‘Gaat die bal erin, dan kan niemand ons meer de wereldtitel ontnemen.’ Dat zei Rensenbrink ook, en over dat laatste doen hardnekkig andere verhalen de ronde: dat de Italiaanse arbiter nooit had durven affluiten en net zolang tijd bijgetrokken zou hebben totdat Argentinië op 2–2 gekomen zou zijn. Bijvoorbeeld door voor iets onbenulligs een strafschop te geven. In het café doen zulke verhalen het goed. Met een glas bier in

de hand hoor je weergaves die lijken op hoe Jan Boskamp het beschrijft in zijn biografie. 'Al hadden we vijf minuten voor tijd met 5–1 voorgestaan, dan hadden we nog verloren. Die druk was zo groot. Er was die dictator en dat publiek en al die belangen. Rensenbrink schoot in de laatste minuut nog tegen de paal. Maar zelfs als het dan 2–1 was geworden, weet ik zeker dat de scheidsrechter had laten doorspelen tot het 2–2 werd, al was het tot de volgende morgen!'

Die Welt besteedde op 9 juli 2014 ook aandacht aan dit onderwerp. *'Waren es zwei oder drei Zentimeter?*[3]*'* luidde de vraag voor de halve finale die Oranje zou gaan spelen tegen Argentinië. Het had iets cynisch en die spot was wellicht ingegeven door de euforie van het moment. De Duitsers hadden zelf die andere halve finale een dag eerder gewonnen, met 7–1 tegen Brazilië. Het artikel schuwt de overdrijving niet. Het beschrijft wel erg heftig de sfeer in het stadion. Over een veld dat bezaaid was met confetti en over Ernst Happel die zijn sigaretten niet meer *rookte*, maar *opvrat*.

Hoewel het stuk niet helemaal serieus genomen kan worden, is het toch tekenend hoe ook hier een nogal kras beeld geschetst wordt van die ene bal aan het einde van de reguliere speeltijd.

Letzter Angriff. Ruud Krol trat einen Freistoß, der Ball fiel Rob Rensenbrink vor den Fuß, der schoss aus spitzem Winkel – und Holland war Weltmeister. Nein, doch nicht ganz. Der Ball landete am Innenpfosten, kullerte auf der Linie, konnte sich nicht entscheiden, aber irgendwie wollte er einfach nicht vollends rein.[4]

De bal viel niet bepaald voor de voet van Rob en uit die al dan niet scherpe hoek schoot hij zeer zeker niet tegen de *binnenkant* van de paal. Een bal die over de lijn rolde of op twee gedachten hinkte… zo ging het niet, als je de beelden mag geloven.

---

[3] Was het twee of drie centimeter?

[4] Laatste aanval. Ruud Krol nam een vrije trap, de bal viel Rob Rensenbrink voor de voet, die schoot uit een scherpe hoek – en Holland was wereldkampioen. Nee, toch niet helemaal. De bal landde binnenkant paal, rolde over de lijn, kon niet beslissen, maar wou er op de een of andere manier gewoon niet helemaal in.

Op 8 juli 2014 doet columnist Roel Wiche in de *Provinciale Zeeuwse Courant* een uitspraak die eigenlijk alleen maar het citeren waard is om aan te geven hoe klein het verschil tussen kroeg en krant soms is. 'De nationale opwinding over de bal van Rensenbrink begreep ik als kind niet zo goed. Het was niet binnenkant maar buitenkant paal, dacht ik, en dus lang niet zo gevaarlijk.' Buitenkant paal in blessuretijd, vanuit een hoek waar de binnenkant onbereikbaar is. Hoezo niet gevaarlijk?

In *World Cup Argentina* schrijft Colin Malam iets opmerkelijks. Net als Van Duren en Rözer beweert hij dat de verdediging niet goed stond. *Hopelessly out of position*[5] zelfs, maar ook hij zegt niet wat er dan mis zou zijn. Wel beweert hij dat Rensenbrink de bal met de *buitenkant* van zijn voet inschoot. Als dat waar is, is het wel erg knap dat hij die bal nog met zijn *linker*been *rechts* van hem op de paal kreeg…

Wat Malam terecht opmerkt, is dat Rob uit de rug van zijn tegenstander kwam. Hij gebruikt het woord *sneaked*, dat slimmer klinkt dan het Hollandse 'sloop', dat meer iets van zware hamers of zachte kussens heeft. Opeens is hij er. Olguín is niet zozeer langzamer en hij twijfelt heus niet tussen de man en de bal. Hij schat de baan verkeerd in.

Dat had Robbie ook al eens gezegd, in een televisiedocumentaire in juni 2003. 'De Argentijnse verdediging verkeek zich op de verre bal van Ruud Krol. Ik joeg erachteraan en kreeg net voor de achterlijn m'n voet erachter. Paal. Natuurlijk heb ik mezelf niets kwalijk genomen. Het was niet eens een open kans. En bovendien ben ik ervan overtuigd dat de scheidsrechter net zo lang zou hebben laten doorspelen totdat de Argentijnen gelijk zouden maken. Want we mochten die wedstrijd gewoon niet winnen.' Eigenlijk bevat dat verslag van 69 woorden het complete verhaal zoals dat 25 jaar na dato in de geschiedenisboeken stond.

Het is heel begrijpelijk dat die bal tegen de paal zo vaak besproken is. Ervan uitgaande dat Gonella niet de thuisfluiter was waarvoor sommigen hem hielden, zou een doelpunt op dat moment beslissend zijn geweest. Natuurlijk zou de Italiaan tijd hebben bijgetrokken, maar niet onbeperkt toch zeker?

[5] Hopeloos uit positie

Jan Boskamp besteedt in zijn biografie relatief veel aandacht aan randzaken en verdachtmakingen. Hij viel tijdens het WK van 1978 in voor Johan Neeskens tijdens de wedstrijd tegen Schotland. Het zou zijn tweede en tevens laatste wapenfeit voor Oranje zijn. De manier waarop hij in *Geen Gezeik* verwoordt hoe hij bij RWDM zijn tegenstanders benaderde – bijvoorbeeld in een wedstrijd tegen Anderlecht – maakt dat hij niet meteen in aanmerking komt voor een *fair play award*. Een citaat spreekt boekdelen. 'Ik zei voor de wedstrijd tegen Rensenbrink: Robbie, als je in de zestienmeter durft te komen, schoppen we je voor je flikker.'

Een schop voor je flikker… Stel je toch eens voor dat Boskamp een Argentijn geweest was en zijn dreigement had uitgevoerd. Dan had Gonella moeten fluiten voor een strafschop, vijftien seconden in blessuretijd. Als we dan toch aan het fantaseren gaan, moeten we eens proberen om die situatie voor de geest te halen. Dat Rensenbrink hard geschopt zou zijn, zó hard dat hij geblesseerd – aan z'n flikker, of aan wat dan ook – het veld af gemoeten had. En dat de man die in de finale van '74 na een minuut spelen een penalty mocht nemen opnieuw had mogen aanleggen op een moment waarop je best zenuwachtig kunt zijn: de eerste en misschien ook laatste minuut van de blessuretijd, finale WK 1978. Misschien ook wel de laatste minuut van de hele wedstrijd: dat zou van die ene knal van elf meter af gaan hangen.

Ruud Krol raapt de bal op en overhandigt die vervolgens met een licht trillende arm aan een medespeler.

'Zet 'm op, Johan… Je kan het.'

2. Mythen en sagen

'Dat er niettemin werd gewonnen, was niet onverdiend, want Oostenrijk speelde beduidend minder sterk dan in de gewonnen wedstrijden tegen Spanje en Zweden', concludeert *Het Vrije Volk* na afloop van de laatste wedstrijd van Brazilië in de eerste ronde van het WK van 1978. De analyse klopte, maar was destijds minder interessant dan hij achteraf zou worden. Argentinië had twee dagen eerder verloren van Italië. Dat was geen ramp, want het thuisland plaatste zich evengoed als tweede in de groep, maar moest daardoor wel weg uit het geliefde Buenos Aires. Groepswinnaar Italië zou vanaf nu telkens uitkomen in River Plate, tot en met de finale of troostfinale.

Voor Oostenrijk en Brazilië lagen de zaken anders. Oostenrijk was al geplaatst dankzij de overwinningen tegen twee ploegen waartegen Brazilië niet verder kwam dan gelijkspel. Dat land moest nu winnen, of bij een puntendeling mazzel hebben met de loting.

Het Vrije Volk stelde vast dat keeper Koncilia veel te doen had, 'omdat het Oostenrijkse middenveld geen sterke dag had. Het had er soms alle schijn van dat de Oostenrijkers met 2–0 wilden verliezen, waardoor Brazilië groepswinnaar zou worden en Oostenrijk niet met de *Angstgegners* West-Duitsland en Italië ingedeeld zou worden.' Zou Oostenrijk inderdaad liever bij gastheer Argentinië in groep 2 zijn gekomen dan bij deze twee Europese landen? De Brazilianen zouden het helemaal niet erg gevonden hebben om een andere groep dan het thuisland te treffen. Het liep anders. De drie Zuid-Amerikaanse deelnemers kwamen samen met Polen in één groep.

Het gaat veel te ver om te beweren dat Brazilië en Oostenrijk het hier op een akkoordje hebben gegooid. Daar is geen objectieve aanwijzing voor. Maar over een andere slotwedstrijd in de poule, die van Peru tegen Argentinië, zou door de jaren heen meer ophef komen.

De biografie van Jan Boskamp, *Geen Gezeik*, gaat uitvoerig in op die 6–0 van Argentinië tegen het uitgeschakelde Peru, een wedstrijd waarin vier doelpunten verschil nodig waren om boven Brazilië te eindigen. 'Later hoor je dat ze nog altijd graan aan het leveren zijn aan Peru.' Boskamp is wel zo sportief om te schrijven dat de Argentijnen gewoon beter waren dan Nederland.

Neeskens' biografie is al net zo beschuldigend en bevat eveneens onjuistheden. 'Peru had tijdens het toernooi al laten zien een klasseploeg te hebben', stelt de middenvelder. 'Bovendien hadden ze tot de wedstrijd tegen Argentinië nog geen doelpunten tegen.' Dat laatste slaat nergens op. Peru verloor in de tweede ronde alles. In de eerste won het van Schotland en Iran; beide tegenstanders scoorden zelf ook. Die 0–0 tegen Nederland was de *enige* wedstrijd van de vijf waarin Peru *geen* tegendoelpunt kreeg. Zes doelpunten hadden ze al om hun oren gehad voordat er nog zes van de Argentijnen kwamen.

'Ik durf er allebei mijn handen om te verwedden dat de Peruaanse keeper omgekocht is', zegt Neeskens. 'Die keeper had ook een belang, want hij speelde voor een Argentijnse club.' Dat is óók al niet waar. Ramón Quiroga Arancibia is op 23 juli 1950 geboren in Rosario (Argentinië), maar speelde in 1978 voor Club Sporting Cristal uit Peru.

Het boek *Arie Haan, Genoeg Gelachen* laat ook zien dat uitspraken in biografieën niet blind als harde feiten kunnen worden aangenomen. Haan vertelt dat hij tijdens de belangrijke oefenwedstrijd op 20 mei 1978 tegen Oostenrijk na de rust inviel voor Willy van de Kerkhof omdat die 'vanwege de doop van zijn zoon naar huis moest en het vliegtuig moest halen'. Daar zitten twee onjuistheden in: het betrof niet een *doop* maar de *eerste heilige communie* en het ging niet om zijn *zoon* maar om de zevenjarige *dochter*, Manuela. Nu hebben doop en communie nog wel iets met elkaar te maken en is zoon of dochter alleen een kwestie van geslacht, maar een dergelijke dubbele fout in een dusdanig simpele constatering roept wel de vraag op hoe zorgvuldig met feiten wordt omgegaan. Kennelijk hebben de auteur en de uitgever niet de moeite genomen om het na te gaan.

Er zitten ook verschillen tussen de versie van Van Duren en Rözer en de kranten van toen. In *Voetbal in een Vuile Oorlog* wordt Happel neergezet als 'een man die zich aan God noch gebod houdt', terwijl anderen hem als een praktiserende gelovige afschilderen. 'In Brabant zijn de meeste mensen rooms-katholiek', zou de Oostenrijker gezegd hebben. 'Ik ben het zelf ook. Ik ga nog altijd eenmaal per maand naar de kerk. Ik weet dat zo'n eerste communie een heel feest in de familiekring is.'

Het *Limburgs Dagblad*, gelezen in Roomse delen van het land, schreef alleen maar over het voetbal. De socialistische krant *Het Vrije Volk* kopte op zaterdag al 'Willy van de Kerkhof in de rust naar huis' – en toonde maandag foto's van de PSV'er, in driedelig pak en met gezin tijdig in Eindhoven. Volgens andere bronnen was het Geldrop.

De analyses van Arie Haan in de biografie *Genoeg Gelachen* zijn interessanter dan die van Boskamp in *Geen Gezeik*. Haan staat net als Jan en Johan stil bij die riante overwinning, maar spreekt niet van omkoping. Wel over het voordeel dat Argentinië had door op een later tijdstip te mogen spelen. Ook dat is iets wat nogal uitvergroot is achteraf. Het thuisland mocht niet 'opeens' later spelen, zoals vaak wordt beweerd, maar deed dat gedurende het hele toernooi, in het belang van de televisiekijkende Argentijnen. Eigenlijk moet je het zelfs anders zien. In feite mocht het thuisland niet zozeer *later* spelen, maar werden alle andere duels *vervroegd*, omwille van het tijdsverschil met Europa. De hardwerkende gewone man wilde 's avonds met een biertje voor de buis al die wedstrijden zien op zijn zuurverdiende kleurentelevisie. Zo'n zelfde gewone man in Argentinië wou graag een potje voetbal kijken *nadat* hij uit z'n werk kwam. Een begrijpelijke keuze; voordeel had Argentinië daar zeker van, maar als je het hele verhaal hoort, klinkt het allemaal zo verdacht niet meer. Natuurlijk, het zou de FIFA gesierd hebben als het verzoek van Brazilië gehonoreerd was. Het land verzocht om net zo laat te mogen spelen: om kwart over zeven lokale tijd, een kwartier na middernacht in Europa. De tv-kijkende Polen, die theoretisch nog kans hadden op een finaleplaats, hadden dan erg lang op moeten blijven.

Hoe keken we er in Nederland vóór die wedstrijd tegenaan eigenlijk? Een dag na Argentinië – Brazilië voorspelt *Het Vrije Volk* al dat het thuisland in de finale komt. 'Hoewel de officiële stand anders aangeeft, hebben de WK-gastheren na de 0–0 in het sleutelduel tegen Brazilië de favorietenrol voor de eindzege in groep B van hun aartsrivaal overgenomen', schrijft het dagblad. Het geeft toe dat Brazilië nog altijd leidt omdat het een doelpunt meer heeft gescoord, maar kijkt met een schuin oog naar het laatste duel met Polen, 'dat zal vechten voor zijn laatste kans'. Voor de tegenstander van de Argentijnen stond er niets meer op het spel. 'De opgebrande Peruanen zullen, zeker nu zij voor alle ereplaatsen zijn uitgeschakeld, de Argentijnse furie niet kunnen bedwingen', vermoedt *Het Vrije Volk*. Van tevoren verwachtte de krant dus al een ruime overwinning. Toen het daadwerkelijk gebeurde, ging er pas een luchtje aan hangen.

'Kampioen word je tegen de kleintjes', luidt een voetbalwet uit de eredivisie en in grote toernooien en kwalificaties gaat het soms ook zo. De rivalen hielden het onderling op 0–0 en dus werden de andere wedstrijden beslissend. Het leek een beetje op de kwalificatie van Oranje voor het WK van 1974. Toen speelden Nederland en België zelfs twee keer 0–0 tegen elkaar. De doelsaldo's werden volledig bepaald door de vier ontmoetingen met Noorwegen en IJsland. Nederland schakelde een directe concurrent uit zonder er ook maar één keer tegen te scoren.

De finalisten van '74 troffen elkaar in de tweede ronde in dezelfde groep, net zoals de beide rivalen uit Zuid-Amerika elkaar in de andere groep ontmoetten. Vier landen die alle vier tweede waren geworden in de eerste ronde. Italië, de enige ploeg die tijdens het WK van 1978 van de uiteindelijke kampioen won, werd wel groepswinnaar.

Dat Argentinië en zijn buurland in dezelfde poule kwamen, gaf nog wat discussie. Oostenrijk en Brazilië hadden namelijk evenveel punten en aanvankelijk werd Oostenrijk als groepswinnaar aangewezen omdat dat land – bij een gelijk doelsaldo – meer doelpunten had gemaakt. Maar dat klopte niet: volgens de regels moest er dan geloot worden. Het *Leidsch Dagblad* van maandag 12 juni had op de

voorpagina een artikel staan met als kop: 'Organisatiecomité WK (in paniek) past reglementen wat aan: vanavond loting.' Daaronder in grote letters: 'Nederland zal wel tegen Brazilië verder moeten.' Ook hier geldt: de reglementen zijn niet *aan*gepast, maar *toe*gepast. Net zoals Argentinië gewoon op voorhand al niet mee zou doen met die vroegere wedstrijden die ze in Europa graag wilden. De loting viel overigens ongunstig uit voor het thuisland.

Zo gaat dat met beschuldigingen en verdachtmakingen. Soms kunnen ze bevestigd worden en soms weerlegd. Soms geen van beide. Een beschuldiging die weerlegd is – er is helemaal niet gesjoemeld met de loting – verdwijnt met stille trom. Je hoort er niemand meer over. Voorpagina: 'Nederland zal wel tegen Brazilië verder moeten.' Je zou toch een rectificatie van deze loze beschuldiging verwachten in de krant van 13 of 14 juni, maar die vind je niet. Geen excuses, geen stukje dat het kennelijk best meeviel. Wel een berichtje over 'onze' Oostenrijkse coach die zijn landgenoten per telegram succes had gewenst. Dát is kennelijk niet verdacht: met 5–1 winnen van het vaderland van je eigen trainer. In ieder geval hoorde je er minder over dan over die doelman van Peru die in Argentinië geboren was.

In 2012 ontstond er commotie omdat spelers van Peru zouden hebben toegegeven. Maar spraken zij wel de waarheid? Het kan ook een truc geweest zijn om die vernederende uitslag te verklaren…

In een uitzending van *PowNews* wordt de microfoon onder monden van kalende en grijzende mannen gehouden: René van de Kerkhof, Jan Poortvliet, Rob Rensenbrink. Feiten komen er niet op tafel, wel herhalingen van vermoedens. Hans Kraay zegt het al achtenveertig jaar te weten en dat is best lang: dat hij in april 1974 al wist van die omkoping tijdens dat toernooi van vier jaar later…

Nuchtere geluiden zijn er ook. 'Het lullige is dat we steeds doen alsof wij het slachtoffer zijn geweest,' zegt de wat minder sensatiebeluste Wilfred Genee, 'maar uiteindelijk is Brazilië het slachtoffer geweest.' Dat klopt: zij liepen die strijd om de hoofdprijs mis. 'Ik weet niet of wij die finale tegen de Brazilianen gewonnen zouden hebben', zegt Genee terwijl hij bewust of onbewust zijn hoofd schudt.

Brazilië: het enige land dat tijdens het WK geen enkele wedstrijd verloor. Als het zijn laatste groepswedstrijd tegen Oostenrijk niet met 1–0, maar met 2–0 had gewonnen, zou het bij Nederland, Italië en West-Duitsland in de tweede ronde zijn gekomen. Had Nederland dan de finale gehaald? 'In hun onderlinge treffen deden beide kanshebbers gisteren in Rosario niets voor elkaar onder', schreef *Het Vrije Volk* over de ontmoeting tussen de Grote Twee uit Zuid-Amerika.

In de biografie van Arie Haan wordt maar één zinnetje besteed aan die bal tegen de paal, terwijl er uitvoerig wordt stilgestaan bij wat er daarna gebeurde. Nederland oogde in het laatste deel van de tweede helft sterker dan zijn tegenstander. Het durfde risico's te nemen – moest dat ook wel – en liet de lange Ernie Brandts regelmatig mee naar voren gaan. 'We hebben ze liggen', zou Haan tegen Happel hebben gezegd. 'Ze weten niet wat ze met ons moeten. We moeten doorgaan.' Volgens Haan heeft de zwijgzame Oostenrijker instemmend geknikt, maar beweerde Brandts dat Happel hem weer achterin wilde hebben. 'Ik was vertwijfeld en dacht: dat kan toch niet waar zijn! Ik heb lang met dat probleem rondgelopen. Jaren later heb ik het Happel, toen hij bij Standard Luik trainde, op de man af gevraagd. Hij bekende eerlijk: "Ik heb met een paar spelers gepraat. Iedereen eigenlijk, ook aanvoerder Ruud Krol, wilde weer in de normale opstelling beginnen. En tegen de wil van zoveel spelers ga ik niet in." Ik besefte dat we door een te laffe houding de Argentijnen in de kaart hadden gespeeld.'

Haan kon er niet over uit dat Happel, die als ongenaakbaar bekend stond, de spelers vroeg wat er moest gebeuren. Hij was soms erg kort van stof, zoals in de wedstrijdbespreking van de finale, die nog geen twaalf minuten duurde. *'Der mit die lange Haare ist für Willy'* [6], had de trainer gezegd. Maar toen Van de Kerkhof wat beter wilde weten hoe hij Mario Kempes moest dekken, kreeg hij nauwelijks meer informatie. *'Willy aandacht. Verstehst du?'* [7] Zwartkruis kon de PSV'er ook niet verder helpen. Niemand wist wat de Oostenrijker bedoelde.

[6] Die met de lange haren is voor Willy.
[7] Willy, aandacht. Begrijp je?

Dat 'nog geen twaalf minuten' is wat Meindert van der Kaaij erover zegt. Van Duren en Rözer zeggen dat het *exact zes minuten* duurde. Als je het boek van deze geschiedschrijvers leest, kun je nauwelijks anders concluderen dan dat deze bespreking op de wedstrijddag zelf geweest moet zijn, 'in de ruime kleedkamer', waar iedereen onder de indruk was van het lawaai. Volgens Van der Kaaij was het een dag eerder, in het hotel. '*Der Kempes, für Willy, das ist logisch*' [8] luidt zijn weergave.

Het Parool geeft in 2001 een weer iets andere lezing. In die krant citeerde Willy de volledige dialoog tussen hem en Happel.

> '*Du spielst auf den mit den lange Haare. Wie heißt er?*'
> 'Kempes, trainer'
> 'Für dich.'

Maar in *de Volkskrant* van 7 juli 2006, vijf jaar later, herinnert diezelfde Willy van de Kerkhof zich het verhaal anders. 'Op de dag van de finale was het enige wat hij zei tegen Jan Poortvliet en mij: die kerel met dat lange haar is voor jullie. We vroegen of hij Kempes bedoelde. Ja die, zei Happel.'

In de biografie *De Gebroeders* staat dat er in het veld van tactiek werd veranderd. 'Omdat Kempes steeds van links opkwam, nam de jonge Poortvliet hem over. Willy ving Tarantini op, zodat René voorin druk kon blijven geven.'

Kempes zelf is de enige Argentijn die in de geciteerde documentaire aan het woord komt. Over de dekking door Van de Kerkhof zegt hij: 'Dat was voor mij een verrassing. Ik had gedacht dat ik op Johan Neeskens zou spelen. Toen ik Willy zag, dacht ik: ik bof.'

Als de gevreesde voetballer zijn 1–0 maakt in de 38e minuut, speelt hij de bal midden tussen twee verdedigers door. Knap hoe hij aanneemt, net buiten het strafschopgebied. Maar gedekt staat hij niet.

[8] Kempes voor Willy, dat is logisch

Er zijn, zoals bij elke verloren voetbalwedstrijd, allerlei redenen en verklaringen te bedenken waarom de verliezer het aflegde en had moeten winnen. De scheidsrechter, het publiek, de omkoping van Peru, het terugzakken van Brandts, en natuurlijk die linkervoet van Rensenbrink. Maar de grootste gemiste kans van de wedstrijd kwam niet in blessuretijd. Al vroeg in de eerste helft, na zesenhalve minuut spelen, kopte Johnny Rep rakelings naast. Zo'n moment is minder spectaculair dan een bal tegen de paal, zeker als het zo vroeg in de wedstrijd gebeurt. Maar de kans was echt groter.

Fillol was bij Rensenbrink sterk uit komen lopen. Het is nog maar de vraag of hij de bal niet gestopt zou hebben als de speler van Anderlecht meer naar rechts gemikt had. Bij Rep gold dat de doelman van de Argentijnen echt finaal kansloos zou zijn geweest…

Rob Rensenbrink op Schiphol na de terugkeer uit Argentinië. Die knuffel lijkt nog het meest teleurgesteld… (foto: Bert Verhoeff, Anefo)

Wat er gebeurd zou zijn áls, is iets wat we nooit zullen weten. En hoe het precies gekomen is dát, blijft ook gissen. Feit is wel dat herinneringen aan een toernooi altijd gekleurd zijn en dat dingen soms domweg verkeerd worden weergegeven.

Het WK in Argentinië wordt nogal eens in verband gebracht met twee memorabele poeiers van Haan, tegen West-Duitsland en tegen Italië. Er was ook die bijzondere gelijk- en goedmaker van Brandts tegen dat laatste land. Minstens zo belangrijk was in de eerste ronde de wat roekeloze knal van Johnny Rep tegen Schotland. 'Een gouden doelpunt,' zegt Haan in zijn biografie, 'want we hadden nu een beter doelsaldo dan de Schotten.' Dat was ook zo, maar niet dankzij die ene treffer.

Om dat wijdverbreide misverstand weg te werken, is het goed om aandachtig te kijken naar de stand in groep D zonder die ene wedstrijd. Nederland had met 3–0 gewonnen van Iran en daarna was het tegen Peru 0–0 gebleven. Schotland had met 3–1 van Peru verloren en met 1–1 gelijkgespeeld tegen Iran. Theoretisch kon zo ongeveer alles nog. Peru zou zijn laatste wedstrijd – die tegelijk met die van Nederland werd gespeeld – winnen van Iran. Als we even doen alsof die strijd al gestreden was, levert dat de volgende stand op bij aanvang van Nederland – Schotland.

	#	W	G	V	D	T	±	∑
Peru	3	2	1	0	7	2	+5	**5**
Nederland	2	1	1	0	3	0	+3	**3**
Schotland	2	0	1	1	2	4	-2	**1**
Iran	3	0	1	2	2	8	-6	**1**

Het doelsaldo van Oranje was maar liefst vijf punten beter. Goed, bij een onderlinge wedstrijd gaat het hard, want elk doelpunt tegen is meteen een doelpunt vóór voor de ander. Maar bij de stand van 3–1, waarbij Schotland dus zijn saldo twee punten beter maakt en Nederland twee punten slechter, is het verschil nog steeds plus één. Er is dan nóg een treffer nodig om daar min één van te maken.

	#	W	G	V	D	T	±	∑
Peru	3	2	1	0	7	2	+5	**5**
Nederland	3	1	1	1	4	3	+1	**3**
Schotland	3	1	1	1	5	5	0	**3**
Iran	3	0	1	2	2	8	-6	**1**

Voor de goede orde: Peru–Iran moest nog worden gespeeld, maar doet ook niet echt ter zake. Er zouden twee ploegen doorgaan. Nederland mocht met *twee* punten verschil verliezen. Velen – waaronder Jan Boskamp in zijn biografie – verdraaien die werkelijkheid.

'Toen kwam de wedstrijd tegen Schotland die we met één goal verschil mochten verliezen om ons te kwalificeren voor de volgende ronde. Het liep voor geen meter. Na tien minuten mocht ik invallen voor Neeskens die zich bezeerd had. Het werd 3–1 voor de Schotten en het leek erop dat alles voorbij was. Toen schoot Rep plots de bal erin van vijftig meter of zo: 3–2! We riepen nog: Reppie wat doe je nou? Wij willen naar huis! Maar we waren dus geplaatst.'

Nog zo'n verhaal: dat Rep vanaf de middenlijn schoot. In het boek van Graham McColl merkt doelman Alan Rough al op dat iedereen die afstand overdrijft. *Forty yards or thirty-five yards*: dat is omgerekend zo'n 35 meter. Volgens de keeper zelf was het maar *twenty eight, thirty yards from goal*.

Niemand maakt het zo bont als Johan Neeskens, die domweg beweert dat er in die wedstrijd sprake geweest zou zijn van een 2–2 stand en dat Nederland zelfs *won*. Dat staat letterlijk zo in zijn in 1990 uitgegeven biografie.

'De laatste wedstrijd in deze poule, tegen Schotland, wilde ik toch per se meespelen. Het was een uitermate belangrijke wedstrijd, want wilden we doorgaan naar de volgende ronde, dan moesten we van de Schotten winnen en ik wilde mijn steentje bijdragen. Ik zal die wedstrijd om twee redenen niet gauw vergeten. Ten eerste omdat ik al na tien minuten het veld moest verlaten vanwege mijn blessure. Ten tweede omdat in deze wedstrijd het leven van Oranje aan een zijden draad heeft gehangen. Op een bepaald moment stonden we met 2–1 achter. Het werd 2–2 en toen kwam het moment waarop Johnny Rep zijn bijnaam *Goudhaantje* alle eer aandeed. Hij gaf een afstandsschot; volgens mij schoot hij op de cornervlag, maar de bal belandde toch achter de Schotse keeper, en Nederland stond voor met 3–2 en zo gingen wij naar de volgende ronde.'

Er staat hier en daar flagrante onzin in deze passage. Ten eerste is het zo dat Nederland de wedstrijd *niet hoefde te winnen*. Zolang het maar niet met drie of meer doelpunten verschil verloor, ging het door naar de volgende ronde. Ten tweede dat het tijdens die wedstrijd nooit 2–2 heeft gestaan en ten derde dat Nederland door het schot van Johnny Rep niet op een *voorsprong* van 3–2 kwam, maar op een *achterstand* van 3–2. Dat zou ook de eindstand zijn.

Boskamp verdubbelt de afstand en halveert de marge. Neeskens heeft het over een schot op de cornervlag, dat zorgt voor een overwinning in een wedstrijd die verloren werd.

Eind 2016 verscheen er een nieuwe biografie van Rep, met als titel *Buitenbeentje*. Het bevat korte hoofdstukjes, waarvan het vijftiende gesplitst is in delen met een Romeinse nummering. Hierin passeren de WK-doelpunten van Rep de revue. Nieuwsgierig bladeren we naar subhoofdstuk V, over de wedstrijd tegen Schotland in 1978.

'Misschien wel het belangrijkste WK-doelpunt van Johnny, want hiermee hield hij Nederland in de race: bij een 3–1 nederlaag zou Oranje op doelsaldo zijn uitgeschakeld.' Het staat er echt, in de biografie van de schutter zelf. 'Ik kwam van eigen helft, haalde uit en weet alleen dat ik bijna werd vermoord door Jan Boskamp, die me daarna om m'n nek vloog', zegt de hoofdpersoon.

Als bijna vermoord worden het enige is wat hij zich nog herinnert, moeten we toch nog maar een keer die video bekijken. Inderdaad komt Rep van eigen helft – een meter of vijf – maar hij speelt wel af op Krol. Het is dus zeker niet zo dat hij een solo inzet van tientallen meters, al suggereert zijn woordkeuze dat wel. Als hij de bal terugkrijgt, is de afstand tot het doel zo'n dertig meter. In slow motion kun je tellen hoeveel passen zijn dribbel duurt: een stuk of vijf. Dan komt die beroemde uithaal. Een seconde na de treffer verschijnt het klokje in beeld: 26:21. Bijna twintig minuten te spelen nog.

Niet de blonde Boskamp vliegt Rep om de nek, maar omgekeerd: John springt in de geopende armen van Johan (alias Jan). De armen van de oud-Feyenoorder zijn zeker niet om zijn hals geslagen. De hoogste hand komt aanvankelijk niet boven het rugnummer uit. Pas

daarna wordt de omhelzing wat inniger. Boskamp klopt uitbundig op zijn schouder en tegen zijn borst. In totaal duren al die fysieke uitingen van waardering een seconde of vijf. De man die zo graag naar huis wilde, prijst en knuffelt degene die de kans daarop kleiner maakt.

'Tegen Italië blokte ik trouwens een verdediger, waardoor Ernie Brandts van afstand kon scoren, maar ja, zulk soort dingen weet ik alleen zelf nog', zegt Rep volgens zijn biograaf Mark van den Heuvel. Toch maar weer de beelden erbij. Rossi kopt de bal weg voor Arie Haan, Wim Jansen kopt dan terug in de richting van Rep, die het duel verliest van Claudio Gentile, wiens naam hij kennelijk vergeten is. Beide spelers komen na hun sprong terug op de grond en bevinden zich op dat moment in de lijn van een mogelijk schot. Rep doet nog een stap achteruit en staat dan inderdaad wel wat in de weg voor Gentile, maar die is binnen een paar tienden van een seconde wel achter Johns rug vandaan. Hij en Renato Zaccarelli zijn net te laat om die knal van Brandts te verhinderen. In de herhaling van achter het doel is zichtbaar dat Rep nauwelijks oog heeft voor zijn tegenstander, maar zelf alleen nog verder achteruitloopt. Hij laat de Italiaanse centrale verdediger helemaal met rust. 'Tegen Italië blokte ik trouwens een verdediger…' Ja, dat weet inderdaad alleen hijzelf nog.

Als je een wedstrijd *live* van commentaar moet voorzien, is het niet altijd helemaal duidelijk wat er gebeurt. Achteraf kritiek hebben is makkelijker. De beelden uit 1978 tegen Italië doen de kijker glimlachen als Herman Kuiphof zich in allerlei bochten wringt omdat hem ontgaan is wie het doelpunt maakte. Pas als de naam van Ernie Brandts in beeld komt, weet de verslaggever het. In de finale van datzelfde WK ontging het de regie dat Nanninga binnenkopte. Poortvliet verscheen juichend in beeld, met naam en al. Bij die doelpunten van Gemmill en Rep klopt het allemaal wel. De Britse commentator bij de wedstrijd van toen gaat bij de 3–1 helemaal uit z'n dak met z'n *'brilliant goal'* en *'Scotland in dreamland'*. Hij zegt vervolgens dat er nog maar één doelpunt nodig is en dat Schotland nog ruim de tijd heeft. Dat is ook zo: er resteert nog bijna een halve speelhelft.

Dat Schotland op het punt stond om de strijd in eigen voordeel te beslissen, ga je wel denken als je het Britse commentaar bij de beelden hoort. Luister je echter naar Theo Reitsma, dan loopt het zo'n vaart nog niet. Zijn verwachtingen lijken anders, maar alles wat hij zegt klopt gewoon. Sterker nog: als je het terugkijkt en -luistert, klinkt zijn commentaar haast profetisch. Hij bewondert het doelpunt van Gemmill en constateert droog wat de stand is: 3–1. Vlak voor de treffer van Rep deelt hij met de kijker dat er natuurlijk wel enig gevaar is. 'Doelpuntje maken lijkt me wat veiliger voor Nederland op dit moment, Rep misschien…' Dat 'Rep misschien' klinkt als de aanvaller de bal net aangenomen heeft. Dan is het twee tellen stil.

'Nou… ja! Het gebeurt! Johnny Rep scoort.'

Vaak kom je in later verschenen bronnen formuleringen tegen die beweren dat dat tweede Nederlandse doelpunt de redding betekende. Wie daarmee bedoelt dat die ene treffer de Schotse hoop de grond in boorde, kan gelijk hebben. Neem *Het Vrije Volk* tijdens een terugblik na afloop van het WK. Bij de foto's lezen we als onderschrift: 'Gemmills goal die Oranje bijna vroegtijdig naar huis stuurde. Rep redde nog.' Jan Mulder heeft het in zijn boek *Opkomst & Ondergang* over 'Rep, die Schotland in Argentinië de das had omgedaan'. In zekere zin waar, maar zonder die das was het ook een strop geworden.

In *Wat een Goal – Een kleine canon van het moderne voetbal*, ontbreekt die treffer van Gemmill niet. Auteur Maarten Moll, die per speelminuut grote momenten uit het moderne voetbal nagaat, plaatst dit hoogtepunt in de 67e minuut. Met het klokje op 22:58 moet je toch zeggen dat het erg ruim in de 68e was. Hij schrijft het volgende.

'Het doelpunt komt terug in de film *Trainspotting*. Als Mark – "*Rent-boy*" – Renton de liefde heeft bedreven en verzadigd op zijn rug valt. *"Phew! I haven't felt that good since Archie Gemmill scored against Holland in 1978!"*[9] Een klassiek geworden filmgrap, maar de

[9] Oei! Zo goed heb ik me niet gevoeld sinds Archie Gemmill scoorde tegen Holland in 1978.

beschrijving van het fragment klopt niet. Mark valt niet op zijn rug nadat hij de liefde heeft bedreven. Daar ligt hij de hele tijd al op.

Minstens zo klassiek is de fout daarna: '3–1 voor Schotland. Schotland naar de tweede ronde. Tot Johnny Rep minuten later met een zondagsschot 3–2 maakt. Schotland op doelsaldo uitgeschakeld.'

Jeroen Siebelinks *De Lange* staat ook stil bij deze situatie. 'Dankzij een laat doelpunt van Rep zijn ze de Schotten nipt voorgebleven in de ranglijst. Op doelsaldo.' 'Nipt' en 'laat' suggereren één punt en de laatste minuten. Vijf pagina's verderop – het boek loopt chronologisch achterstevoren – wordt duidelijk dat ook deze schrijver niet weet hoe het echt zat. 'Ze mogen met maximaal één doelpunt verschil verliezen', staat er expliciet bij de vooruitblik op de wedstrijd.

Bronnen die het verhaal wel correct vertellen, dragen er soms door wat misleidende woordkeuze toch nog aan bij dat de mythe van de beslissende knal in stand wordt gehouden.

Neem de biografie van René en Willy van de Kerkhof. 'De Schotten drongen steeds verder aan; Nederland wankelde als een aangeslagen bokser tussen de lijnen. Kwalificatie voor de tweede ronde hing aan een zijden draad. Maar het gouden pikkie sloeg toe. Johnny Rep probeerde eens een afstandsschot, dat zowaar in het Schotse doel dwarrelde. De buit was binnen; Nederland was op doelsaldo door.' Er staat in deze beschrijving niets wat feitelijk onjuist is, maar als je deze tekst leest zonder heel precies te letten op wat er staat, blijft toch het beeld hangen van een doorslaggevend doelpunt.

'Gemmill bracht het Nederlands elftal in de 23e minuut aan het wankelen', schrijft het *Nieuwsblad van het Noorden* en dat is nog correct. 'Met een fraaie schijnbeweging stuurde hij eerst Poortvliet en Wildschut de verkeerde kant op, speelde daarna Krol uit door de bal tussen diens benen door te schuiven en liet vervolgens Jongbloed kansloos.' Waar de verslaggever het over Poortvliet heeft, bedoelt hij Jansen. De tweede die wordt uitgekapt is Krol en de benen waartussen de bal door gaat, zijn van Jan Poortvliet.

Het *Nieuwsblad van het Noorden* beschrijft die korte fase waarin het 3–1 staat. 'Drie minuten slechts duurde de Schotse vreugde en hoop op meer. Toen kreeg Rep eindelijk weer eens zo'n bevlieging, die hem van tijd tot tijd boven de middelmaat uittilt. De uitgebluste Schotten moesten kort voor tijd bijna ook nog de winst inleveren, maar de inzet van René van de Kerkhof ging voorlangs.' Het is een moment dat zelden genoemd wordt: René schiet uit een moeilijke hoek achter de keeper langs. De bal passeert op een halve meter het doel. 'Een kwestie van gerechtigheid', vond de krant deze misser. 'Oranje had met zijn plaats bij de laatste acht al meer gekregen dan het verdiende.'

'Het leek alsof Nederland de problemen nodig had gehad', schreef *Trouw*. 'In dat laatste kwartier werd er bij vlagen aardig aangevallen, gedurfd en een elftal dat de tweede WK-ronde bereikt waardig.'

Dat laatste kwartier, dat waren achttien minuten. 'De kans om ruimer te ademhalen kwam onverwacht snel. Johnny Rep, voortdurend en niet ten onrechte kritisch benaderd wegens het dikwijls lage rendement van zijn inbreng, werd in volle sprint aangespeeld door Wim Jansen.' Het was geen volle sprint en het was ook niet Wim Jansen, maar Ruud Krol. 'Rep ging ineens vol durf door en knalde van buiten het strafschopgebied via de vingertoppen van doelman Alan Rough raak: 2–3.' Van buiten het strafschopgebied… dat klinkt toch wel anders dan 'van vijftig meter of zo', zoals Jan Boskamp het uitdrukte.

Waar Boskamp beweert dat ze graag naar huis wilden, zegt Ruud Krol in het boek van Derksen iets heel anders. 'In ons achterhoofd speelde mee dat we weg mochten uit Mendoza als we tweede in de groep werden. Happel zei ook: als we met twee goals verschil verliezen, is er nog niks aan de hand. Als we hier maar weg kunnen.'

Niet alleen slordig geschreven biografieën hebben de mythe gevoed, ook kranten droegen door de jaren heen hun steentje bij. 'Enkele minuten voor tijd scoort Johnny Rep een voor Nederland bevrijdende goal', schrijft *De Telegraaf* in 1982. 'Oranje verliest met 3–2 van Schotland, maar door de bewuste uithaal blijft het de Britten in doelsaldo met een goal voor.' Terwijl het er toch echt *drie* waren. Vóór dat

schot was het er eentje, na dat schot was het doelsaldo van de Nederlanders eentje beter en dat van de Schotten eentje minder.

In 1986 heeft *NRC Handelsblad* een interview met Jan Jongbloed. Gesproken wordt over de omstandigheden in Mendoza, in het bijzonder over de ijle lucht. 'Toen we ons dankzij het doelpunt van Johnny Rep tegen Schotland voor de tweede ronde hadden geplaatst, moesten we de volgende wedstrijden op zeeniveau spelen', zegt de toenmalige keeper. 'Ik ben er nog steeds voor honderd procent van overtuigd dat dat de reden was dat het conditioneel in die tweede ronde zo goed ging. We speelden de eerste wedstrijden bovendien op een grasmat van zeker vier centimeter dik. Dat maakte het enorm zwaar.'

'Als we hier maar weg kunnen', had Krol al namens Happel gezegd. En Jongbloed beweerde dat het gras en de lucht nadelig waren. Voor Nederland, niet voor de tegenstander.

Zelden hoor je iemand over het feit dat Oranje bij een riante winst groepswinnaar geworden was. Nederland stond voor de wedstrijd tegen Schotland bovenaan: in punten gelijk met Peru, beter doelsaldo. Het zou als eerste in groep D in de poule bij Argentinië en Brazilië gekomen zijn, de nummers 2 van de groepen A en C. En bij groepswinnaar Polen, dat gelijkgespeeld had tegen West-Duitsland en z'n andere twee wedstrijden gewonnen. Een interessante vraag: wou Oranje graag weg uit Mendoza, of ontliep het liever bepaalde tegenstanders?

Het *Nieuwsblad van het Noorden* geeft in 1986 samenvattingen van alle eerdere WK's. In vergelijking met 1974 wordt gesteld dat 'we' in 1978 een mindere ploeg hadden, 'ditmaal niet door Michels maar door Happel gedirigeerd, die met enig fortuin tot de eindstrijd doordrong. Tegen de Schotten stonden we op het punt om huiswaarts te worden gezonden, tot Johnny Rep met een afstandsknal ons terug bracht in de race.' Dat is de ene helft van het verhaal. Dan komt de andere helft. 'In de finale had slangenmens Robbie Rensenbrink de wereldtitel als het ware op de schoen liggen, maar van drie meter afstand schoof hij de bal tegen de paal.' Rob staat vier meter van de achterlijn, op de rand van het doelgebied. Volgens Pythagoras kom je dan op zes meter tachtig, meer dan het dubbele dus.

Mythen en sagen: je noemt een naam, maar de verkeerde. Een onjuiste stand, een harde maat – de helft ernaast. Het is maar goed dat sommige mensen journalist worden. En geen rechter of chirurg.

De *Leeuwarder Courant* schrijft in 1990: 'Vier jaar later haalde Johnny Rep ineens van afstand uit. Schotland won nog wel met 3–2 van Nederland, maar dat was toch een doelpuntje te weinig.' Weer mis. Ook 4–2 zou nog niet genoeg voor ze geweest zijn. In hetzelfde jaar vinden we ook een artikel van Herman Kuiphof in *De Telegraaf*. Eindelijk iemand die het correct weergeeft. 'Tegen de Schotten leek het totaal mis te gaan. We kwamen na rust met 3–1 achter en een vierde Schotse treffer leek een kwestie van minuten. Toen zorgde Johnny Rep met een kanjer van royaal twintig meter voor een Nederlands doelpunt, dat als manna uit de hemel kwam vallen.'

Het *Limburgs Dagblad* van 11 juni 1992 wekt de suggestie dat er van dat 'bevrijdende' doelpunt nooit iets terechtgekomen is. 'Tijdens het WK in 1978 kregen Johnny Rep en de zijnen met 3–1 een flinke draai om de oren, mede dankzij een *beauty* van de kleine dribbelvirtuoos Archie Gemmill.' Bijzonder is dat dit artikel wel die 3–1 van Gemmill noemt als 'draai om de oren', maar geen andere stand vermeldt. 'De wetenschap dat Schotland weleens vaker voor sensatie heeft gezorgd, houdt de hoop bij een enkeling levend', zegt de krant.

Op 18 maart 2014 schrijft *The Guardian* likkebaardend over die ene goal. *'The greatest moment in Scottish football history. And the most bittersweet one, too.'*[10] Tot in detail wordt de treffer besproken en bejubeld. Het doelpunt van Rep viel 202 seconden later, zo veel oog voor detail is er. *'He took the ball away from Jansen'* [11], schrijft de Engelse krant, wat suggereert dat de Nederlander in balbezit was toen het misging. Dat is niet zo. Gemmill is nét iets eerder. Dan volgen er vijf magistrale seconden. '*...and 202 seconds after Gemmill's masterpiece, the old Dutch master Rep launched a 30-yard worldie*

[10] Het grootste moment in de Schotse voetbalgeschiedenis. En ook het meest bitterzoete.
[11] Hij pakte de bal af van Jansen.

into the top left.' [12] Dat van die 202 seconden tussen beide doelpunten kan aardig kloppen. De regie was destijds zo vriendelijk om de klok in beeld te zetten zodra er een doelpunt viel. Daaraan zien we dat er respectievelijk 22:58 en 26:20 gespeeld was toen de 3–1 en 3–2 vielen. *De Telegraaf* die zojuist werd geciteerd nam dat krapper. 'Enkele minuten voor tijd scoort Johnny Rep een voor Nederland bevrijdende goal', schrijft de krant, terwijl de officiële speeltijd nog 18:40 bedroeg. Blessuretijd was er niet in de tweede helft. De scheids floot af toen de klok in beeld op 44:56 stond.

The Guardian is erg nauwkeurig met de seconden, maar slordig met de namen. Volgens het dagblad werd in de eerste helft Rensenbrink neergelegd, maar dat was toch echt Rep. Dat de strafschop niet eens terecht was, wordt verzwegen.

'And what a good tackle that was' zegt commentator Coleman als de sliding van Kennedy inderdaad op de bal lijkt te zijn. Het is op televisie heel slecht te zien. Beide voetballers zijn goed in beeld op het moment dat het spannend wordt. Dan schakelt de regie over op een totaalbeeld; het strafschopgebied is één grote schaduw, eromheen is volop zon. Slechter kun je het niet treffen en zo goed waren televisiebeelden niet in 1978.

En de Nederlandse verslaggeving? Theo Reitsma zwijgt in eerste instantie. Iemand die valt nadat er een been in zijn richting wordt uitgestoken: het ziet er altijd zo strafschopperig uit, ook als alleen de bal wordt geraakt. Twee tellen blijft het stil vanaf de Nederlandse commentaarpositie. 'En hij legt hem op de stip! Strafschop voor Nederland. Nou, Linemayr…' Theo houdt even in terwijl de herhaling loopt, om de draad op te pakken zodra hij de ingreep in het duister nogmaals ziet. 'Daar beslis je heel nadrukkelijk over een groot voordeel van Nederland.' Ook Gemmill laat non-verbaal zien wie er verantwoordelijk is voor de ontstane situatie. Hij raapt de bal op die vlak bij de penaltystip ligt en werpt hem in de richting van de scheidsrechter. Of hij er iets bij roept, is niet te zien of horen. Maar de daad zelf

[12] En 202 seconden na Gemmills meesterstuk lanceerde de oude Hollandse meester Rep een wereldgoal van 27 meter in de linkerbovenhoek.

spreekt boekdelen. 'Neem hem dan zelf maar' is de meest voor de hand liggende uitleg. Daar voelt Linemayr niets voor. Hij trekt wel een gele kaart voor deze als kritiek op de leiding ervaren handeling.

Gelukkig zijn krantenberichten duidelijker. Lekker zwart op wit. 'In de 35e minuut toonde Rep zijn grote waarde voor het elftal', meldt *De Waarheid* die maandag erna. 'Hij versierde op slimme wijze een strafschop, toen hij zich na uitstekend stoorwerk van Willy van de Kerkhof vastliep op de glijdende Buchan en keeper Rough. Rep ging tegen de vlakte en Linemayr zag er een strafschop in.'

Buchan? De televisiebeelden laten zien dat de nummer 4 zich rondom de penaltystip bevindt als aanvoerder Stuart Kennedy met nummer 13 – op de rug én op het broekje – zijn sliding inzet.

De details worden steeds fijner. *Het Vrije Volk* signaleerde zelfs een knipoog bij de Nederlandse aanvaller, al was dat na de wedstrijd en van heel dichtbij. 'Als de scheidsrechter niet gefloten zou hebben, zou ik er geen moeite mee gehad hebben. Ik werd wel uit balans gebracht: ik struikelde over het been van de keeper, en ik werd nog van achteren geraakt door een Schotse verdediger. Maar ik moet bekennen: ik struikelde ook half over die bal.'

In de eerste biografie van Rep, uit 2010, zegt de aanvaller domweg dat hij een strafschop *verdiende*. Zonder met zijn ogen te knipperen, al kun je dat uit de tekst niet met zekerheid opmaken.

'Schot Rep beslissend', kopte *De Telegraaf*, die ook al liet doorschemeren dat Linemayr bepaald niet in 'ons' nadeel handelde toen hij een eerder doelpunt van Kenny Dalglish afkeurde. Nederland had, met andere woorden, ook wel met een *achterstand* van 1–0 de rust in kunnen gaan. Dan zou – de penalty niet gegeven, het doelpunt niet afgekeurd – die *brilliant goal* van Gemmill niet de 3–1 hebben betekend, maar de 4–0. En het zondagsschot van Rep de 4–1. Weer niet doorslaggevend: sowieso naar huis.

De Telegraaf wees op de positie waar Linemayr zich bevond toen hij floot: 'zeker op 25 meter afstand'. 'Een struikeling, half over de bal, half over het uitgestoken been van de doelman' noemde het *Nieuwsblad van het Noorden* de aanleiding tot de 0–1. Zoiets zei Rep ook al.

Op televisie zie je hem al naar de grond gaan als hij Alan Rough nog niet geraakt heeft. Wie loopt er eigenlijk tegen wie op?

Van Duren & Rözer zeggen in hun boek nauwelijks meer dan dat het een 'onterechte strafschop' was. Archie Gemmill is daar in zijn autobiografie ook duidelijk over. De *Provinciale Zeeuwse Courant* van die maandag zegt stellig dat Rep 'tegen de grond werd gewerkt door verdediger Kennedy en de Schotse keeper Alan Rough'. 'Linemayr was onverbiddelijk en wees onmiddellijk naar de stip', staat er haast als bewijs bij.

Eén hoofdrolspeler in het verhaal is nog niet aan het woord geweest. De terugblik van Stuart Kennedy in *Don't Cry for me Argentina* van Mike Wilson laat pas echt zien hoe zuur het was voor de Schotten. Waar Reitsma, Rep en *Het Vrije Volk* eigenlijk niet veel meer doen dan door laten schemeren dat het onterecht was, laat Kennedy meevoelen hoe het is om daar te staan als benadeelde verdediger. Dat Rep kon doorbreken, was zijn schuld, geeft hij zelf ook toe. Een tikkie van Willy van de Kerkhof na onnodig slordig optreden van hem. Maar hij zet dapper de achtervolging in. 'Rouchie' had volgens hem niet uit z'n doel moeten komen. Hij zegt dat hij de bal tot corner tikt met zijn linkervoet, maar wie de beelden bekijkt, kan toch nauwelijks anders concluderen dan dat het Rep is die de bal als laatste raakt.

Wat vooral blijft hangen als je het verslag van Kennedy leest, is de diepe teleurstelling. Hij voelt zich slecht, spreekt zelfs expliciet van het meest beroerde gevoel in heel zijn leven.

De beelden terugkijkend vanuit zijn perspectief, ga je de dingen anders zien. De pechvogel, nummer 13, als hij wegloopt nadat Linemayr fluit. Hij reageert nauwelijks. Gemmill wel: hij krijgt er geel voor. Buchan, Donachie, Rioch: ze staan wat met de handen in de zij of heffen ze vragend ten hemel. Op de een of andere manier straalt de scheidsrechter uit dat hij zelf ook beseft dat hij er heel goed naast kan zitten. Hij wuift Martin Buchan weg, die verontschuldigend naar Gemmill wijst.

Rensenbrink wacht drentelend tot hij die pingel mag nemen. Droog en zuiver in de hoek. Rough zit er nog heel dicht bij. De doelpuntenmaker neemt haast met tegenzin de felicitaties in ontvangst. En Kennedy: die is meteen na het fluitje met hangend hoofd afgedropen. Ergens buiten beeld heeft hij het beroerdste gevoel van z'n leven.

Het is de moeite waard om eens te kijken naar voetbalbiografieën van Schotse spelers. Het bladeren door die van Archie Gemmill maakt een Hollander niet chauvinistischer. De Schot vertelt dat hij zich de wedstrijd niet zozeer herinnert als die ene waarin hij dat fantastische doelpunt maakte, maar dat hem vooral is bijgebleven dat *the arrogant Dutch*[13] aanvankelijk geen shirtjes wilden ruilen. Pas ruim na de wedstrijd werd er op de deur van de kleedkamer geklopt. Nadat Gemmill de conclusie trok dat die Hollanders toch geen slechte verliezers waren, kwam hij erachter dat het trainingsshirtjes waren. 'Zeker niet de shirts waarin wij ze hebben laten zweten.' Een totale belediging noemt de Schotse voetballer het. Tegen de Nederlandse official werd nog het een en ander gezegd. '*In no uncertain terms where to stuff those training tops.*' [14]

Gelukkig voor Nederland golden er in 1978 andere regels dan nu. Bij een gelijk aantal punten was het doelsaldo doorslaggevend. Tegenwoordig is dat het onderlinge resultaat. Met de huidige FIFA-regels was Nederland niet door de eerste ronde heen gekomen. Niemand had hoeven beweren dat dat schot van Rep de doorslag gaf.

En Rensenbrink: hij zou nooit herinnerd zijn aan die ene bal.

[13] de arrogante Hollanders
[14] in niet mis te verstane termen waar ze die trainingsshirts in konden doen

De selectie van Oranje voor het WK van Argentinië, inclusief spelers die uiteindelijk niet meegingen. (foto: Hans Peters / Anefo)

3. Degradatiegevoel

‘Hebt u, met het nieuwe voetbalseizoen in zicht, nu ook zo’n FC Amsterdam-gevoel?’, vroeg Nico Scheepmaker op 15 augustus 1978 aan de lezer van zijn column. ‘Zo’n degradatiegevoel, alsof je hetzelfde karwei opeens op een lager niveau moet gaan voortzetten?’ Hij noemde spelers die over de beeldbuis gedraafd hadden die zomer: Kempes, Passarella, Bettega, Causio, Rivelino, Leao. Vervolgens somde hij namen op die we op televisie zouden gaan horen bij *Studio Sport*: Gritter, Van der Lem, Treijtel, Erkens. Toch was Nederland zelf wereldtop in die dagen.

Of was het dat nu juist net niet meer? Twee keer finalist in de WK’s van de jaren zeventig, een decennium dat begon met de Europacup 1 voor Feyenoord (1970) en Ajax (1971, ’72 en ’73), die bovendien ook allebei een keer de wereldbeker wonnen. In de beide jaren waarin Oranje zilver haalde, won er ook nog maar even een eredivisieclub de Europacup 3: Feyenoord (1974) en PSV (1978).

Wat we in 1978 en 1980 nog niet wisten, is dat het tot 1988 zou duren totdat Nederland weer op een groot toernooi verscheen. Voor het WK van 1982 in Spanje zou Nederland zich niet eens plaatsen. Buurland België kwam als winnaar uit de groep met Nederland, dat een wrange vierde plaats bereikte. Met alleen Cyprus (doelsaldo: 4–29) als vijfde onder zich, moest Oranje ook Frankrijk en Ierland voor laten gaan.

Toch was het verschil tussen kwalificatie en uitschakeling niet zo groot als het leek. Had Nederland de laatste wedstrijd in Parijs tegen Frankrijk gewonnen, dan was het zelfs groepswinnaar geworden. Zo dicht liggen winst en verlies soms bij elkaar. Het Hollandse doelsaldo was zelfs beter dan dat der Belgen.

Ook het WK van 1986 in Mexico moest het zonder ons doen. Nederland werd toen tweede in de kwalificatiepoule, achter Hongarije, tegen wie het de laatste wedstrijd uit juist won, maar dat mocht niet meer baten. In Rotterdam werd van diezelfde tegenstander verloren en die punten schortten er uiteindelijk aan om eerste te zijn.

Het is te kort door de bocht om te zeggen dat ook nu die ene wedstrijd bepalend was. Het duel op 14 mei 1985 ging namelijk om des keizers baard en was heus anders geweest als Hongarije een gelijkspel had moeten halen. Maar wat uiteindelijk wel bepalend werd, was de zogenaamde UEFA-barrage: twee beslissende wedstrijden tussen de nummers 2, die zouden uitmaken wie er naar Mexico mocht.

Opnieuw was België de grote concurrent. De ploeg die op het WK pas in de halve finale tegen Argentinië zou sneuvelen, won in Brussel met 1–0 en verloor in Rotterdam met 2–1. Nipter kon Nederland niet genekt worden. Met een totaal van 2–2 over twee wedstrijden gaf dat ene uitdoelpunt de doorslag.

Beladen ontmoetingen waren het, met hoofdrollen voor Georges Grün in de laatste en Wim Kieft in de eerste. En voor Frank Vercauteren en Eric Gerets, die in de vierde minuut van de wedstrijd in Brussel wel erg makkelijk en overdreven ging liggen toen hij in duel was met Ruud Gullit. De boze Kieft maakte een slaande beweging naar Vercauteren. Die stortte ter aarde door iets wat je nauwelijks een klap kon noemen. Een 'veegje' volgens Ruud Doevendans in *Tussen Twee Finales*. Een 'duwtje' was de kwalificatie van Matty Verkamman later in *Trouw*, toen hij in een artikel alle tien rode kaarten van het Nederlands elftal op een rij zette. 'Onnodig rood is een Hollandse specialiteit', luidde de kop boven het stuk, met Aron Winter als enige die een 'nuttige' overtreding met rood bestraft zag worden. Hij werd door zijn toenmalige bondscoach Hiddink achteraf zelfs bedankt voor de noodrem. Mannen als Neeskens, Cruijff, Van Hanegem, Nanninga en Ling hadden zich laten provoceren op momenten waarop ze zich ook als profs hadden kunnen gedragen. Misschien was die kaart van Kieft wel de meest bizarre in het rijtje. In de vijfde minuut al; bovendien was het theater van Vercauteren buiten alle proporties.

Oranje verloor in Brussel slechts met 1–0, wat mede een gevolg was van het laffe spel van de Belgen. Hoewel, laf: je kunt het ook dom, verstandig of defensief noemen. Georges Grün bleef domweg als centrale verdediger spelen terwijl de centrumspits die hij moest bewaken al lang gedoucht had. 'Het is stom, wat moet je er verder van zeggen', zei die al tijdens de rust tegen Jack van Gelder.

Ruud Doevendans besteedt er anderhalve pagina aan, plus een halve aan vuilere streken van Belgische zijde, die onbestraft bleven.

Omdat Marco van Basten een gele kaart kreeg terwijl hij er al eentje had staan uit een vorige wedstrijd, was Kieft niet de enige spits die bij de return geschorst was. En dus moest Peter Houtman op komen draven voor de wedstrijd in Rotterdam. Hij scoorde, evenals Rob de Wit. Gedurende een kwartier leek de buit binnen. En toen, vijf minuten voor tijd, kopte Grün de bal achter Hans van Breukelen.

'Daar is 'm! Daar is 'm!' brulde BRT-commentator Rik De Saedeleer, 'Ik weet zelfs niet wie het is, maar we zijn alweer op weg naar Mexico! Het is Georges Grün! Danke Georges.'

John van Loen verlaat het veld na de desastreuse 2–1 tegen België, in Rotterdam. Hij is eerder bij een ruststand van 0–0 ingevallen voor verdediger Michel van de Korput. (foto: Rob C. Croes / Anefo)

Was België zo goed? Volgens Eric Gerets niet. 'Als we tussen nu en juni volgend jaar niet verschrikkelijk veel beter gaan spelen, komen we absoluut de eerste ronde niet door', zei hij. Trainer Guy Thys zag het positiever. 'Dit is niet meer dan gerechtigheid, gezien de kansen die we hebben gehad. Ik heb altijd de overtuiging behouden dat wij over twee duels sterker zouden zijn en dat zijn we ook geweest. Zowel voetballend als tactisch. Want laten we nou eerlijk zijn: Nederland heeft toch gespeeld zonder op te bouwen? Nederland heeft te veel talent om zo te voetballen. Als ze dit blijven doen, zijn ze over tien jaar nog nergens.' Het woordje 'nog' in de uitdrukking 'nog nergens zijn' gaf wel aan hoe men halverwege de jaren tachtig tegen het Hollandse voetbal aankeek.

Ook Jean-Marie Pfaff vond dat het niet overhield met Oranje. 'Zo heb ik die jongens nog nooit gezien', zei hij. 'Natuurlijk ging het om alles of niets, maar met die speelwijze die zij hanteerden hol je als vanzelf naar niets. Dit team had in Mexico niets te zoeken gehad.'

Gerets deed ook nog een duit in het zakje. 'Het stak bij Nederland achterin zo slecht in elkaar dat we de hoop zelfs bij 2–0 niet hoefden op te geven. In het veld zeiden we: als we tegen deze ploeg niet scoren, dan zijn we helemaal niks waard. Als je nou ziet hoe Valke en Gullit in PSV spelen en je vergelijkt dat met hun prestaties in het Nederlands elftal, dan is het verschil ongelooflijk groot.'

Eric was dertig. Hij zou een paar dagen later 31 worden en stond aan de vooravond van zijn schitterende herfst bij PSV – na AC Milan en MVV – met tweehonderd wedstrijden. Zes keer landskampioen in zeven vette jaren, tot er in 1992 op de Coolsingel eindelijk wat te vieren viel. Zelfs die beide keren dat de hoofdprijs naar Amsterdam of Rotterdam ging, werd PSV tweede. Met een zeer kleine achterstand.

In de komende hoofdstukken, van *Niet alles goud wat er blinkt* tot en met *Wonder van Leipzig*, gaan we naar de kwalificatie voor het EK van 1980 kijken. Maar laten we nu eerst nog even een uitstapje maken naar de geschiedenis van dat land dat de titel Europees kampioen in 1992 mocht overnemen van Nederland.

De geschiedenis van Denemarken op EK's en WK's kent een hoogtepunt in die verrassende winst in 1992. De Denen waren tweede geworden in een groep met Joegoslavië en Oostenrijk als 'echte' tegenstanders en twee landen die je gewoon achter je hoort te laten: Noord-Ierland en de Faeröer Eilanden. Vooral die laatste kun je moeilijk een sterke tegenstander noemen. Waar liggen ze ook alweer? Op welke letter moeten de puntjes eigenlijk? In het Faeröers heten ze Føroyar.

Denemarken werd tweede, vlak achter Joegoslavië, maar dat land werd van deelname uitgesloten, wegens oorlog in eigen land. Dat besluit viel pas tien dagen voor hun eerste wedstrijd. De Denen zouden een keer winnen, één wedstrijd verliezen en er eentje gelijkspelen in de eerste ronde van het EK in Zweden. Net zoals Nederland dat deed in '78. Vooruitzichten waar je alle kanten mee op kunt. Tweede in de groep: niet bovenaan staan, toch verder mogen.

Nederland was wel groepswinnaar geworden. Het had gewonnen van Schotland en aartsrivaal Duitsland. Tegen het Gemenebest van Onafhankelijke Staten was de stand 0–0 gebleven. In Göteborg ging het daarna mis, tegen Denemarken. Oranje kwam twee keer op een achterstand en dwong met een late gelijkmaker van Frank Rijkaard een verlenging af, waarin er niet gescoord werd. En toen moesten er strafschoppen worden genomen. Tien namen werden door twee bondscoaches op een briefje geschreven. Negen van hen schoten de bal in het doel. Slechts één man miste: de voetballer die vier jaar eerder topscorer op het EK werd en tot beste speler van het toernooi was uitgeroepen. In 1992 topscorer geworden in de Serie A, met de club waarmee hij kampioen van Italië werd. Uitgeroepen tot beste speler van de wereld. Uitgerekend hij miste de strafschop.

Had hij gefaald? Lag het aan hem? 'Er zijn twee Van Bastens', analyseerde Rinus Michels kort na de wedstrijd. 'De ene is de Van Basten die uit is op doelpunten en de andere is de Van Basten die in dienst van het team speelt. Helaas hebben we de eerste niet gezien. Ten aanzien van de tweede blijf ik volhouden dat hij een uitstekend toernooi heeft gespeeld. Iets verwijten kan ik hem niet. Tegen Denemarken heeft hij geen kans gehad. Helaas…'

'Ik voel me wel een beetje zuur', zei de aanvaller zelf en een krant maakte daar meteen een kop van. Maar wat voelde hij nou echt? Het lukt zelden om in het hoofd van Marco te kijken. 'Een beetje zuur' klinkt wel erg relativerend. Hij ging zelfs doodleuk vertellen dat hij in z'n carrière vaker penalty's wel maakte dan niet. Iemand wilde van hem weten of het wel verstandig was geweest er eentje te nemen, omdat hij niet 'in de wedstrijd' zat. Van Basten vond dat maar een onzinnige vraag. 'Als je een strafschop mist, heeft dat niets te maken met het al dan niet in de wedstrijd zitten. Die keeper pakte gewoon de goede hoek. Pech voor mij, geluk voor hem en *that's it*.'

In de woorden van Hans van Breukelen klonk ook relativering, maar zijn gevoelens bleven dichter bij de achterban in Nederland. 'Een beetje zuur' was voor hem te weinig. 'Een leeg gevoel' en 'diep teleurgesteld' klonken uit de mond van de *penalty killer* van PSV, die twee trappen van de Denen zelfs nog geraakt had. De man die zich altijd goed voorbereidde op strafschoppen meende van vier van de vijf schutters te weten hoe ze zouden schieten. Drie van hen schoten ook zo. Zou hij die twee die hij beroerde gestopt hebben, dan had Nederland in de finale gestaan. 'Dit doet ongelooflijk pijn. Gelukkig zijn er nog andere zaken in het leven die ook heel belangrijk zijn. Daar houd ik me maar aan vast, al ben ik hier doodziek van.'

'Voor het voetbal is een finale Duitsland-Denemarken ook geen goede zaak', mopperde hij. 'Wij hebben de Denen gesloopt en Duitsland maakt ze af. Ik hoorde van Poulsen dat ze nog maar negen fitte spelers hebben. Duitsland wordt met twee vingers in de neus lachend Europees kampioen. Helaas.'

Dat het anders zou lopen, wist niemand nog, op 22 juni 1992.

Hans van Breukelen is altijd herinnerd gebleven als de man die strafschoppen stopte op cruciale momenten. Dat hij ze in '92 alle vijf doorliet, deed daar niets aan af. Herinneringen kunnen vervagen, maar feiten kunnen niet worden tenietgedaan door andere feiten.

Klopte dat beeld dan niet? Was Van Breukelen geen *penalty killer*? Nou ja, hij had vier jaar eerder wel een aardige reputatie opgebouwd. In 1988 werd hij met PSV landskampioen, bekerwinnaar en winnaar

van de Europacup I. Die na verlenging nog doelpuntloze wedstrijd, stopte De Breuk de zesde Portugese strafschop, ingeschoten door Miguel Veloso. Voormalig PSV-trainer Jan Reker had verteld dat hij altijd in de rechterhoek schoot. 'Alles wat ik over penalty's hoor of lees of op de televisie zie, schrijf ik op', verklaarde de held na afloop. 'Dat heeft zich nu geloond. Ik denk dat ik vanavond maar eens dronken moet worden.'

Misschien wel zijn beroemdste strafschop stopte Van Breukelen in de EK-finale, precies een maand later. Velen zijn vergeten dat hij die zelf had veroorzaakt. Dat hele stoppen was niet nodig geweest, als Hans het anders had aangepakt. 'Ik heb die Gotsmanov absoluut niet geraakt', zei hij, maar Hans kon er niet zo mee zitten: 'Als ik zou weten dat het altijd zo zou aflopen, wil ik elke wedstrijd wel een penalty tegen krijgen', zei hij.

Van Breukelen had ook nu de avond tevoren Jan Reker gebeld om aan de weet te komen wie bij de Russen de strafschopspecialisten waren. Zijn oud-trainer noemde de namen en de favoriete hoeken van Protasov, Mychajlytsjenko en Belanov. 'Het is opnieuw perfect uitgekomen', zei de keeper, 'al moet ik er wel bij zeggen dat Belanov die bal slecht inschoot.' De Rus had vlak ervoor ook al tegen de paal geknald. 'In Engeland zeggen ze altijd dat alleen goede keepers geluk hebben', zei Hans vrolijk. 'Ik zal dus wel een goede keeper zijn.'

Niemand zal dat laatste ontkennen. Toch zijn er ook maar weinig die zouden volhouden dat Oranje zonder mazzel die finale bereikt had. Een late treffer tegen Ierland – een rare kopbal van Kieft na een mislukte knal van Koeman – bleek net genoeg voor de tweede ronde.

De beladen wedstrijd tegen West-Duitsland was er ook eentje met strafschoppen. In zijn keeperstasje had Van Breukelen ook toen een papiertje met acht namen. Bovenaan stond die van Lothar Matthäus. Hans hoefde niet te kijken; de speler van *Fußball-Club Bayern, München eingetragener Verein* schoot inderdaad hard en onhoudbaar in het hoekje van Reker. Met de vingertoppen beroerde Van Breukelen de bal nog. Een harde en zuivere pingel is zelfs niet te stoppen als je weet waar hij komen gaat.

Michels zag in die goal een keer ten goede. 'Je eerste reactie is er een van pure woede. Niemand kon in die overtreding van Rijkaard een strafschop ontdekken. Achteraf was het echter gunstig dat die tegentreffer zo vroeg viel. Toen konden we nog een extra aanvaller inbrengen, waarmee we de Duitsers nog sterker onder druk konden zetten. Je hebt dan het geluk van een paar momenten nodig. En dat hadden we vanavond toch weer.'

'Hij legt hem nu voor ons op de stip, straks doet hij dat voor jullie', zei Ulrich Borowka tegen Ruud Gullit. Uli kreeg gelijk. Nauwelijks twintig minuten later lokte Van Basten een overtreding van Kohler uit. Voor zover het al een overtreding was.

Ook het EK van 1984 ging aan de neus van de Hollandse Leeuw voorbij. Zelden is een land zo zuur een kwalificatie misgelopen. Van zeven groepen zou er telkens één op weg mogen naar Frankrijk. IJsland en Malta zouden geen probleem moeten zijn, hoewel Nederland de eerste kwalificatiewedstrijd in Reykjavik niet wist te winnen. Oranje won eigenlijk altijd tegen IJsland: de zes keer ervoor en de driemaal erna, maar op 1 september 1982 kwam het even niet verder dan een gelijkspel, voor zevenduizend toeschouwers. Het zou nog een duur punt blijken te zijn dat op het koude eiland achterbleef.

Spanje en Ierland, dat waren de andere kandidaten. Tegen de Ieren lukte het Nederland twee keer te winnen; tegen Spanje slaagde de poging thuis ook, maar uit niet en omdat de Zuid-Europeanen zelf ook een keer gelijkgespeeld hadden tegen Ierland – ze wonnen beide wedstrijden tegen IJsland met slechts één doelpunt – was het doelsaldo doorslaggevend. En zo komen we in december 1983. De stand in groep 7 is als volgt.

	#	W	G	V	D	T	±	Σ
Nederland	7	5	1	1	17	6	+11	**11**
Spanje	7	5	1	1	12	7	+5	**11**
Ierland	8	4	1	3	20	10	+10	**9**
IJsland	8	1	1	6	3	13	-10	**3**
Malta	6	1	0	5	4	20	-16	**2**

De kaarten zijn geschud, de wedstrijden gespeeld, op twee van Malta na, tegen de nummers 1 en 2 van de poule. Die recente winst op Spanje heeft Nederland al niet eens nodig gehad om boven Ierland te eindigen. Het gaat aan kop met een doelsaldo dat veel beter is dan dat van de nummer 2. Er dient nog wel even gewonnen te worden tegen Malta, die kansloze hekkensluiter, ervan uitgaande dat Spanje dat ook wel zal doen. Het doelsaldo van de twee landen die bovenaan staan gaat afhangen van die laatste twee te verwachten slachtpartijen.

Nederland is zo slim om die thuiswedstrijd ruim te winnen. Aanvoerder Ben Wijnstekers maakt zijn enige Oranje-doelpunt ooit. Voor Peter Houtman is scoren in Rotterdam-Zuid minder bijzonder, maar ook hij pakt een doelpunt en de Ajacieden Rijkaard (twee keer) en Vanenburg zorgen voor de totale 5–0. Het doelsaldo van Nederland is nu +16. Dat van Spanje +5: alleen als het met elf doelpunten verschil gaat winnen van Malta, over vier dagen, kan het nog misgaan voor Nederland: 23–7 is volgens de spelregels beter dan 22–6.

'Ik heb begrepen dat Spanje nog nooit meer dan zeven doelpunten heeft gemaakt', zei Ruud Gullit. 'Dat zullen ze tegen dit Malta ook niet doen.' Je hoort het hem denken: 'Als het ons al niet lukt om verder te komen dan vijf, dan redden zij meer dan het dubbele zeker niet.' Spanje had overigens in 1933 al eens met 13–0 van Bulgarije gewonnen, dus wat Gullit dacht, klopte niet. Toch zag het er op papier hoopgevend uit. Oranje won uit met 0–6, Spanje met 2–3.

Assistent-bondscoach Vicente Miera was in Rotterdam. Hij gaf zijn land nog een goede kans en had zelfs al gezien wat het beste wapen was: hoge voorzetten voor het doel. 'Daar ligt hun zwakte, waar Nederland pas van profiteerde toen Rijkaard werd ingezet.'

En onze bondscoach dan? Kees Rijvers schatte de kansen van Spanje op 2%. Toen de beslissende pot begonnen was, werd een onwaarschijnlijk grote winst nog onwaarschijnlijker. Nadat Señor in de tweede minuut voor Spanje een strafschop miste en Malta scoorde in de eerste helft besloot Rijvers te gaan kaarten bij zijn buren. Spanje was halverwege niet verder gekomen dan drie treffers. Twaalf

doelpunten in een wedstrijd is al veel; de kans op negen in de tweede helft als het in de eerste zo moeizaam gaat, is verwaarloosbaar.

Het werd 12–1.

Dat laatste is een feit: het werd 12–1. De alinea ervoor mag met een korrel zout worden genomen. Er doen verschillende verhalen de ronde. Gangbaar is de variant dat hij de hele avond bij de buren zat, niet pas vanaf de rust. Dat stond op 22 december 1983 in *Trouw*, *de Volkskrant*, de *Leeuwarder Courant*, het *Limburgsch Dagblad*, *De Telegraaf*, het *Leidsch Dagblad*, *De Stem*, *De Provinciale Zeeuwse Courant*. Allemaal te herleiden op één persbericht. 'Ik heb zitten kaarten bij de buren,' zou de uitspraak van de trainer zijn geweest. 'Bij de ruststand van 3–1 dacht ik dat alles voor ons in orde was.'

Paul Onkenhout doet in 2002 in *de Volkskrant* verslag van een speurtocht naar deze legende. Hij citeert een letterlijke e-mail die hij van persvoorlichter Wim Jesse zou hebben ontvangen. 'Rijvers kaartte die avond helemaal niet. Het woord "kaarten" is plompverloren uit mijn brein ontsproten, toen ANP-redacteur Leo van de Ruit me vroeg: maar Wim, wat deed-ie dan bij de buren? Waarop ik zei: ach, misschien zat-ie wel te kaarten. Hij had op voorhand al geen vertrouwen in het resultaat van die wedstrijd. Voelde aan dat er iets ging gebeuren en wenste niet te kijken.' De buurman zelf, Jasper van der Schoot, zou hebben verklaard: 'Ik kan helemaal niet kaarten. Er wordt hier nooit gekaart.' Toch weten sommige bronnen zelfs het spel te noemen: klaverjassen, al is dat in die streek van Brabant ongebruikelijk.

Het citaat in *de Volkskrant* doet vermoeden dat er iets nieuws aan het licht kwam: 'nu dan maar het ware verhaal'. Toch meldde de *Provinciale Zeeuwse Courant* al in 1995 dat de kaartmythe niet waar zou zijn, met diezelfde Wim Jesse als veroorzaker.

Interessanter dan de vraag of Kees heeft zitten jassen is dat de oorspronkelijke berichten zeggen dat hij naar de buren ging omdat hij blind op een goede afloop vertrouwde óf het heel spannend vond, terwijl latere versies melden dat hij wist dat Spanje het toch zou gaan halen. *'Fuck the Dutch, Spain is going to France'* zou keeper John

Bonello in Rotterdam al hebben geroepen. Ruud Doevendans doet in zijn boek een lezenswaardig verslag hiervan. In zes pagina's betoogt hij daarna dat er geen enkele aanwijzing voor omkoping zou zijn.

In de biografie van Kees Rijvers, geschreven door zijn kleindochter, wordt uitvoerig ingegaan op dat beroemde bezoekje aan de buren, Jasper en Nel. 'Kees was ervan overtuigd dat het een inktzwarte bladzijde in de geschiedenis van het Nederlandse voetbal zou gaan worden', staat daar te lezen. Rijvers had persvoorlichter Wim Jesse het telefoonnummer van de buren gegeven, zodat die hem in de rust en na afloop kon bellen om de stand door te geven. 'Nel had de hele dag in de keuken gestaan', meldt de biografie. 'Het rook er naar kruidnagel, laurier en sukadelapjes. De tafel was uitgebreid gedekt. Ze spraken over hun kinderen en over de bezuinigingen van het kabinet-Lubbers. Over alles behalve voetbal.' Het verslag vertelt van het naaldbomenbos om het huis en het sombere, kille weer in Nederland die dag. Het staat er niet, maar als lezer proef je dat alles tegen zal zitten.

De biografie beschrijft de situatie bij rust. De telefoon ging. Jasper stond op, liep naar de aangrenzende kamer en keerde opgewekt terug. 'Het staat 3–1', meldde hij. 'Dat gaan ze in de tweede helft toch nooit meer redden Kees?'. Het antwoord op deze vraag staat er niet bij. Wel dat Rijvers achteraf erg boos was dat niemand de zaak liet uitzoeken. Een paar jaar later kon Kees het aan om de wedstrijd terug te kijken. Hij zag er meteen bewijzen in. 'Als er een goal was gemaakt, moest iedereen van de scheidsrechter weer snel naar de middenstip rennen. En als ze de bal niet snel genoeg pakten, ging ie 'm zelf ophalen uit het net.' Die uitspraak is bijzonder. De televisiebeelden laten slechts na één van al die goals zien dat de scheids zich ermee bemoeit. Bij de eerste treffer, als de keeper de bal onnodig lang vasthoudt. Ook dan pakt een Spaanse speler die bal.

Al zou Rijvers dan van tevoren van een omkoping geweten hebben, in een interview met *Het Vrije Volk* een dag later blijkt daar niets van. 'Er is een wereld voor me ingestort', zegt hij dan. 'Maar we moeten de schuld niet bij anderen zoeken. Als we een punt meer hadden gehaald, waren we safe geweest. In IJsland en Spanje hebben we het laten liggen. We hebben domweg een verliespunt te veel opgelopen.'

Deel II

4. Niet alles goud wat er blinkt

Het zou nog vier maanden duren voor Oranje zijn eerste kwalificatiewedstrijd ging spelen, in een groep met Polen, de DDR, Zwitserland en IJsland. De loting die de groepen zo indeelde was op 30 november 1977 in Rome verricht door Giacinto Facchetti, de Italiaanse recordinternational die met zijn land Europees kampioen was geworden in 1968. Facchetti wist hoe belangrijk een loting kon zijn. De halve finale van '68 eindigde in 0–0 en destijds werd de winnaar na gelijkspel via kop of munt bepaald. De Russische aanvoerder Albert Sjesternjov mocht kiezen. Hij koos voor munt. Het Franse tienfrancstuk belandde op de hand van scheidsrechter Tschenscher, met de kop boven.

Een keeper die op de verkeerde hoek gokt: dat had net zo goed andersom kunnen zijn. Een muntje dat de lucht in gaat voor de ogen van 68.582 toeschouwers… Wat als Sjesternjov 'kop' in zijn hoofd gehad had? Scheelt zomaar een kampioenschap. Hoewel, Italië won de finale en Rusland verloor de strijd om de derde plaats.

Piet Schrijvers was over de groepsindeling voor het EK van 1980 niet ontevreden. 'Ik zie ons liever tegen Polen en Oost-Duitsland spelen dan tegen bijvoorbeeld Engeland, West-Duitsland of Italië', zei hij. De keeper had zich kennelijk niet verdiept in de procedure. De deelnemende landen waren over drie bekers verdeeld. Eentje met de 'sterken', eentje met de 'zwakken' en eentje met de rest. In de eerste beker zaten de vier halve finalisten van 1976, samen met Engeland, de Sovjet-Unie en België. De door Schrijvers genoemde tegenstanders waren dus op voorhand al geen optie. België ook niet trouwens. Uit de 'middenklasse' trof Nederland Polen en de DDR. De Belgen boften ook niet, met twee WK-gangers: Oostenrijk en Schotland. West-Duitsland lootte aanzienlijk lichter: Turkije, Wales en Malta.

Hoewel Nederland geen mazzel had, zag Ruud Geels goede kansen. Toch waarschuwde hij meteen maar voor 'de kleintjes' in de groep: IJsland en Zwitserland. 'Ook al hebben we dan misschien een geheel ander elftal, dan nog mag je tegen die twee geen punten laten liggen.'

De openingswedstrijd in groep 4, op 6 september 1978, was tussen Oranjes sterkste en zwakste tegenstander. Nederlandse kranten toonden er weinig belangstelling voor. Polen won uit met 0–2 door goals van Kusto en Lato, voor achtduizend toeschouwers. Aanzienlijk meer aandacht was er voor de wedstrijd tussen PSV en Go Ahead Eagles op diezelfde woensdagavond. Voor tweeënhalf keer zoveel toeschouwers als in Reykjavik ontmoette de landskampioen een ploeg die tegen degradatie vocht. De thuisclub kwam niet verder dan een krappe 1–0 overwinning door een buitenspeldoelpunt van René van de Kerkhof.

PSV had destijds een selectie die je gerust tot Nederlands elftal zou kunnen promoveren. Eigenlijk hoefde je alleen maar de rood-witte shirts te vervangen door oranje. Vooruit: bijpassende kousen, maar daarmee was je er dan ook wel. De namen van de spelers maken indruk: Jan van Beveren (uiteindelijk aantal interlands: 32), Huub Stevens (18), Adrie van Kraaij (17), Ernie Brandts (28), Kees Krijgh (3), Jan Poortvliet (19), Willy van der Kuijlen (22), Willy van de Kerkhof (63), René van de Kerkhof (47) en Harry Lubse (1). Slechts één man stond er in dit elftal die uiteindelijk nooit voor het vaderland zou vechten: Paul Postuma. Zijn naam wordt vooral in verband gebracht met die ene wedstrijd in januari 1980: hij nam alle drie de doelpunten voor zijn rekening in de uitwedstrijd tegen Feyenoord.

Precies twee weken na de openingswedstrijd in groep 4 mocht ook Nederland aan de kwalificatie beginnen. Nijmegen was de plaats waar de wedstrijd tegen IJsland gespeeld werd, op woensdag 20 september 1978. Het werd de derde en meteen laatste interland ooit in De Goffert, voor slechts vijftienduizend toeschouwers.

In 2014 en 2015 zou Nederland twee keer van IJsland verliezen. Zowel uit als thuis; in de Amsterdam ArenA voor 50.275 toeschouwers met 0–1. Zes punten zou het falende nationale elftal verspelen

tegen dat kleine voetballand. Twee keer verliezen in plaats van twee keer winnen: het verschil tussen vierde in de groep of tweede. Dat Nederland zowel uit als thuis verloor van groepswinnaar Tsjechië, was zo erg niet. Dat het tegen Turkije slechts één puntje haalde dankzij een doelpunt ver in blessuretijd, was ook niet onoverkomelijk. Maar dan moet je wel twee keer winnen van een land dat minder inwoners heeft dan de stad Utrecht en zich nooit eerder kwalificeerde voor een eindronde.

In de jaren zeventig lagen de verhoudingen anders. Nederland en IJsland ontmoetten elkaar voor het eerst op 22 augustus 1973 in Amsterdam. Het werd 5–0. De uitwedstrijd werd op verzoek van de tegenstander in Deventer gespeeld, een week later. Toen werd het 1–8. Dertien doelpunten over twee wedstrijden; 42 jaar later bleef de teller op nul staan. Oranje wist in 180 minuten geen enkele keer te scoren.

In de herfst van 1978 kregen Rep en Rijsbergen geen toestemming van hun club Bastia. Neeskens was nog geschorst op grond van zijn optreden tijdens het EK van 1976. Van de oude garde ontbraken verder Jongbloed en Suurbier. Dat had alles met het 'oude' van die garde te maken. Zwartkruis kon wel weer beschikken over Johnny Dusbaba, die aanvankelijk tot de selectie voor Argentinië behoord had, maar op het laatste moment wegbleef. Ook die andere afhaker was weer van de partij: Jan Peters. Waarom was hij ook alweer niet meegegaan naar het WK van 1978?

Bronnen uit die tijd geven nogal verschillende verklaringen. Het *Leidsch Dagblad* vermeldt op 11 mei een kort, krachtig, maar ook wel weer vaag bericht. 'Peters beweert mentaal niet te zijn opgewassen tegen het wereldkampioenschap. Ook privéredenen hebben hem ertoe gebracht af te zeggen voor Oranje.' Volgens de *Leeuwarder Courant* van een dag later had de middenvelder Zwartkruis via zijn clubleiding laten weten 'om medische redenen' niet naar Argentinië te gaan. 'Jan had al enige weken last van zijn knie', zei een AZ-bestuurder die toevallig ook Peters heette. 'De blessure waarvan hij ogenschijnlijk genezen was, is ondanks rust teruggekeerd. Op medisch advies heeft hij in overleg met ons besloten af te zien van deelname.'

Het zou sowieso twijfelachtig zijn geweest of de afhaker zich in Zeist had gemeld. Hij had een gebroken neusbeen opgelopen tijdens een uit de hand gelopen vriendschappelijke wedstrijd van AZ '67 in Málaga. Nou ja, vriendschappelijk: Loek van Ursem werd met een opgezwollen knie van het veld getrapt en invaller Wim van der Horst moest per brancard worden afgevoerd. Rechtsbuiten Jaan de Graaf kreeg na afloop glassplinters in zijn ogen toen de kleedkamer werd bekogeld met keien. In de spelersbus zou de vrouw van Henk van Rijnsoever nog een steen tegen haar oog krijgen.

De Waarheid meldde die dag dat Peters zelf aan Zwartkruis had laten weten niet beschikbaar te zijn 'omdat hij tegen een langdurig verblijf in het Zuid-Amerikaanse land is'. Volgens *NRC Handelsblad* zou het AZ-manager Hans Kraay geweest zijn die de bondscoach in kennis stelde. De *Leidse Courant* van een dag later spreekt van 'wrevel' en dat de speler 'ondanks alle andersluidende berichten officieel geen bericht van verhindering heeft gestuurd naar Zeist.' Voor Zwartkruis was dat bezwaarlijk. Er zou expliciet over gesproken zijn met het AZ-bestuur. 'Ik heb er nadrukkelijk op gewezen dat iedereen zich vrijdagmorgen voor half elf moest melden en dat de wegblijvers onherroepelijk afgevoerd zouden worden.' Ook Ernst Happel was boos. 'Door zijn naam heb ik een dikke streep gehaald.'

Een paar dagen later, op dinsdag 16 mei, zien we in *De Telegraaf* een foto van Jan Peters in een ziekenhuisbed in Torremolinos. Hij zit met zijn neus in het gips. Er zou ook nog sprake zijn van een lichte hersenschudding. 'Die klap is ontzettend hard aangekomen', zei het slachtoffer tegen de pers over de tik van Santiago Lorente Gálvez. 'Ik was aan vakantie toe, maar ben het nu helemaal'.

In dezelfde krant gaat Wim Suurbier op de kwestie in. 'Ik vind Jan een aardige en lieve jongen, maar wat hij de afgelopen week heeft uitgespookt, komt toch wel raar over. Op vakantie gaan om een blessure rust te gunnen, daar heb ik niets op tegen. Maar ga je – als een deel van de Oranjeselectie al volop in training is – wél voor je club spelen, vind ik dat ongepast. Je zet een man als Zwartkruis, die werkelijk het beste met iedere international voor heeft, op een verschrikkelijke manier in zijn hemd.'

In september 1978 kunnen de kranten prettiger nieuws doorgeven. Zwartkruis zou per telefoon weer met Peters op één lijn zijn gekomen. 'Sommigen vinden het moedig dat ik dit gedaan heb, anderen zullen me een lorrenbaal vinden', zei de bondscoach zelf. 'Daar trek ik me niks van aan. Ik wil met een schone lei beginnen.'

Het verhaal rondom Dusbaba is eenvoudiger, omdat het niets met een blessure te maken had. In oktober 1992 gaf hij in het *Nieuwsblad van het Noorden* aan spijt te hebben van zijn weigering om mee naar Argentinië te gaan. 'Ik had alle voorbereidingen meegemaakt, maar toen puntje bij paaltje kwam, liet ik het afweten. Rensenbrink kwam mij ophalen om naar Zeist te vertrekken en ik bleef thuis. Schrik van de situatie daar in Argentinië. Bomaanslagen aan alle kanten. Robbie heeft achteraf bekend dat hij het in zijn broek deed in Buenos Aires tijdens de finale tegen Argentinië.' Volgens Dusbaba had de aanvaller daar regelmatig een krasse uitspraak over gedaan: 'Stel dat die bal aan het slot er ingaat in plaats van op de paal, zie je ons dan al het River Plate stadion verlaten tussen de hysterische menigte?'

Zwartkruis verwachtte niets cadeau te gaan krijgen. 'Ik heb de IJslanders zien spelen tegen de Verenigde Staten en Polen. Ze zijn de achterstand aan het inlopen. Als ze spelen, doen ze dat negentig minuten lang gedegen. Technisch zijn ze behoorlijk, tactisch groeien ze. Hun loopvermogen is groot. Alleen het spelen in hoog tempo gaat ze nog niet zo goed af. Op dat punt moeten wij toeslaan, maar dat vereist wel honderd procent inzet en concentratie.'

De uitverkoren zestien waren: Dick Nanninga (Roda JC), Ruud Geels, Rob Rensenbrink, Johnny Dusbaba, Arie Haan (Anderlecht), René van de Kerkhof, Willy van de Kerkhof, Jan Poortvliet, Ernie Brandts, Adrie van Kraaij (PSV), Ruud Krol, Piet Schrijvers (Ajax), Pim Doesburg (Sparta), Wim Jansen (Feyenoord), Piet Wildschut (FC Twente) en Jan Peters (AZ '67).

En toen raakte René van de Kerkhof geblesseerd, in de competitiewedstrijd tegen VVV. Tussen de rij van gelouterde spelers was er opeens ruimte voor een nieuwe naam: Adrie Koster, de rechtsbuiten van

Roda JC. Die vertelde hoe het zo gekomen was. 'Tijdens de uitzending van *Studio Sport* hoorde ik dat Zwartkruis een tweetal spitsen zocht. Ook hoorde ik de naam van Ling en mij vallen. Dat verraste me nogal. Je moet als voetballer nu eenmaal een beetje geluk hebben. Voor hetzelfde geld krijgt Rep wel vrijaf van Bastia en sukkelt René van de Kerkhof niet met zijn knie. Dan had Adrie Koster hier toch niet gezeten', zei de 23-jarige Zeeuw over zichzelf.

Misschien was zijn bescheidenheid terecht, maar Zwartkruis zag wel iets in hem. 'Gezien de ontwikkelingen van Adrie had hij daar gewoon recht op. Aanvankelijk zou Koster morgenavond met Jong Oranje spelen tegen Go Ahead Eagles in Deventer. Ik heb hem zondagavond telefonisch gevraagd of hij er zin in had en of hij, wanneer hij eventueel niet zou worden opgesteld, daar begrip voor op zou kunnen brengen. Nou, dat kon hij.'

Koster zou drie interlands spelen in drie maanden, geen enkele volledig. Het doelsaldo van dat drieluik loog er niet om: 9–1. Er zijn niet veel internationals die kunnen terugkijken op een carrière waarin alle wedstrijden werden gewonnen en 90% van de doelpunten van de eigen ploeg kwam.

Inmiddels liep ook Ruud Geels een blessure op, aan het dijbeen. Zo kreeg Zwartkruis steeds minder keuze. Mensen teleurstellen, dat deed de militair niet graag. Hij was wat dat betreft anders dan Happel, die niet veel tijd nodig had om aan Jan Jongbloed mee te delen dat hij niet langer eerste doelman was in Argentinië. *'Du, auf der Tribune.'* Die vier woorden zouden genoeg moeten zijn volgens de Oostenrijker. Zwartkruis zat anders in elkaar en had er moeite mee om er een paar op de bank te zetten, laat staan tot publiek te verheffen. 'Het liefst zou je alle zestien spelers opstellen, maar dat kan nu eenmaal niet. Ik vind dat je de jongens die je aan de kant laat je motivatie voor je beslissing moet vertellen. Inderdaad, trainers als Happel en Michels deden dat niet. Het hoort mijns inziens bij je vak.'

Waar Zwartkruis en Happel ook in verschilden, was de visie op ervaring tegenover jeugdig elan. 'Ernst zweerde bij routine. Hij stelde dat er nog nooit in de geschiedenis een elftal met jonge spelers wereldkampioen was geworden. Hij koos ook voor speels voetbal en niet

voor kracht. Daarom ook stond een man als Nanninga nooit in de basis. Pas als het elftal in de verdrukking raakte, greep hij in.' Zo bezien is het pijnlijk om vast te stellen dat Dick maar liefst vier keer van de bank moest komen in Argentinië. Goed, tegen Iran was dat om de geblesseerde René van de Kerkhof te vervangen, maar toch: de ploeg die de finale haalde, had nogal eens behoefte gehad om te wisselen.

Zwartkruis volgde zijn eigen concept. 'We moeten het karakter van ons spel niet aantasten', zei hij. 'Je kan met het oog op je tegenstander accenten verleggen, maar je moet altijd blijven uitgaan van het specifieke, op de aanval gerichte Nederlandse voetbal.' Dat lukte, zij het met moeite. De IJslandse amateurs hadden wel minder individuele klasse, maar conditioneel bleken ze sterk. Met hard werken wisten ze lange tijd een doelpunt te voorkomen. Nederland speelde te traag. Passes kwamen heel vaak niet aan. Veelvuldig en vergeefs werd het hoofd van Nanninga gezocht. Na een mislukte aanval hield de omschakeling ook niet altijd over.

De doorgaans degelijke Wim Jansen ging in de 18e minuut flink in de fout door de bal te verspelen aan Pétur Pétursson, waardoor er voor de blonde centrumspits een volkomen vrij veld lag. Ruud Krol spurtte terug. Doordat de schijnbeweging van Pétursson net even te veel tijd kostte, kon Krol ingrijpen. De Finse scheidsrechter Mattson deed niet anders dan wat wuivende gebaren maken. 'Ik speelde zuiver de bal', zei Krol na de wedstrijd. Pétursson beweerde dat de verdediger wel degelijk tegen z'n hiel had getrapt.

Het was voor Oranje de aanleiding om echt wakker te schrikken. Wim Jansen speelde Dick Nanninga nu maar eens in de voeten aan. Tussen de stevige Jón Pétursson van Jönköpings Södra IF en aanvaller Guðmundur Þorbjörnsson van Valur schoot Nanninga op doel, maar aanvoerder Jóhannes Eðvaldsson redde op de lijn. De verdediger van Celtic, die daarvoor bij het Deense Holbæk Bold- & Idrætsforening speelde, wist Nanninga aardig in bedwang te houden. Hij was vooral uit de Schotse competitie wel wat stevigheid gewend.

Toch speelde Dick bij het eerste doelpunt een niet te verwaarlozen rol. Een fraaie voorzet van Piet Wildschut kopte hij op de vlak bij hem

staande Rensenbrink, die meteen twee withemden bij zich had. Rob bleef met zijn rug naar het doel en legde rustig terug op Krol, die van ruim buiten het strafschopgebied de bal vol op zijn slof nam. De Nederlandse aanvoerder, die zijn zestigste interland speelde, sprong een gat in de lucht. Hij vierde zijn vierde doelpunt; Wildschut kwam met wapperende manen naar hem toe gerend.

Nanninga zag nog een bal van hem van de lijn gehaald worden door Janus Guðlaugsson.

Het tweede doelpunt viel uit een corner die werd genomen door Rensenbrink. Ernie Brandts kwam ingelopen vanaf een meter of veertien van het doel. Zijn directe tegenstander bleef staan, met de handen in de zij zelfs. De bal belandde in het doelgebied, midden tussen de palen. Twee verdedigers en een keeper op de lijn konden er niets tegen beginnen. Ernie knikte de bal hard omlaag. Voor de tweede keer in dit duel vierde een verdediger zijn vierde doelpunt; Brandts niet in zijn zestigste, maar in zijn zesde interland.

Het derde en laatste doelpunt was van Rob Rensenbrink, uit een onberispelijk ingeschoten penalty. De keeper ging naar de goede hoek, maar het schot was te zuiver om gestopt te worden. De strafschop was verdiend door Ruud Krol. Die brak door na terugleggen van Adrie Koster. Jóhannes Eðvaldsson maaide zijn tegenstander onderuit in een reactie op een schouderduw. Met een sierlijke zwaai ging de ene aanvoerder onderuit na het ingrijpen van de andere.

Koster werd gewisseld voor Jan Peters. De speler van AZ werd met een fluitconcert ontvangen in Nijmegen. Zijn overstap van N.E.C. naar Alkmaar werd hem nog kwalijk genomen.

'Ik heb Koster vervangen omdat hij helemaal kapot zat', legde Zwartkruis na de wedstrijd uit. 'Die jongen had zoveel kracht gegeven in zijn eerste interland, dat hij mij dankbaar was dat ik hem verving. Ik had opdracht gegeven om vooral veelvuldig via de flanken aan te vallen. Want middenin, daar was IJsland gewoon erg sterk.' Als er iemand is die dat kon weten, was het Dick Nanninga. 'Een pechavond, zonder meer', zei hij. 'Maar het was ook zo druk in dat strafschop-

gebied. Ze zaten me vaak met twee man op mijn nek. Ik moet toch zeggen dat die IJslanders het goed hebben gedaan.'

De Nederlandse bondscoach kon dat van zijn eigen team niet volmondig nazeggen. 'De functionele positiewisselingen in het team klopten te vaak niet. Vooral in de eerste helft lag het tempo veel te laag. In de rust heb ik Willy van de Kerkhof en Haan de opdracht gegeven meer initiatief te nemen. Ze moesten meer achter Nanninga zien te komen, die steeds de bal opzocht en probeerde door te koppen. Ik heb toen gesteld dat er meer risico moest worden genomen. Tegen een zo goed gegroepeerd verdedigend team als IJsland is dat nu eenmaal nodig.'

Adrie Koster kon tevreden terugkijken op zijn debuut. Hij ontving een uitbundig applaus toen hij gewisseld werd. Bert Jacobs zag een mooie toekomst weggelegd bij Oranje. 'Adrie wordt een hele grote', voorspelde de trainer van Roda JC. 'Maar ik vind dat hij te weinig in het spel wordt betrokken. Hij is een typische speler die vaak aan de bal moet zijn om te schitteren.' Koster vond zelf ook dat hij wel meer aangespeeld had mogen worden. 'Ik had meer acties vanuit de verdediging verwacht', zei hij. 'Na de rust zat er gelukkig meer lijn in. Dat voelde je. Toen kwamen Haan en Poortvliet wel naar mij toe.'

De tevredenheid van de bondscoach betrof vooral de jongere spelers. 'Er is niemand die mij teleurgesteld heeft', zei hij. 'We kunnen rustig verder bouwen met deze groep als basis. Als die tijd gegeven wordt, kan het niet misgaan.'

De kop was eraf, de eerste winst binnen. Nog drie weken en dan het vervolg, uit tegen Zwitserland. Ondertussen speelde PSV voor de competitie tegen Roda JC. Geen klassieker, in oktober 1978 wel een topper: Roda stond tweede, op één puntje van de koploper, nog geen wedstrijd verloren en een doelsaldo van 16–3. Landskampioen PSV stond derde en verloor een weekend eerder met 1–0 van Feyenoord, door een omstreden strafschop. Wim Jansen had in die wedstrijd ondanks zijn blessure Willy van de Kerkhof volledig in bedwang, totdat hij gewisseld moest worden.

Dat is het aardige van Oranje anno 1978: er doen zo lekker veel mannen uit de eigen eredivisie mee. Het al genoemde Anderlecht had een grote inbreng, maar verder waren het Nederlandse clubs die spelers leverden. Vandaar ook dat zo'n wedstrijd met de ploegen uit Eindhoven en Kerkrade tussen twee interlands door interessant was. Het was namelijk niet alleen PSV – Roda, maar ook Poortvliet – Koster en Brandts – Nanninga.

Ernie en Dick: hoe goed waren ze eigenlijk? De laatste zou zijn leven lang geassocieerd worden met die ene knal met de kop, op dat meesterlijke moment. Minder vaak hoor je mensen erover dat hij door mee te lopen met Rensenbrink de beslissende 1–2 op zijn schoen had kunnen hebben. Die andere lange voetballer wordt vooral herinnerd door die ene WK-wedstrijd tegen Italië, waarin hij een dubieuze dubbelrol had door in eigen doel te schieten en in diezelfde actie zijn keeper zo te blesseren dat die eruit moest.

Nanninga en Brandts kwamen in de finale herhaaldelijk levensgevaarlijk voor het Argentijnse doel. Hoe goed waren ze, die twee? Ze werden in datzelfde toernooi genoemd als mogelijk wapen tegen de kopsterke Joe Jordan van Manchester United. Happel hield beiden buiten het veld en zette tot veler verbazing Suurbier op die spits.

'Poortvliet en Koster tegen elkaar' luidde de grote subkop in de *Provinciale Zeeuwse Courant* van 9 oktober 1978. Nu had dat dagblad onevenredig veel aandacht voor deze jonge voetballers – Koster was bijna een jaar ouder dan zijn tegenstander, die al een WK had meegemaakt – omdat ze beiden, spelend in het Oostelijke Zuiden des lands, geboren waren in Zeeland: in Arnemuiden en Zierikzee.

De *PZC* van die maandag liet weten dat het een leuke wedstrijd was. 'Landskampioen PSV en *runner-up* Roda JC hebben zaterdagavond in Eindhoven voor een klantenbindend werkstukje gezorgd', schreef het nieuwsblad. 'Hoogstaand voetbal was het allemaal bepaald niet, maar er werd voor Nederlandse begrippen kei- en keihard gewerkt. Dat er uiteindelijk een 2–1 eindstand in het voordeel van PSV op het scorebord verscheen, was voor de Brabanders mooi

meegenomen.' De Zeeuwse krant citeerde Kees Rijvers: 'Dergelijke wedstrijden zouden eigenlijk geen verliezer op mogen leveren. Wanneer twee ploegen elkaar met zo veel inzet bekampen, zouden beide teams twee winstpunten aan hun totaal moeten kunnen toevoegen. Jammer genoeg is daarin niet voorzien.'

De onderlinge strijd tussen de Eindhovense verdedigers en Limburgse aanvallers viel gunstig uit voor de winnende ploeg. Waren zij nou zo goed of hield het met die voorhoedespelers niet over? 'Er mag dan wel gesteld zijn dat Brandts helemaal niet zo'n uitstekende speler is, maar ik kan je verzekeren dat hij in de mandekking uitermate effectief is', zei Nanninga na afloop. 'Hard en meedogenloos, maar beslist niet unfair. Bovendien speelt die knaap in het Nederlands elftal. En dan moet je toch wel iets in je mars hebben, lijkt mij zo.'

De keuze wie er op 11 oktober tegen Zwitserland zou spelen, was niet zonder problemen. Wim Jansen bleek zodanig geblesseerd dat de bondscoach een beroep moest doen op Hugo Hovenkamp, die zelf door een knieblessure Argentinië had gemist. Jan Poortvliet zou doorschuiven naar het middenveld, waar Neeskens nog steeds vanwege een schorsing ontbrak.

Voor de positie van midvoor hield Ruud Geels een zelfanalyse. 'Ik heb bedankt voor Argentinië en daar heb ik nog steeds geen spijt van', begon de aanvaller verdedigend. Waar je in Nederland vóór het WK je handen vol had om uit te leggen waarom je meeging, waren degenen die niet durfden of principiële bezwaren hadden achteraf nogal eens bezig met verontschuldigen dat ze dat *niet* gedaan hadden. 'Het wereldkampioenschap is een afgesloten hoofdstuk', zei Geels. 'Donderdag moet ik naar Parijs om de Bronzen Schoen in ontvangst te nemen. In vier seizoenen heb ik achtereenvolgens 30, 34, 31 en 29 doelpunten in de competitie gemaakt: 124 doelpunten in vier jaar. Ik geloof dat niet één spits in Europa dat ook kan zeggen. Kees Kist van AZ is momenteel de topscorer in Nederland. Als Zwartkruis dan Kist buiten de selectie houdt en mij met mijn 30 jaar wel selecteert, zie ik dat min of meer als een zekerheid dat ik tegen de Zwitsers zal aantreden. Bovendien ben ik nu bij Anderlecht uitstekend ingespeeld met Robbie Ren-

senbrink. Daarom ligt het voor mij het meest voor de hand dat het Oranjeteam Tscheu La Ling op rechts, Rensenbrink op links en mij in het centrum in de frontlinie zal brengen.'

De topscorer die Geels noemde, had ook bedankt voor Argentinië. In zijn biografie *Kees Kist – Doelgericht* noemt hij daar de overwegingen bij. 'In de voorbereiding kwam ik niet eens meer aan bod. Zelfs in de wedstrijd tegen in Nederland spelende buitenlanders, die nota bene in Alkmaar werd gespeeld, was ik er niet bij. Wel erbij, niet erbij; ik voelde me net een duif in een duiventil. Zo stond je erin, maar aan de andere kant schopten ze je er ook zo weer uit.' Kist zegt achteraf niet zozeer moeite gehad te hebben met het feit dat hij gepasseerd werd, maar wel met het gebrek aan uitleg. 'Toen ik die niet kreeg, heb ik zelf de knoop doorgehakt en bedankte ik voor het WK. Insiders wisten hoe intensief ik me de jaren voor dat WK had voorbereid. Drie jaar voor het toernooi was ik er al dagelijks mee bezig. Het is niet in een opwelling gebeurd, hier heb ik lang op zitten broeden.'

Wie Oranje van dichtbij volgde, kreeg niet de indruk dat het allemaal lekker liep. 'Waar zijn we nu mee bezig?', schreeuwde Zwartkruis tijdens een zware training in het Wankdorf-stadion in Bern. 'Niet als zoutzakken blijven staan, maar bewegen, bewegen, steeds bewegen!' Zijn felheid was nog niet bekoeld toen hij later de pers te woord stond. 'Iedereen die geroepen wordt om in het Nederlands elftal te spelen zal zich zeer nadrukkelijk moeten manifesteren met de grootst mogelijke wilskracht en inzet. Dat is de absolute eis die ik stel.'

Er klonk de nodige emotie door in de woorden van de bondscoach. 'Het is een fabeltje dat vele landen er zich mee tevreden zouden stellen om tegen *vice-Weltmeister* Nederland op een remise te spelen. Van de Argentijnse trainer Menotti hebben we geleerd dat het Oranjeteam juist met aanvallend voetbal te bestrijden is. Daarom verwacht ik niet dat Zwitserland zich op zijn eigen stelling zal terugtrekken.'

Overbodig was het niet, dat de bondscoach zo hamerde op de inzet van spelers die hij kon opstellen. Hij miste er wel een paar. Johan Neeskens zou het hele jaar niet voor het Nederlands elftal uit kunnen

komen. ‘Ook tegen Oost-Duitsland, volgende maand, kunnen we niet over hem beschikken, omdat die krachtmeting niet uitkomt voor Barcelona’, legde Zwartkruis uit. Over Rep en Rijsbergen was er evenmin zekerheid. ‘Alleen met Anderlecht hebben we geen moeite’, verzuchtte de bondscoach, die niet blij was met het gebrek aan medewerking van buitenlandse clubs. Hij had bovendien zorgen over de heersende gemakzucht.

‘Ik ben er nog altijd van overtuigd dat Nederland in Argentinië aanvankelijk zo slecht gespeeld heeft omdat er geen grote leider was’, zei hij. ‘De rol van Cruijff was een automatisme geworden. Niemand kon dat overnemen. Het zegt toch wel iets dat in het verleden zelfs grote vedetten als Neeskens, Van Hanegem en Rensenbrink volledig in dienst speelden van Cruijff. In Argentinië moesten we de ploeg al van dat syndroom verlossen. Daar ben ik nu nog mee bezig.’

Zwartkruis: ‘Waar zijn we nou mee bezig?’ Deze foto is overigens van later (26 maart 1979), als Nederland zich opnieuw met een training voorbereidt op een wedstrijd tegen Zwitserland. (foto: Anefo)

Geels had al voorgerekend hoe de voorhoede tegen Zwitserland gevormd diende te worden en zijn sommetje klopte deels: wel met

Rensenbrink, niet met Ling. Nanninga was de derde aanvaller. De bondscoach koos een merkwaardige opstelling. Geels en Nanninga samen voorin als spitsen, zonder vleugelspelers. Rob Rensenbrink werd achter de beide kopsterke mannen geplaatst. Dat bleek geen succes. Zwartkruis had in de rust al spijt, maar had na dertien ongelukkige minuten zijn beide wissels al verbruikt. Hovenkamp raakte half buiten westen na een botsing bij een kopduel. Willy van de Kerkhof kneusde zijn middenvoetsbeentje. Eigenlijk kneusde niet hij het, maar deed zijn tegenstander dat: Markus Tanner van FC Basel. Dusbaba en Peters – geen aanvallers dus – vervingen hun collega's en het inzetten van Ling in plaats van Geels of Nanninga was geen optie meer. Bij gebrek aan echte buitenspelers moesten Hovenkamp en Wildschut voor de aanvallen zorgen. Maar wie moest er dan verdedigen?

We zouden de trainer tekortdoen als we hem alleen de schuld gaven. Rensenbrink vervulde zijn rol als aangever gewoon niet goed en miste ook nog eens een grote kans in de 28e minuut. Ook Ruud Geels had al in de vierde minuut een mogelijkheid om te scoren gehad na een voorzet van Hovenkamp. Hij kopte mis.

Al zat het dan tegen en al werden er kansen gemist, Nederland kwam binnen twintig minuten toch op voorsprong door een doelpunt van Piet Wildschut. Een niet eens zo hard schot, van een meter of vijftwintig. Het stuiterde drie keer in het strafschopgebied, langs een aan de grond genagelde doelman Erich Burgener.

Piet Wildschut: ook zo'n speler die opeens op het Oranjetoneel verscheen in Argentinië. Hij viel in tegen Schotland na een blessure van Wim Rijsbergen en maakte deel uit van de euforie rondom de veranderde en verjongde ploeg die Oostenrijk met 5–1 afdroogde. Toch zou dat doelpunt tegen Zwitserland meteen zijn laatste zijn. Net als bij Poortvliet duurde de interlandcarrière van Wildschut uiteindelijk maar vier jaar. Hij zou nooit verder komen dan elf *caps* en niet meegaan naar Italië.

De gelijkmaker van Zwitserland kwam na ruim een half uur spelen. Markus Tanner ging een simpel een-tweetje aan met Rudolf Elsener,

kreeg de bal terug tussen maar liefst drie Hollandse verdedigers, speelde van dichtbij Piet Schrijvers uit en scoorde.

Halverwege de tweede helft kwam Nederland opnieuw op voorsprong. Jan Peters werd strak aangespeeld en gaf vanaf de zijkant, een meter of vijftien van de achterlijn, een voorzet. Ruud Geels, die ogen in zijn kalende achterhoofd leek te hebben, kopte door. Brandts nam aan, net boven zijn rechterknie, ter hoogte van de penaltystip. De bal stuitte één keer; Ernie schoot hard en hoog in.

De derde Hollandse treffer, in de laatste minuut, begon eveneens aan de rechterflank. Jan Peters zette een sprint in, kennelijk in de hoop aangespeeld te worden, maar Nanninga koos anders. Simpel en bepaald niet hard speelde hij naar het midden van het veld, langs drie op rij staande verdedigers. Geels, die een paar meter verder van het doel stond, liet zien wat het is om een goede spits te zijn. Meteen doorhebben wat er gebeurt, de volle snelheid erin gooien. Op de rand van de zestien en op topsnelheid zette hij zijn rechtervoet onder de bal, nog voor de uitlopende Burgener kon ingrijpen.

Zo werd het dus 1–3, met de nodige moeite, maar wel verdiend. Vooral in de tweede helft was Nederland domweg sterker. Twee keer had César Da Luz Dias Correia best een strafschop mogen geven, na een overtreding van Umberto Barberis op Haan en hands van Jakob Brechbühl. Doelman Erich Burgener stopte even later nog een hard schot van Haan, dat ook best had kunnen zitten.

Terwijl journalisten in koor riepen dat Zwartkruis een mislukt experiment had bedacht met Nanninga en Geels, was de bondscoach zelf genuanceerder. ‘Ik heb de juiste formatie nog niet gevonden’, zei hij. ‘Ik wilde vanuit onze verdediging de aanvallen al laten beginnen. Die opzet is er niet uitgekomen, maar dat wil niet zeggen dat Geels en Nanninga nu hebben gefaald. In Geels heb je een speler die overal in Europa wordt begeerd en die veel scoort. En Nanninga heeft voor en tijdens het WK aangetoond gemakkelijk tot treffers te komen. Ik kon gewoon niet om hen heen. Voor rust liep het niet soepel, maar je moet niet vergeten dat je speelt zoals je tegenstander het toelaat.’ Zwartkruis doelde op het spel van de Zwitsers dat in de eerste helft

'bijzonder furieus' was en een hoog tempo nodig maakte. Uiteraard voerde hij ook de twee noodzakelijke wissels aan. 'Dat brengt aanpassingsproblemen met zich mee', zei hij. 'Peters was zonder meer een aanwinst op het middenveld. Hij bracht niet alleen meer vaart, maar ook meer lijn in de acties.'

Jan Peters was de man van het middenveld geworden, als invaller. Hij speelde in 1977 een legendarische – hoewel vriendschappelijke – wedstrijd tegen Engeland en raakte toen een tijdje uit beeld bij Oranje. Maar nu stond hij er weer. 'Het liep voor mij persoonlijk inderdaad lekker, maar het was dan ook een geknipte wedstrijd voor me', zei hij. 'Ik kreeg bijzonder veel vrijheid. In de slotfase van de eerste helft op links en na rust op rechts. De Zwitsers waren erg offensief, maar kwamen zelden snel in hun verdediging terug.'

Zwartkruis was ook zeer tevreden over Haan, 'omdat hij de rol van breker op het middenveld – een rol die hem niet ligt, maar die ik hem heb opgedrongen – goed heeft uitgevoerd.'

Terug in Nederland werd De Klassieker voor het eerst in de geschiedenis van het betaalde voetbal een doelpuntloze wedstrijd. In Amsterdam kwamen Ajax-aanvallers nauwelijks aan bod, mede door de uitstekend verdedigende Ben Wijnstekers en Michel van de Korput, twee jonge voetballers die nog geen van beiden voor het Nederlands elftal gespeeld hadden.

Rondom twee middenvelders ontstond ondertussen onrust. Johan Neeskens had na afloop van het Europacupduel tussen Barcelona en Anderlecht laten weten er weinig voor te voelen zich nog langer voor het Nederlands elftal beschikbaar te stellen. Zwartkruis gaf aan dat hij niet goed begrepen was. 'In de toekomst wil ik alleen gebruik maken van spelers die voor Nederlandse clubs uitkomen. Maar dat geldt slechts voor een nieuwe generatie voetballers. Jongens als Neeskens, Rensenbrink en Rep, die veel verdiensten voor het Nederlands elftal hebben, zal ik echt niet aan de kant zetten.'

Anderlecht, Barcelona, Feyenoord en Ajax leverden één speler. Daarnaast waren er twee van AZ '67 en maar liefst vijf van PSV. Eén van die vijf zou nog worden gewisseld voor een zesde. Wat een

verschil met de wedstrijd tegen datzelfde Zwitserland, ruim dertig jaar later. Op 11 november 2011 zou Oranje het groene gras betreden met elf mannen die allemaal in het buitenland speelden. Elf spelers van tien verschillende clubs. De enige die er twee afvaardigde, was TSG 1899 Hoffenheim.

Rondom Haan ontstond een nieuwe discussie. Arie bleek na afloop van Zwitserland – Nederland van assistent-bondscoach Rob Baan te horen gekregen te hebben dat hij zich iedere keer opnieuw voor het Nederlands elftal diende te bewijzen. Dat schoot bij de Anderlecht-speler in het verkeerde keelgat. 'Als je al zo vaak voor Oranje uitkomt, vind ik het onzin me elke keer opnieuw te moeten bewijzen', zei de man met 32 interlands en twee WK's. Hij speelde alle veertien wedstrijden op beide toernooien, werd in al zijn optredens slechts één keer gewisseld, tijdens een vriendschappelijk partijtje. Hij zou een brief schrijven en om opheldering vragen.

Op de sissende Arie reageerde een sussende Zwartkruis. 'Ik heb nog geen brief gehad. Daarom houd ik het er voorlopig op dat het allemaal geruchten zijn. De spelers klaagden altijd dat zij tussen de wedstrijden door nooit iets van de KNVB hoorden. We hebben daarin verandering gebracht. We praten meer met de spelers, maar onze opmerkingen moeten dan natuurlijk niet meteen negatief worden uitgelegd.'

De brief kwam, vanuit Brussel, gedateerd 3 november 78. Dankzij de publicatie in het boek van Ruud Doevendans is die nu ook voor het nageslacht bewaard. De toonzetting is opvallend.

Geachte bondscoach,

Lang heb ik hierover nagedacht, maar door uw uitspraken, gedaan tijdens de voorbereidingen van Zwitserland – Nederland jongstleden, ten opzichte van mijn persoon, voel ik mij genoodzaakt u mede te delen, dat ik afzie van verdere deelname aan Oranje.

In mijn beslissing ben ik nog meer gesterkt door het korte gesprek met uw assistent de heer Baan. Hierin werd mij meegedeeld dat ik nog één keer werd bekeken, omdat u toch te veel goede spelers zou

hebben. Ik ben daarom zo vrij geweest hieruit te concluderen dat u wat mij betreft nog altijd twijfelt. Ik hoop u met mijn besluit dan ook van een zware last bevrijd te hebben.

Hoogachtend, A. Haan

En dan was er ook nog slecht nieuws rondom een derde grote naam in buitenlandse dienst. Rob Rensenbrink, die al weken tobde met een enkelblessure die hij tegen Beveren had opgelopen, kreeg van manager Armand Schelfhout te horen dat hij niet op toestemming hoefde te rekenen om met Oranje tegen de DDR aan te treden als hij zich zou afmelden voor de topper Club Brugge – Anderlecht.

De afscheidswedstrijd van Cruijff in 1978 toont naast Schrijvers en Krol spelers met weinig internationale roem: Wim Meutstege, Kees Zwamborn, Jan Everse, Hans Erkens, Søren Lerby, Tscheu La Ling, Ruud Kaiser en Simon Tahamata. (foto: Koen Suyk / Anefo)

Was er in Amsterdam een 0–0 tegen Feyenoord, het afscheid van Johan Cruijff in een 'vriendschappelijk' duel tegen Bayern München

bleef in diezelfde novembermaand van 1978 verre van doelpuntloos. Het werd 0–8 in een wedstrijd die in maar liefst tien landen live werd uitgezonden. Sepp Maier, *Torwart* van Bayern én het nationale elftal, legde jaren later uit hoe het zo gekomen was. Op Schiphol was er niemand aanwezig om de Beierse delegatie te ontvangen en het hotel dat door de Amsterdamse gastheer was gearrangeerd, was tweederangs. Dat was bij de bezoekende ploeg in het verkeerde keelgat geschoten.

Paul Breitner vulde dat nog aan, want er was heus wel meer gebeurd. Het publiek nam ook niet echt een vriendelijke houding aan. 'Tijdens de warming up werd vanaf de tribune al *Nazi-Schweine* geroepen', zei Breitner. 'De spelers negeerden ons volkomen, alsof we een noodzakelijk kwaad waren. Toch hebben we afgesproken dat we Cruijff zouden laten gaan. Ik geef toe dat we een snelle jongen als Rummenigge niet helemaal in toom hebben kunnen houden. Maar dat lag ook aan Ajax. Moeten we dan niet scoren, als we zo gemakkelijk vrij voor het doel konden komen?'

Terwijl op zondag 12 november Roda JC de koppositie in de eredivisie overnam door de grootste concurrent in Amsterdam met 1–2 te verslaan, bleek het Zwartkruis nog niet echt mee te zitten. Feyenoorder Wim Jansen verrekte bij een trainingspartijtje een spier in zijn dijbeen en bij Jan Poortvliet speelde een oude blessure op.

Rensenbrink had nu daadwerkelijk van het bestuur van Anderlecht te horen gekregen dat hij niet met het Nederlands elftal mocht spelen, maar kwam toch naar Zeist, 'omdat de medische verzorging daar zo goed is en omdat ik nog altijd plezier heb om voor Oranje te spelen.' Zwartkruis schreef inmiddels John Metgod van AZ '67 en John Dusbaba van Anderlecht op zijn lijstje, maar de inkt waarmee laatstgenoemde was genoteerd was nog maar nauwelijks droog of de speler meldde zich af, omdat hij weer last kreeg van zijn gekwetste middenhandsbeentje en daarom met een gipsverband moest lopen. Vandaar dat PSV'er Huub Stevens naar Zeist kwam. O ja, Willy van de Kerkhof was nog steeds geblesseerd.

'Ik heb inderdaad een tekort aan middenvelders', zei Zwartkruis op de persconferentie. 'Er zitten onder de zogenaamde specifieke

verdedigers ook spelers die heel goed op het middenveld uit de voeten kunnen.' Hij noemde Wildschut, maar ook Metgod. 'Ik heb hem als laatste man gezien en als vleugelverdediger. Hij heeft ook als hangende rechterspits geopereerd en in Jong Oranje heeft hij enkele keren als middenvelder erg goed voldaan.'

Jan Boskamp leek een optie, maar zijn naam haalde oud zeer boven. Zwartkruis legde dat uit. 'Hij heeft zich in Argentinië ten opzichte van mij dusdanig gedragen dat ik het met hem niet meer zie zitten. Je kan met mij echt veel kanten op, maar er moet wel respect zijn.'

In *Geen Gezeik* wordt gesuggereerd dat het gebrek aan respect van de andere kant kwam. 'Drie dagen later moesten we in de tweede ronde tegen Oostenrijk', zegt Boskamp daar. 'Neeskens was nog geblesseerd en Happel had me gezegd dat ik zeker zou spelen. Maar voor de wedstrijd zei Zwartkruis plots dat ik toch op de bank zou zitten. Na de bespreking kwam Zwartkruis naar me toe en hij pakte me zo overdreven vast en zei: "We gaan die Oostenrijkers opvreten." Dat vond ik belachelijk. Hij had me gewoon een uurtje met rust moeten laten, hij moest geweten hebben dat ik pisnijdig was. Maar nee, hij ging een beetje enthousiast doen tegen mij... Ik zei droog: ja, en ik op de bank! Nou, dat pikte Zwartkruis blijkbaar niet. Toen was het over en uit, ik heb nooit meer een interland gespeeld.'

Dat conflict tussen Boskamp en Zwartkruis is een van die verhalen van '78 waar je maar moeilijk grip op krijgt. *Het Vrije Volk* maakte destijds, na de wedstrijd tegen Schotland, al melding van het voorval. De gepasseerde en teleurgestelde Jan Jongbloed – 'Het leek wel of ik een klap in m'n smoel kreeg' – zou het niet meer hebben kunnen opbrengen om te trainen. De Amsterdamse doelman nam het op voor de Rotterdamse middenvelder. 'Dat ze Jan Boskamp hebben gepasseerd vind ik eigenlijk nog vreemder dan dat ze mij ernaast hebben gezet. Zwartkruis en Happel zijn kennelijk helemaal over hun toeren.'

Boskamp had een prima partij gespeeld en snapte dan ook niet waarom hij er nu naast stond. 'Na de wedstrijd tegen Oostenrijk ben ik naar Happel toegestapt en heb hem om opheldering gevraagd.

Maar je weet hoe die ouwe is: je krijgt niks uit hem', zei de speler over de trainer die hij uit z'n Feyenoord-tijd kende.

Over zijn eigen rol in het incident deed de bankzitter wat luchtig. 'Het was als een grap bedoeld, maar Zwartkruis werd witheet. Hij kwam vlak voor me staan en hij schold me uit voor lafaard. Op mijn beurt heb ik toen gezegd: zet me maar op het vliegtuig.'

Hoewel Boskamp na afloop van de wedstrijd tegen Oostenrijk al meende dat die aanvaring de reden was waarom niet hij, maar Dick Schoenaker werd ingebracht voor René van de Kerkhof, sprak hij destijds al van een bijgelegde ruzie. 'Ik kan nu geen kwaad meer doen bij Zwartkruis. Het is weer Jantje voor en Jantje na.' De derde Jan in het verhaal, doelman Jongbloed, trainde ook weer mee. Hij had een dag eerder nog uitgeroepen geen hand meer uit te steken. Uiteindelijk zou hij van het hele WK maar één en een kwart wedstrijd missen.

Het beeld dat nogal eens wordt geschetst is dat er tussen de wedstrijd tegen Schotland en die tegen Oostenrijk een flinke omwenteling geweest is. Er zouden opeens veel jonge spelers naar voren zijn geschoven en Zwartkruis zou de leiding hebben overgenomen van Happel. Van KNVB-voorzitter Wim Meuleman, die normaal gesproken toch geen bemoeienis met de opstelling had, wordt gezegd dat hij zeven jonge spelers wilde inbrengen. Zwartkruis koos er naar eigen zeggen drie: Poortvliet, Wildschut en Brandts. De werkelijkheid is dat Poortvliet er tegen Peru en Schotland al in stond en dat Wildschut de hele tweede helft tegen Schotland al speelde. Daar was niks nieuws aan. Brandts in plaats van Suurbier was in feite de enige verandering. Piet Schrijvers voor Jan Jongbloed was Happels keuze.

'Ik had het nu voor het zeggen en hield ervan om de spelers tijdens een bespreking aan te pakken', zegt Zwartkruis in zijn biografie. Terloops zou hij gezegd hebben: 'Als we nou nog niet winnen, dan weet ik het niet meer.' Boskamp volgens dit boek: 'Nou, als je zo'n elftal opstelt, winnen we echt niet hoor!' Dat is nogal wat anders dan verzuchten dat je zelf niet meedoet. 'Wat maak jij me nou!', zou Zwartkruis hebben geroepen. 'Dit is verraad aan de jongens die de eerste ronde

hebben gespeeld. Denk je dat het met jou in het elftal soms beter was gegaan? En nu moet je wegwezen, anders sla ik je op je donder!'

Volgens de lezing in *Kapitein van Oranje* sprintte Boskamp weg. 'We renden over het plein van ons hotel, in de richting van een aanbouw. Jan stoof een glazen deur binnen en net voordat ik hem ingehaald had, greep Schrijvers me vast. Toen kwam ook Jongbloed erbij en gooiden ze me door de glazen deur naar buiten.'

In de versie van Van Duren en Rözer ontbreken Piet, dat plein en de glazen deur. Wel wordt vermeld dat Boskamp het liefst naar huis wou, de hele trip een lachertje vond en dat regelmatig liet weten. 'Alle spanningen van de afgelopen maanden komen naar buiten. En dat zijn er nogal wat.' Jan zou naar zijn kamer gerend zijn en nog net op tijd de deur op slot hebben gedaan.

De biografie van Zwartkruis is strijdig met de uitspraak die de trainer in 1980 deed. 'De voetballer Jan Boskamp had daarmee voor mij niet afgedaan', zegt hij in 2008. 'Hij miste gewoon de vorm die nodig was om in de basiself te spelen. Een incident vind ik niet erg.' En dan met zelfkritiek: 'ook een trainer moet zich kunnen beheersen.'

De namen van degenen die wel werden geselecteerd voor die kwalificatiewedstrijd aan het einde van 1978 maken duidelijk dat de schade nog wel te overzien was. Schrijvers, Wildschut, Brandts, Krol, Peters, Neeskens, René van de Kerkhof, Geels, Koster. Op de bank: Doesburg, Nanninga, Metgod, Stevens. Maar de oefenwedstrijd – twee helften van een half uur – tegen Xerxes, een dagje eerder, ging niet zo best. Zwartkruis had de tegenstander gevraagd om met twee spitsen te spelen, maar alleen Ernie Brandts kreeg echt met een aanvaller te maken. Ruud Krol schoof daarom op naar het middenveld. Terwijl het in vorige oefenduels tegen dezelfde amateurclub 10–1 en 6–1 werd, was het nu bij rust nog doelpuntloos. Het was zelfs bijna 0–1 voor Xerxes geworden, toen Ton Rijsdijk Piet Schrijvers passeerde en tegen de paal schoot.

Oranje oefende voor rust met de beoogde opstelling tegen de DDR, maar dan met Koster in plaats van Rensenbrink, met wie bondsarts Frits Kessel geen risico wilde nemen. Rob was namelijk nog maar net

hersteld van zijn voetblessure. In de tweede helft werden Schrijvers, Krol, Hovenkamp en Geels vervangen door Doesburg, Metgod, Stevens en Nanninga. Metgod scoorde met een strak en laag schot. Vlak voor tijd maakte Jan Peters het tweede doelpunt. Doelman Hans Sint Nicolaas van Xerxes was toen al vervangen door Jan van Eijsden.

Een povere overwinning dus in Zeist, maar in Rotterdam won Oranje op 15 november met 3–0 van de DDR. 'Het was een overwinning van de collectiviteit', zei de blije en opgeluchte bondscoach. 'Als je toch ziet wat deze verminkte ploeg vandaag aan arbeidsvreugde heeft opgebracht, dan kan je niet anders zeggen dan formidabel.' Volgens Zwartkruis gingen 'de jongens' gebukt onder hun vormcrisis en gaf hun uitverkiezing voor Oranje een motivatie om alles te geven.

De openingstreffer kwam wat knullig tot stand. Een hoekschop van René van de Kerkhof in de zeventiende minuut werd door Brandts doorgekopt. Gerd Kische probeerde de bal weg te halen, maar raakte die totaal verkeerd en ramde hem onhoudbaar voor zijn eigen doelman Jürgen Croy de touwen in.

De Oost-Duitse coach Georg Buschner beklaagde zich over scheidsrechter Eriksson. 'Een zuiver doelpunt van ons keurde hij een kwartier na rust af. Dat vormde eigenlijk de beslissing van de wedstrijd. En die penalty, dat was er helemaal geen.' Hij doelde op een moment halverwege de tweede helft. Piet Wildschut werd met een geweldige spurt vanaf randje buitenspel door Jan Peters weggestuurd en ging in het strafschopgebied tegen de vlakte. 'Eigenlijk passeerde ik die keeper aan de verkeerde kant', zei de speler van FC Twente na de wedstrijd. 'Ik had de bal trouwens te ver voor me uit gespeeld en kon er nooit meer bij. Maar een strafschop was het natuurlijk wel, of niet soms?'

'Neem jij 'm maar', had Rensenbrink tegen Geels gezegd. Ruud stond als nummer drie op het lijstje. Neeskens was al uitgevallen en Robbie wilde deze pingel dus niet nemen. Geels knalde tegen zijn gewoonte keihard in. 'Een geplaatst balletje waagde ik niet, want tegen Barcelona schoot ik zo'n secuur genomen penalty tegen de paal', verklaarde hij later. Tevreden was de aanvaller ook over het derde

doelpunt. 'Een echt Geelsgoaltje' noemde hij het trots. De spits had de bal twee minuten voor het einde knap ingekopt. Zoals elke afmaker had ook hij een aangever nodig gehad. De verre voorzet van Johnny Metgod, uit stand geschoten, verdiende minstens zo veel lof.

Ruud Geels kan niet met veel genoegen op zijn loopbaan in Oranje terugkijken. Op zich zijn 11 doelpunten in 22 interlands zo slecht niet, maar er zitten slechts twee wedstrijden op een eindronde bij. Eén en een kwart eigenlijk. Hij speelde de troostfinale op het EK van 1976 in de plaats van de geschorste Cruijff en scoorde toen twee van de drie doelpunten. De bondscoach wilde Jan van Deinsen oproepen, maar die bleek niet te bereiken omdat zijn vakantieadres onbekend was…

In het tijdperk van de mobiele telefoon nauwelijks meer voor te stellen, maar zo ging het in 1976. In *Het waren 18 onvergetelijke minuten* van Tim Niehe wordt het verhaal ook verteld. Over de revalidatie na een blessure, het knokken om terug te komen en de opname in de voorselectie voor het EK van 1976. Jan valt op het laatste moment af, met nog drie anderen. Ze moesten stand-by blijven, voor het geval dat. Jan vond dat hij bij de selectie had moeten zitten. Boos rijdt hij met zijn vriendin naar een camping in Cagnes-sur-Mer, Côte d'Azur. 'Ik had thuis nog een verschrikkelijk oud tentje liggen en een luchtbed dat ik 's nachts vier keer op moest blazen', luidt zijn herinnering. De caravan naast hen is van een Duitser. 'Die gast had een hele grote radio en luisterde naar het wedstrijdverslag van West-Duitsland. Hij nodigde me uit om bij hem te komen zitten en gaf me een biertje.' In de rust komt een Duitse nieuwsuitzending op de radio. Er zou wat aan de hand zijn in het Nederlandse kamp… Jan verslikt zich in zijn halve liter. 'Ik hoorde ineens mijn eigen naam en dat ik *verschwunden* was. Op het Duitse nieuws, dat is toch ongelooflijk! Dit is niet goed, dacht ik. Dus ik snelde naar de receptie om in mijn beste Frans te vragen of ze misschien naar Nederland konden bellen. In die tijd ging dat nog via een centrale met koptelefoons en het letterlijk doorverbinden. Na een uur kreeg ik mijn vader aan de lijn. De KNVB had vijftig keer gebeld waar ik zat.' Hij krijgt te horen dat er twee vervangers worden opgeroepen vanwege de twee rode kaarten tegen Tsjecho-Slowakije:

Van Hanegem en Neeskens, twee middenvelders dus, naast het afhaken van Cruijff. Of Jan zo snel mogelijk het vliegtuig kan pakken. 'Ik had zoiets van: ze zoeken het maar lekker uit.' De consequentie van die keuze was overigens dat hij een premie van 25 duizend gulden misliep. 'Lag ik daar, met mijn kapotte luchtbed.'

Kees Kist en Wim Meutstege gingen wel en vielen tijdens de laatste wedstrijd in. Voor laatstgenoemde zou het zijn enige interland ooit worden. Hij verving Wim Jansen; het is niet ondenkbaar dat Van Deinsen die rol op zich genomen zou hebben als hij er geweest was.

Ruud Geels speelde sowieso. In zijn biografie *Altijd Raak* vertelt hij in 1974 mee te zijn gegaan naar West-Duitsland als pinchhitter, voor het geval Oranje op een achterstand kwam. Dat gebeurde maar één keer, in de finale. De haast onzichtbare Cruijff werd echter niet gewisseld voor Geels, met z'n merkwaardige rugnummer 1.

Ruud had het mentaal zwaar en zat volgens zijn eigen biografie daarom op de tribune. Hij kon er niet meer tegen om niet te spelen, had moeite met de gedachte dat zijn vrouw en dochtertje in een verhuizing zaten terwijl hij niet bij ze kon zijn.

In zijn boek worden de bekende pesterijen aangehaald, maar niet als hoofdreden voor de mentale crisis. Ruud noemde in 1984 in *Vrij Nederland* het WK 'een van de dieptepunten uit mijn carrière, de ergste weken uit mijn leven.' De zogenaamde humor van Israël, Keizer, Rep, Krol, Van Hanegem en Suurbier werd beschreven. Vier weken lang werd hij drie keer per dag vernederd. 'Ik ging op het laatst met knikkende knieën de trap af als we moesten eten', zei hij in dat interview. 'Alles was gericht op vernederen, op het totaal kapot maken van een ander.' De voorbeelden werden expliciet genoemd. Als Geels een plakje kaas pakte, zei Suurbier dat hij er twee moest pakken, want hij was zo mager. Als hij er twee pakte, zei Krol dat hij niet zo hebberig moest zijn. In 2004 gaat Auke Kok uitvoerig hierop in. Het lijkt wel of Geels zelf het beeld in zijn biografie die drie jaar later verschijnt wil relativeren. De verhalen zouden te vaak naar voren zijn gehaald.

Toch staat zijn eigen boek er uitvoerig bij stil, terwijl het hele voetbaljaar 1978 één alinea van slechts 140 woorden beslaat. 'Happel

wilde mij er graag bij hebben', zegt Ruud erover, 'maar ik wilde niet in dezelfde situatie terecht komen als vier jaar eerder in West-Duitsland.' Of die situatie de pesterijen of het bankzitten betreft, staat er niet bij. Over de interlands tegen Zwitserland en Oost-Duitsland wordt nauwelijks meer gemeld dan het scoreverloop.

Bij die wedstrijd tegen de DDR was er veel waardering van het publiek, dat enthousiast achter de nationale ploeg stond. Toch was het Feyenoord-stadion met 38.822 bezoekers verre van uitverkocht. Met de uitslag zei Zwartkruis tevreden te zijn, al hadden er dingen beter gekund. 'Die Oost-Duitsers hebben in de eerste helft een geweldige muur opgetrokken en wij stonden voor de taak om die te slopen', zei hij. 'Na rust hebben we de lange bal in de strijd gegooid. Met René van de Kerkhof, Rensenbrink, Hovenkamp en Wildschut als goede aanspeelpunten konden we toen de genadeklap geven.'

Het had bepaald niet tegengezeten. Bij counters van de DDR kwam Nederland drie keer in gevaar. Vier minuten na de 1–0 faalde de Nederlandse buitenspelval en verscheen Kische oog in oog met de ver uitgekomen Schrijvers. Het schot ging maar net voorlangs. Even later werd Martin Hoffmann een mogelijkheid tot scoren ontnomen door de goed reagerende keeper. Zeven minuten voor rust redde die opnieuw, toen Riediger van dichtbij inschoot.

'Ons principe was om veel aanvallend voetbal te spelen', zei Zwartkruis. 'De defensie mocht niet te veel onder druk komen. Met de wetenschap dat Krol, Brandts en Schrijvers de as van de verdediging vormden, heb ik dit aangedurfd. Ik vind dat deze drie de zaak uitstekend in handen hadden.' Hij prees Krol als 'de grote leider' en complimenteerde ook de keeper. 'We hebben niet louter en alleen hard gewerkt, maar er werd bij vlagen ook erg goed gevoetbald. Er werd goed overgenomen en ook de functionele wisselingen die in het moderne voetbal van bijzonder groot belang zijn, liepen keer op keer voortreffelijk. En wat zeker niet mag worden vergeten: de uitvoering van het tactische concept was zonder meer goed.'

In het Oost-Duitse boek *Europameisterschaft – Europacup 1980* van Wolf Hempel en Horst Friedemann, dat in 1981 verscheen, wordt er hoofdschuddend teruggeblikt op deze wedstrijd. Over het vermeende buitenspel dat duidelijk door Van Kraaij werd opgeheven wordt gezegd dat Nederlandse journalisten zich erover verbaasden. UEFA-waarnemer Sir Harold Thompson zou verklaard hebben dat hij zelden een land zo ongelukkig zag verliezen als de DDR hier.

Zo ging het jaar 1978 voorbij. Het spits was afgebeten wat de kwalificatiereeks betrof. In de herfstmaanden haalde Nederland drie overwinningen: een doelsaldo van 9–1. Pas in de lentemaand maart zou Oranje de kwalificatiedraad weer op hoeven te pakken. Tot die tijd kwamen er in de wintermaanden december en februari twee vriendschappelijke uitwedstrijden tegen landen die aanzienlijk meer in hun mars hadden: West-Duitsland en Italië. Interessant als oefening, maar zeker niet het belangrijkste. Hoe – zo was de grote vraag – zou het straks tegen Polen gaan?

	#	W	G	V	D	T	±	Σ
Nederland	3	3	0	0	9	1	+8	6
Polen	2	2	0	0	4	0	+4	4
Oost-Duitsland	2	1	0	1	3	4	-1	2
Zwitserland	2	0	0	2	1	5	-4	0
IJsland	3	0	0	3	1	8	-7	0

5. Winterdip '78/'79

'De West-Duitse bondscoach Derwall heeft al gezegd ontzettend veel waarde aan de wedstrijd van woensdag te hechten en het duel zeker niet te zien als een vriendschappelijke ontmoeting. En bij die opvatting sluit ik me helemaal aan. Het is een prestigestrijd, waarin voor de Duitsers winst op Oranje uiteraard bijzonder welkom is om de schade van Argentinië wat te herstellen. Ik vind dan ook dat we goed moeten kijken naar de afscheidswedstrijd van Cruijff tegen Bayern München. Ik heb die les in ieder geval goed geleerd.'

Jan Zwartkruis blikte terug én vooruit in het kader van de oefeninterland die gepland stond op 20 december 1978. Beladen zijn ze altijd, de ontmoetingen met onze oosterburen. De eerste wedstrijd na de Tweede Wereldoorlog werd nog gewonnen met 2–1. Abe Lenstra scoorde beide doelpunten voor Nederland en zelfs de tegentreffer kwam op naam van een Hollander: Cor van der Hart maakte het vijf minuten na Lenstra toch weer spannend door de doelman van zijn eigen Fortuna '54 te passeren. Het was de enige keer dat Frans de Munck de bal uit het netje moest vissen.

Daarna ging het flink mis. De eerstvolgende pot werd met 7–0 verloren, op woensdag 21 oktober 1959 in het Müngersdorfer Stadion, zeventien dagen nadat Oranje in Rotterdam met 9–1 van België had gewonnen. Het duurde vervolgens zeven jaar voordat beide landen elkaar weer troffen. Daarna nog eens acht totdat we erin tuinden.

In de jaren dertig speelden Nederland en Duitsland vier keer tegen elkaar en in de jaren twintig zelfs vijf keer. Ook in de beginperiode van het interlandvoetbal zat er nooit veel tijd tussen: 1910, 1912, 1914. Gelijkspel, winst, verlies: het kwam allemaal wel voor. Die ruime 7–0 uit 1959 was een uitzondering en die krappe 2–1 van 1974 was een enorm zure.

Na die tijd lukte het maar niet om een zoete wraak te proeven. Toen Nederland in 1988 dan eindelijk weer eens won, was dat voor het eerst in 32 jaar, drie maanden en één week. Elfduizendzevenhonderdenzevenentachtig dagen moest het duren voordat er eindelijk een keer gewonnen werd.

Toch is dat gelijkspel in Argentinië als een overwinning beleefd. Nederland had de eerste wedstrijd in de tweede ronde flink uitgehaald tegen Oostenrijk, terwijl Italië en West-Duitsland doelpuntloos gelijkspeelden. Voor de Duitsers betekende die 2–2 tegen Nederland dat ze het niet meer in eigen hand hadden. Omdat Italië slechts met 1–0 van Oostenrijk won, had Oranje aan een puntendeling voldoende om de grootste concurrent voor te blijven. Alleen bij een gelijkspel tussen Italië en Nederland hadden de Duitsers nog een theoretische kans. Het doelsaldo zou dan bepalend worden. West-Duitsland moest nog tegen Oostenrijk en zou dan met nóg ruimere cijfers dan Nederland moeten winnen.

Jan Zwartkruis is niet de geschiedenis ingegaan als een bondscoach om jaloers op te worden. Het niet beschikbaar hebben van spelers op wie je een beroep wilt doen, is zo ongeveer de *story of his life*. Voor de zogenaamd vriendschappelijke wedstrijd tegen West-Duitsland tijdens de donkere dagen voor Kerst 1978 moest hij zijn complete voorhoede missen: van links naar rechts ontbraken Rob Rensenbrink, Ruud Geels en René van de Kerkhof. Ling, Rep en Koster waren alle drie tweede keus. Hij moest toch iets, maar wat? In ieder geval geen vreemde experimenten meer. ‘Wat me in Bern tegen Zwitserland is overkomen, is me niet goed bevallen. En ik weet ook dat ik in de wedstrijd tegen Oost-Duitsland Van Kraaij in een rol heb geplaatst waarin zijn kwaliteiten niet tot hun recht konden komen. Ik heb me voorgenomen me niet meer door welke omstandigheid dan ook in een spelconcept te laten dwingen dat afbreuk doet aan het karakter van het Nederlandse voetbal.’ Zwartkruis gaf toe getwijfeld te hebben tussen twee of drie spitsen, maar ontkende dat hij zich had laten beïnvloeden door de opstelling van de West-Duitsers. ‘Ik vind dat ik hoe dan ook dien uit te gaan van de eigen kracht.’

Even leek het erop dat het elftal ook op andere plaatsen moest worden aangepast, wegens blessures van Neeskens en Wildschut. De speler van Barcelona bleek echter hersteld te zijn, zodat hij samen met Wim Jansen en Willy van de Kerkhof kon aantreden. Achterin koos Zwartkruis voor Poortvliet, Brandts, Krol en Hovenkamp. Wim Rijsbergen werd als reserve opgeroepen. Die bleek daar zelf van op te kijken. 'Het was voor mij een prettige verrassing dat ik door de bondscoach uitgenodigd werd voor de selectie', zei hij. 'Ik had er na dat debacle van Argentinië echt niet meer op gerekend. Temeer omdat ik na het WK naar het buitenland ben vertrokken en derhalve min of meer uit het gezichtsveld van de Nederlandse bondscoach ben verdwenen', zei de oud-speler van Feyenoord. Rijsbergen – 26 nog maar – reageerde milder dan Arie Haan, die inmiddels 30 geworden was.

Het ging helemaal mis in Düsseldorf, voor zeventigduizend toeschouwers – waaronder zo'n duizend Nederlanders – op een zwaar bevroren en besneeuwd veld. De wat wezenloze winterse entourage drong zich al aan de televisiekijker op toen de volksliederen gespeeld werden. Het dunne groen van het vorstelijke gras kwam maar nauwelijks door de witte vlokkenlaag heen. Daar waar doorgaans kaarsrechte krijtstrepen het veld markeren, waren het nu sneeuwvrije stroken en cirkels die als lijnen dienden. Het enige wat kleur gaf aan het grauwe geheel waren de blauwe jassen van de West-Duitsers en de geheel oranje trainingspakken van de Nederlanders. De nog niet zo verfijnde videorecorders thuis deden aan het einde van de jaren zeventig kreunend hun best om dit op Betamax of VHS te vereeuwigen. Veel van die bespeelde banden zullen wel gewist zijn.

West-Duitsland speelde simpeler, doelgerichter en beweeglijker dan Oranje, dankzij het spel van Rummenigge, Allofs en Abramczik. Ruud Krol slaagde er niet in om zijn stempel op de wedstrijd te drukken en voorin lukte het Johnny Rep niet om tot een goede aanval te komen. Hij week telkens uit naar de vleugel, in de hoop dat de middenvelders de ruimte zouden benutten die hij creëerde. Dat deden ze niet.

De Duitsers kwamen op 1–0 via Rummenigge, na een puike pass van de nauwelijks gehinderde Gert Zewe, op dertig meter. Karl-Heinz startte scherp. *'Kein Abseits!'*, riep de Duitse commentator al voor hij de bal kreeg, maar Kees Jansma zag het anders. Schrijvers was kansloos toen de aanvaller opeens vlak voor hem stond en nét voordat de verre bal de grond raakte er via een laag-bij-de-grondse volley zijn voet tegen zette. Hard, strak en simpel, na ruim een half uur.

Ook het doelpunt van Klaus Fischer in de elfde minuut van de tweede helft was schitterend. De aanvaller van Schalke stond al tien wedstrijden droog voor *die Mannschaft*, maar scoorde nu fraai op dat barre veld. Een kort genomen hoekschop werd gevolgd door een voorzet van Manfred Kaltz. Fischer kwam bij de eerste paal knap voor zijn man. Met een keurige kopstoot knikte hij de bal voorbij de keeper, die katachtig reageerde, maar niet bij het onhoudbare schot kwam. De armen en benen van de zware Schrijvers maalden als een molen in alle richtingen, maar vergeefs. Fischer zelf zwaaide ook met de handen door de lucht. Eindelijk weer eens een doelpunt van hem.

In diezelfde fase van de wedstrijd vonden er twee wissels plaats. Pierre Vermeulen verving clubgenoot Adrie Koster en John Metgod kwam in het veld voor Ruud Krol, die te veel last bleek te hebben van een bilspierblessure. Hij droeg de aanvoerdersband over aan Wim Jansen. De Feyenoorder werd nu voor de tweede keer in zijn carrière captain van Oranje.

Halverwege de tweede helft kopte Tscheu La Ling de aansluitingstreffer binnen na een fijne voorzet van Hugo Hovenkamp. Een mooi boogje over doelman Burdenski, die achteraf beter op de doellijn had kunnen blijven staan. Hij deed een paar stappen naar voren toen de bal onderweg was en bleef toen aarzelend staan. Het doelpunt was fraai, maar wie goed keek, zag dat de spits een overtreding maakte. Hij leunde op zijn tegenstander voordat hij ter hoogte van de strafschopstip zijn hoofd tegen de bal zette. Het boogje was niettemin subtiel. Niet zo'n harde knik als die van Fischer, wel even doeltreffend.

Ook het derde en tevens laatste doelpunt van West-Duitsland was mooi: een voortreffelijke vrije trap van Rainer Bonhof belandde in het doel van de aan de bevroren grond genagelde Piet Schrijvers.

Trainer en spelers keken zuchtend terug op de wedstrijd. Zwartkruis zag één positief ding: dat het ondanks alle afzeggingen gelukt was om een elftal op de been te brengen. Aanvoerder Wim Jansen had zelfs moeite om één pluspunt te noemen. 'Wat moet je hier nu van zeggen?', vroeg hij zich hardop af. 'Je weet dat je niet uit de voeten komt. Je bent zó uit balans en gelegenheid om te herstellen krijg je niet. Maar ja, daar doe je niks aan.'

'Door die sneeuwlaag moesten we ander schoeisel gebruiken', verklaarde Johnny Rep klagend. 'Schoenen met leren noppen. Het was niks. Aan- en afzetten was er niet bij, je gleed zo weg. Natuurlijk hadden de Duitsers met dezelfde problemen te maken, maar wij waren toch meer in het nadeel, omdat wij het nu eenmaal moeten hebben van het rondspelen van de bal. Een extra nadeel was dat wij voorin alleen maar dribbelaars hadden staan. En om te dribbelen stond je gewoon niet stevig genoeg op je benen.'

Ernie Brandts was het die de fout inging toen zijn directe tegenstander Klaus Fischer zo vrij kon inkoppen. Ook hij schoof de schuld op z'n schoenen. Gedeeltelijk dan: een verloren nop, terwijl er vóór maar eentje zat, fnuikte hem. 'Ik was voldoende over Fischer ingelicht', begon de lange verdediger. 'Ik wist dat hij altijd bij de eerste paal opduikt. Ik was er ook nu op voorbereid, maar ik was een fractie te laat met afzetten en dan is het op zo'n mat gebeurd.'

Zo sloot het Nederlands elftal in mineur het bewogen 1978 af. Een jaar met hoogte- en dieptepunten. Een weinig imponerende oefencampagne voor het WK, een wisselvallige eerste ronde in Argentinië en een indrukwekkende tweede. Een zinderende finale, die zo héél dicht bij die beker kwam. Grote cijfers in de eerste kwalificatiewedstrijden voor het EK. En nu die kansloos verloren wezenloze winterse wedstrijd. Een slechte voorbode in de sneeuw, op weg naar een toernooi in het warme Italië in de zomer van '80.

Eind februari oefende Oranje opnieuw. Het gastland voor het EK was de tegenstander op zaterdag 24 februari 1979 in San Siro. Op de donderdag ervoor speelden de 23 spelers die mee mochten naar Milaan een onderling oefenpartijtje. Zwartkruis verdeelde de selectie in twee elftallen, waarvan de ene ploeg in groen-wit aantrad en de andere in wit-groen. Het eerste team bestond uit Doesburg, Poortvliet, Metgod, Molenaar, Wildschut, Stevens, Woudsma, Valke, Rep, Kist en René van de Kerkhof. Onder min of meer gevestigde namen dus twee spelers die het Nederlands elftal maar net zouden aantippen. Keje Molenaar speelde uiteindelijk één interland plus nog zes minuten, geheel en al vriendschappelijk. Wim Woudsma van Go Ahead Eagles zou nooit verder komen dan negen interlands met Oranje onder 21.

De wit-groene tegenpartij bestond uit Schrijvers, Zondervan, Van Kraaij, Brandts, Brard, Peters, Jansen, Willy van de Kerkhof, Bothmer, Ursem en Kaiser. In deze ploeg dus Stanley Brard, die uiteindelijk nooit voor Oranje zou uitkomen maar wel successen behaalde met Feyenoord: landskampioen en twee keer bekerwinnaar. Als hoofd jeugdopleidingen bij die club was hij jaren later medeverantwoordelijk voor het doorbreken van spelers als Bruno Martins Indi, Stefan de Vrij, Jordy Clasie, Kelvin Leerdam en Tonny Vilhena.

Minder succes had Willy Bothmer, die nooit verder kwam dan Jong Oranje. Zeven seizoenen VVV, inclusief degradatie naar de eerste divisie. Loek Ursem ging van AZ ’67 naar Stoke City en kocht later zelf zijn contract af om bij Haarlem aan de bak te kunnen. Ruud Kaiser, de linkerspits van Ajax, zou in 1979 uitgeleend worden aan Antwerp en niet echt een basisspeler worden bij Coventry City en Nice.

Groen-wit won met 2–1 dankzij twee doelpunten van Kees Kist, waarvan één uit een strafschop. Minstens zo interessant waren de puike reddingen van Pim Doesburg. In het Italiaanse februarizonnetje zette de doelman van Sparta zichzelf eens goed in de schijnwerpers.

Het potje was pittig en sprankelend. ‘Als we die wedstrijd tegen de Italianen nog een paar dagen uitstellen, dan kan ons niks meer gebeuren,’ zei Herman Choufoer, de man die bij de KNVB verantwoordelijk was voor het Nederlands elftal. Ook Zwartkruis werd optimistisch. ‘De training begint nu al vruchten af te werpen’, concludeerde hij.

Enzo Bearzot, de Italiaanse bondscoach, liet zich positief uit over het Nederlands elftal. De afwezigheid van Krol, Neeskens en Rensenbrink was volgens hem niet zo'n probleem. 'Nederland heeft zo veel goede spelers dat het wel drie gelijkwaardige ploegen op de been kan brengen', zei hij. 'Toen Cruijff stopte, riep ook iedereen: het is gebeurd met Nederland. Maar in Argentinië werd Oranje toch weer mooi tweede en toverde het drie nieuwe internationals – Brandts, Poortvliet en Wildschut – tevoorschijn.'

De 51-jarige Bearzot keek nog eens terug op de voor de Azzurri zo zure 21 juni 1978. 'In het eerste half uur waren we veruit superieur, maar daarna is Holland van *pressing* op de bal overgegaan tot *pressing* op de man. De Nederlanders begingen overtredingen die een rode kaart waard waren.' Hij noemde Wim Jansen als iemand die unfair speelde, terwijl die in Nederland zo toch zeker niet bekendstaat. 'Rossi is na de rust niet meer aan de bal geweest, omdat Jansen hem voortdurend onderuit schopte', beweerde de trainer.

Jansen was geen schopper en ook geen prater. Praten deed hij alleen als het moest, als aanvoerder, na afloop van de wedstrijd die Oranje met 3–0 verloor. 'Er moet nu duidelijk wat gebeuren', zei de captain. 'Wat ik precies op mijn hart heb, gooi ik niet in de publiciteit, maar er moet wel wat gebeuren. Verliezen is geen schande, maar zoals wij hier in Milaan hebben verloren, voel ik als een vernedering.'

De spelers van AZ '67 legden uit wat er misging. 'Als een bondscoach kiest voor Kees Kist als spits van het Oranjeteam, dan moet de consequentie zijn dat het aanvalsspel op hem wordt afgestemd', zei Jan Peters, die vond dat Kees te weinig werd aangespeeld om zijn explosieve aanvalskracht te ontplooien. De collega over wie hij sprak, bevestigde dat. 'Dit is een van de meest ondankbare wedstrijden die ik ooit gespeeld heb. Als spits ben je volslagen afhankelijk van de vleugelspelers en de middenvelders. Ze hebben me misschien vijf of zes keer de bal toegespeeld. Dagenlang heeft Zwartkruis gehamerd op een speelwijze met twee pure mandekkers en veel dieptespel om zodoende de spitsen aan het werk te kunnen zetten. Tijdens de wedstrijd leek het alsof niemand zich maar iets wist te herinneren.'

Johnny Rep stak de hand in eigen boezem. 'Ik heb doodgewoon volledig gefaald. Bijna niets lukte me. Ik miste de agressie en de snelheid om op rechts door te gaan tot aan de achterlijn en dan de bal voor het doel te mikken.' Ook achterin stond er een schuldbewuste verdediger. 'Pas tijdens deze wedstrijd realiseerde ik me hoe groot onze achterstand in wedstrijdritme was', zei Ernie Brandts. 'Van de organisatie in de verdediging klopte niets.'

Dieptepasses die aankwamen of goede combinaties: ze waren er nauwelijks bij Nederland. Wel bij Italië, dat na tien minuten spelen op voorsprong kwam. Een ingooi ging naar de ruimschoots vrijstaande Tardelli. Zijn voorzet werd op behendige wijze onder controle gebracht door Roberto Bettega, die de bal enigszins achter zich aannam en niet kort genoeg gedekt werd door Poortvliet. Hij draaide knap en schoot van een meter of twaalf strak langs de paal binnen. Juichend vierde hij zijn doelpunt, om de hals gevlogen door ploeggenoten, die lieten zien dat ze oefeninterlands ook gewoon wilden winnen.

Misschien wou Nederland dat ook wel. In ieder geval trokken Poortvliet en Wildschut mee ten aanval, maar in feite leidde juist dat tot het tweede doelpunt. Scirea onderschepte een Nederlandse aanval. Hij speelde Bettega aan, die een harde pass op de sprintende Tardelli gaf. Brandts spurtte in volle vaart mee en zette een correcte sliding in. Hij speelde absoluut eerst de bal, maar scheidsrechter Rainea zag toch reden om een strafschop te geven. De lichaamstaal van de verdediger én de aanvaller bevestigden dat dat onterecht was. Rossi schoot er niet minder hard en hoog om. Schrijvers ging naar de goede linkerhoek, maar was kansloos.

Nederland bleef wel proberen, maar creëerde geen kansen, terwijl Italië vooral via Rossi tot enkele schoten op doel kwam. Vlak voor rust maakte Tardelli een schitterend doelpunt. Een vrije trap op links, langs de zijlijn, werd genomen door Causio. Hij speelde naar Scirea, die een tackle ontweek en afspeelde op Cabrini. Die versnelde en gaf een voorzet, die Bettega liet lopen. De bal sprong hoog op, maar Tardelli kon toch vol zijn voet eronder krijgen. Met een stuit schoot

hij onhoudbaar in de rechterbenedenhoek. Zo werd het vlak voor rust zelfs nog 3–0.

In de tweede helft kwam Huub Stevens in het veld voor Ernie Brandts, die nogal moeite had gehad met Rossi. In de paar zinnen die Huub daaraan besteedt in zijn in 2016 verschenen biografie, komt duidelijk naar voren dat hij wel tevreden was over zijn eigen spel. 'Hoewel Rossi heel beweeglijk was, had ik toch wel grip op hem. In de periode dat ik meespeelde, werd er dus ook niet meer gescoord.'

De wedstrijd liet in de tweede helft een Italië zien dat vooral verdedigde en een Nederland dat daar maar niet doorheen kon komen. De beste kansen waren nog steeds voor de thuisploeg. Rossi schoot een paar keer naast. De wedstrijd werd harder en gemener, terwijl het vriendschappelijk heette. Marco Tardelli en Willy van de Kerkhof werden beiden gewisseld omdat hun trainers bang waren dat ze nog verder over de schreef zouden gaan dan ze al deden. Ondanks het harde spel waren Gentile en Wildschut de enige twee die geel kregen.

'Italiaanse kranten schreven in hun voorbeschouwing op deze wedstrijd kolommen vol over het te verwachten duel Rossi-Stevens', zegt debutant Huub jaren later over dit duel in zijn biografie uit 2008, *Ongezouten*. 'Vooral omdat ik bekendstond als meedogenloze verdediger.' Zijn eigen uitverkiezing noemt hij in dat boek een complete verrassing. 'Ik had nooit gedacht dat dit voor mij ook was weggelegd.'

Drie pagina's, meer is het niet over Oranje in *Ongezouten*.

Stevens' carrière als international zou niet lang duren. Maar dat wisten we toen nog niet, op zaterdag 24 februari 1979, dezelfde dag waarop West-Duitsland doelpuntloos gelijkspeelde tegen Malta, in zijn eerste kwalificatiewedstrijd in groep 7. Een jaar en twee dagen later zouden ze dat rechtzetten door thuis met 8–0 te winnen en ruimschoots eerste te worden in de groep met Turkije en Wales.

Ondertussen was de vraag voor Nederland of het matige spel in de winter nog in de lente kon worden bijgesteld. Na de repetitie in Milaan was één ding duidelijk: we gaan nog lang niet naar Rome.

6. Puntverlies

Oefenwedstrijden waren het maar, tegen grote tegenstanders, maar toch: ze werden verloren. Zo dadelijk zou Oranje aantreden tegen het zwakkere Zwitserland. Volgens Piet Hamberg, de oud-voetballer van FC Utrecht die sinds 1978 bij Servette speelde, zeiden die beide nederlagen tegen West-Duitsland en Italië niets over de kansen van het land waar hij nu woonde. 'Hier gaan ze er gewoon van uit dat de Hollandse sterren toe zullen slaan als het erop aankomt', zei hij. 'De Zwitsers blijven opkijken tegen namen als Neeskens, Jansen, Rensenbrink en Van de Kerkhof.'

Hamberg sprak van een Zwitsers team dat geen enkele vuist kan maken. Volgens hem kwam dat doordat bondscoach Vonlanthen een elftal selecteerde met spelers van zeven verschillende clubs. 'Dit breekt de ploeg iedere keer op', stelde hij. De Hollander in Zwitserse dienst sprak van een haat-en-nijdsfeer tussen spelers onderling. Hij vond dat het nationale team op een van de sterkere elftallen gebaseerd moest zijn, met daaromheen spelers van andere ploegen.

Die zeven clubs waarvan hij sprak, werden er vijf. Aan het einde van de wedstrijd zouden het er nog vier zijn. Nadat Jakob Brechbühl van Young Boys gewisseld was, deed de situatie zich voor dat zes van de elf spelers van Grasshopper Club Zürich kwamen. Het Nederlands elftal eindigde de wedstrijd met zes man van PSV en had van Ajax, Anderlecht, Barcelona en Feyenoord één speler in het veld staan. Met AZ '67 erbij waren dat dus zes leveranciers.

Hoe zat dat eigenlijk in voorgaande wedstrijden? Italië deed in het duel van deze winter een beroep op spelers van zeven verschillende ploegen. De wisselspelers inbegrepen was dat veertien man, waaronder zeven van Juventus. De selectie waarmee West-Duitsland won, kende deelnemers uit tien verschillende clubs, waarvan twee Spaanse.

De laatste keer dat het 'voor het echie' ging, speelden de DDR en Oranje allebei met een elftal dat opgeteld zeven verschillende werkgevers kende. Zo vreemd is het dus niet wat Vonlanthen deed. Toch had Hamberg wel een punt. Hij sprak van cultuurverschillen, drie totaal verschillende mentaliteiten: Italiaans, Frans en Duits. Zoiets kende Nederland niet.

De vraag wie er wel of niet werd geselecteerd voor het nationale elftal heeft ook de aandacht van Johnny Rep in zijn biografie uit 2016. Jonge spelers zouden in de aanloop naar '78 weinig in beeld zijn geweest. 'Het probleem met Happel was dat hij de spelers niet allemaal even goed kende', beweert Rep. 'Ik had net met Bastia tegen PSV gespeeld, in de finale van de UEFA Cup. Nou, daar liepen toch best een paar aardige spelers rond, maar daar ging Happel in eerste instantie allemaal aan voorbij. Jantje Poortvliet, Ernie Brandts, Pietje Wildschut, die spelers zag Happel aanvankelijk gewoon niet staan. Huubie Stevens, was die ook niet mee?'

Johnny herinnert zich wél dat Happel de namen niet kende, maar niet of Huub Stevens mee was naar Argentinië. (Nee dus.) Hij noemt Wildschut, die destijds nog helemaal niet bij PSV zat, maar bij FC Twente speelde. Happel had Piet zelf laten opdraven in de vriendschappelijke wedstrijd tegen Tunesië, op 5 april 1978. Poortvliet debuteerde ook bij hem, tijdens de eerstvolgende oefeninterland. Brandts speelde op 5 oktober 1977 tegen de Sovjet-Unie. Happel zat toen niet op de bank wegens verplichtingen bij Club Brugge, maar was wel betrokken bij het selecteren van de spelers.

'Van Beveren en Van der Kuijlen waren al eerder afgehaakt. Die hadden voor 1974 al bedankt', zegt Rep in *Buitenbeentje*. 'Dat kwam door dat Ajax-verhaal. Zij dachten dat Johan Cruijff het allemaal voor het zeggen had bij Oranje, denk ik. Ze voelden zich miskend, dat is een ding dat zeker is. Dat is ook weer dat Brabantse hè? Dat ze zich ten opzichte van die Amsterdammers wat achtergesteld voelen, op een bepaalde manier. Of je uit Amsterdam komt, of uit de provincie, daar zit altijd verschil tussen. Dat is onzin natuurlijk, maar zo kijken ze er dus wel naar in Eindhoven.'

Het ontbreken van Cruijff was voor die twee PSV'ers geen reden om wel of niet mee te gaan naar Argentinië. In de lijst van veertig namen die in de lente van 1978 werd opgesteld, stonden vijf Ajacieden: Ruud Krol, Tscheu La Ling, Dick Schoenaker, Piet Schrijvers en Simon Tahamata. Twee van hen vielen af. PSV had er ook vijf; dat hadden er zeven kunnen zijn, met Jan en Willy erbij.

Oranje oefende één dag voor de ontmoeting met Zwitserland in Eindhoven tegen amateurclub Unitas uit Gorinchem. Het won met 4–0 via treffers van René van de Kerkhof – al was het wellicht een eigen doel van een Unitasverdediger – Kees Kist (tweemaal) en Johan Neeskens. In de eerste helft, die 35 minuten duurde, stond de beoogde basiself op het veld. Na rust speelden er vijf reserves, Johnny Metgod als vrije verdediger.

Toch koos Zwartkruis na dit oefenpotje voor Jansen als libero. 'Voor het leiden van een verdedigingslinie heb je techniek en routine nodig', legde hij uit. 'Op routine komt Johnny nog tekort. Ik vind hem sterker als hij opschuift naar de middelste linie. Daar groeit hij, gaan er meer ideeën en initiatieven van hem uit.' Metgod zag dat zelf ook zo. 'Kracht en conditie zijn een paar van mijn belangrijkste eigenschappen. En mijn natuur is zo dat ik na elke wedstrijd volkomen kapot wil zitten. Als middenvelder kun je je met zowel de verdediging als de aanval bemoeien. Maar als vrije verdediger zie je het spel naar je toekomen en raak je zelden leeggespeeld.'

De 21-jarige voetballer kende weinig aarzelingen bij het benoemen van hoe goed hij was. 'Ik ben inderdaad overtuigd van mijn eigen kracht en kwaliteiten. Ik weet zelfs dat ik moet oppassen om niet te hautain te gaan spelen, om mezelf niet te overschatten.'

Wim Jansen had aangegeven dat het hem niet uitmaakte welke positie hij kreeg. 'Bij Feyenoord heb ik zo langzamerhand op alle plaatsen gespeeld, al heb ik nog nooit onder de lat gestaan. Ik heb zelfs een tijdje linksbuiten gespeeld toen Coen Moulijn geblesseerd was en als laatste man toen Rinus Israël uitgeschakeld was en Joop van Daele niet zo goed presteerde als libero.'

Een speler die voor het eerst in beeld kwam, was Jan Peters. Die naam had voor Oranje al vaker op het wedstrijdformulier gestaan; het betrof nu echter niet de middenvelder van AZ '67, maar de spits van Feyenoord. 'Toen ik hem uitnodigde, heb ik gezegd dat zijn selectie misschien wat te vroeg kwam, maar dat ik een tweede centrumspits nodig had', zei Zwartkruis. 'Ik heb hem erbij gehaald met het oog op het WK in Spanje in 1982. Of misschien zelfs al voor het EK volgend jaar.' Peters vond het allemaal prima. 'Ik ben erop voorbereid dat ik een volgende keer mogelijk weer plaats zal moeten maken, maar vind het geweldig erbij te zijn. Deze ervaring neemt niemand me meer af.'

Of Zwartkruis op Neeskens kon rekenen, was nog niet zeker. 'Ik weet nooit in hoeverre Johan geblesseerd is of niet. Ik geloof dat niemand dat weet.'

In Eindhoven trad toch grotendeels weer de oude WK-ploeg aan. Kist speelde in plaats van Rep, Peters (die andere) in plaats van Haan. Twee spelers van AZ '67, na een weekend waarin ze van koploper Roda JC wonnen, in de vette jaren van de club die in het seizoen 1980/'81 landskampioen zou worden.

Een andere Alkmaarder voelde zich tekortgedaan. 'Omdat ik door een schorsing vier wedstrijden niet had gespeeld, heeft Zwartkruis me gepasseerd', mopperde Hugo Hovenkamp. 'Krol, die maandenlang niet heeft gevoetbald, werd in eerste instantie wel in de selectie opgenomen. Dat is meten met twee maten.'

Tscheu La Ling was ook ontevreden. 'Oranje hoeft voor mij niet meer', zei de aanvaller. 'Ik voel er niets voor als een soort stand-by te worden gebruikt. Ik vind dat ik meer capaciteiten heb dan de jongens die wel in de selectie staan. Als vaste eerste-elftalspeler hoef ik niet elke wedstrijd te bewijzen dat ik in vorm ben. Ik denk dan ook dat ik bedank als ik nog eens een uitnodiging van Zwartkruis krijg.'

In de eerste twintig minuten tegen Zwitserland controleerde Nederland de wedstrijd. Het jagen en druk zetten na balverlies ging goed. Doelman Burgener had zijn handen vol aan een schot van Poortvliet en een vrije trap van Rensenbrink. Kees Kist schoot ook, maar niet op

doel. Een combinatie tussen Rensenbrink, Neeskens en Peters werd tijdig door een Zwitserse verdediger onderbroken. Het vermelden waard is ook de strafschop die de verder goed fluitende scheidsrechter John Hunting had moeten geven na hands van Marc Schnyder.

Toen een doelpunt uitbleef, zakte Nederland in. Vooral Rensenbrink en Kist kwamen niet echt tot lekker voetbal. Joop van de Berg besprak in de *Provinciale Zeeuwse Courant* een derde aanvaller bij wie het niet erg liep. 'René van de Kerkhof heeft zich nog altijd niet ontworsteld aan de malaise die zijn spel ook voor PSV de laatste weken kenmerkt', schreef de verslaggever. 'Wel raasde hij bij tijd en wijle met een duizelingwekkende snelheid over de grasmat, maar meestal draaide het uit op een anticlimax, als hij zich weer eens vastliep op een Zwitserse verdediger of de bal meters achter het doel mikte.'

De journalist noemde in de 'deerniswekkende entourage' de 32-jarige Jansen 'een lichtpuntje in de duisternis'. Krol bleek niet onmisbaar. 'Toegegeven, de Nederlandse defensie kwam zo weinig onder druk dat Jansen niet volledig beoordeeld kon worden. Maar zijn ingrijpen in enkele precaire situaties was zo zelfbeheerst en zijn lange passes naar voren waren zo zuiver dat hij met zijn schoten naar de frontlinie nog het meeste gevaar stichtte voor de aanstormende aanvallers. Bovendien knapte hij het werk zo doeltreffend op dat bijvoorbeeld Piet Wildschut bijna voortdurend als extra aanvaller kon opereren.'

Jansen kreeg geel voor het onderuithalen van Barberis. 'Een Nederlandse scheidsrechter die de conduitestaat van Jansen kent, zou de kaart wellicht in de zak hebben gehouden, maar de Engelsman Hunting kende geen pardon', schreef *Het Vrije Volk*. Jansen met een gele kaart, dat zag je zo vaak niet. Dit was zijn tweede en laatste in Oranje. Die andere was tegen Bulgarije op het WK van 1974. Scheidsrechter Boskovic, die tegen zware overtredingen niet optrad, deed dat wel bij kritiek op de leiding. En zo grof was het niet eens wat Jansen gezegd had. 'Hoe kun je dat nu doen?' waren volgens eigen zeggen de woorden waarvoor hij op de bon ging, nadat de scheidsrechter een strafschop van Neeskens liet overnemen. Er worden op de voetbalvelden en vanaf de tribunes wel lelijkere dingen geroepen.

De wedstrijd tegen Zwitserland had een merkwaardig verloop. In de eerste helft werd er niet gescoord, terwijl Jan Zwartkruis vond dat Nederland de strijd in feite voor rust gewonnen had. 'We hebben toen de Zwitsers genadeloos op conditie aangepakt', lichtte hij toe. 'Ik ben blij dat we vooral uit de tweede lijn hebben toegeslagen. Omdat het in de aanval wat te statisch ging, was het de bedoeling dat er vanuit het middenveld zou worden gepenetreerd. Dat is ook gebeurd.'

De spelers kregen tijdens de thee te horen dat blind rennen niet de oplossing was. De ploeg nam gas terug en kreeg ruimte; tien minuten na rust viel er een doelpunt. Een hoge en verre voorzet van Jansen kwam bij Kist, ter hoogte van de penaltystip. Zijn kopbal belandde in het net. Het publiek barstte in juichen uit, met een kleine vertraging. Men bleek op de tribune net zo verrast als doelman Burgener.

De tweede treffer kwam pas vijf minuten voor tijd. Een slechte pass van de Zwitsers werd opgepikt door Neeskens, die de bal onmiddellijk op Kees Kist speelde, een meter of veertig van het doel. Opnieuw veel ruimte. Kist tikte naar René van de Kerkhof, die een voorzet gaf op het hoofd van Metgod, die ingevallen was voor Willy. Het strafschopgebied stond vol tegenstanders, maar dat deerde niet. Burgener kon duiken wat hij wou; de vrije kopkans was onhoudbaar.

Er viel zelfs nog een derde doelpunt. De tv-commentator die met de tegenstander meegereisd was, voelde het aankomen. *'Wenn man den Spielverlauf betrachtet, kommen wir mit dem zwei zu null noch recht gut weg, wenn es zwei zu null bleibt…'* [15], stamelde hij met een onmiskenbaar Zwitsers accent. Zijn zin was maar net op tijd afgelopen. *'Peters, für mich der beste Holländer…'* [16] Vanaf dertig meter afstand tot het doel soleerde hij snel tussen drie Zwitsers door en voordat er een vierde bij kwam, lobde hij over de uitlopende keeper, een meter of acht van zijn doel. Het was 3–0 in de laatste minuut, drie treffers van drie AZ-spelers, die alle drie niet mee geweest waren naar Argentinië.

[15] Als je het spelverloop bekijkt, komen we met die 2–0 nog best goed weg, als het 2–0 blijft…
[16] Peters, voor mij de beste Hollander…

'Ik wist dat Jansen het aan zou kunnen', zei de bondscoach na afloop. 'Hij heeft uitstekend gespeeld. Een echte leider.' De stille Feyenoorder zelf: 'Het was in het begin wel even wennen. Ik speel tenslotte niet elke dag laatste man. Tevreden ben ik wel. Met het resultaat en natuurlijk vooral met de inzet. Ik blijf volhouden dat we alleen via keihard knokken het teruglopen van de kwaliteit kunnen compenseren.'

Wie je ook citeert na de wedstrijd, ze zeggen allemaal hetzelfde. Johan Neeskens: 'De periode van het artistieke voetbalspel is voorlopig in Nederland definitief voorbij.' En hoewel 'voorlopig' en 'definitief' twee woorden zijn die je maar moeilijk kunt combineren, begreep iedereen wat hij bedoelde.

'Belangrijk is dat we tegen de Polen met dezelfde inzet spelen', zei Zwartkruis. 'Want nogmaals, ik schaam me helemaal niet voor werkvoetbal. Het getuigt van kracht en inzicht dat we ook in ons spel toe durven geven dat we niet meer de beschikking hebben over mannen als Cruijff en Van Hanegem. Ook zonder die grootheden kunnen we presteren. Dat is nu wel weer bewezen, al gebeurde het met voetbal dat niet altijd om van te watertanden was.'

Acht punten en twaalf treffers: dat was meer dan wat Polen, Oost-Duitsland, Zwitserland en IJsland bij elkaar hadden. De laatste twee landen hadden allebei drie keer verloren, met een doelsaldo van 1–8. Maar Polen was natuurlijk nog lang niet afgeschud.

De uitwedstrijd tegen die geduchte tegenstander was op woensdag 2 mei 1979. In het veld vier spelers van AZ '67, vier van PSV en twee van Anderlecht. Ajax en Feyenoord leverden wat de veldspelers betreft ieder alleen hun beste man. Krol terug als libero, Jansen op het middenveld. Dertigers waren het, die mannen van de gerenommeerde clubs, terwijl de ploegen uit de provincie met twintigers op de proppen kwamen. AZ en PSV maakten goede tijden mee en dat zag je terug in Oranje. PSV werd tussen de twee WK's drie keer landskampioen en één keer tweede. Dat kun je geen windeieren noemen.

Het typeert de situatie aan het einde van de jaren zeventig. Waar ooit het Nederlands elftal een combinatie was van het beste van Ajax en

Feyenoord, lagen nu de verhoudingen anders. Van Hanegem en Cruijff waren weg, maar Jansen en Krol waren in feite niet hun vervangers. Zij waren er toen al bij namelijk, in de jaren dat ook de verdedigers Rijsbergen en Suurbier erin stonden.

Tscheu La Ling van Ajax hebben we net al genoemd. Hij vond zichzelf best wel goed, maar Ben Wijnstekers, de rechtsback van Feyenoord, was als het erop aankwam zijn meerdere. De interlandcarrière van beiden illustreert dat.

Het was wel een beetje over met Feyenoord en Ajax. Aan het einde van het decennium waren die twee ploegen aan het einde van hun Latijn. Zó ver aan het einde, dat je best kon overwegen om een Nederlands elftal samen te stellen met alleen maar spelers van PSV en AZ.

Hoe zou zo'n selectie eruit hebben gezien? Laten we eens een elftal bij elkaar fantaseren. In het doel een zekerheidje: Jan van Beveren, door velen gezien als de beste Nederlandse keeper ooit. Dat hij en Willy van der Kuijlen – misschien wel de beste PSV'er ooit – niet voor Oranje wilden spelen, had te maken met hun verhouding tot de Amsterdammers. Maar die zouden er in onze fantasie-selectie niet bij zijn en van conflicten met AZ-spelers was geen sprake. Had Kees Rijvers als bondscoach rondom deze twee mannen geen prachtig elftal kunnen formeren met spelers die louter uit Eindhoven en Alkmaar kwamen? Een verdediging bestaande uit Ernie Brandts, Jan Poortvliet, Huub Stevens en Hugo Hovenkamp. Van der Kuijlen had als aanvallende middenvelder geflankeerd kunnen worden door John Metgod en Willy van de Kerkhof. En hoewel Gerrie Deijkers bij PSV linksachter speelde, zou hij wel degelijk als linksbuiten uit de voeten hebben gekund. Deijkers en René van de Kerkhof, voor de voorzetten op Kees Kist: je kunt je een slechtere aanvalslinie voorstellen.

Op de reservebank: oud-Feyenoordkeeper Eddy Treijtel, Adrie van Kraaij als alternatieve libero en Harry Lubse als spits, voor het geval Kist zich zou blesseren. Piet Wildschut en Jan Peters zijn mannen die je het liefst ook op zou stellen. Als reservespelers zouden ze nog een prima bijdrage kunnen leveren als er gewisseld moest worden.

Ton van Engelen zou als derde doelman niet misstaan. Ronald Spelbos en Peter Arntz kunnen bij blessures nog goede diensten bewijzen, evenals Henk van Rijnsoever en Michel Valke. Met Willem van Hanegem als nestor en de achttienjarige Erwin Koeman voor wat jeugdig elan zou je toch een heel behoorlijke selectie gehad hebben.

Kun je zeggen dat PSV en AZ '67 het in de tweede helft van de jaren zeventig overnamen van Feyenoord en Ajax? Nou nee, dat is toch wat overdreven. Tussen de twee WK's werd PSV inderdaad drie van de vier keer landskampioen. Maar trek je het venster wat breder, bijvoorbeeld van het WK van 1974 tot het EK van 1980, dan zie je dat Ajax het nog steeds even goed deed als PSV. Iets beter zelfs als je naar de behaalde punten kijkt.

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	
Ajax	3	3	1	2	1	1	304
PSV	1	1	2	1	3	3	301
Feyenoord	2	2	4	10	2	4	275
AZ	5	5	3	3	4	2	264

Eindklasseringen eredivisie tussen het WK van 1974 en het EK van 1980. In de rechterkolom het aantal behaalde punten in die jaren.

En Feyenoord, de zo kwakkelende club uit Rotterdam-Zuid, deed het over het geheel van die periode gewoon nog steeds beter dan AZ '67. De landskampioen van 1974 haalde negen punten meer en een beter doelsaldo dan de landskampioen van 1981, ondanks die zure tiende plek in 1978. In het jaar waarin de Rotterdammers in het rechterrijtje eindigden, speelden ze trouwens tegen Ajax, PSV en AZ '67 thuis gewoon drie keer gelijk. Zelfs Ajax-uit werd niet verloren. Maar de prestaties na de winterstop waren om te janken. De eerste wedstrijd van 1978 werd nog gewonnen tegen Sparta, de allerlaatste thuis tegen N.E.C. ook. Maar verder... verloren werd er van Go Ahead Eagles, Volendam, NAC, Utrecht, Haarlem, Twente en PSV. Acht punten uit veertien wedstrijden: een degradatiegevoel, letterlijk. Zelfs FC Amsterdam haalde meer punten in diezelfde periode.

Toch was er een opvallende verschuiving gaande in de spelers die geselecteerd werden voor het Nederlands elftal. Het totale aantal *caps* in de acht kwalificatiewedstrijden laat zien dat de verhoudingen anders waren geworden.

PSV	3	3	3	6	4	5	3	3	**30**
AZ '67	1	2	3	3	4	2	2	2	**19**
Ajax	1	1	1		1	2	2	4	**14**
Anderlecht	2	4	2	1	2				**11**
Feyenoord	1			1	1		2	2	**7**
Roda JC	2	1	1			1			**5**
FC Twente	1	1	1						**3**
Barcelona			1	1					**2**
Saint-Étienne							1		**1**
Ipswich Town								1	**1**

Aantal veldspelers (inclusief wisselspelers) die meededen aan de kwalificatiewedstrijden. Elke kolom is een wedstrijd.

Nu moet er gezegd worden dat dit overzicht alleen veldspelers toont, terwijl Piet Schrijvers alle wedstrijden volledig keepte. Die 14 waren er dus eigenlijk 22. Anderzijds: Jan van Beveren was toch gewoon beter? De teller voor PSV had dus ook op 38 kunnen staan. Die ene wedstrijd met zes PSV'ers, waarvan er overigens nooit meer dan vijf tegelijk in het veld stonden, werd met 3–0 gewonnen. Ach, bij de oefeninterland tegen Italië, die in dit overzicht niet is meegenomen, stond er nóg een man van de ploeg uit Eindhoven in het veld. Toen werd het ook 3–0… voor Italië.

Het waren drukke dagen voor de bondscoach. Hij ontving een koninklijke onderscheiding van Hare Majesteit, vertrok op Koninginnedag met de nationale ploeg naar Polen en bezocht tussendoor De Klassieker, in een stadion dat voor het eerst sinds november 1976 weer eens alle kaartjes over de toonbank kreeg. Het waren andere tijden voor Feyenoord, dat in kampioensseizoen 2016/2017 elke thuiswedstrijd

uitverkocht was. Weliswaar konden er eind jaren zeventig nog 63.000 mensen in die voetbaltempel aan de Maas, maar het zegt iets.

Zwartkruis keek met tevredenheid naar de beide spelers waarover hij in onzekerheid verkeerde: Piet Schrijvers en Ruud Krol bleken niet gehinderd te worden door blessures. 'Ik heb geen enkele afschrijving gehad', zei de bondscoach, die des te meer een tegenvaller had toen Neeskens niet kwam opdagen. De woensdag ervoor had Johan nog contact gehad met elftalbegeleider Jack van Zanten. Twee vliegtickets had de Spaanse Nederlander ontvangen: voor de vlucht van Madrid naar Amsterdam en voor een mogelijk vertrek uit Barcelona. Maar uit geen van beide toestellen stapte de middenvelder van Barcelona. 'Ik begrijp niet wat er aan de hand is', zei Zwartkruis. 'Mocht Neeskens niet verschijnen, om welke reden ook, dan roep ik geen zestiende speler op. Dan houd ik het op deze vijftien. Ik vermoed dat de privéproblemen Johan boven het hoofd zijn gestegen.'

Hoewel het bestuur van FC Barcelona niet meer meldde dan dat Neeskens last had van een beenblessure, klonken er op de dag van de wedstrijd ook andere geluiden. 'We hebben vernomen dat Johan een zware zenuwcrisis doormaakt en ook nog ernstige maagklachten heeft. De situatie van de afgelopen weken moet hem zwaarder hebben aangegrepen dan iemand kon vermoeden', zei Jack van Zanten. Hij doelde daarmee op de huwelijksproblemen van de middenvelder. Zwartkruis was vol begrip, al verbaasde het hem dat 'een man met het karakter van Neeskens' niets liet weten, maar gewoon wegbleef.

Dat de overige vijftien aanwezig waren, was hoopgevend, evenals de recente uitslag van de tegenstander. Polen had op 18 april verrassend met 2–1 verloren, uit tegen Oost-Duitsland. Bondscoach Ryszard Kulesza zag hoe zijn middenveld in het eerste halfuur de zaak onder controle had, maar in de tweede helft ver terugviel. 'Omdat Boniek niet voldoende steun kreeg, raakte mijn ploeg uit balans', analyseerde de trainer. 'De organisatie was volledig verdwenen. Tegen Nederland mogen we deze fouten niet opnieuw maken.'

Het was nogal een ambiance waarin Nederland moest spelen in het Śląskistadion in Chorzów met z'n honderdduizend toeschouwers en vele rood-witte vlaggen. Een echte uitwedstrijd, al suggereerde het digitale scorebord anders: *Holandia – Polska*, in die volgorde. Het oranje shirt, de zwarte broeken, maar verder... Terwijl de spelers het veld betraden bulderde het publiek. Televisiekijkers hoorden de stem van Kees Jansma, maar de beelden gaven een ontheemd gevoel. Zelfs het Wilhelmus klonk anders. Het publiek raasde, net als het grauwe geluid van een helikopter. Sommige spelers mompelden het volkslied mee; Kees Kist kauwde op een gommetje. Ruud Krol mocht de kant van het muntje kiezen, won de toss en koos ervoor om van helft te wisselen. Piet Schrijvers vroeg de bal op aan scheidsrechter Wurtz. De keeper kneep er eens stevig in en stuiterde een keer op de grond.

Nederland begon best aardig, vooral in de combinaties en creëerde zelfs een echte kans via Kees Kist en Jan Peters, maar juist toen het lekker leek te lopen opende Boniek de score. Kinderlijk eenvoudig kwam hij combinerend met Lipka langs een reeks van tegenstanders. Het laatste stukje deed hij solo. Terwijl Krol zijn sliding te laat inzette, schoot de Pool vanuit een niet eens zo makkelijke positie in de verre hoek. De Nederlandse aanvoerder raakte de bal nog wel. 'Dit had natuurlijk nooit mogen gebeuren', zei hij achteraf. 'Als je een tegenstander de gelegenheid geeft om op zo'n klein stukje grond tussen drie man door te glippen, dan heb je weinig professioneel gehandeld.'

Kist schoot in de 28e minuut na een fraaie combinatie met Wim Jansen hard tegen de lat. Zes minuten later dribbelde Jan Peters het strafschopgebied binnen. Hij kreeg de bal verrassend voor het doel, maar Kees was nog niet ter plaatse. De voet van een geschrokken verdediger maakte er bijna een eigen goal van. Met wat Poolse mazzel stuiterde de bal in de handen van de keeper.

'We stonden na die eerste helft met 1–0 achter, maar dat verontrustte mij niet', zei de bondscoach. Hij verwachtte dat de Polen in de tweede helft kwetsbaar zouden zijn en hield daarom zijn spelers voor om offensief te spelen. 'Ik was er heilig van overtuigd dat we deze tegenstander op de knieën zouden krijgen. Helaas, het pakte anders uit: we moesten nóg een doelpunt incasseren.'

Die tweede treffer viel eerst twee keer net niet. Een paar minuten na rust miste invaller Włodzimierz Mazur een kans. Vervolgens onthield de scheids hem een strafschop toen Huub Stevens de doorgebroken Roman Ogaza onderuithaalde. Na achttien minuten in de tweede helft mocht Włodzimierz alsnog van elf meter aanleggen. Na een mislukte buitenspelval van Nederland greep Piet Schrijvers in op de doorgebroken Władysław Żmuda, maar de weggewerkte bal kwam bij Grzegorz Lato, die inschoot. Krol stopte de bal met zijn arm.

De strafschop ging er simpel in. Schrijvers gokte op een hard schot in de rechterhoek, maar Mazur koos voor een lullig boogje. Zo'n Panenka-balletje: de gepasseerde doelman leek de eenvoud van de treffer niet te kunnen accepteren. 'Mazur raakte de bal verkeerd en daardoor ging hij er zo vreemd in', zei hij na de wedstrijd.

Rob Rensenbrink probeerde achteraf onder woorden te brengen wat er misgegaan was. 'Ik krijg gewoon veel te weinig ballen aangespeeld', mopperde hij. Toen hij met nog ruim een kwartier te spelen gewisseld werd voor John Metgod, had de aanvaller met een nijdig gebaar zijn trainingsjack aangepakt. Het was hem in die 45 interlands nog niet eerder overkomen: eruit moeten, anders dan om een blessure. Rob was meer boos op zichzelf dan op de trainer. 'Ik had met die wissel geen enkel probleem. De coach heeft het volste recht om dat te doen, maar ik word er wel een beetje moedeloos van dat ik in het Nederlands elftal niet in m'n spel kan komen.'

Zwartkruis had geprobeerd om 'meer scoringsdrift in de ploeg te brengen' en verving daarom René van de Kerkhof door Ruud Geels, die na afloop hetzelfde zei. 'Zes ballen heb ik in die eerste helft gehad. Meer niet.' In zijn biografie *Altijd Raak* lees je niet meer dan drie zinnen over deze wedstrijd.

René van de Kerkhof was niet tevreden over wat er gebeurde voordat hij werd gewisseld. 'We hadden weinig of geen steun en raakten daardoor volledig geïsoleerd', zei hij net als de andere aanvallers. 'Ik denk dat ze op het middenveld een beetje te angstig waren en daardoor te veel bleven hangen.'

Piet Schrijvers voegde toe dat hij de vonk miste. 'Ik vind dat we gewoon meer aanvallend hadden moeten spelen. Neeskens was voor mij de grote afwezige, want als hij erin gaat, dan heb je kans dat dat ook op andere jongens overspringt.' Huub Stevens zag die vonk juist wel bij de tegenstander. 'In plaats dat wij er in de tweede helft een schepje bovenop gooiden, deden die Polen dat. Zij waren veel feller en dat heeft ons de das omgedaan.'

Het elftal van Zwartkruis was veel te ver ingezakt. 'Er klopte niets meer van de aansluiting tussen de linies', zei hij daarover. 'Er werd veel te veel in de breedte gespeeld en te weinig geprobeerd om met dieptepasses Kees Kist en Ruud Geels te lanceren. Ik heb me nu wel gerealiseerd dat ik ermee moet leven: de vedetten van nu zijn niet meer de sterren van toen.' Namen werden er niet genoemd, althans niet in negatieve zin. Goed te spreken was de trainer vooral over Jan Peters en Hugo Hovenkamp, die tegen de gevaarlijke aanvaller Grzegorz Lato speelde. Complimenten kregen en verdienden ook Kees Kist en Huub Stevens, al hadden die hun handen vol gehad aan hun directe tegenstanders.

'We hadden meer van onze eigen kwaliteiten moeten uitgaan en ons spel minder op dat van de tegenstander moeten afstemmen', zei Piet Schrijvers na afloop. 'Vooral in de eerste helft hadden we aanvallender moeten spelen. Dan had er voor ons beslist meer ingezeten dan deze 2–0 nederlaag.' Ook Ruud Krol vond dat het beter had moeten uitpakken. 'Met die wedstrijd van vier jaar geleden vergeleken, hebben we nu veel meer mogelijkheden gekregen. Als je hier ooit had kunnen winnen, dan was dat vandaag geweest.'

Dat is een bijzondere uitspraak, want de aanvoerder van het Nederlands elftal had het met die wedstrijd van vier jaar geleden over een 4–1 nederlaag waarbij niet alleen hij en Wim Jansen speelden, maar ook die andere grote twee: Johan Cruijff en Willem van Hanegem, naast WK-gangers als Wim Suurbier, René van de Kerkhof en Johan Neeskens, topschutter Ruud Geels en de nog niet uit Oranje gestapte Jan van Beveren en Willy van der Kuijlen. Dat elftal, aldus de captain van Oranje, had minder kans gehad op een overwinning…

Ondertussen namen de verhalen rondom Johan Neeskens de vorm van een klucht aan, toen die zijn kant van de zaak liet horen, nadat hij eerst over zijn mogelijke vertrek bij Barcelona sprak. Hij zei in onderhandeling te zijn met Cosmos, Arsenal en Strasbourg, en geen voorkeur te hebben. Het klonk niet als iemand die vooral vastzit in privéproblemen, zeker gezien wat hij nog meer zei. 'Sinds vrijdag lag ik op doktersadvies in bed. Omdat ik een voedselvergiftiging had opgelopen. Van de dokter mocht ik maandag nog niet mijn bed uit. Ik heb die dag van elf uur tot half drie iedereen proberen te bereiken om te zeggen dat ik ziek was, maar niemand nam thuis of op kantoor de telefoon aan. Ik heb tweemaal naar Schiphol gebeld, maar kwam er niet doorheen. Ten einde raad heb ik FC Barcelona een telegram laten sturen, maar dat zal men wel te laat ontvangen hebben. Ook dinsdag heb ik geprobeerd telefonisch contact op te nemen. Als de KNVB disciplinemaatregelen tegen mij neemt, dan heb ik mijn laatste wedstrijd met het Nederlands elftal gespeeld.'

En dus was er wéér een speler die liet weten dat het wat hem betreft misschien wel niet meer hoefde.

Zo stonden er in de boeken vier geflatteerde overwinningen en een nederlaag die volgens de spelers niet nodig geweest was. Maar Polen had inmiddels ook verloren en zou zijn eerstvolgende wedstrijd – het had er eentje minder gespeeld – met 4–0 moeten winnen om gelijk te komen met Nederland, dat na de zomer nog drie wedstrijden te gaan had. IJsland uit zou geen probleem mogen zijn. Maar zouden de Oost-Duitsers opnieuw kunnen stunten? En wat zou de onderlinge ontmoeting tegen Polen thuis brengen?

	#	W	G	V	D	T	±	Σ
Nederland	5	4	0	1	12	3	+9	8
Polen	4	3	0	1	7	2	+5	6
Oost-Duitsland	4	3	0	1	7	5	+2	6
Zwitserland	5	1	0	4	3	10	-7	2
IJsland	4	0	0	4	1	10	-9	0

7. Argentinië '79

'Rob Rensenbrink heeft gisteren te kennen gegeven dat hij niet meer wil spelen voor het Nederlands voetbalelftal. De linksbuiten van Anderlecht zal zijn besluit vandaag schriftelijk aan de KNVB overbrengen. Rensenbrink volgt het voorbeeld van zijn ploeggenoot Arie Haan. Het slangenmens werd afgelopen woensdag in Chorzów tijdens de wedstrijd Polen – Nederland een kwartier voor tijd uit het veld gehaald en vervangen door Metgod.'

Zo eenvoudig, kort en sober meldde het *Nieuwsblad van het Noorden* op 5 mei 1979 het terugtreden van de speler die nog geen jaar eerder zo'n veelbesproken rol had gespeeld op het WK van 1978. Waarom zo'n bescheiden berichtje in de krant? Was Rensenbrink niet belangrijk genoeg, omdat hij in het buitenland speelde? Of geloofde niemand wat hij zei?

Neeskens dreigde eerder al de brui eraan te geven als er maatregelen tegen hem genomen zouden worden. Arie Haan was al gestopt, Ling overwoog om voortaan te bedanken. En Rensenbrink? Die had een week later een gesprek met de bondscoach. Hij had daar zelf om gevraagd in een brief die hij stuurde na de wedstrijd tegen Polen. 'Na afloop van die interland zei Zwartkruis me dat ik maar eens moest nadenken over mijn toekomst in het Nederlands elftal. Die opmerking heeft bij mij nogal wat vragen opgeroepen. Ik wil van Zwartkruis precies weten wat hij daarmee heeft bedoeld.' Rensenbrink zou, zo bleek een week later, heus nog wel mee willen doen. 'Ik voel me best in staat in het Nederlands elftal te spelen. Er is gesuggereerd dat ik geestelijk moe zou zijn. Dat is onzin. Ik wil graag voor Oranje uitkomen, maar dan zal Zwartkruis wel aan bepaalde voorwaarden moeten voldoen.' Wat die voorwaarden waren, werd er niet bij vermeld.

Robbie zou nooit meer voor Oranje spelen.

Een trieste aftocht, dat is het, na 46 interlands, veertien doelpunten, twee WK-finales. De man die altijd herinnerd zal worden aan die paal. Om wie tegelijkertijd het aura van een doelpuntenmaker hangt, want als die bal erin was gegaan, zou hij wereldkampioen én topscorer van het toernooi geworden zijn. Toch maakte Rob er voor het Nederlands elftal in totaal maar veertien; zes daarvan uit een strafschop, alle zes in 1978. Hij maakte in heel dat kalenderjaar in zijn twaalf interlands maar één doelpunt *niet* uit een penalty, namelijk de 2–0 tegen Iran op het WK. Dat was een fraaie kopbal na een prima voorzet van René van de Kerkhof, ruim een kwartier in de tweede helft.

'Rob Rensenbrink heeft zaterdag tegen Iran voor de tweede maal in zijn carrière als international drie doelpunten in één wedstrijd gemaakt', schreef *Het Vrije Volk* op de maandag erna. Rensenbrink relativeerde dat meteen. 'Als je twee keer via een strafschop scoort, is het niet zo'n prestatie', zei hij zelf. Ondertussen deed hij wat Johan Neeskens niet meer durfde. Die had bedankt voor de eer, na drie missers op rij bij Barcelona. Faalangst noemde men dat, maar wel met een begrijpelijke aanleiding. Wat nu als Rob zou falen? 'Ik ben geen 21 meer', zei hij. 'Ik heb genoeg meegemaakt. Ik weet: ook al mocht ik eens missen, dan zet ik me daar heus wel overheen.'

Hoe betrekkelijk Rensenbrink het ook schetste: hij schoot die strafschoppen wel erg zuiver in. Maar dat fantasieslot aan het einde van het hoofdstuk 'Tegen de paal!' klopt dus niet. Het is sowieso verzonnen, maar het zou zo ook niet gegaan zijn. Als Rob in de blessuretijd van de finale geblesseerd geraakt was, zou Johan Neeskens waarschijnlijk niet spontaan van zijn faalangst af geweest zijn. Een strafschop missen als het meteen daarna affluiten en verlengen wordt, in een eindstrijd om de wereldtitel, daar zet je je heus wel een keer overheen, maar je denkt er 's avonds op bed toch nog wel even aan terug voordat je glimlachend indommelt.

Nee, Nees zou die bal niet zonder trillende handen hebben aangepakt. Maar wie dan wel? Het antwoord staat in datzelfde artikel in *Het Vrije Volk*, na afloop van de eerste wedstrijd op het WK van 1978. 'Na hem komen, in willekeurige volgorde, Rep en René van de Kerkhof.' Rep was in de finale al gewisseld. René had het moeten doen.

Hoe zou hij zich gevoeld hebben terwijl hij een aantal tergend lange seconden wachtte op het schrille fluitje van Sergio Gonella? Zou dat signaal wel te horen geweest zijn onder een oorverdovend fluitconcert in dat bomvolle stadion? Stalen zenuwen zijn op zo'n moment wel handig, bij een strafschop in blessuretijd, bij 1–1.

'René van de Kerkhof... tegen de paal!'

We waren op zoek naar dat bijna-topscorer-zijn van Robbie. Was hij wel zo'n geweldige schutter voor de nationale ploeg? Veertien treffers waarvan zes uit strafschoppen. Eentje tegen Iran en inderdaad drie in die ene wedstrijd tegen België, op 25 april 1976, de verjaardag van die voetballer op wie hij best een beetje leek. Zo veel zelfs, dat ze op vrijdag 25 maart 2016 op de voorpagina van *The Guardian* de verkeerde namen, na het overlijden van nummer 14.

Veertien is het aantal doelpunten dat Rob voor Oranje maakte. Acht daarvan waren niet uit een strafschop; de helft ervan hebben we al genoemd. De resterende goals zijn alle vier gemaakt in 1974. Vriendschappelijk tegen Argentinië (4–1) en Zweden (5–1), op het WK tegen de DDR (2–0) en in een kwalificatiewedstrijd tegen Italië (3–1). Uit de uitslagen blijkt dat die treffers achteraf nooit doorslaggevend waren: de wedstrijden werden allemaal met minstens twee doelpunten verschil gewonnen. In drie van de vier gevallen scoorde Rob terwijl Nederland al voorstond. Alleen tegen Italië, op 20 november 1974 in Rotterdam, was zijn intikkertje echt van betekenis. Dat doelpunt deed denken aan dat net-niet in de finale van 1978, zij het dat hij nu wél zat. Ook nu die perfecte trap van Ruud Krol, van minder ver en van de andere kant. Bij de andere paal, maar wel met datzelfde linkerbeen. Ook hier één keer raken, precies op de rand van het doelgebied. Die ene stuit op het gras. En weer passeerde de bal een klasse-keeper.

Na de gelijkmaker van Rensenbrink juichte het stadion uitbundig. Cruijff maakte daarna nog twee doelpunten. Niet Rob, maar hij bracht Oranje naar de triomf, volgens een heel grote kop in *De Telegraaf*. Nederland zou zich voor dat EK van 1976 op doelsaldo plaatsen. Het stond er beter voor dan Polen, dat tweede werd. Het verschil? Twee doelpunten. Had Cruijff er nou één gemaakt op die novemberavond,

dan hadden we er toch eentje gehad die achteraf echt belangrijk was. Rensenbrink heeft – in doelpunten althans – nooit doorslaggevend kunnen zijn voor het Nederlands elftal.

Tegen West-Duitsland op het toernooi van 1974 werd hij in de rust gewisseld, vanwege een tegen Brazilië opgelopen blessure. 'Rensenbrink heeft een klassieke spierscheuring die duidelijk is voortgekomen uit vermoeidheidsverschijnselen', zei bondsarts Kessel toen. 'Hij is niet geraakt door zijn directe tegenstander, maar de spier is gescheurd toen hij wilde aanzetten. De kans dat hij voor zondag herstelt, is uitgesloten.' Daar kreeg Kessel gelijk in. Althans, hij kreeg het niet, maar hij had het wel. Rob stond weer in de basis, maar moest halverwege de finale gewisseld worden voor René van de Kerkhof, de man die naar gezegd wordt het verhaal de wereld in bracht dat Rensenbrink geblesseerd aan de WK-finale begonnen was in verband met een lucratief schoenencontract. 'Nonsens', noemt Rob dat tegen *Het Parool* in 1990. 'Denk je nu echt dat ik voor een paar duizend gulden dergelijke risico's zou hebben genomen? De waarheid was dat ik een spierblessure had, die op tijd genezen leek. Met Michels erbij heb ik vooraf nog een test gedaan. Alles leek in orde. In de finale kreeg ik echter weer problemen. Halverwege ben ik er daarom uit gestapt.'

De beroemde linksbuiten werd slechts drie keer gewisseld in zijn interlandcarrière. Twee keer op het WK van 1974 vanwege die zojuist genoemde spierscheuring. Eerst omdat hij de blessure opliep, daarna omdat die niet bleek mee te vallen. De derde wissel was die tegen Polen, in 1979.

Rensenbrink is een symbool van twee verloren finales. Zijn vervanger in zijn laatste wedstrijd, John Metgod, zou je een symbool kunnen noemen van een generatie die niet zozeer finales verloor, maar gewoonweg jarenlang tekortschoot. Rensenbrink speelde vrijwel altijd al zijn wedstrijden helemaal. Metgod speelde zijn eerste elf interlands als invaller. In de laatste drie werd hij zelf gewisseld. Van de 21 partijen die hij meevoetbalde, werden er maar acht gewonnen.

De linksbuiten bleek uiteindelijk toch beschikbaar, maar werd niet geselecteerd voor de jubileumwedstrijd ter ere van het 75-jarig bestaan van de FIFA op 22 mei 1979. In zijn plaats zou alsnog Ling in beeld komen, maar die was geblesseerd. Ook een andere Ajacied haakte met een blessure af: Piet Schrijvers, die tijdens de bekerfinale met zijn toch al kwetsbare knie tegen een tegenstander was geknald.

In het Wankdorf Stadion in Bern speelde het Zwitserse nationale elftal diezelfde avond de 'voorwedstrijd': een duel tegen IJsland, dat weliswaar plaatsvond in het kader van de kwalificatie voor het EK, maar in feite geen enkele betekenis meer had. Beide landen hadden al hun wedstrijden tot dit moment verloren, tegen Nederland, Polen en de DDR. IJsland zou uiteindelijk álles verliezen; Zwitserland won alleen die twee onderlinge potjes tegen de nummer laatst uit de groep.

Wereldkampioen Argentinië wilde de beste blijven. Dat hoorde je terug in de strijdbare woorden van de veertigjarige bondscoach César Luis Menotti. De man die vijftig sigaretten per dag rookte en stug in de omgang met de pers was, leek in minstens twee opzichten op Ernst Happel. Maar die was weg en Menotti keek al naar het volgende toernooi. 'Wij zijn naar Europa gekomen om het publiek hier iets te laten zien', zei hij. 'Dat zullen wij tegen Holland beslist waarmaken. Ons voetbal zal nog agressiever, nog aanvallender zijn dan een jaar geleden tijdens de finale.'

Menotti was nu al met de toekomst bezig. In de wetenschap dat hij tot na het WK in Spanje coach zou blijven, sprak hij enthousiast over een jong talent dat zich aandiende: Diego Maradona. 'Een wonderkind. Ik ben ervan overtuigd dat hij een van de beste spelers van de wereld wordt.' Het leek wel of meer mensen dat doorhadden. Het talent zelf ook. 'Al dagenlang word ik achtervolgd door honderden voetbalfans in Zwitserland', zei hij. 'Mijn lichaam is topfit, maar ik heb wel pijn in mijn vingers. Van al dat handtekeningen zetten.'

De veelbelovende voetballer maakte zijn debuut voor het nationale elftal in 1977 – zestien jaar en vier maanden oud – en had voor het WK zelfs tot de aanvankelijke selectie van veertig spelers behoord. Hij

viel uiteindelijk af. Maar wat wil je ook: Maradona zou op 30 oktober 1978 pas 18 worden. Een zeventienjarige in een WK-finale: het was al een keer gebeurd, twintig jaar eerder, in de persoon van Edson Arantes do Nascimento, beter bekend onder de naam Pelé.

Bertoni had zijn handen vol aan vragen van journalisten over het ontbreken van Kempes. Ze speelden samen bij Sevilla en zouden toch ook samen naar Bern komen? 'We hadden afgesproken met hetzelfde vliegtuig vanuit Barcelona te vertrekken, maar Mario was er doodeenvoudig niet', zei Daniel. 'Ik heb iets opgevangen dat hij aan zijn enkel geblesseerd is, maar zeker weet ik dit niet.'

Menotti kon er niet mee zitten; hij had meer interesse in het komende WK dan in de wedstrijd van morgen, die hij wilde winnen, maar waar minder te halen was. 'Voor Mario kies ik gewoon een ander, tenslotte heb ik spelers genoeg. Waarom zou ik daarom in paniek moeten raken? Kijk, alleen op verzoek van de FIFA, die zoveel mogelijk sterren van de WK-finale tegen elkaar wil zien spelen, heb ik besloten om de in Europa spelende internationals te selecteren. Maar in het kader van de opbouw is dit voor mij niet ideaal. Daarom zal ik na de wedstrijd tegen Nederland in principe geen beroep meer doen op mensen als Kempes, Bertoni en Ardiles. Mocht na twee jaar blijken dat het niet loopt zoals ik wil, dan zou ik alsnog "de buitenlanders" kunnen oproepen. Voorlopig zijn zij echter tweede keus. Ja, ook Mario Kempes.'

Bij Nederland stonden er twee 'buitenlanders' in de basis: Neeskens van Barcelona en Rep van Bastia. Naast die twee waren er maar drie die ook de echte eindstrijd hadden meegemaakt: Wim Jansen van Feyenoord, Ruud Krol van Ajax en Jan Poortvliet van PSV. Twee van die vijf speelden niet eens op dezelfde positie als destijds: Rep was naar rechts getrokken om plaats te maken voor Kist; Poortvliet was een linie naar voren geschoven om het middenveld te versterken. Dat was namelijk verzwakt door het ontbreken van misschien wel de twee beste spelers uit die finale van toen: Willy van de Kerkhof en Arie Haan. Achterin was Hovenkamp nu zonder knieblessure beschikbaar en hadden we ook nog Huub Stevens.

Hoewel de FIFA dus expliciet had gevraagd om het finale-elftal, had de KNVB daar in de persoon van Jan Zwartkruis minder boodschap aan dan de tegenstander. Zo zaten de gebroeders Van de Kerkhof op de bank. Basisspelers destijds, nu niet geblesseerd en toch niet opgesteld. Het leek wel of de tweeling uit Helmond de schuld kreeg van het verlies in Katowice, drie weken eerder. Reserves waren ze, zonder manchet, niets aan de hand. 'Ik sta volledig achter deze beslissing', zei Zwartkruis na de training in het Wankdorfstadion. 'Willy en René hebben duidelijk laten zien niet te beschikken over de vorm die een Nederlands elftal vereist. Te weinig agressie, te weinig creativiteit.' Het gaf de bondscoach ruimte om zijn eigen Maradona te laten debuteren: Simon Tahamata. Net zo klein als de Argentijn, ruim vier jaar ouder. 'Zwartkruis heeft me verteld dat ik precies zo mag spelen als ik bij Ajax doe', zei de debutant. 'Lekker aanvallend dus en steeds proberen om Argentijnen uit te spelen. Ja, natuurlijk was deze uitverkiezing voor mij een volslagen verrassing. Zeker nu het een partij betreft tegen de wereldkampioen.'

Een goeie maand geleden, in het paasweekend van 1979, waren er in de eredivisie negen 'dubbels' gespeeld. Alle ploegen troffen op Tweede Paasdag dezelfde tegenstander die ze op Stille Zaterdag hadden. Eén keertje uit en één keertje thuis. Feyenoord haalde in dat weekend de volle vier punten. Eerst in een halfvol eigen stadion met 30.104 toeschouwers, toen in Maastricht voor nog veel minder mensen in een veel kleiner complex. Ajax haalde ook het volle pond, maar Roda hield tegen middenmoter Utrecht maar één puntje over. Daardoor klom Feyenoord naar de tweede plek op de ranglijst. 'Kampioensvisioenen na dubbele zege op MVV', kopte *Het Vrije Volk*. Maar wanneer hebben ze die visioenen in Rotterdam-Zuid nou niet? MVV, tussen PEC, NAC en N.E.C. een topper, maar wel van het rechterrijtje.

Interessanter waren – een paar pagina's verderop – de berichten over PSV, dat uit tegen Den Haag doelpuntloos gelijkspeelde. De club uit de lichtstad zakte naar de vijfde positie. 'Ook bij PSV rommelt het', luidde de krantenkop. Feyenoord stond na een afschuwelijk slecht seizoen nu op drie punten van de koppositie, met nog negen wedstrijden

te gaan. De aanvoerder van PSV, Willy van der Kuijlen, speelde maar een van beide wedstrijden en zag de andere vanaf de bank. René van de Kerkhof speelde zelfs maar een halve. Dat hij een maand later niet voor Oranje in de basis stond, was zo heel vreemd niet.

Het opstellen van Kees Kist was ook niet echt raar. Terwijl er in de eredivisie 30 wedstrijden gespeeld waren, stond bij hem de doelpuntenteller op 31. Ajax-spits Ray Clarke – geen Nederlander – stond tweede in het klassement. Theo de Jong van Roda JC volgde met 17 treffers. Kist was de absolute topschutter in Nederland. Hij zou het seizoen keurig met één op één afsluiten: 34 goals, net als Geels twee jaar eerder. Geels leverde dat de Zilveren Schoen op, Kist de Gouden.

Zwartkruis suggereerde overigens niet dat het vervangen van de twee Brabantse broers en het opstellen van mannen als Stevens, Kist en Tahamata meteen de oplossing voor alles was. ‘Het gaat slecht met het Nederlandse voetbal’, klaagde hij tegen de pers, zich erover verbazend dat de generatie die bij het WK was opgestaan, niet doorbrak. ‘Het is kennelijk een mentaliteitskwestie. Ze doen te veel dingen die ze niet aankunnen. Toch ga ik door, al wordt het dal afgrijselijk diep.’

In positieve zin noemde hij iemand die in ’74 al van de partij was en bijna tien jaar geleden al de Europacup 1 won met zijn club Feyenoord: Wim Jansen zou net als in Buenos Aires de rechtsbackpositie innemen. ‘Argentinië probeert vooral over hun linkse kant toe te slaan. Jansen in zijn vorm is daar voor ons een belangrijk verdedigend wapen’, zei de bondscoach.

Het leek wel een soort eerherstel te zijn. Uitgerekend deze degelijke voetballer werd in de finale van ’78 gewisseld voor die andere Wim: Suurbier. Omdat die meer snelheid zou hebben. In de finales van ’74 en ’78 spelen beide mannen een rol bij een tegendoelpunt. Een verontwaardigd gebarende Jansen krabbelt overeind nadat Hölzenbein zich behendig over zijn been heeft laten vallen. Breitner zou het buitenkansje binnenschieten. Vier jaar later zien we een volledig mistastende Suurbier kolderiek met de benen de lucht in gaan terwijl hij er niet in slaagt om de 2–1 van Kempes te voorkomen.

Over Wim Suurbier vertellen Van Duren en Rözer dat hij die ochtend om tien uur aan het bier zat. Ja, dat leest u goed: een topsporter aan het bier op de dag van de finale. Nee, niet na afloop, maar van tevoren. De verdediger had begrepen dat hij 'in het gekkenbusje' zat: niet in de basis of bij de reserves, maar op de tribune. 'Trek eens een blikje voor me open', had de sportman gezegd. Het werden er drie. Drie blikken Heineken, een hele liter bier, nog geen vijf uur voor de wedstrijd.

De ene Wim viel voor de andere in. Zou Happel die wissel ook hebben gedaan als hij dat verhaal van die blikjes gekend had? Beide Wimmen hadden heel vaak samengespeeld in Oranje, vaker dan met hun grote ploegmakkers Van Hanegem en Cruijff, die nalieten het landsbelang te dienen in 1978. Suurbiers invalbeurt in de Argentijnse eindstrijd was meteen zijn laatste wapenfeit voor Oranje. Jansen was twee jaar jonger en in vorm. Leefde bovendien aanzienlijk serieuzer dan zijn naamgenoot. Zou er voor hem, nu het EK van 1980 naderde, nóg een finale van een groot toernooi in zitten?

Doelman Pim Doesburg zat een jaar eerder op de bank, omdat Piet Schrijvers tijdens de finale ook geblesseerd was. Een echte revanche zou het dus niet worden, want vijf veldspelers zaten destijds niet eens in de selectie: naast Huub Stevens, Hugo Hovenkamp, Kees Kist en Simon Tahamata was ook Jan Peters – inmiddels toch al twintig interlands – niet van de partij in '78.

Zoals gezegd slaagde Argentinië er aanzienlijk beter in om de finaleploeg op te laten draven: Ubaldo Fillol, Jorge Olguín, Daniel Passarella, Alberto Tarantini, Osvaldo Ardiles, Américo Gallego, Daniel Bertoni, Leopoldo Luque, Oscar Ortiz en René Houseman als invaller, net als in de echte eindstrijd. Alleen de grootste naam ontbrak: Mario Kempes. In zijn plaats de man die minstens zo groot ging worden: Diego Maradona, achttien jaar oud. Hij zou zich in 1986 wereldkampioen mogen noemen.

Het is vanuit Hollands perspectief wat zuur om de onderlinge uitslagen van de landen die hier de strijd aanbonden op een rij te zetten. Tussen 1974 en 2014 troffen ze elkaar negen keer. Als je strafschoppenseries buiten beschouwing laat, verloor Nederland *nooit*. We hebben het dan over de trainers Michels, Zwartkruis, Hiddink, Rijkaard, Advocaat, Van Basten en Van Gaal. En ook die ene keer met Ernst Happel waren de Argentijnen niet in staat om Nederland te verslaan in reguliere speeltijd, zelfs niet in dat kolkende stadion met z'n 71.483 toeschouwers. Toen ging Nederland er nét niet met de buit vandoor.

Wat vlak voor het ingaan van de verlenging in 1978 niet lukte, gebeurde twintig jaar later wel. Niet een paar seconden in blessuretijd, maar een minuutje eerder: die bevrijdende treffer, eveneens bij een stand van 1–1, door Dennis Bergkamp. Jack van Gelder verzorgde het radiocommentaar en werd zó compleet gek dat het uitzinnige juichen op het veld erbij in het niet viel.

Nederland – Argentinië werd opgeteld in veertig jaar 13–6 voor Oranje. Van de zes tegendoelpunten vielen er drie in die ene finale, twee daarvan pas in de verlenging.

Laten we die twee jonge spelers daar in mei 1979 eens met elkaar vergelijken. Diego Maradona en Simon Tahamata. Maradona speelde 91 interlands, drie WK's, twee finales, eentje gewonnen. Uitgeroepen tot voetballer van de eeuw. Tahamata, met z'n 1 meter 64 slechts een centimeter kleiner, speelde bij Ajax en Feyenoord, daartussendoor bij Standard Luik. Hij kwam niet verder dan 22 interlands, was niet van de partij op het EK van 1980 en deed wel mee aan al die mislukte pogingen tot kwalificeren.

Op de website www.voetbalstats.nl staan staatjes en lijstjes met van alles en nog wat. Bijvoorbeeld top tien lijstjes van voetballers met wie iemand het meest samenspeelde voor Oranje. Bij Tahamata zie je precies de oude en nieuwe succesgeneratie. Brandts en Van Breukelen: hij maakte ze allebei mee. Hij speelde met de Ruud van 1978 en met de Ruud van 1988. Finalisten uit de jaren zeventig en de jaren tachtig. Aanvoerders, helden van hun tijd.

1	Ben Wijnstekers	14
2	Michel van de Korput	13
3	Hans van Breukelen	12
4	Willy van de Kerkhof	12
5	Ruud Krol	11
6	Frank Rijkaard	11
7	Ernie Brandts	10
8	Hugo Hovenkamp	9
9	Ruud Gullit	8
10	Wim Kieft	8

Bovenaan in die top tien staan de twee Feyenoorders die net als Tahamata op het verkeerde moment geboren zijn. Ook geen geluksvogels, maar zij maakten tenminste nog een EK mee.

Voetballers zijn gedurende tien jaar op hun best, pakweg van hun 22e tot hun 32e. Toppers debuteren eerder en gaan wat langer door, maar voor de meeste spelers is tien jaar een redelijk venster. Je treft het dus heel slecht als dat tiental valt tussen de verloren WK-finale van 1978 en het gewonnen EK-toernooi van 1988. Als je 22 bent in '78 en 32 in '88. Als je geboren bent in 1956 dus.

Er zijn zeven voetballers die in 1956 geboren werden en voor het Nederlands elftal uitkwamen. Ernie Brandts, Johnny Dusbaba, Martin Jol, Tscheu La Ling, Pierre Vermeulen, Simon Tahamata en Hans van Breukelen. Brandts debuteerde jong en speelde een prima toernooi in '78. Van Breukelen was doelman en schitterde op het EK van 1988. Die andere vijf vielen tussen wal en schip.

Of er nu bij het duel tussen die twee WK-finalisten van revanche gesproken kon worden of niet: Nederland speelde fel en gretig, ook al was er dan geen prijs te winnen. Oranje creëerde of kreeg de beste kansen, speelde beter als team dan de individueel sterke Argentijnen. Het middenveld met Neeskens, Poortvliet en Peters slaagde erin om opbouwende acties van Argentinië te voorkomen of in de kiem te smoren. De veelvuldig dreigende Tahamata was in de eerste helft beter dan Maradona.

Eindelijk speelde het Nederlands elftal weer met echte inzet, wat tegen West-Duitsland en Italië niet gezegd kon worden. Het enige wat nu misging, is dat gecreëerde kansen niet werden afgemaakt. Dat lukte de Argentijnen ook niet. Na een fout van Huub Stevens haalde Daniel Bertoni een keer hard uit, maar Doesburg redde uitstekend. Dat deed hij ook toen hij een vrije trap van Passarella net onder de lat wist weg te tikken. Hij deed vaker iets goeds in deze wedstrijd, zijn tweede volledige interland pas. 'Ik heb me nog nooit zo zeker gevoeld als vanavond', zei Pim na afloop. 'Het is heerlijk keepen met zoveel goede voetballers om je heen. Je ziet dat iedereen voor zijn taak berekend is en dat geeft een enorme rust.'

De Oranjecarrière van Doesburg suggereert dat hij wellicht meer te bieden had. Slechts acht interlands, waarvan eentje half en een andere met een invalbeurt na een kwartier. Van die acht interlands werd de helft verloren, twee van de vier keer tegen België. Doesburg debuteerde al in 1967 en deed dat jaar anderhalve wedstrijd mee. Daarna zou het dus tot 1979 duren voordat hij weer mocht aantreden.

Opvallend bescheiden is de informatie die je over hem vindt op *Wikipedia* en misschien is dat wel kenmerkend voor de onderwaardering van deze doelman. Hij won met Sparta de KNVB-beker in 1966 en omdat hij na 1984, toen Hans van Breukelen bij PSV zijn plek overnam, nog drie seizoenen reservedoelman was, mag hij het kampioenschap in 1986 en '87 ook op zijn erelijst zetten. Zo werkt dat bij reserves: precies één wedstrijd keepte hij maar in die twee jaar, de voorlaatste van het laatste seizoen. Hij was toen 43 jaar en zeven maanden oud. Naar men zegt de duurste bankzitter van Nederland.

Bijna twee decennia verdedigde de Rotterdammer een doel op het hoogste niveau. 'In totaal speelde hij 687 wedstrijden in de eredivisie, waarvan 216 bij PSV en 471 bij Sparta', schrijft *Wikipedia*, dat vervolgens vooral aandacht schenkt aan het feit dat hij vijf sportzaken heeft in zijn geboorteplaats. Speurend in oude kranten kom je hem al op 3 mei 1962 tegen in het *Nieuwsblad van het Noorden*. 'Pim Doesburg, de doelman van het Nederlandse jeugdelftal van 16 tot 18 jaar, dat tijdens het Europese jeugdvoetbaltoernooi in Roemenië zo'n goede

indruk maakte, zal met veel genoegen aan deze wedstrijden terugdenken', luidt het daar. 'De jonge Sparta-keeper speelde zo voortreffelijk, dat hij tot de beste doelman van het toernooi werd gekozen en een grote trofee mee naar huis kreeg.'

In oktober van datzelfde jaar werd hij uitgenodigd door bondscoach Schwartz om de geblesseerde Piet Lagarde van Sportclub Enschede te vervangen. Hij was toen nog geen negentien. 'Mede door zijn voortreffelijk keeperswerk staat Sparta bovenaan', schreef *Het Vrije Volk* over hem op 9 oktober 1962. Hij zou in 1967 naar PSV gaan, in 1970 terug naar Sparta, in 1980 opnieuw naar PSV. In de jaren zeventig, waarin die club successen behaalde en het Nederlands elftal twee WK-finales speelde, stond Jan van Beveren onder de lat in het Philips Stadion en waren Piet Schrijvers en Jan Jongbloed beurtelings eerste en tweede keus in Oranje. Hoe zou de carrière van Doesburg gelopen zijn als niet Van Beveren, maar hij op die plaats gestaan had? Jongbloed keepte twee finales en speelde voor de subtoppers FC Amsterdam en Roda JC. Sparta was destijds een club van een soortgelijk niveau.

Jan Jongbloed wordt meestal niet als de beste Nederlandse doelman aller tijden beschouwd. Hij keepte weliswaar twee WK-finales, maar deed dat op momenten dat Van Beveren en Schrijvers beter bevonden werden. Een heel elftal keepers stond vaker voor Oranje onder de lat dan hij. Naast de twee zojuist genoemde mannen kwamen in vroeger tijden ook Gejus van der Meulen, Piet Kraak, Frans de Munck en Eddy Pieters Graafland tot meer wedstrijden. Niet eens zo heel grote namen als Jasper Cillessen van Ajax en Ed de Goeij van Feyenoord mochten vaker opdraven dan hij. De top drie in Nederland – geteld naar aantal interlands – heeft het veel verder geschopt: Maarten Stekelenburg (58 *caps*), Hans van Breukelen (73) en recordhouder Edwin van der Sar (130) worden als grotere keepers herinnerd.

Pim Doesburg heeft niet vaak de kans gekregen om te laten zien wat hij waard was voor de nationale ploeg. Datzelfde geldt voor Jan Ruiter. Karel Smouter en Remko den Boef citeren hem in hun boekje

Eenmaal Oranje, waarin spelers aan bod komen die precies één keer voor het Nederlands elftal uitkwamen. 'Wat Johan Cruijff kan met zijn voeten, kan ik met mijn handen', zegt de doelman daar zonder veel schroom. 'Wat ik in de goal deed, heb ik geen enkele andere keeper ooit zien doen. Samen met Jan van Beveren, die was ook fenomenaal, behoor ik tot de allerbesten.' Ruiter won in de jaren zeventig prijzen met Anderlecht, maar werd pas tijdens zijn vijfde seizoen bij die Brusselse club voor het eerst geselecteerd. 'Je had in die tijd een aantal goede keepers. Jan van Beveren, Ton Thie, Peter van der Merwe, ikzelf. Maar wie stond er tijdens het WK '74 op doel? Jan Jongbloed. Dat vind ik nog steeds ongelofelijk. Toen ik in 1976 met Volendam tegen DWS speelde, stond Jongbloed al reserve achter Schrijvers. Hij was toen al dik in de dertig en volledig uitgerangeerd. Dat hij weer in beeld kwam bij Oranje, heeft hij volledig te danken aan het totaalvoetbal van Rinus Michels. Daarvoor was een doelman nodig die kon meevoetballen. En Jongbloed durfde dat, die had bluf. Ik zeg niet dat Van Beveren of ik dat niet had gekund, maar daar werd niet voor gekozen.'

Ruiter zat bij de selectie voor het EK van 1976 in Joegoslavië. Dat was geen positieve ervaring. 'Wat daar gebeurd is, valt met geen pen te beschrijven', zegt hij. 'Met mannen als Johan Cruijff en Johan Neeskens hadden we een wereldelftal, en toch werkte het voor geen meter. Omdat we geen team waren, iedereen was alleen maar met zichzelf bezig. Ik was dertig jaar en in de vorm van mijn leven. Ik weet zeker dat Cruijff op de training met open mond stond te kijken hoe ik de ballen eruit haalde. Zelfs een blinde had kunnen zien dat ik op dat moment de beste was. Dat ik niet aan spelen toekwam, kwam door Johan Cruijff. Knobel was de bondscoach, maar Cruijff maakte de dienst uit. Die zorgde er wel voor dat zijn Ajax-vriendje Schrijvers werd opgesteld.'

In *Eenmaal Oranje* stelt hij dat er maar één keeper was die zich met hem kon meten. 'Als je samen met Van Beveren bent geselecteerd, maak je jezelf niet al te veel illusies. Niet dat ik voor hem onderdeed, maar hij was wel een fantastische keeper.'

Die ene keer dat deze doelman van Anderlecht voor Oranje uitkwam, was tijdens de kwalificatie voor het WK van 1978, uit in Reykjavik. 'Ik kan me herinneren dat het een razend moeilijke pot was. Je kon in die tijd beter tegen de Duitsers spelen dan tegen IJsland. Die IJslanders hadden gewoon een hele goede ploeg, de week ervoor hadden ze nog nipt verloren van België.' Dat laatste is feitelijk juist. Maar de gedachte dat je in de jaren zeventig beter tegen West-Duitsland kon spelen dan tegen IJsland, is een merkwaardige. Tussen 1956 en 1988 (tien wedstrijden) won Nederland nooit van de Oosterburen. Tot 2014 (ook tien wedstrijden) won Oranje alles tegen IJsland, met uitzondering van één beschamend gelijkspel in 1982.

Jan Ruiter, net als Piet Schrijvers geboren in 1946, drie jaar jonger dan Doesburg en op een dag na zes jaar jonger dan de man die twee finales keepte. Had deze naar eigen zeggen fantastische doelverdediger in '78 Kempes van die twee treffers kunnen weerhouden?

Pim Doesburg stond na afloop van de wedstrijd in Bern te stralen. Hij had shirtjes geruild met Leopoldo Luque en het verkregen aandenken meteen aangetrokken. De wedstrijd was doelpuntloos gebleven en via strafschoppen werd er toch nog een winnaar bepaald: Argentinië. Pim stopte er twee, maar vond dat niet zo interessant. 'Die penalty's hebben met de wedstrijd natuurlijk niks te maken', relativeerde hij. 'Ze zijn slechts een verzinsel van de FIFA. Het zou enorm leuk zijn geweest als we die beker hadden gewonnen, maar ik vind het veel belangrijker dat de hele ploeg verschrikkelijk goed heeft gespeeld.'

Een van die mannen die zo voortreffelijk speelden was Simon Tahamata. Hij maakte het rechtsachter Jorge Olguín behoorlijk lastig die avond. Het publiek in het Wankdorfstadion genoot van zijn acties en toen hij met kramp gewisseld moest worden voor René van de Kerkhof, onthaalden de Zwitserse toeschouwers hem met een staande ovatie. 'Dat is voor mij niet het belangrijkste', zei Simon. 'Voor mij telt alleen hoe Zwartkruis over me denkt. Dit is het debuut geweest dat ik me gewenst heb. Wat kan ik nog meer verlangen?'

Hij had van de zenuwen slecht geslapen; zijn eerste interland hield hem zo bezig dat hij al om vijf uur wakker was. 'Ik ben toen maar gaan lezen. Ik raakte mijn nervositeit pas kwijt bij de warming up', zei de debutant, die dat eerste Oranjeshirtje niet wilde ruilen. Hij had zich sterk gevoeld tegenover Jorge Olguín, de man die destijds tegen Rensenbrink stond. 'Johnny Rep had me gezegd dat die jongen zo snel was, maar dat viel wel mee. Ik had hem een paar keer goed te pakken. Ik kreeg kramp, omdat ik te veel heb willen doen: ik was te gretig. Maar wat wil je, als je voor het eerst voor Oranje uitkomt.'

Simon had bij de selectie van 33 gehoord in de aanloop naar het WK van 1978. Tijdens dat toernooi was hij net 22. Hoe zou die finale verlopen zijn als Happel niet Suurbier voor Jansen had gebracht, maar Tahamata voor Rensenbrink, een paar minuten voor tijd?

In het boek van Tonny van der Mee krijgt de wedstrijd waarin Tahamata debuteert een bijzondere plaats. Hoofdstuk 4 begint met een gedetailleerde beschrijving van de eerste halve minuut. Die beslaat een hele pagina. Verteld wordt dat de bal wat wordt rondgespeeld; daarna gaat de schijnwerper op de beoogde hoofdpersoon.

'De bal gaat naar Maradona, tikje terug op Ardiles, paar meter vooruit naar Luque, verder naar Maradona. De kleine neo-vedette wil de bal controleren voor een eerste indrukwekkende dribbel, maar die kans krijgt hij niet. Twee rappe bruine benen van een nog kleinere voetballer tikken van achteren de bal voor zijn voeten weg. De eerste Argentijnse aanval smoort in een Moluks blok. Het eerste balcontact van Simon Tahamata in Oranje, twintig seconden na de aftrap, betekent de eerste mislukte actie van Maradona bij Argentinië. Hoe mooi kan een interlandcarrière beginnen.' Echt incorrect is deze weergave niet, maar wel wat gekleurd. Die 'nog kleinere voetballer' is met z'n 1 meter 64 maar één centimeter korter dan zijn beroemde tegenstander. Het veroveren van die bal kun je bovendien niet helemaal op zijn naam schrijven. Huub Stevens zit op hetzelfde moment bovenop het Argentijnse talent; zonder die druk zou het Simon niet gelukt zijn. Het is bovendien iets te veel een karikatuur om dat ene balcontact zoveel gewicht te geven, na twintig seconden spelen.

Wie de video nog even verder laat lopen ziet na ruim anderhalve minuut diezelfde Tahamata de achterlijn bereiken. Zijn poging tot voorzetten eindigt niet eens in het zijnet, maar gaat zelfs volledig achter het doel langs.

Voetbalboeken hebben soms de neiging het allemaal wat mooier te maken en zijn bovendien vaak niet zo nauwkeurig. Eén pagina verderop noemt Van der Mee de vijf spelers die in '78 ook bij de selectie hoorden. Dat waren er echter geen vijf, maar zes; hij ziet de kleine Wim Jansen over het hoofd. Ook 1 meter 65 trouwens, net als Maradona. Hij trof in Oscar Ortiz een zeer sterke tegenstander en moest die een paar keer laten gaan. Dat leidde zelfs tot een grote kans, toen zijn opponent kon voorzetten op de vrijstaande Maradona. Meestal deed Wim het prima in de opbouw, bijvoorbeeld toen hij in de 35e minuut de bal uitstekend voorgaf op Rep. De aanvaller tikte over. Ook Neeskens knalde over de lat, na een voorzet van Jan Peters.

Jan Peters: ja, dat is waar ook. Toen Kees Kist na bijna een uur spelen gewisseld werd voor de spits van Feyenoord, stonden er twee spelers in het veld met precies dezelfde naam: Jan Peters van AZ '67 en Jan Peters van Feyenoord. Voor laatstgenoemde betekende dat zijn debuut in Oranje; het zou meteen z'n laatste interland zijn. De Peters van Feyenoord, een jaartje ouder dan zijn naamgenoot, keek niet terug op een succesvol optreden. 'Ik ben te weinig aan de bal geweest om gevaarlijk te kunnen zijn', zei hij. 'Als ik er in de eerste helft bij was geweest, zou het ongetwijfeld beter zijn gegaan. Ondanks dat zeg ik: dit is voor mij een geweldige ervaring geweest. Ik had het voor geen goud willen missen.' Jammer dat hij de kans op een hele wedstrijd niet kreeg, want Kees Kist, die hij verving, had niet veel in te brengen gehad. Die viel voornamelijk op door buitenspel te staan.

De spits van Feyenoord was één van de drie Nederlanders die in de strafschoppenserie zou missen. 'Ik schoot in de linkerhoek, omdat die keeper daarvoor zeven keer naar rechts was gegaan, maar juist nu ging hij naar links. Het was pech.' Ook die andere speler met dezelfde naam miste zijn strafschop, net als René van de Kerkhof, die op de

paal schoot. Maar deze Jan Peters – die van AZ '67 dus – had door zijn spel behoorlijk wat krediet opgebouwd. Hij werd geprezen naast de al genoemde Pim Doesburg en jubilaris Ruud Krol. De aanvoerder van Oranje speelde zijn 65e interland, een record, waarvoor hij tot bondsridder geslagen werd.

Waar je bij Tahamata met het oog op het Europees kampioenschap kon hopen op een uitstekende vervanger van Rob Rensenbrink, een jong talent dat doorbrak, lag dat bij Jan Peters anders. Hij debuteerde al in 1974 in Oranje, viel in het najaar twee keer in. Deze wedstrijd in Bern was al zijn twintigste. *Wikipedia* noemt in de inleidende zinnen op dat WK van 1978 meteen de lijst van 'afzeggers': Johan Cruijff, Willem van Hanegem, Jan van Beveren, Willy van der Kuijlen, Jan Peters, Ruud Geels, Kees Kist, Eddy Treijtel en 'de geblesseerde Hugo Hovenkamp'. Die waren er inderdaad allemaal niet bij en voor die laatste was een blessure inderdaad de enige reden. Bij de meeste anderen lag het verhaal soms ingewikkeld.

De in Groesbeek geboren Jan Peters was 24 jaar oud. Hij had ruim twee jaar eerder geschitterd op Wembley toen hij beide doelpunten tegen Engeland maakte en uitstekend speelde. Tegen Polen was hij wellicht de beste Nederlander, nadat hij ook tegen Zwitserland goed had gespeeld. In het najaar zou hij de wedstrijd tegen IJsland missen, nog net niet helemaal hersteld van een langdurige blessure. Vlak voor de thuiswedstrijd tegen Polen zou hij last krijgen van z'n knie. Uiteindelijk is hij op 31 interlands gekomen, waarvan vijf als aanvoerder.

Oranje won niet. 'Belangrijker is dat we vanavond hebben laten zien dat we nog wel degelijk kunnen voetballen', zei de bondscoach na afloop. 'Er is niet alleen veel inzet getoond, maar er is ook nog goed gespeeld. De afgelopen dagen heb ik ernstige gesprekken gevoerd met de selectie. Die praatjes hebben hun uitwerking niet gemist. Dit Nederlands elftal was niet het team dat ik eerder tegen West-Duitsland, Italië en Polen aan het werk heb gezien. Dit was een elftal met karakter. De weg is nog moeilijk en lang, maar na vanavond zie ik de toekomst toch weer vol vertrouwen tegemoet.'

Ondanks strafschopverlies tegen Argentijnen:

Toch herstel Oranje

Doesburg steelt met Oranje de show

Oranje mist loon voor goede inzet

Oranje overtreft zichzelf

Argentijnen na strafschoppen winnaar

Oranje toont kleur

8. Het wordt spannend

'Er valt altijd over te praten', had hij gezegd, en dat viel toch moeilijk tegen te spreken. Waarover valt nu niet te praten? Johan Cruijff praatte altijd en overal over en gaf deze reactie op de vraag of hij 'niet onwelwillend' zou staan tegenover een rentree in het Nederlands elftal. Hij was er zelf niet over begonnen. Bovendien: 'niet-onwelwillend' is wel erg dunnetjes en erover praten maar een klein beginnetje. Maar omdat de volgens velen grootste Nederlandse voetballer ooit het zei, haalde het de kranten, op 3 september 1979, twee dagen voor de wedstrijd tegen IJsland.

'In principe wijs ik het Nederlands elftal niet af', zei Cruijff met nóg maar eens een slag om de arm. 'Als de bondscoach gewoon op sterkte kiest en niet op leeftijd let, zou ik er nog best bij kunnen horen.' De *Leeuwarder Courant* zette toch maar een vraagteken in de kop, maar het 'Cruijff weer in voor Oranje' in het *Nieuwsblad van het Noorden* suggereerde meer.

Jan Zwartkruis reageerde voorzichtig: 'Het overvalt me allemaal een beetje. Eerst moeten alle zaken eens goed tegen elkaar worden afgewogen. Ik ben een voorstander van de opbouw, maar topsport is ook prestatiesport en dan moet je voor de sterkste man kiezen. En iedereen weet het: Nederland heeft een spitsprobleem.' Hij was 32, Cruijff, voor huidige begrippen niet eens zo oud. Dirk Kuijt was 33 op het WK van 2014, net als Mark van Bommel op het toernooi van vier jaar eerder, waar Giovanni van Bronckhorst en André Ooijer beiden al 35 waren. Arnold Mühren was 37 tijdens de EK-finale van 1988.

'Eigenlijk ben ik bezig met de opbouw van een ander Nederlands elftal, dus zonder Johan Cruijff,' zei Zwartkruis, 'maar als de nood aan de man komt, kan ik zo'n goede voetballer natuurlijk best gebruiken.'

Hij moest wel. Niet voor het eerst had de bondscoach moeite om de mensen die hij mee wilde nemen bij z'n selectie te krijgen. Vijftien uur voor vertrek naar IJsland kwam er nog een afzegging van Kees Kist, die niet fit genoeg was. Tegen middernacht werd Dick Nanninga als vervanger opgeroepen. Kist, die van zijn baas AZ '67 mee moest naar Turijn om daar te voetballen, had bij die wedstrijd te maken gehad met een niet geheel herstelde blessure die hij tegen Haarlem een week eerder had opgelopen.

Een wedstrijd in Turijn: dat verdient enige toelichting. Juist in het belang van het interlandvoetbal zou de eredivisie een weekend stilliggen. De twee Noord-Hollandse hofleveranciers van het Nederlands elftal hadden die ruimte echter niet gebruikt om te rusten, maar om geld te verdienen. De ene door mee te doen aan het San Bernabéu toernooi in Madrid, de andere – de club van Kist dus – voor een oefenwedstrijd tegen Torino. In plaats van extra herstel, liep het vrije weekend voor de midvoor van Alkmaar uit op een blessure.

Nu zag men IJsland niet als een tegenstander waarvoor je op topsterkte moest zijn. Zwartkruis dacht daar echter minder makkelijk over. Hij herinnerde zich die moeizame 0–1 van drie jaar eerder, tijdens de kwalificatie voor het WK.

Toch ging Zwartkruis wel degelijk uit van winst. 'We hebben in onze ploeg de kwaliteit om ook hier te kunnen winnen. Ik maak me slechts zorgen over de mentaliteit en de motivatie van de spelers. Internationals die al geruime tijd meelopen, zijn voor zo'n duel nu eenmaal moeilijk te motiveren. Dat is dan ook mijn belangrijkste probleem waar ik de komende twee dagen erg veel met de spelers over zal moeten praten.'

Zo werd er gesproken in het land waar twee clubs in het begin van de jaren zeventig vier keer achter elkaar de Europacup 1 wonnen. Een prestatie die daarna elf jaar lang aan Duitse en Engelse clubs moest worden overgelaten. Nederland, dat twee WK-finales speelde, had nu moeite om de spelers vrij te krijgen van hun buitenlandse of zelfs binnenlandse clubs en moest dan ook nog aan hun motivatie zien te werken.

Gepraat moest er worden, over motivatie, maar ook over de aanpak van een gevaarlijke speler. De blonde Feyenoorder Pétur Pétursson, twintig lentes nog maar, een jaar eerder gescout bij een vriendschappelijke wedstrijd tussen Akranes en FC Köln. 'Een angsttegenstander' noemde Zwartkruis hem. 'Ik verwacht dat hij in het IJslandse team meer in het centrum van de aanval zal spelen dan bij Feyenoord. De oplossing voor dit probleem heb ik nog niet gevonden.' Hij zou uiteindelijk voor Ernie Brandts kiezen, die met PSV al eens tegen deze spits gespeeld had.

'Een wedstrijd tegen IJsland is en blijft voor een Nederlands elftal altijd een moeilijke zaak', meende ook Ruud Krol. 'Nederland moet zonder meer een royale overwinning behalen. Een 3–0 zege heeft in Holland een hoop kritiek tot gevolg. Bij 5–0 raakt men ook nog niet enthousiast. Pas wanneer je met korfbalcijfers wint, zoals zes jaar geleden die 8–1 in Deventer, komt er enige waardering los.' Het klinkt haast cynisch, alsof de verdediger zich onbegrepen voelde.

Toch kun je het gerust gênant noemen hoe bezorgd men tegen de wedstrijd aankeek. Vooral ook omdat Yuri Illichev, de Russische bondscoach van IJsland, ook maar moeilijk kon beschikken over die paar profs die hij had. De voor Belgische clubs spelende jongens kregen geen vrijaf. Drie geroutineerde spelers zouden ontbreken: Ásgeir Sigurvinsson van Standard Luik, Karl Þórðarson van La Louvière en de zeventienjarige Arnór Guðjohnsen van Lokeren. 'Dat is steeds het probleem met het IJslandse team', zei Illichev. 'Het is vrijwel onmogelijk een aantal wedstrijden achtereen met hetzelfde elftal te spelen. Daardoor krijg je geen eenheid.'

Zwartkruis koos uiteindelijk niet voor AZ-speler John Metgod, maar voor PSV'er Huub Stevens. Na twee invalbeurten zou hij nu voor het eerst in aanmerking komen voor een basisplaats. De gedachte achter zijn uitverkiezing was een tactische: daar waar de beide vleugelverdedigers Poortvliet en Hovenkamp naar voren zouden gaan, zou de middenvelder Stevens wat defensieve taken kunnen overnemen. Het spel zou dan verder worden aangepast aan de centrumspits. 'Ik wilde drie aanvallers en daarbij vraagt de speelwijze van Nanninga om

specifieke vleugelspitsen', lichtte de bondscoach toe. 'In dit geval Ling op rechts en René van de Kerkhof op links. Daarnaast zie ik Tahamata, die na de wedstrijd in Bern niet meer valt weg te denken uit Oranje, als hangende vleugelspits op links.'

Goede resultaten bleken niet voor iedereen garantie op een basisplaats. Tegen Argentinië had Pim Doesburg ook zeer sterk gespeeld, maar hij moest toch genoegen nemen met een plaats op de reservebank. De bondscoach koos opnieuw voor Schrijvers, mede omdat ploeggenoot Ruud Krol als laatste man aantrad. Doesburg had er begrip voor. 'Zwartkruis kan er maar één onder de lat zetten. Dat hij ditmaal weer voor Piet heeft gekozen, kan ik begrijpen, zeker als je het concept kent dat hij tegen de IJslanders wil spelen.'

De bedachte strategie werd niet open en bloot op tafel gelegd. 'Ik ben niet van plan om vandaag via de pers mijn tegenstander alle informatie te verstrekken die hij nodig heeft om passende tegenmaatregelen te nemen', zei de oefenmeester. 'IJsland speelt als bij ons in het zaterdagvoetbal: *kick and rush*. Dat houdt gewoon veel gevaar in.' De trainer was dat duel van drie jaar geleden nog niet vergeten. 'Destijds heb ik drie weken na de wedstrijd de spelers naar Zeist gehaald om over de teleurstellende prestatie te praten. Krol heeft toen gezegd dat er onbewust sprake is geweest van onderschatting. De spelers zullen zich er dan ook terdege van bewust moeten zijn dat de gekozen tactiek strikt moet worden uitgevoerd. In de wedstrijd is het namelijk praktisch onmogelijk om verbeteringen aan te brengen of om te schakelen. Je kan dat als coach vanaf de kant wel willen, maar dat lukt gewoon in negen van de tien gevallen niet. Je moet er dan ook van uitgaan dat verkeerd beginnen betekent dat je ook verkeerd eindigt.'

In dat laatste zou Zwartkruis ongelijk krijgen. Nederland begon verkeerd, maar won toch. Na één speelhelft was het nog 0–0 terwijl een achterstand meer voor de hand gelegen had. Een stevig gesprek tijdens de rust was nodig. 'Ik heb ze geshockeerd, ze onbarmhartig met de neus op de feiten gedrukt', zei de trainer achteraf. Er was inderdaad het nodige mis in die eerste helft. Het tempo lag veel te laag, er was te weinig beweging, de passes waren slordig en de organisatie liet

te wensen over. Al in de eerste minuut leverde een hoekschop voor IJsland een kans op. De doelpoging van de inkoppende Atli Eðvaldsson werd door Schrijvers over de lat getikt. Verdedigend deed Oranje het zo slecht niet. De PSV'ers Brandts en Stevens schakelden de spitsen Pétursson en Þorleifsson zonder al te veel moeite uit, maar Poortvliet, Krol en Hovenkamp maakten onvoldoende gebruik van de mogelijkheid om door te schuiven naar het middenveld. Dat gebeurde bovendien veel te langzaam.

Aanvallend deed Nederland eigenlijk maar één keer iets goed in het begin. In de tiende minuut ging Tahamata een een-tweetje aan met Nanninga. Het eindigde in een bal tegen de paal. De rebound van Willy van de Kerkhof belandde in de muur.

De tegenstander kwam dichter bij een doelpunt. Uit een verre ingooi van Eðvaldsson ving Hovenkamp Þórðarson binnen het strafschopgebied op. Scheidsrechter Clive Thomas gaf een indirecte vrije trap, waar een penalty ook gekund had. Jóhannes Eðvaldsson schoot niet eens zo ver naast.

De voortdurende dreiging van een counter verlamde het spel van Oranje. Tien minuten voor rust liep het opnieuw maar net goed af. Tscheu La Ling leed balverlies, waardoor Árni Sveinsson zijn landgenoot Guðmundur Þorbjörnsson kon wegsturen. Tussen twee verdedigers loste hij zijn schot. De bal ging maar net voorlangs.

Pas na rust kwam Nederland tot goed voetbal. John Metgod viel in voor Tscheu La Ling; René van de Kerkhof ging meer op rechts spelen en Simon Tahamata op links. Het spel kreeg meer pit, meer beweging. Al in de vierde minuut van de tweede helft betaalde zich dat uit. Na een haarzuivere dieptepass van Ruud Krol – hij stond maar een meter of vijf op de helft van de tegenstander, vlak langs de zijlijn – passeerde John Metgod keeper Þorsteinn Bjarnason, nadat hij met precies het juiste tikje zich van laatste man Dýri Guðmundsson had ontdaan. IJsland had lang en moedig standgehouden, maar nu was dat toch wel over. Pétursson probeerde nog wel wat, maar Ernie Brandts hield hem in bedwang.

Pas na 71 minuten maakte Willy van de Kerkhof de 0–2. Met een snelle en simpele combinatie over links bereikte Hovenkamp de PSV'er, die voor open doel van twee meter afstand in kon tikken. Zelfs toen was het nog niet echt beslist. 'Enkele keren zag ik na die tweede treffer toch weer nonchalance in ons spel', verzuchtte Zwartkruis na afloop. 'Een weinig professionele houding. De spelers weten immers dat de doelcijfers doorslaggevend kunnen zijn voor kwalificatie. Vandaar dat ik tot aan het eindsignaal vanaf de kant heb aangedrongen op meer doelpunten.'

Die kwamen er ook, beide van Nanninga. De derde treffer leek wat op de tweede: weer zo'n simpele en snelle combinatie over links. Maar de voorzet van Tahamata vroeg om meer behendigheid en kwam van binnen het strafschopgebied. Nanninga werd ook veel meer gehinderd dan Van de Kerkhof eerder. Desondanks schoot hij de bal uitstekend in. Dat de schutter daarbij zelf onderstboven tuimelde, gaf er nog wat extra's aan. Het vierde doelpunt was wat klassieker: een prima voorzet van Metgod vanaf rechts werd loeihard ingekopt vanaf een meter of twaalf van de goal.

Thuis voor de buis zat een schooljongen de verrichtingen van zijn vader te volgen. Zo luiden althans de herinneringen die zijn opgetekend in het boek *De Lange – Het verhaal van Dick Nanninga*.

'In die tijd was Fred nog geen twaalf. Maar pa, op een persfoto te zien in zijn bondspak met het embleem van de leeuw op de borst, had hem voor vertrek naar Reykjavik beloofd dat hij die avond mocht opblijven en de hele wedstrijd mocht zien.' Een belofte die niet zo veel waard was, want de ontmoeting tussen beide voetballanden werd niet rechtstreeks uitgezonden. IJsland was destijds nog niet aangesloten op het zogenaamde *Eurovisienet*. Dat bekende deuntje, de prelude van het *Te Deum* van Marc-Antoine Charpentier, zou die woensdagavond 5 september op de beeldbuis niet klinken. De mensen thuis moesten het doen met het radioverslag van Eddy Poelmann en Theo Koomen, in een uitzending die om acht uur begon. De NOS zou een dag later tussen zes en half zeven een samenvatting tonen, met commentaar van Kees Jansma.

Misschien heeft Fred Nanninga tot 's avonds laat naar Hilversum 1 mogen luisteren. Waarschijnlijk heeft hij een dag later naar de samenvatting zitten kijken, die zó vroeg op de avond was, dat je niet echt van 'opblijven' kon spreken. Zelfs de Fabeltjeskrant werd in de vroege jaren zeventig eerder uitgezonden.

Zou de herinnering van Fred verder wel kloppen?

'Samen met ma zag hij, met een groen flesje Shandy in de hand, hoe zijn vader in dat verre, koude, donkere land een buitenaardse kopbal creëerde. Pa bevond zich nog buiten het strafschopgebied, stond daar een beetje te lummelen. Een hoge bal vanaf de zijkant was al naar hem onderweg. Hij bleef gewoon staan waar hij stond. Sprong uit stand, klom onmetelijk hoog, en zette zijn hoofd zo ongenadig hard tegen de bal dat keeper Þorsteinn Bjarnason de bal pas zag toen hij tegen de touwen spatte. Vanaf twintig meter in het kruis. De keeper keek Dick verbouwereerd aan.'

Er is weinig waar van wat hier staat. Het wijkt af van wat er de dag erna in zwart-wit te zien was tijdens de samenvatting van de NOS. Pa bevond zich *niet* buiten het strafschopgebied, althans niet toen die voorzet kwam. Hij kopte *niet* uit stand, bleef ook *niet* staan, maar liep een meter of vier terwijl die bal onderweg was. Hij kwam knap voor zijn man – dat zeker – en dankzij die sterke loopactie kon hij loeihard inkoppen. Een paar meter schuin naast de penaltystip gebeurde het. Twaalf of dertien meter: meer kan het onmogelijk geweest zijn.

Die aanduiding van 'dat verre, koude, donkere land' is ook aardig trouwens. Het Laugardalsvöllurstadion in Reykjavik ligt 2200 kilometer van Kerkrade en dat kun je ver noemen. De gemiddelde temperatuur is daar in september acht graden en dat is inderdaad frisjes. Maar donker? IJsland ligt een stuk westelijker en vanwege de noordelijke ligging gaat de zon er later onder. Op 5 september – gerekend in Nederlandse zomertijd – pas om 22.28 uur, een kwartier na de wedstrijd. Kleine Fred op bed, de zon nog steeds op.

Wie de televisiebeelden terugziet, valt het op dat er geen schaduwen van stadionlampen te zien zijn en dat het bij die 0–4 al aardig begint te schemeren. Dat was in 2014 wel anders. Toen school de duisternis voor Oranje vooral in de uitslag…

NRC Handelsblad drukte een oud citaat van Nanninga af ter gelegenheid van zijn overlijden in 2015, ruim een jaar voor het verschijnen van de biografie. 'Vanaf twintig meter zo in het kruis. Die keeper keek me aan met een blik van: waar is die bal?' Lang kan dat oogcontact over twaalf, dertien of twintig meter niet geduurd hebben. Bjarnason volgt het schot, kijkt heel even op als dat projectiel het doel in is gegaan en op dat moment is Dick al juichend weggerend. Opnieuw: volgens de schimmige zwart-witbeelden die bewaard zijn gebleven. Scherp zijn die niet, maar ze konden weleens betrouwbaarder zijn dan de beide geheugens van vader en zoon Nanninga samen.

'Over Dick Nanninga ben ik uiteraard tevreden', zei de bondscoach. 'Als de ballen goed op zijn hoofd komen, rondt Dick de zaak koelbloedig af. Vooral zijn tweede doelpunt is een goal zoals je zelden ziet.' Maar Zwartkruis benoemde ook de keerzijde. 'Ik zal de eerste helft niet vlug vergeten. De zege zal de zaak wel camoufleren, maar ik heb me groen en geel geërgerd toen ik de ploeg bezig zag in de eerste fase van de strijd, ondanks alle gehamer en gewaarschuw.'

Dick zou nog zeven keer voor het Nederlands elftal spelen, waarvan slechts één WK-kwalificatiewedstrijd, in februari 1981.

De naam Nanninga is groter dan zijn carrière. Hij speelde maar vijftien interlands, slechts vijf daarvan volledig. In totaal kwam dat op 827 speelminuten: dat is ruim negen hele wedstrijden. Onder de vijf die hij helemaal speelde, waren er ook nog eens twee vriendschappelijk. Zijn aantal doelpunten is zo groot niet. Naast die twee treffers tegen IJsland en eentje in '81 scoorde hij alleen bij zijn debuut, een vriendschappelijke wedstrijd tegen Tunesië. En die ene natuurlijk. Die onberispelijke kopbal, op die zondagavond in Buenos Aires.

Ontevredenheid was er over Tscheu La Ling, die in de rust werd gewisseld en daar zelf ook wel reden toe zag. 'Ik heb gewoon slecht gespeeld, dat geef ik grif toe. En ik had bovendien de pech dat de hele ploeg tijdens de eerste helft niet draaide. Ik deelde daardoor nog meer in de malaise.' Zwartkruis legde uit waarom hij de falende vleugelaanvaller vervangen had. 'Ling is natuurlijk een geweldige voetballer,

maar met virtuositeit alleen heb je geen garantie van slagen bij zulke wedstrijden. Deze duels win je niet op techniek of tactiek, maar gewoon op agressie en niets anders dan agressie.'

Ling speelde zijn vierde interland, voor het eerst niet vriendschappelijk. Hij zou nog tien keer voor Oranje uitkomen, in 1981 zelfs in vijf opeenvolgende WK-kwalificatiewedstrijden.

Verslagen in de kranten na de wedstrijd waren niet eensluidend. De *Leidse Courant* zegt dat Metgod al na drie minuten in de tweede helft vrijstaand mocht aanleggen. *De Telegraaf* beweerde – terecht – dat hij niet vrij stond, maar suggereerde wel dat het vrij gemakkelijk ging: 'Metgod speelde met het aannemen van de bal Geirsson uit en liet het leer doodkalm in het net ploffen.' Volgens het *Nieuwsblad van het Noorden* 'belandde de bal bij Metgod, die niet onfortuinlijk langs laatste man Guðmundsson wist te glippen en vervolgens doelman Bjarnason kansloos liet.' De reeds genoemde televisiebeelden geven geen uitsluitsel over wie er gelijk heeft. Geen enkel rugnummer is te lezen. Of het doodkalm of met geluk ging, valt ook niet te controleren.

Lazen we vlak voor de wedstrijd in Reykjavik nog een krantenkop als 'Zwartkruis boos op clubbestuurders', twee dagen erna kregen we de andere kant op onze deurmat: 'AZ-bestuur boos op Zwartkruis'. Het gedoe rondom Kees Kist ijlde nog na. 'Wij hebben schriftelijke toestemming gekregen van de KNVB om vóór de interland een wedstrijd in Italië te spelen', zei Gerrit Peters, die stelde dat een club in het betaald voetbal nu eenmaal flink wat geld nodig heeft.

De stand in groep 4 leek te zeggen dat Oranje er riant voorstond. Vijf van de zes wedstrijden gewonnen, een doelsaldo van 16–3. Dat beeld was vertekend: Polen en Oost-Duitsland hadden allebei ook nog maar één keer verloren. De zorgen van Zwartkruis waren dus best te begrijpen. 'Als we hier een of twee punten hadden verspeeld, was de zaak bekeken geweest en hadden we Italië nooit meer bereikt.'

Nederland was de eerste en zou ook meteen de laatste zijn die een kwalificatiewedstrijd in deze poule met vier doelpunten verschil won. In een andere groep versloeg Griekenland Finland met 8–1. En Malta,

dat arme Malta, verloor zijn eerste wedstrijd met 7–0 van Wales en zijn laatste met 8–0 van West-Duitsland. Zo vernederd werd IJsland niet. Maar het stond wel onderaan, na vijf wedstrijden: alles verloren en een doelsaldo van 2–16.

Polen ging de volgende en grootste hobbel worden. Maar eerst zou er in Rotterdam worden gespeeld tegen België, ter gelegenheid van het 100-jarige bestaan van de voetbalsport in Nederland, het 90-jarige bestaan van de KNVB en het 25-jarige bestaan van het betaald voetbal. Het was meteen ook het officiële afscheid van Willem van Hanegem. De bondscoach typeerde hem. 'Van Hanegem is in zijn carrière vaak met gele en rode kaarten geconfronteerd. Maar de meeste van deze kaarten kreeg hij wegens praten tegen de scheidsrechter. Van ruw en ongeoorloofd spel is bij Willem bijna nooit sprake geweest.'

Was deze begaafde middenvelder dan zo'n lieverdje? In het hoofdstuk *Wij waren de hardsten* uit het boek *1974* geeft Auke Kok een indruk. 'De hoofdpersoon inzake het slopen was Willem van Hanegem. Ook nadat hij een vermaning kreeg wegens ruw spel ging hij maar door met hard tegen iedere Bulgaar aan te lopen die hij tegenkwam. En toen gebeurde het. Het slachtoffer was een speler genaamd Bozhil Kolev. "Waarom ik die gozer zo grondig aanpakte?" herhaalde Van Hanegem na afloop de vraag die hem van alle kanten werd gesteld enigszins lacherig. "Man, dat had ik van die jongens van Ajax gehoord. Zó moet je ze aanpakken, hard ertegenaan, nou, waar was-ie?" De Ajacieden kenden Kolev als speler van CSKA Sofia; zij hadden hem de laatste twee seizoenen ontmoet in de strijd om de Europacup. En waar-ie was? Hij lag te kermen op de grond, vlakbij de zijlijn, ter hoogte van de Nederlandse spelersbank. Zonder aanwijsbare reden was Van Hanegem met twee gestrekte benen en zijn complete, nogal zware lijf erachteraan op de arme Bulgaar ingegleden. Terwijl Kolev op de grond lag te schreeuwen, knipoogde Van Hanegem naar de Nederlandse bank. Op die bank zat onder anderen de fysiotherapeut Hans Wolff. Hij huiverde. Hij zag een Nederlandse international een blik van verstandhouding wisselen met zijn trainer, na wat hij opvatte als niets minder dan een sportieve misdaad.'

Een fysiotherapeut die huiverde. Een KNVB-man die stelde dat 'van ruw en ongeoorloofd spel bijna nooit sprake was geweest.' Nogal verschillende beelden. Misschien is die knipoog erbij nog wel het meest pijnlijk.

Hoe incidenteel was de grofheid van Willem? Van Hanegem had één keer rood gekregen, zijn laatste kaart ooit, en dat was inderdaad wegens protesteren. Hij weigerde af te trappen na een omstreden doelpunt tijdens het EK van 1976. Sportief kun je dat niet noemen, maar grof ook niet.

Een zoektocht in de archieven naar de gele kaart die hij tijdens de kwalificatie voor datzelfde EK kreeg, bevestigt niet de stelling dat Willem alleen voor praten bestraft werd. Anton Witkamp schrijft in *De Telegraaf* dat Van Hanegem 'aan het rood ontsnapte toen hij Kocca tegen de grond sloeg. Topvoetbal is oorlog, aldus Rinus Michels, maar dat Oranje hierbij het zwaarste geschut blijft hanteren, wordt toch wel een bedenkelijke noot in de marge van de successen.' In de kop boven het hoofdartikel elders op de pagina wordt Suurbier beschuldigd van spugen naar een tegenstander.

Een bijzondere voetballer was Van Hanegem zeker. Voor Feyenoord speelde hij 247 wedstrijden en maakte hij 88 doelpunten – en dat voor een middenvelder. Hij was in Rotterdam wat Cruijff in de hoofdstad was. Beiden gingen in '78 niet mee naar Argentinië. Johan omdat hij niet wilde, Willem omdat Ernst Happel hem geen basisplaats kon beloven. Voor beide voetballers geldt dat ze later andere verklaringen hebben afgegeven.

Toen, tijdens die finale in Buenos Aires, waarin hij dus niet van de partij was, was Willem 34 jaar. Net zo oud als Zidane in 2006, tijdens de finale in Berlijn. Je fantasie zou op hol kunnen slaan bij die gedachte. Van Hanegem tegen Argentinië, met rood het veld af in de verlenging. Of zou het niet eens op een verlenging aangekomen zijn? Die trap van Ruud Krol, net na het verstrijken van de reguliere speeltijd, die was echt fantastisch. Maar *perfect* is net even meer dan fantastisch. In gedachten zie je Willem achter die bal gaan staan, daar op de rand van de middencirkel. Niet vol raken met de rechtervoet zoals

Krol dat deed, maar hard en zuiver – enigszins gekromd – met buitenkant links. Een kleine draaiing meegeven, enig effect aan de onderkant. Zodat de bal nét even een paar centimeter gunstiger aankwam bij de linksbuiten van Oranje.

'Rensenbrink... Oh, wat een goal! Wat een goal!
Wat een schitterend doelpunt, zeg. Ja.
Niet te geloven zoals 'ie die bal uit de lucht oppakt in die hoek.
Niet te geloven. Wat een weergaloos doelpunt!'

Het afscheid in Rotterdam tegen buurland België was minder groots dan die zojuist gefantaseerde gewonnen finale van '78. Van Hanegem kreeg vlak voor rust een publiekswissel en werd vervangen door een debutant: PSV'er Michel Valke, ook zo'n speler die bepaald niet de mooiste jaren van Oranje zou meemaken. Zestien interlands, waarvan zeven vriendschappelijk. De andere negen werden eigenlijk alleen maar gewonnen tegen laaggeplaatste landen: Cyprus, IJsland, Malta. Het enige duel van betekenis dat Valke ooit met het Nederlands elftal zou winnen, was een andere ontmoeting met België, de met 2–1 gewonnen WK-kwalificatiewedstrijd op 20 november 1985. En uitgerekend die wedstrijd voelde als een groot verlies. De 1–0 in Brussel, de 2–0 tussenstand in Rotterdam. En toen dat fnuikende uitdoelpunt, dat de doorslag gaf. Een degradatiegevoel? Er zijn wel lelijkere woorden die aangeven hoe die eindstand voelde.

De wedstrijd op 26 september 1979 was er geen om over naar huis te schrijven. In een nog niet halfvol stadion, waar Willem zo vaak geschitterd had, beklaagde Zwartkruis zich. 'Ik denk dat wij vooralsnog niet de mentaliteit hebben om vriendschappelijke wedstrijden te spelen. Het is werkelijk triest dat de jongens Van Hanegem, die na Cruijff toch de grootste voetballer van de laatste jaren is geweest, niet met een wervelende show afscheid hebben willen laten nemen. Ja, ik heb er ontzettend de pé in en ik vind het ook bijzonder jammer voor de mensen die vanavond zijn komen kijken.' Dat waren er zo veel niet, maar toch: ze hadden ervoor betaald.

Aanvoerder Krol deed alsof het aan de tegenstander lag. 'Voor een show heb je twee ploegen nodig die positief zijn ingesteld en België was dat beslist niet.'

Hoogtepunten? Ach, dat ene doelpunt. Een kwartier voor het einde passeerde Simon Tahamata op rechts twee tegenstanders. Zijn voorzet werd door een Belgische verdediger weggekopt. De bal kwam daardoor voor de voet van Poortvliet, die onhoudbaar uithaalde.

Vier minuten later zorgde Tahamata voor het tweede en tevens laatste hoogstandje. Met een schitterende actie wist hij te ontglippen aan zijn bewaker, Eric Gerets. Zijn voorzet op maat werd door Dick Nanninga verprutst: op nog geen twee meter van het Belgische doel joeg die de bal hoog over.

Net als bij het afscheid van Cruijff in Amsterdam was het bij Van Hanegem in Rotterdam – ook al tegen een buurland – een mix van oude bekenden en jongelingen die het niet ver zouden schoppen. (foto: Anefo)

Het was maar een tussendoortje geweest, die wedstrijd tegen België. Polen: dat was de grote tegenstander die wachtte. Hoe goed was dat land eigenlijk? Het zou pas de achtste keer zijn dat Oranje ertegen moest aantreden. Tegen West-Duitsland had Nederland al 23 keer gespeeld en tegen België al meer dan honderd keer. Maar Polen was zo bekend niet. Het eerste onderlinge treffen in 1968, vriendschappelijk, bleef bij 0–0 en in 1973 werd het 1–1. Daartussendoor ontmoetten beide landen elkaar in de kwalificatie voor het WK van 1970. Thuis wonnen we met 1–0 en de uitwedstrijd leidde tot een verlies met 1–2. Sjaak Roggeveen en Henk Wery waren de doelpuntenmakers. Over die tijd praten we.

Dat WK van 1970 zou zowel Polen als Nederland niet halen. In een poule met Bulgarije en het nietige Luxemburg werd Polen tweede en Nederland derde. Dat werden ze op het WK van 1974 ook: tweede en derde. Maar dan in omgekeerde volgorde en niet in de kwalificatie, maar in de eindronde.

Op papier verschilden ze zo veel niet, de landen om wie het nu draaide. Nederland haalde de finale, maar in zekere zin was Polen de beste: het won zes van de zeven wedstrijden en had een beter doelsaldo dan de uiteindelijke wereldkampioen. Voor het EK van 1976 troffen beide landen elkaar weer. De onderlinge ontmoetingen werden twee ruime thuiszeges. En toen 1978: Nederland haalde weer de finale, maar had Polen nu echt zoveel minder gepresteerd? Het werd eerste in groep B met twee overwinningen en een gelijkspel tegen nota bene West-Duitsland. Dat er in de tweede ronde verloren werd van Brazilië en Argentinië, wil nog niet zeggen dat het land slechter was dan Nederland.

Bezien door een Nederlandse bril heeft Oranje de pech gehad dat het in de jaren zeventig twee keer een WK-finale trof tegen het thuisland. Maar welk land moest in de ronde daarvóór de uiteindelijke wereldkampioen voor laten gaan? Inderdaad: Polen.

Ruim een week voordat de belangrijke onderlinge wedstrijd gespeeld zou worden, pleitte Jan Zwartkruis op een discussiedag van de trainersvakbond VVON hartstochtelijk voor meer betrokkenheid vanuit

de clubs. Haast bedelend sprak hij zijn gehoor toe. 'Clubs zijn volgens de statuten van de KNVB verplicht om hun spelers af te staan voor vertegenwoordigende elftallen. Gelet op de persoonlijke vrijheid van de speler, heeft deze het recht om te weigeren. De speler dient evenwel te bedenken dat het uitkomen voor vertegenwoordigende elftallen een remedie is om zich maximaal te ontwikkelen.

Een nationale selectie is volgens mij noodzaak. Ook al omdat het Oranjeshirt een inspiratiebron is voor de allerjongsten, het reservoir van morgen. De nieuwe sterren hebben er recht op om te kunnen rijpen. Wanneer we kiezen voor een nationaal team, dan dienen we ons wel optimaal voor te bereiden. Wat dat betreft, moet ik zeggen dat me weleens geweld is aangedaan door de clubs.'

De bondscoach haalde opeens zichzelf op de voorgrond. Dat hém geweld zou zijn aangedaan en niet het Nederlandse voetbal, maakte zijn pleidooi voor minder egoïsme niet sterker. Hij richtte zich ook nog tot de individuele speler. 'Topspelers van vandaag komen per seizoen wel zestig à zeventig keer aan de bak. Dat kan tot blessures leiden, tot unfaire middelen, zelfs tot stimulantia. Stresssituaties, blessures, spelverruwing en doping liggen heel dicht bij elkaar. De KNVB is begonnen met een inventarisatie van stimulantia. Wij moeten er ons echter op voorbereiden dat de buitenlandse tegenstander zich wel van pep bedient. Wat dat betreft heb ik in Argentinië genoeg gezien.'

Terwijl Oranje zich nog moest plaatsen voor het EK van 1980, werd de loting verricht voor de kwalificatie van het WK van twee jaar later. 'Met deze tegenstanders moet Spanje voor het Nederlands elftal haalbaar zijn', zei Wim Meuleman, KNVB-voorzitter betaald voetbal.

Wim Jansen zag vooral tegen Frankrijk op. 'Dat is een ijzersterke ploeg. Met België ben ik ook niet erg gelukkig, maar dat zal wel wederkerig zijn', zei de aanvoerder van Feyenoord. 'Alles bij elkaar ben ik niet zo bang dat Nederland niet door de voorronde heen komt.'

Krol maakte zich zorgen. 'Dit is een tegenvaller', zei hij en ook hij noemde die twee moeilijke tegenstanders. 'Op België voor de derde keer had ik niet gerekend. Meuleman heeft zich uitgesloofd om dat te voorkomen, maar die missie is kennelijk mislukt. Waarschijnlijk

omdat de FIFA flink verdient aan twee volle stadions bij de wedstrijden van Nederland en België. Het enige voordeel is dat er twee landen overgaan naar de eindronden. Ik denk dat tussen Frankrijk, België en Nederland het doelsaldo beslissend zal zijn.'

Het doelsaldo zou inderdaad de doorslag geven voor wie er tweede werd. De beslissing viel echter tussen Frankrijk en Ierland. België zou eerste worden met 11 punten, Nederland vierde met 9. Slecht? Misschien. Toch was Ierland de enige van wie Oranje twee keer niet wist te winnen. Een 1–1 in Rotterdam en een 2–1 nederlaag in Dublin: had Nederland die twee wedstrijden gewonnen, dan was het eerste in groep 2 geworden. Nu liet het alleen Cyprus achter zich. Het verschil tussen wel of niet kwalificeren is soms niet eens zo heel groot.

Ondertussen was het nu nog 1979, stond Nederland met geflatteerde cijfers bovenaan en moest het de kwalificatie voor de komende zomer nog binnen zien te halen. En wéér was er gedoe rondom spelers in het buitenland. Johnny Rep kreeg van Saint-Étienne toestemming, maar wel pas na een gesprek met voorzitter Rocher. Rep beloofde direct na de wedstrijd terug te keren voor de belangrijke wedstrijd twee dagen later tegen Monaco. Volgens de aanvaller was nee zeggen geen optie. 'Toen ik mijn contract tekende, werd mij toegezegd dat ik voor het Nederlands elftal te allen tijde vrij zou krijgen. Dan moet dat gehonoreerd worden.'

Was Nederland vol zelfvertrouwen? Het leek wel of Jan Zwartkruis op voorhand niet verder rekende dan een puntendeling tegen Polen. 'Twee keer gelijkspelen en we zijn in Italië. Natuurlijk, uit tegen de DDR is niet gemakkelijk. Maar we hebben ze vorig jaar geklopt op hun sterkste punt: de conditie. Ons spel mag dan niet meer zo bepalend zijn als vroeger, we hebben zeker nog de mogelijkheid om als sterkste uit onze kwalificatiegroep naar voren te komen. Woensdag tegen Polen moet dat al blijken.'

Aan de bondscoach was te merken dat ook hij het spannend begon te vinden. Tijdens de persconferentie in Zeist op maandag, twee dagen voor de wedstrijd, was hij niet bereid geweest te vertellen met welke spelers hij de strijd aan zou binden.

'De opstelling, mijne heren? Die kunt u vandaag niet van mij krijgen. We zijn momenteel in een soort koude oorlog beland. Ik vermoed dat Kulesza meer benieuwd is naar de opstelling van het Nederlands elftal dan wij naar zijn formatie. U hoeft mij niets meer te vertellen over de sterkte van Polen. Van Arie de Vroet heb ik een prima rapport gekregen over de speelwijze van Polen tegen Oost-Duitsland. Morgen kom ik met mijn elftal. Dat de formatie niet eerder dan een uur voor de wedstrijd bekend wordt, is duidelijk. Laat Zwartkruis ook eens mysterieus zijn.'

Mysterieus, ach... Nerveus is misschien een beter woord. Want uit weinig van wat hij de pers in Zeist voorhield sprak dat het allemaal wel goed zou komen. 'Ik hoop allereerst op het *spielerische* in ons elftal. Als het daarmee niet lukt, zal de beuk erin moeten. Polen hoeft geen dwarsligger te zijn. In de thuiswedstrijd tegen Oost-Duitsland vorig jaar in Rotterdam hebben we laten zien dat we conditioneel en qua vechtlust niet tekortschieten op de Oost-Europeanen. In de uitwedstrijd tegen Polen zijn we verslagen door gebrek aan concentratie van onze kant. Dat mag en zal woensdag niet weer gebeuren. Ik vraag gedurende twee keer drie kwartier concentratie en inzet.'

Typerend voor de onzekerheid die heerste in het Oranje-kamp was de neiging om terug te vallen op ervaren spelers. Michel Valke, die voor Willem van Hanegem inviel tijdens diens afscheidswedstrijd, werd door sommigen als zijn opvolger beschouwd. Maar Zwartkruis durfde hem niet te selecteren. 'Deze wedstrijd is zo verschrikkelijk belangrijk dat ik moet kiezen voor zekerheid. In vriendschappelijke wedstrijden zoals laatst tegen België kan en mag je experimenteren. Nu mag je dat niet. Na de Europese titelstrijd ga ik verder met de opbouw waarmee ik trouwens al heel ver ben gegaan. Vergelijk mijn ploeg maar met het team dat in Argentinië speelde.'

Eind 1979 was de tweevoudige vicewereldkampioen vooral bezig met de vraag of het zich voor de eindronden van '80 en '82 zou plaatsen. Het dacht van wel, maar het erover denken nam wel erg veel ruimte in. Ja, Johnny Rep, die had de punten al bijna binnen. 'Dat we ze

onder de voet zullen lopen, is misschien wat sterk uitgedrukt, maar we moeten ze kunnen pakken. Als die Polen onder druk worden gezet, komen de doelpunten vanzelf. Ik geloof dat we daar redelijk gerust op kunnen zijn.'

Rep was zelf geen zekerheidje meer in Oranje. De man die in de finale van '78 werd gewisseld, had tijdens de eerste drie kwalificatiewedstrijden voor het EK niet eens gespeeld. Met de vriendschappelijke wedstrijden tegen West-Duitsland, Italië en Argentinië had hij meegedaan, maar verder was John eigenlijk gewoon uit beeld. Dat hij zich flexibel opstelde, was dan ook niet uit bescheidenheid. 'Of ik nu op rechts word gezet of in het midden, het maakt me niets uit. Vroeger was ik rechtsbuiten, maar bij Saint-Étienne sta ik als centrumspits opgesteld en dat bevalt mij prima. Meestal blijf ik redelijk in de punt van de aanval; ik zwerf af en toe wat naar links of rechts. Maar ze mogen mij gerust naast Kist neerzetten, desnoods ook nog op links.'

Bondscoach Ryszard Kulesza gaf zijn team tijdens een persconferentie een bescheiden kans. 'We zijn uiteraard naar Amsterdam gekomen om zo goed mogelijk tegenpartij te geven', sprak hij als een zaterdagamateur die voor een bekerwedstrijd naar een eredivisieclub mag. 'Maar erg veel kans om volgend jaar in Italië present te zijn, kan ik het Poolse team nu ook weer niet toedichten. In 1974 stond Polen aan de top van het internationale voetbal. We hadden toen een team met jongens van vrijwel allemaal dezelfde leeftijd, een elftal bovendien dat uitstekend op elkaar was ingespeeld. Daarna is het allemaal wat minder geworden. Met uitzondering van Boniek zijn er in feite nauwelijks nog nieuwe talenten doorgebroken. Szymanowski en Lato zijn nog overgebleven van de gouden Poolse voetbalploeg en juist deze twee vormen nog steeds de ruggengraat van het nationale team.'

Of spelers goed op elkaar zijn ingespeeld of niet, valt lastig hard te maken, maar die opmerking over 'jongens van vrijwel allemaal dezelfde leeftijd' is aardig te controleren. De selectie van Polen die meedeed aan het WK van 1974 bevatte drie spelers van 19 en twee van 28. Bijna alle leeftijden daartussenin kwamen ook voor. Een standaarddeviatie van 2,7 jaar… ben je dan allemaal even oud?

Terwijl de eerste trainer naar de kracht van de oude generatie keek, richtte assistent-bondscoach Blaut zijn blik meer naar de komende geslachten van Oranje. 'Wij hebben onlangs de wedstrijd Nederland – België gezien, maar ik mag aannemen dat een dergelijk duel geen maatstaf mag zijn voor het Nederlandse voetbal. Van de nieuwkomers maakten Valke en Wijnstekers een redelijk goede indruk op mij, maar het spel van Tahamata vond ik ronduit teleurstellend.' Fijntjes merkte hij op begrepen te hebben dat deze voetballer in de laatste wedstrijden van het Nederlands elftal tot de betere spelers had behoord…

Simon Tahamata zou spelen die woensdag, net als Kees Kist. Zij waren inderdaad 'nieuw' na Argentinië, maar niet per se een achteruitgang ten opzichte van Van de Kerkhof en Rensenbrink. Kist was in theorie niet minder dan Nanninga en Tahamata gold als een grote belofte. Voorin was Rep terug. Op het middenveld speelden Willy van de Kerkhof en Wim Jansen. Eigenlijk was alleen Arie Haan daar vervangen door Huub Stevens. Doelman Schrijvers was in feite eerste keus in '78 en vóór hem stonden ook nu weer Krol en Brandts. Hovenkamp was er op het WK niet bij, maar zou dat zeker geweest zijn als die knieblessure niet had opgespeeld. En Ben Wijnstekers was toch een waardige vervanger van Jan Poortvliet, die weliswaar op het toernooi van twee jaar eerder schitterde, maar daarna een terugval had.

Poortvliets interlandcarrière zou een merkwaardige worden. Uiteindelijk speelde hij slechts negentien keer voor Oranje, de helft daarvan in 1978. Met uitzondering van de eerste wedstrijd tegen Iran speelde hij alle minuten van het WK van die zomer. Scoren deed hij alleen tijdens het afscheid van Willem van Hanegem. Gewisseld werd hij nooit; invallen deed hij ook nimmer. Minder dan vier jaar zat er tussen zijn debuut aan de vooravond van het WK, de oefeninterland tegen Oostenrijk, en zijn laatste wedstrijd, tegen Griekenland op 14 april 1982 in Eindhoven. In dat vriendschappelijke duel sloot hij zijn loopbaan voor het Nederlands elftal af, op zesentwintigjarige leeftijd, terwijl mede-PSV'er Willy van de Kerkhof als dertigjarige al aan *cap* nummer 48 toe was. De Helmonder bleek veel langer mee te gaan: nog tot eind 1985 zou hij voor het Nederlands elftal uitkomen.

Hij zat eraan te komen, die belangrijke wedstrijd op woensdag 17 oktober 1979 in het Olympisch Stadion in Amsterdam. En dan nog die uitwedstrijd in Leipzig. Twee keer één punt nog zou voldoende zijn voor kwalificatie. De eerste partij eindigde 1–1. Die horde was genomen dus, maar de kranten kopten niet erg hoopvol. 'Sombere perspectieven voor Oranje', zei het *Nieuwsblad van het Noorden*. 'Polen brengt Nederland aan rand van afgrond' riep de *Leeuwarder Courant*. *Trouw* was nog redelijk positief: 'Toevalstreffer redding Oranje' gaf met het woordje 'redding' tenminste nog iets van een mogelijke toekomst aan. Gunstiger in ieder geval dan 'Matige remise tegen Polen', zoals een krant samenvatte. Een ander dagblad schreeuwde met grote letters: 'Stevens hield Oranje in de race'.

Het was inderdaad Huub Stevens die de gelijkmaker scoorde. Stel nu eens dat hij dat niet gedaan had, wie was dan die nederlaag aan te rekenen geweest? Holland was met 0–1 achter gekomen. Piet Schrijvers was bij het verrassend schot van linksachter Wojciech Rudy lelijk de fout in gegaan. Rudy schoot van ver en met een vreemde draai op het midden van het doel. 'Ik was enigszins afgeleid omdat ik net wat tegen Krol en Stevens had gezegd', legde Schrijvers wat beteuterd uit. 'Op het moment dat de bal kwam, zag ik ook twee man inkomen. Ik deed een stap naar voren, maar hij dwarrelde ineens naar beneden. Het blijft natuurlijk een fout, hoe je het ook wendt of keert. Ik kon Huub Stevens wel zoenen toen hij gelijkmaakte. Als het 0–1 zou zijn gebleven, zou het mij zijn aangerekend dat we het EK gemist hadden. Dat is wel het ergste dat je kan overkomen. Doordat het 1–1 is geworden, kan ik het allemaal gemakkelijker verwerken.'

Zwartkruis wilde niet van een fout weten. Die beweerde dat het schot zoveel effect had dat het domweg onhoudbaar was. Maar de pers speculeerde al met de dienstdoende kiep over de vraag of zijn blunder gevolgen kon hebben. Reservedoelman Pim Doesburg liet namelijk bij Sparta al wekenlang zien in vorm te zijn. 'Ach, Pim is mijn slapie en hij vertelt me veel', relativeerde Schrijvers. 'Dat-ie in een zwakke ploeg speelt en dat-ie zoveel ballen krijgt dat de paar fouten die hij maakt over het hoofd worden gezien. Het is fijn keepen als je

veel ballen krijgt. Ik heb er vanavond al met al niet meer dan acht of negen gehad. Ja, ik heb een fout gemaakt, maar het is de allereerste in 29 interlands. Ik zou het dan ook niet reëel vinden als het me zo zwaar zou worden aangerekend dat ik er de volgende keer naast sta.'

Joop Niezen vond in *Voetbal International* vooral het uitgangspunt van de eerste helft verkeerd. 'Toen liep het thuisspelende Nederland achter de Polen aan. Zelfs bij balbezit bleef de Nederlandse ploeg in de buurt van de eigen tegenstanders, waarmee de ruimte om zelf wat te ondernemen bij voorbaat wegviel.' Niezen zag na de rust meer durf, meer beweging, meer initiatief, maar 'briljant was het ook toen allerminst.' Hij noemde de treffer van Stevens een *lucky goal*.

Positief was Joop over Rep, Krol, Wijnstekers, Stevens, Willy van de Kerkhof, Tahamata en Ling. 'Hun presteren was echter niet bij machte de teamkwaliteit hoger te kwalificeren dan een zes min.' Niezen vond dat we niet wéér over Van Hanegem, Cruijff, Haan, Rensenbrink en Suurbier moesten beginnen. Zijn vraag was of er met de spelers die wél konden worden ingezet beter voetbal mogelijk was. 'Nederland beschikt over een achterhaalde reputatie. Hoe zit dat met onze tegenstanders? Heeft Polen zo veel meer in huis, is de DDR een voetbalnatie waar Nederland voor opzij moet? Ik geloof er niets van.'

Net zomin als die ene treffer alleen aan Piet was toe te schrijven, was de andere dat aan Huub Stevens. Bij dat ene zo belangrijke doelpunt waren wel meer mensen betrokken. Na ruim een uur spelen nam Tahamata een vrije trap. Dat was ver van het doel – enkele meters van de cornervlag – maar voor de Polen kennelijk voldoende aanleiding om een driemansmuur neer te zetten. In een drukbezet strafschopgebied landde de bal even voorbij de tweede paal op het hoofd van Rep, die een panklare kopbal voor Kist wist te bewerkstelligen, op de rand van het doelgebied. Het Olympisch Stadion juichte al, met de blonde spits zo vlak voor doelman Zygmunt Kukla, die voor de tweede en laatste keer tegen Nederland keepte en ook in deze wedstrijd zijn doel schoon probeerde te houden. Dat leek te lukken dankzij een schitterende reflex. Terwijl Theo Reitsma de doelman daarmee lyrisch

complimenteerde – 'Kukla redt schitterend!' – en het volle stadion in Amsterdam zijn gejuich liet omslaan in teleurstelling, liet Huub Stevens zich vallen voor een fraaie omhaal. Met een hoge boog landde de bal vlak onder de lat. De vreugdesprong, de omhelzing door medespelers: het was allemaal erg begrijpelijk. Dat hij de kans gekregen had om zo belangrijk te zijn, lag vooral aan het verzuim van de uitspelende ploeg om de voorsprong groter te maken dan dat ene doelpunt.

Nu was die tegentreffer voor de Polen funest. 'Een wanhoopspoging natuurlijk', zei de maker. 'Die bal dwarrelde over mij heen toen-ie van de keeper terugkwam. Ik deed eigenlijk maar wat. Maar ik had wel in een flits gezien dat de doelman uit balans was en te ver voor zijn doel stond.' Ondanks de wat onnatuurlijke houding die een omhaal met zich meebrengt, had Stevens zijn doelpoging er nog net in zien gaan. 'Gelukkig wel. Stel je voor dat je je eerste doelpunt voor Oranje maakt en je bent daar zelf geen getuige van. Ik moet er niet aan denken…'

	#	W	G	V	D	T	±	∑
Polen	8	5	2	1	13	4	+9	12
Nederland	7	5	1	1	17	4	+13	11
Oost-Duitsland	7	5	1	1	16	8	+8	11
Zwitserland	8	2	0	6	7	18	-11	4
IJsland	8	0	0	8	2	21	-19	0

9. Wonder van Leipzig

Polen bovenaan dus, maar wat was het waard? Oost-Duitsland en Nederland gingen nog tegen elkaar spelen. Wie dat onderlinge duel won, zou op dertien punten komen en Polen had er twaalf, goed voor een tweede plaats. Werd het gelijkspel in die laatste wedstrijd, dan eindigden er drie landen met een gelijk aantal punten. Nederland had van dat drietal het beste doelsaldo, de DDR het slechtste. Polen wist één ding zeker: het zou tweede worden. De anderen gingen samen uitvechten wie er eerste werd en wie derde.

Het werd een soort finale dus, in het Zentralstadion in Leipzig. De DDR had thuisvoordeel en Oranje een beter doelsaldo. Twee keer eerder had Nederland er gevoetbald. Op 14 mei 1961 werd het 1–1 in het kader van de kwalificatie voor het WK van een jaar later. De returnwedstrijd in Nederland werd nooit gespeeld, omdat de Oost-Duitsers geen visum kregen. Daar miste niemand iets aan: beide teams maakten al geen kans meer op kwalificatie. Ze zaten samen in een groep met Roemenië, dat drie keer had gewonnen en eenmaal gelijkspeelde. Die zeven punten kon Nederland nooit meer halen: het had er slechts twee, de DDR zelfs maar één. Die andere onderlinge wedstrijd, in april 1967, werd verloren, evenals een ontmoeting drie jaar later in Dresden.

Laten we de resultaten die tot de situatie in november 1979 hadden geleid nog eens op een rij zetten. Zwitserland had alles verloren behalve de twee duels tegen IJsland, dat geen enkel punt behaalde en moedeloos laatste stond met een doelsaldo van 2 voor en 21 tegen. Had Polen van Nederland gewonnen, dan was het op 13 punten gekomen en had het nog kans gehad om groepswinnaar te worden. Nu was het uitgeschakeld, door die ene tegentreffer van Huub Stevens.

De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat het nog maar de vraag was of Polen het gered zou hebben met die 13 punten. Het zou dan een doelsaldo hebben gehad van +11 tegenover de DDR met +8. Dat is weliswaar beter, maar hoe zou die ene nog te spelen wedstrijd verlopen zijn als er voor Nederland niets meer op het spel stond? Als de Oost-Duitsers met 3–0 hadden moeten winnen toen Oranje zijn wonden al likte, dan was dat geen onhaalbare kaart geweest.

De landen bovenin de groep hadden alle drie een keer verloren. Nederland van Polen, Polen van Oost-Duitsland, Oost-Duitsland van Nederland. Drie thuisoverwinningen: wie dat tot zich liet doordringen, begreep dat 'aan gelijkspel voldoende' niet eens zo'n heel hoopgevende gedachte was voor Oranje.

Hoe kwam het dat Polen eruit lag? Niet alleen door die treffer van Huub Stevens. Daarvóór was er al het nodige gebeurd. Van alle kwalificatiewedstrijden in groep 4 eindigden er twee in een gelijkspel. Polen kwam tegen beide concurrenten een keer op 1–1. Op zich natuurlijk niet erg, zo'n puntendeling, want de ander wint ook niet. Maar voor die twee landen die nu nog hun slotwedstrijd te gaan hadden, was die puntendeling wel de enige en Polen liep nóg twee keer de winst mis. Dat het nu uitgeschakeld was, lag aan de matige scores tegen Zwitserland en IJsland. Tot vier keer toe zegevierden ze tegen die twee met 2–0. Toen het elftal in mei van Nederland won, trof het een ploeg die wel wat kon hebben, met een doelsaldo van 12–1. Oranje plukte de vruchten van wat in de herfst van 1978 gezaaid was.

Een gelijkspel, daar zou Nederland voldoende aan hebben. Maar had het de kwaliteiten daarvoor? Na de wedstrijd tegen Polen ving je verschillende geluiden op. 'We zullen eraan moeten wennen dat we momenteel boven onze stand leven', zei de Nederlandse bondscoach. 'We zullen ook moeten wennen aan een ander soort voetbal, waarin grote individualisten ontbreken. Ik heb erg veel waardering voor mijn spelers. Gaat u maar eens in de kleedkamer kijken: ze zijn stuk voor stuk kapot. Ze hebben op hun tenen moeten lopen – ja, pijn geleden – om een gelijkspel af te dwingen.'

Ondertussen kreeg Nederland een uitnodiging voor het mini-WK dat rond de volgende jaarwisseling gepland was. In Uruguay, waar het dan zomer is, zou er een toernooitje worden georganiseerd tussen zes wereldkampioenen. De *Copa de Oro de Campeones Mundiales* zou gehouden worden van 30 december 1980 tot 10 januari 1981 in Montevideo, ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van het WK. Alle wereldkampioenen waren uitgenodigd, maar Engeland had bedankt voor de eer. En omdat een toernooi met vijf landen zich zo moeilijk in twee poules laat verdelen, was Nederland een voor de hand liggende vervanger. Het had immers op de twee laatste WK's de finale bereikt. Twee keer tweede: dat kon alleen Tsjecho-Slowakije ze nazeggen, al was dat wel in '34 en in '62.

Kees Rijvers kwam in aanvaring met de KNVB nadat zijn ploeg gelijkspeelde tegen FC Den Haag. Dat zou gekomen zijn door dat gevoetbal voor de nationale selectie. 'Kijk naar de geblesseerden', mopperde de trainer van PSV. 'Het zijn de internationals. Uit angst hun plaats te verliezen én voor de poen hebben ze in het Nederlands elftal gespeeld terwijl ze geblesseerd waren.'

Manager Ben van Gelder zei er ook iets over. 'Voorop wil ik stellen dat we liever acht dan vijf mensen leveren. Waar het ons om gaat, is de manier waarop. We hebben aan Zeist signalen doorgegeven dat spelers van ons geblesseerd waren. We hebben geadviseerd ze niet te selecteren, maar toch werden ze uitgenodigd. We laten ze vrij in hun keuze, verplichten hen tot niets en dan worden we desondanks beschuldigd van sabotage.'

Merkwaardige redenering: je laat je eigen spelers vrij, maar je neemt het de KNVB kwalijk…

Minstens zo merkwaardig is de haast laatdunkende manier waarop Kees Rijvers over een eigen speler sprak. 'Huub Stevens volgt bij ons een aangepaste training', zei hij. 'Ik heb gevraagd hem niet op te roepen voor de wedstrijden tegen IJsland en België. Een onbeduidende tegenstander en een vriendschappelijke interland. Met alle waardering voor Huub, maar in ons land lopen toch voldoende spelers met

dezelfde kwaliteiten. Het vinden van een vervanger moet toch geen probleem zijn. Maar nee, Stevens wordt geselecteerd; ons verzoek wordt in de wind geslagen.' Van Gelder gaf de schuld aan de bond. 'Gaat Zeist in op onze signalen en selecteert men een licht geblesseerde voetballer niet, dan is er niets aan de hand. Kiest men hem wel, dan is de keuze aan de speler. Financiële belangen doen daarbij mee, maar ook zijn voetbaltoekomst. Dan is hij snel bereid te zeggen: ik speel.'

Een manager die niet begrijpt dat een prof centjes wil verdienen, dat is bijzonder. En Rijvers, was hij het niet die van dat spelletje zijn beroep ging maken toen de KNVB nog niet aan betaald voetbal wilde?

De jaren zeventig: nog een paar weken en ze waren voorbij. Nederland zocht naar houvast, naar de roem van weleer, maar deed vergeefs een beroep op een icoon uit dat bijna voorbije decennium: Johan Neeskens. De middenvelder van New York Cosmos belde naar Jack van Zanten om te melden dat hij niet beschikbaar was. 'Niet omdat hij niet wil, maar omdat hij psychisch en fysiek niet in staat is nog aan zo'n zware wedstrijd deel te nemen', zei de elftalleider van Oranje. 'Hij had graag willen komen om tegen Oost-Duitsland zijn vijftigste interland te spelen. Hij hoopte ook dat zijn bedanken niet negatief zou worden uitgelegd. Het is voor hem na de Amerikaanse competitie en het vele reizen gewoon niet meer te doen.'

En zo vertrok Oranje dus naar Leipzig, op maandag 19 november 1979 om 12.00 uur vanaf Schiphol. Maar eerst speelde de selectie nog even tegen de Amsterdamse eersteklasser SDW. De *sparringpartner* speelde alsof alles op het spel stond, zo fel zelfs dat verzorger Pierre van den Akker aan de kant hartgrondig zat te vloeken. De spelers haalden blessurevrij het einde, maar het oefenen van een aantal spelpatronen lukte niet. 'SDW wilde van Oranje winnen', constateerde Zwartkruis. 'Dat mag, en dat kan ik ook wel begrijpen. Maar we hadden de afspraak gemaakt dat we elkaar vrij zouden laten spelen. Ik had graag wat geoefend op balcirculatie, zuiverheid en balbezit. Daar kwam nu weinig van terecht.'

Bij rust was de stand 1–0 door een doelpunt van Kees Kist. Ted Meijer maakte gelijk, voor de ogen van een paar honderd aanwezige SDW-supporters. Hugo Hovenkamp en Michel van de Korput zorgden ervoor dat het 3–1 werd.

'Wij gaan alleen om te winnen', kopte de sportkatern van *De Telegraaf*, maar verslaggever Jan de Deugd had wel nervositeit bespeurd bij de bondscoach. Illustratief voor die spanning was de dramatische oproep die Zwartkruis deed aan de pers. Hij verzocht om in deze moeilijke dagen achter de ploeg te blijven staan. 'Ik kan me voorstellen dat u net als ik weleens moedeloos wordt van al die afzeggingen. Maar dat mag niet tot negativisme leiden. Door u positief op te stellen, kunt u de ploeg een steuntje in de rug geven. Het spanningsveld is erg groot en daarom wil ik u vragen vooral bij de beoordeling van de jonge spelers een stuk clementie in te bouwen. Als men kritiek heeft op de verkiezing van een bepaalde speler, dan moet men met alternatieven komen. Ik ga hier niet uit de doeken doen waarom Thijssen de laatste vier jaar niet gekozen is; dat verdient hij niet.'

Hij bedoelde het goed, maar het klonk niet erg overtuigend. 'Ik heb nu eenmaal niks beters', leek de trainer te zeggen.

Tegenover een opgewonden Zwartkruis stond een koele Van de Korput. 'Ik zou eerlijk gezegd niet weten waardoor ik nog van mijn stuk kan raken', zei hij drie jaar eerder al eens. Een halve vriendschappelijke interland had hij tot nu toe gespeeld. 'Ik leef hiernaartoe zoals ik dat altijd doe', zei Michel. 'Voor mij is elke wedstrijd belangrijk. Ik voel me rustig. Tegen woensdag zullen er heus wel spanningen komen, maar dat heb ik altijd op het laatste moment.' Het zijn bijzondere woorden voor iemand die nog nooit 'echt' in Oranje heeft gespeeld: 'dat heb ik altijd'.

'Ik heb er geen idee van wat Zwartkruis van plan is. Ik reken ook nergens op. Als ik niet mocht worden gekozen, zou dat voor mij geen grote teleurstelling zijn. Ben je gek. Toen ik tegen Polen niet werd geselecteerd, heb ik gezegd: het belangrijkste voor mij is de vorm van dit moment vast zien te houden om zodoende een selectie af te dwingen.

Ik heb nog nooit tegen Oost-Duitsers gespeeld. Maar waarom zou dat een nadeel zijn? Ik heb horen zeggen dat het om fysiek sterke jongens gaat, die nooit opgeven. Ze blijven gaan. Ik neem aan dat Streich in de spits speelt. Ik weet niet veel meer van hem dan dat hij erg populair is, maar Kist of Streich: het maakt voor mij niet uit. Alle spitsen zijn handige jongens. Anders sta je er op dit niveau niet.'

Die laatste opmerkingen geven aan op welk punt in zijn carrière de sobere verdediger gekomen was. Recent werd hij in Alkmaar tegen AZ '67 'het enige lichtpuntje van de avond' genoemd. Hij kon Kees Kist wel hebben. De wat vreemde uitspraak dat het niet zou uitmaken of je in Oranje je eigen spits uitschakelt of die van de tegenstander, moet in dat licht gelezen worden.

Nee, Van de Korput was er niet ongerust op of het goed zou komen, met al die jonge jongens. 'Het is van tevoren niet te zeggen dat we door al die mutaties in het nadeel zijn. Improvisaties kunnen ook goed uitpakken, daar zijn genoeg voorbeelden van. Het gaat erom dat het loopt en dat is nooit te voorspellen. Ik ben ervan overtuigd dat Nederland sterk genoeg is om de Oost-Duitsers te bedwingen. We moeten die gasten ook weer niet overschatten.'

Vlak voor het vertrek naar Leipzig werd de complete selectie tot ridder geslagen door de Zeister carnavalsvereniging *De Slotnarren van Godfried VI*. Aanvoerder Krol deed dat luchtig af met 'prima leut en een leuke geste', maar sectiebestuurslid Herman Choufoer zocht het dieper. 'Zulke dingen versterken de onderlinge band. En dat is net wat we nu tegen de DDR aanstaande woensdag nodig hebben. Alleen met een mentaal en fysiek sterk Oranje kunnen we de EK-finaleronde in Italië volgend jaar halen.'

Eenmaal op Oost-Duitse bodem werd aan KNVB-arts Frits Kessel gevraagd hoe dat nou zat met doping. De uit de DDR gevluchte extopzwemster Renate Vogel had daarover onlangs het nodige in de openbaarheid gebracht. 'Mensen die hun land en familie verraden, moet je niet geloven', zei de leiding daar. Kessel geloofde haar echter wel: 'Gezien de feiten hoef je geen vraagtekens meer te zetten', zei de

dokter, doelend op de uitkomsten van urineonderzoek. Waar hij wel vraagtekens bij plaatste: of de spelers van Oranje tussen de oren wel zo stevig stonden als hun tegenstander. Wie zou de sterkste zijn als het puur op mentale weerbaarheid aankwam? 'We zouden dik verliezen', concludeerde Kessel. 'Denk maar terug aan de woorden van Simon Tahamata. In de eerste minuten moet hij de ballen goed raken. Tscheu La Ling is ook zo'n type. Het zijn meestal de raspaardjes die zich niet door een tegenslag heen kunnen bijten. Een Nederlander is vaak een type dat met een wit bekkie naar een groot moment toeleeft.'

Ondertussen probeerde de KNVB dat toeleven naar het grote moment te stimuleren – of onbedoeld de angst om te falen nog wat verder te vergroten – door de winstpremie te verdubbelen van ƒ 1500 naar ƒ 3000. De premie bij kwalificatie zou ook nog eens ƒ 1500 zijn. De tijden zijn veranderd. In oktober 2014 maakte *Voetbal International* bekend dat de WK-gangers een premie van € 150.000 zouden krijgen voor het behalen van de derde plaats op het WK, terwijl plaatsing voor het EK in Frankrijk € 9000 zou opleveren per speler. Dat laatste bedrag hoefde uiteindelijk niet uitgekeerd te worden.

Op de dag waarop Oranje in Leipzig aankwam, werd er nog een training afgewerkt in het Zentralstadion. Beelden daarvan werden later getoond op de Nederlandse televisie. 'Grauw', 'kil' en 'mistig' zijn associaties die je krijgt bij het zien ervan. Een stemming die werd versterkt door de klanken van *To the Unknown Man* van Vangelis. 'Jan Zwartkruis uitputting nabij' had de *Leidse Courant* diezelfde dag nog in een grote krantenkop geschreven. Het leek wel of de militair hetzelfde bij zijn spelers wilde bereiken. 'Kolere…' hoort de televisiekijker Pim Doesburg verzuchten nadat hij samen met Ling een enorme sprint heeft moeten trekken.

De *Leidse Courant* klonk somber. 'Uit alles blijkt dat Zwartkruis bang is voor een levensgrote afgang', schreef de krant, al had de bondscoach dat niet expliciet gezegd. 'Angst die hem wordt ingegeven door de wetenschap dat zijn positie als technisch leider van het Nederlands elftal ter discussie zal komen te staan indien Oranje de eindronde van het Europees landenkampioenschap in Italië niet haalt.'

Zwartkruis had het ook al over die mogelijkheid gehad: 'Ik heb alle begrip voor mensen die menen dat het voor het Nederlandse voetbal beter zou zijn indien we Italië niet halen. Ik geef toe dat we dan even op adem kunnen komen en dat we daarna sterk kunnen gaan bouwen aan een nieuw elftal. Desondanks geloof ik dat het beter is om erbij te zijn. Zo'n Europees kampioenschap is een ideale gelegenheid om jonge spelers te laten rijpen.'

Door een Oost-Duits boek over het EK 1980 dat een half jaar na het toernooi werd uitgegeven wordt een veel optimistischer Oranje geschetst. Ruud Krol zou er zeker van zijn een punt te halen, 'of het nu 0–0 of 5–5 zou worden'. Kees had de pers verteld *eine Flasche Sekt* mee te nemen in zijn tas, om het meteen na de wedstrijd te vieren.

Ondertussen bereidden de spelers zich voor, ieder op hun eigen manier. Terwijl een deel van de selectie zich in het troosteloze Leipzig bezighield met het zetten van handtekeningen, bleven Piet Schrijvers en Dick Nanninga in het hotel. 'Voor mij is een kaartje leggen de beste ontspanning', zei de aanvaller. 'De stemming in de groep is goed. Sommige spelers zie je denken aan de wedstrijd. Anderen doen zogenaamd onverschillig, maar zijn net zo hard bezig met die partij.'

Omdat Zwartkruis zweeg over de strategie, kon het *Limburgs Dagblad* niet veel meer doen dan vermelden dat de trainer met assistent Baan door de straten van Leipzig wandelde. 'Kraag van de regenjas omhoog, een vermoeid ogend gezicht en drukke gebaren met zijn handen.' De fantaserende verslaggever speculeerde op offensief spel. 'Het belangrijkste punt voor Oranje is: hoe komen wij die eerste twintig minuten schadevrij door? Mogelijk door vroeg te storen, misschien via een straffe mandekking, wellicht door de DDR zelf van begin af aan onder druk te zetten.'

Fabrieken gingen eerder dicht in Leipzig. Dertig extra trams werden ingezet. De bondscoach had zijn opstelling bepaald met daarbij een opvallende keuze: voorin Ling, Tahamata en René van de Kerkhof. Op de bank dus Kist, die meteen liet weten te bedanken voor Oranje als Zwartkruis hem langs de kant zou houden. 'Ik kies voor de creativi-

teit', legde die uit. 'Ik zal Kees Kist in een persoonlijk gesprek hiervan proberen te overtuigen om hem zodoende te behouden voor Oranje.' Hij koos verder voor Schrijvers in het doel, achterin Hovenkamp, Van de Korput, Krol en Wijnstekers en een middenveld met Stevens, Thijssen en Schoenaker. Wim Jansen had hij er graag bij gehad, maar die was geblesseerd na een trap tegen de knie in een veel te harde wedstrijd tegen AZ '67. Ook het buiten de selectie houden van Willy van de Kerkhof was geen vrijwillige overweging geweest. De PSV'er had tijdens een dramatische 6–0 nederlaag tegen Saint-Étienne met een pijnstillende injectie geprobeerd te spelen, maar kreeg na afloop drie weken rust voorgeschreven. PSV werd nogal met blessures geplaagd: Poortvliet moest worden geopereerd aan zijn lies, Koster sukkelde met een spierblessure.

Zeven spelers van het Nederlands elftal hadden een dag eerder in de lift van het hotel in Leipzig vastgezeten. 'Pas na een kwartier konden de mannen door een monteur worden bevrijd', schreef *De Telegraaf*, terwijl vijftien minuten toch redelijk rap is voor het oplossen van een dergelijk probleem. De krant plaatste een bericht met een foto van Hugo Hovenkamp en Piet Schrijvers die 'een zorgelijke trek op het gelaat niet konden onderdrukken.' Wie zal zeggen waar die zorgen vandaan kwamen? Zo'n lift, daar kom je wel uit. Maar die wedstrijd…

'Holland wint de wereldcup!' scandeert een uitgelaten maar relatief kleine Oranje-aanhang onder de 92.000 toeschouwers, als de spelers op woensdag 21 november 1979 tegen vijf uur in de middag het veld betreden. Een merkwaardige leuze: er wordt toch voor een *Europese* cup gespeeld? Is het publiek zo vol vertrouwen dat het alvast naar '82 vooruitblikt? Of gaat men ervan uit dat het toernooi van komende zomer er toch niet in zit?

Het Wilhelmus wordt ingezet en de Nederlandse supporters brullen dat ene vers uit volle, met vaderlandsliefde gevulde borst mee, zij het in een heel ander tempo. De spelers zelf zijn aanzienlijk ingetogener. Wijnstekers en Schrijvers zingen echt mee; de monden van Van de Korput en Schoenaker bewegen ook wel onder hun snorren, maar dat heeft meer te maken met nervositeit en kauwgom.

Nederland mag aftrappen en laat zien dat het hier niet gekomen is om het op 0–0 te houden. Het eerste tikkie is van René van de Kerkhof. Tscheu La Ling speelt terug en via twee middenvelders komt Krol aan zet. Die kiest meteen voor de lange pass; zó lang, dat Ling nog niet op plaats van bestemming is. Al na vijftien seconden spelen heeft doelman Hans-Ulrich Grapenthin de wedstrijdbal voor het oprapen.

Overtuigender is de openingszet van Michel van de Korput. De debutant wint in de derde minuut zijn eerste duel van Joachim Streich. Hugo Hovenkamp maakt twee minuten later een schitterende sliding op Peter Kotte, die niet alleen fraai oogt, maar ook geheel correct is, zelfs in de ogen van de grensrechter, die er behoorlijk dichtbij staat. De vlag blijft omlaag; Hovenkamp kan de bal bij zich houden en zet meteen de dribbel in. Hij krijgt daarbij gaandeweg meer ruimte. Als het begint op te vallen dat verder niemand iets doet, dringt tot hem door dat hij het fluitsignaal niet gehoord heeft. Teleurgesteld houdt hij in en met een lullig boogje wipt hij de bal over de keeper heen het doel in. Arbiter António José da Silva Garrido uit Portugal pikt dat niet. Hij trekt een stevige sprint in de richting van Hovenkamp – alsof er enorme haast bij is – en toont pontificaal de gele kaart. De scheids kijkt terwijl hij terugloopt nog een keer verontwaardigd over zijn schouder. Hij moet echt boos zijn.

Bijna krijgt het incident grotere gevolgen als Tahamata een overtreding op een nog net niet doorgebroken speler maakt. Dat gebeurt namelijk op de plek waar Hovenkamp had moeten staan, maar die is nog bezig met verontwaardigd terugsjokken. De vrije trap van Streich wordt aanvankelijk weggewerkt. Een nieuwe voorzet leidt tot een buitenspelsituatie: het laag en hard ingeschoten doelpunt wordt terecht afgekeurd. Er was al gevlagd én gefloten toen die DDR-speler schoot. Natuurlijk kun je zeggen dat het overdreven zou zijn om hiervoor geel te geven, maar sneu tegenover Hovenkamp is het wel. Waarom krijg je een kaart als uit je lichaamshouding blijkt dat je het fluitje gehoord hebt en komt een Oost-Indische dove er zonder straf van af?

Eigenlijk wordt het pas echt zuur voor de speler van AZ '67 als we weer twee minuten verder zijn. Een ronduit smerige overtreding van Hoffmann, vol op de enkel, veel te laat en zonder enige intentie om de bal te raken, wordt door niemand gezien. Kermend gaat Hovenkamp tegen het gras. Als de scheidsrechter daar eindelijk oog voor heeft, wekt hij niet de indruk dat hij denkt iets gemist te hebben. Terwijl de Nederlandse verzorger beteuterd met de waterzak langs de lijn staat te bedelen om toegang tot het veld, gebaart Garrido dat Hugo maar beter weer kan gaan staan. Die verzorger mag eindelijk opdraven om de gevallene buiten de lijnen te helpen. Dokter Kessel komt erbij; de strompelende speler kan niet op de gekwetste voet steunen.

Het slachtoffer, de dader én degene die vond dat die verzorging wel elders kon, worden geen vrienden in de openingsfase. Arme Hugo. Zelf geel en een boos gezicht krijgen en je tegenstander aan rood zien ontkomen terwijl jij voor aansteller wordt versleten: het zit niet mee.

Na dertien minuten spelen volgt er een gevaarlijke situatie. Een overtreding van Huub Stevens ter hoogte van de middenlijn wordt bestraft. De lange vrije trap bereikt Peter Kotte, die opnieuw met een sliding van Hovenkamp te maken krijgt. Ook deze keer wordt er een overtreding in gezien. De Hollander gebaart verontwaardigd: is het dan nooit goed?

De vrije trap wordt genomen door Gert Brauer; zijn hoge voorzet komt op het hoofd van Gerd Weber, die over kopt. Dick Schoenaker is 'm echt even kwijt. Een doelpunt blijft uit, zij het niet voor lang. In de zestiende minuut, na een opeenvolging van inworpen, overtredingen, vrije trappen en pittige passeeracties, haalt Weber de achterlijn. Het strafschopgebied is met een man of twaalf gevuld. Hij weet ogenschijnlijk zonder moeite terug te leggen op Rüdiger Schnuphase, die feilloos en tamelijk ongehinderd inschiet. Hij is niet de enige die vrijstaat. De Nederlandse verdediger die hem nog het meest in de weg loopt, draagt vooral bij door het belemmeren van het zicht van Piet Schrijvers, die derhalve zijn duik pas inzet als de bal de doellijn passeert. Nederland komt op achterstand in een wedstrijd waar het maar één ding niet moet doen: verliezen.

Ploeterend probeert de geplaagde ploeg de gelijkmaker te scoren, maar zonder succes. Schoten van Hovenkamp en Stevens treffen geen doel. Gelukkig doet de afzwaaier van Reinhard Häfner dat ook niet.

Tekenend voor de sfeer is de reactie van het publiek halverwege de eerste helft, als een hoge voorzet van Ben Wijnstekers niet bij een ploeggenoot terechtkomt: er gaat een gejuich op, zoals dat gebeurt bij mislukte voorzetten of hoekschoppen in blessuretijd. Het lijkt wel of het Oost-Duitse publiek denkt: 'Kom op mannen, nog ruim een uur volhouden!' Het aftellen is al begonnen.

Na een dik half uur spelen probeert Huub Stevens een gevaarlijke situatie onder controle te krijgen. Streich is hem te snel af en dreigt er met de bal aan de voet vandoor te gaan. Hovenkamp gebruikt zijn handen om de speler tegen te houden. Het publiek is ziedend, zijn tegenstander gebaart woest. De tweede gele kaart blijft uit, terwijl die hier zeer op zijn plaats zou zijn geweest. De eerste was dat ook, maar het blokken van een doorgebroken speler is erger dan het wegschieten van de bal. Arbiter António Garrido, doorgaans snel met een kaart, valt in zijn eigen zwaard. Had hij coulanter gereageerd op dat lullige lobje van zojuist, dan was nu een passende straf mogelijk geweest. Een speler zo vroeg al het veld uitsturen: het kan, maar je weet dan wel dat er nog jarenlang over je gepraat en geschreven zal worden.

Twee minuten later moet Ruud Krol een doorgebroken speler zien tegen te houden. Hij doet dat met een ogenschijnlijk correcte tackle, op een plek waar een vallende tegenstander voor een opgewonden publiek doorgaans maar één gedachte oproept: hier moet een strafschop uit te halen zijn.

Was het de West-Duitser Hölzenbein die in München alleen maar hoefde te vallen over het been van Jansen, hier is het de Oost-Duitser Reinhard Häfner die aan hetzelfde voldoende heeft. De bal gaat op de stip. De lichaamstaal van de Nederlandse aanvoerder toont een soortgelijke emotie als vijf jaar geleden bij zijn onfortuinlijke collega. Krol speelde zeker de bal, maar nam hij ook de man mee? Stel dat het allebei waar is, dan is het nog steeds geen penalty. De verontwaardiging om de opgelegde straf oogt oprecht. Het is bovendien niet erg aannemelijk dat Ruud hier de fout in gegaan is: een speler met zijn ervaring weet toch zeker wel wat hij doet op zo'n moment?

Ben Wijnstekers grijpt naar zijn hoofd, Hovenkamp loopt verontwaardigd met zijn handen in de zij. Huub Stevens gaat verhaal halen bij de arbitrage.

De lichaamsschijnbeweging van de man in het besmeurde witte shirt is voldoende om Schrijvers verkeerd te laten duiken. Joachim Streich zet de DDR op 2–0. Het schot is niet eens zo ver in de hoek. Met één vuist in de lucht rent de schutter juichend over het veld. Dan alsnog die tweede vuist erbij. De kansen voor Oranje slinken met deze verdubbeling van de voorsprong. In Nederlandse huiskamers worden er hoofden geschud. Zijn we er dan toch ingetuind?

Commotie is er in de veertigste minuut als Tscheu La Ling en Konrad Weise geblesseerd in het strafschopgebied van Oost-Duitsland liggen. De scheidsrechter fluit, trekt een gele kaart voor beide spelers en overlegt met zijn grensrechter, die het veld is ingelopen. Een wat merkwaardige toestand: Weise had al geel, de arbiter trekt vervolgens alsnog voor beide spelers rood. Vijf minuten voor rust gaan twee ploegen elk met tien man verder.

Camera's bestonden er al in 1979. Televisie ook; er waren zelfs videorecorders. Maar het tijdperk waarin bij belangrijke wedstrijden

het hele stadion ermee vol zou hangen, was nog ver weg. We hebben nooit in *full HD* terug kunnen zien wat er plaatsvond in die veertigste minuut. Het bebloede verband dat buiten de lijnen wordt aangebracht om het hoofd van Weise, geeft echter aan dat er wel wat aan de hand geweest moet zijn. De belangrijkste ooggetuige, de Portugese grensrechter Augusto Marques Pires, sprak van een stoot in de rug door Weise en een klap in het gezicht als reactie. Tscheu La Ling zou veel later in een krant zijn verbazing uitspreken dat de Oost-Duitser pas zo laat reageerde op zijn harde unfaire aanvallen en andere provocaties.

Nog voor het einde van de eerste helft neemt het spektakel toe. Ruud Krol haalt via de rechterflank de achterlijn na een fraaie passeerbeweging. Zijn voorzet wordt gemist door Van de Kerkhof. Simon Tahamata laat zich op de linkervleugel van zijn beste kant zien. Behendig speelt hij zijn tegenstander uit, zoekt en vindt het hoofd van Thijssen, een meter voor de eerste paal, maar wel zodanig opgesteld dat een trefzekere knikbeweging de bal achter Hans-Ulrich Grapenthin jaagt.

Op slag van rust staat het 2–1. Alles kan weer: bij deze stand is de DDR door, maar Nederland heeft nog een hele helft om één doelpunt te maken. Elke halve kans kan nu de situatie doen kantelen.

In de rust wordt Hovenkamp vervangen door Kist, die vanaf de aftrap meteen duidelijk aanwezig is. Een snelle balovername door Nederland, een tikkie van Stevens op Kees, die bij zijn eerste balcontact meteen vol in de rug wordt gelopen door een tegenstander. Al binnen een minuut geeft Michel van de Korput een voorzet van bijna veertig meter, hoog voor het doel, waar Dick Schoenaker staat. Grapenthin vangt de bal, maar laat die wel even los. Omdat er verder geen Nederlanders in de zestien staan, kan dat voor zijn ploeg geen kwaad.

In de tweede minuut krijgt de DDR een vrije trap, op zo'n dertig meter van het doel en onder Hollandse protesten. De scheidsrechter gebaart dat hij daar niet van gediend is. Het schot van aanvoerder Hans-Jürgen Dörner is hard, recht op Piet Schrijvers.

Na precies drie minuten in de tweede helft wordt Kist opnieuw in de rug gelopen. De DDR-spelers hebben heus wel door hoe gevaarlijk hij is. En voor zover ze dat niet doorhebben, maakt de spits dat zelf wel duidelijk als hij nog geen minuut daarna loeihard uithaalt. Hij ontvangt de bal van Krol halverwege de helft van de tegenstander, draait zich verrassend om en legt goed aan. Vanaf zijn linkervoet raast de raket rakelings naast.

Streich neemt even later een verre pass aan op de rand van het strafschopgebied. Hij is daarbij Michel van de Korput te slim af, maar Schrijvers komt goed uit zijn doel lopen om de haast dodelijke 3–1 te voorkomen. Het lukt hem ten koste van een hoekschop. Die komt na wat heen en weer kaatsen voor de voeten van Schnuphase. Schrijvers grijpt opnieuw goed in.

Terwijl het verschil nu twee keer achter elkaar op twee punten had kunnen komen, is het Nederland dat toeslaat. Al uitverdedigend dribbelt René van de Kerkhof vanuit het eigen strafschopgebied over de rechterflank helemaal door tot aan de rand van de vijandelijke zestien. Pakweg 75 meter loopt hij ongehinderd door. Kijkend, zoekend, dravend, uiteindelijk versnellend. Eén enkele tegenstander in een wit shirt komt hij tegen. Tegenover die ene opponent maakt hij zo'n actie die Theo Maassen later in een conference zou verwerken.

'Willy was toch meer een bekeken voetballer en René moest het puur en alleen hebben van z'n snelheid. Die had ook maar één passeerbeweging. Die trapte de bal voorbij de tegenstander, en dan rende hij er keihard achteraan! Dat was het gewoon. Iedereen wist dat ook. Die tegenstanders wisten dat ook. En toch stonken ze er steeds weer in. Omdat ze dachten: hij zal toch niet weer alleen maar die bal… ja.'

De PSV'er die twee jaar terug de bal op het hoofd van Nanninga legde, tikt nu dan toch maar even breed naar de rechterzijlijn, waar Dick Schoenaker uitstekend is meegelopen en feilloos voorzet op een vrijstaande Kees Kist. Die scoort de 2–2, een paar minuten na rust, waar het een paar minuten vóór rust nog zo moedeloos 2–0 stond. Nog steeds kan alles: met deze stand is Oranje door, maar de thuisspelende tegenstander heeft aan één enkel doelpunt voldoende om die

pret te bederven. Daar heeft hij nog veertig minuten voor, met tien man in het veld en tienduizenden op de tribune.

Bijna lukt het de Oost-Duitsers om in hun eerstvolgende aanval de voorsprong te heroveren. Nog geen halve minuut na hun aftrap zijn ze de bal alweer kwijt, maar als de nog van zijn succes bijkomende Kist wordt aangespeeld op eigen helft, struikelt de schutter knullig. Het verschil tussen schitteren en schutteren is soms maar klein. Het balverlies leidt via een fraaie combinatie tot een hard schot van Hans-Jürgen Dörner, dat Schrijvers weet te weren. Tot twee keer toe grijpt hij in, want ook de rebound van Martin Hoffmann wordt uitstekend verwerkt. De hoekschop die volgt, resulteert in nog een serieus schot, van Gerd Weber.

Merkwaardige taferelen doen zich voor als Huub Stevens op de grond gaat liggen en pas daarna heel veel pijn doet vermoeden. Een directe aanleiding is niet zichtbaar; de scheidsrechter trekt er zich aanvankelijk niets van aan, ondanks gebaren van Nederlandse spelers. Hij laat de gegeven vrije trap gewoon nemen. Als de bal daarna buiten de lijnen verdwijnt, trapt Kist die nog even weg. Het komt hem op geel te staan. De verzorger en de dokter worden het veld in gelaten, wat de arbiter betreft alleen maar om Stevens het veld uit te dragen. Maar hoe hij ook wijst en zwaait: de beide zorgzame Hollanders houden zich van de domme en gaan door met hun werk. Alsof er voor 'verzorging buiten de lijnen' geen universeel gebaar bestaat.

Wat volgt, is een aandringend Oost-Duitsland en een jagend Oranje. Iedereen doet mee: ook Kist en Tahamata laten zich ver terugzakken. René van de Kerkhof draaft alsof we in blessuretijd zitten en hij geen krachten meer hoeft te sparen.

Na precies tien minuten in de tweede helft faalt de Hollandse buitenspelval doordat Krol achterblijft. Streich kapt de libero uit en schiet vervolgens met links slecht in. Als Nederland even later eindelijk weer even balbezit heeft, probeert het even de vaart eruit te halen. Een paar keer rustig en veilig overspelen, tot ongenoegen van Zwartkruis, die vanaf de bank gebaart dat er aangevallen moet worden. Dat gebeurt in de persoon van Simon Tahamata, die op snelheid Gert

Brauer passeert en zelfs tot een voorzet komt. Streich krijgt even later een schietkans. Hij blijkt buitenspel te staan in het drukke centrum. Aan de andere kant wordt René van de Kerkhof gevaarlijk aangespeeld door Krol; een overtreding hindert hem om door te stomen naar het doel.

Er is een uur gespeeld als Rüdiger Schnuphase wordt gewisseld voor Hartmut Schade: een verdedigende middenvelder voor een aanvallende. Hij betreedt het veld als vijfde speler van Dynamo Dresden.

Meteen na de wissel is Nederland weer gevaarlijk als een kopbal van René van de Kerkhof na een verre voorzet – een uitstekende vrije trap van Ruud Krol – vlak onder de lat wordt weggewerkt.

Het is eigenlijk nooit saai in deze wedstrijd. Beide ploegen zijn echt uit op een doelpunt. Kist schiet maar eens van ruim dertig meter. Tahamata laat regelmatig van zich horen en zien. Wijnstekers heeft opeens veel ruimte op rechts, maar zijn voorzet komt niet op plaats van bestemming.

Nederland dringt weer wat meer aan. Toch is het uitgerekend bij een Oost-Duitse actie dat Oranje toeslaat. Een wat te verre pass op Gerd Kische wordt ter hoogte van de middenlijn onderschept door Schoenaker. Tuimelend, maar wel op een briljante manier. In één lange trap over vijfentwintig meter wordt René van de Kerkhof gevonden. Die neemt aan en draait weg bij zijn tegenstander, tikt buitenom en snelt aan de andere kant achter de doorgespeelde bal aan. Grapenthin komt uit zijn doel gespurt en mist alles en iedereen. De man en de bal, hij zit volledig naast beide. Vanuit een zeer moeilijke hoek – door zijn snelheid heeft hij bijna de achterlijn gehaald – schiet de aanvaller van Oranje rustig en zuiver tussen de palen. Harder nog dan anders, nóg strakker met die ene hand in de lucht, sprint hij juichend en naar de flanken uitwijkend over het veld. Even lijkt het alsof hij de sintelbaan opzoekt voor een nieuw record op de vierhonderd meter. Na zeventig minuten en vijftig seconden staat Nederland met 3–2 voor.

Twee keer zal Oost-Duitsland nu moeten scoren. Al binnen een minuut wordt de eerste poging daartoe gedaan als Hans-Jürgen Dörner de bal voor het doel krijgt. Michel van de Korput weet er een hoekschop van te maken. Die levert niets op.

Nederland heeft een paar minuten voor het doelpunt nog een keer gewisseld: Huub Stevens is naar de kant gegaan en Ernie Brandts erin gekomen, precies halverwege de tweede helft. Een verdediger voor een middenvelder, een frisse speler voor eentje die wat hinkend het veld verlaat. Na de 2–3 gaat ook Gerd Weber er wat kreupeltjes af. Hij wordt vervangen door Jürgen Pommerenke.

De Oost-Duitsers proberen het nog wel, maar missen overtuiging, terwijl er bij Nederland iets onoverwinnelijks opbloeit. 'Gewoon zorgen dat zij niet scoren en we zijn er.' En zelfs al zouden ze dat één keer doen, dan is er nog niets aan de hand.

Het massale aanvallen van de tegenstander maakt dat er meer ruimte komt. Tahamata wordt in een gevaarlijke situatie onderuit gehaald. De vrije trap – tikkie van Krol op Kist – belandt in de muur. Aan de overzijde kapt Häfner even later diezelfde Krol uit. Hij krijgt ruimte voor een schot met links. Opnieuw grijpt Schrijvers in.

Het 'alles of niets' van de tegenstander leidt soms tot enorme kansen voor Oranje. Een kwartier voor tijd wordt een hoge voorzet via de hoofden van Brandts en Krol weggewerkt, en Kees Kist gaat er met de bal aan de voet vandoor. Tahamata loopt zo vrij als een vogel, maar wordt te laat aangespeeld. Bovendien ontvangt hij de bal een flink stuk achter zich. Dit had beter uitgespeeld kunnen en moeten worden. Als Kist later zijn man passeert langs de zijlijn, slaagt hij er niet in om de bal bij zich te houden.

Na precies tachtig minuten spelen geeft Tahamata bij een counter een panklare voorzet op Wijnstekers. Het schot dat volgt wordt echter gestopt. Niet eens zo veel daarna wordt René van de Kerkhof neergelegd aan de rand van het strafschopgebied. De vrije trap van Tahamata wordt slap doorgekopt door Thijssen. Het lijkt wel of Oranje helemaal niet meer uit is op de 4–2 die de winst nog meer zeker zou stellen. Simon Tahamata komt volledig vrij aan de bal en zet een snelle dribbel in naar het doel van de tegenstander. Hij spurt van de

middenlijn tot aan het strafschopgebied en schiet dan ruim over, terwijl hij niet eens erg gehinderd wordt door de verdediger die hem op de hielen zit.

Nederland krijgt een indirecte vrije trap binnen het strafschopgebied, maar de nonchalance waarmee die wordt genomen, verraadt dat men alles best vindt wat tijd kost. Met nog een paar minuten te spelen – *De Zilvervloot* galmt al over de overwegend stille tribunes – schiet Dörner nog een keer van afstand. Ook dat schot mist niet alleen het doel, maar ook de nodige overtuiging. Begrijpelijk: die mogelijke ene treffer helpt toch ook niet meer.

Tahamata wijst op de klok in het stadion, de scheidsrechter tikt driftig op zijn horloge; dáár wordt bepaald hoe laat we stoppen. De discussie heeft meer met ongeduld en gezag te maken dan met de feiten. Ja, de tijd is inderdaad om. Maar de man die de leiding heeft gaat die doeltrap nog laten nemen. Veertien seconden later fluit hij af.

Uiteindelijk wordt er maar ruim een halve minuut bijgeteld. René van de Kerkhof is de eerste om de arbiter een hand te geven. Krol doet hetzelfde: hij klopt de scheidsrechter nog even gemoedelijk op zijn rug. Het is weer voor even gesust, maar na de wedstrijd laat de aanvoerder weten dat hij niet erg blij met de arbitrage was. 'Die man was er zonder meer schuldig aan dat we in de eerste helft met 2–0 achter kwamen te staan', luidde het verwijt van Ruud. 'Ik ben er zeker van dat hij ons de das om heeft willen doen. In elk duel zag hij een Nederlandse overtreding, terwijl hij bovendien bij herhaling zijn grensrechters volkomen negeerde als wij een ingooi claimden.'

Het was vooral die strafschop die Krol dwarszat. 'Ik volgde Häfner net zo lang tot hij naar binnen moest komen zodat ik hem de pas kon afsnijden. Hij ging weliswaar erg lang door, maar op het moment dat hij wilde schieten, tikte ik hem de bal voor de voeten weg en speelde vervolgens terug op Schrijvers.' Om zijn onschuld aannemelijk te maken, voegde Krol nog toe dat hij normaal gesproken nooit protesteert als hij een strafschop tegen krijgt en dat nu wel deed.

'Natuurlijk was dat een onwezenlijke beslissing, maar op dat moment sta je wel met 2–0 achter', zei Dick Schoenaker. 'Toch, een echte

domper betekende dat tweede doelpunt voor mij persoonlijk nu ook weer niet. Vanaf het begin van de wedstrijd voelde ik instinctief al aan dat deze ploeg te pakken zou zijn, zeker toen ze na die 2–0 voorsprong lichtelijk paniekerig begonnen te voetballen en met onnauwkeurige lange passes begonnen te werken.'

Tscheu La Ling was minder optimistisch geweest. 'Die twee doelpunten tegen deden me twijfelen. We redden het niet, dacht ik. Dat dacht Weise kennelijk ook. Hij liep me voortdurend na die 2–0 voorsprong te jennen en maakte elke bespeelbare bal voor mij onbespeelbaar doordat hij me bij mijn shirtje pakte. Die malloot van een scheidsrechter deed daar maar niets tegen.'

Daarmee kwam het gesprek op die rode kaarten. Als je Ling hoorde, had hij eigenlijk niet veel verkeerd gedaan. 'Weise liep vanaf het begin te schoppen. Vlak voor rust hield hij me aan mijn shirt vast. Ik heb me toen losgerukt en zijn hoofd geraakt. Op deze manier viel er niet te voetballen. Hij trapte steeds naar mijn enkels en achillespezen.' Met die woorden citeerde *De Telegraaf* de uit het veld gestuurde Nederlander. Maar volgens het *Limburgs Dagblad* had hij een andere verklaring. 'Die vent liep al de hele tijd te trappen en met zijn ellebogen te werken. Toen begon hij ook nog te roepen van: *Ich mache dich tot*. Steeds als ik wegspurtte, sloeg hij naar mij en in een reflexbeweging – in het vuur van de strijd, maar echt niet opzettelijk – heb ik hem in zijn gezicht geraakt. Toen begon hij ook nog als een varken te schreeuwen. Nou, een prima komediant moet ik zeggen.'

Het *Nieuwsblad van het Noorden* citeert dezelfde speler ook niet bepaald gelijkluidend. 'Terwijl de bal uit beeld was, sloeg hij met kracht zijn elleboog achteruit.' Dat klinkt dan toch weer anders dan je losrukken terwijl je shirtje wordt vastgehouden. In ieder geval liet het verweer in elke krant doorschemeren dat er echt iets gebeurd was. 'Moest ik me dan op m'n bek laten slaan? Natuurlijk was ik bijzonder kwaad op mezelf dat ik me uiteindelijk zo had laten gaan. Maar die boosheid was toch snel over. Ik kan niet zeggen hoe gelukkig ik ben nu we toch met 3–2 gewonnen hebben.'

Hugo Hovenkamp was daar ook blij mee. Hij werd na rust vervangen door ploeggenoot Kees Kist en zag zelf die rode kaarten als een gunstige wending. 'Dat vertrek van Ling bleek uiteindelijk toch een positieve uitwerking te hebben. Op dat moment stonden we tien tegen tien, en omdat ik mezelf niet meer voor honderd procent fit voelde na al die schoppartijen voor de rust, had ik er vrede mee dat Kees werd ingezet. Oost-Duitsland speelt volgens een bepaald schema en elke inbreuk daarop doet ze min of meer in paniek raken.'

'Ik wilde aanvankelijk na rust zowel Kist als Nanninga in het veld brengen', lichtte Zwartkruis toe. 'Het wegvallen van Ling en ook het doelpunt van Thijssen bracht ons in een gewijzigde situatie. Ik heb toen voor Kist gekozen, vooral omdat hij beter in het combinatiespel met de middenvelders en de andere aanvallers past dan Nanninga. Er kwam zelden een hoge bal voor het doel', zei de bondscoach, die ook in zijn overwegingen had meegenomen dat Hovenkamp al een gele kaart had en in de ogen van de scheidsrechter niets goeds kon doen.

Bij alle commotie rondom die kaarten en het nogal heftige scoreverloop zou je haast vergeten dat Nederland gewoon verdiend gewonnen had. Wim Jansen, geblesseerd thuis in Hendrik Ido Ambacht, keek er niet van op. 'Het is achteraf altijd makkelijk praten, maar echt: ik vermoedde wel dat de Oost-Duitsers zo zouden spelen. De spanning was hun duidelijk te groot. Het is mazzel dat die tegenslagen zo vroeg vielen. Nu was er tenminste nog tijd om te herstellen. Het is toch nog een zalige pot geworden. Wel een beetje hard, maar wat wil je: het belang was ernaar.' Huub Stevens wist onder verwijzing naar zijn rechterbeen te vertellen dat 'een beetje hard' te zwak uitgedrukt was. 'In de eerste minuut kreeg ik een smerige tik tegen mijn kuit en later nog zo'n knal tegen de enkel. Wij speelden pittig, oké, maar de Oost-Duitsers veel te hard. Vooral trappen van achteren. Ik was beslist niet de enige die vieze tikken moest incasseren.'

In de Duitse dagbladen constateerde men dat Nederland terecht gewonnen had. Dat was ook de mening van trainer Georg Buschner, die de twee rode kaarten beslissend noemde voor het verdere verloop van

het duel. 'De Nederlanders konden beter van de grotere ruimte in het veld profiteren dan wij', zei de *Bundestrainer*, die vond dat het eerste tegendoelpunt zo vlak voor rust erg ongelukkig viel. 'Het brak het moreel van de ploeg', constateerde hij. 'Net als tegen Zwitserland openbaarden zich in onze ploeg zwakke punten in de verdediging. Beide teams hadden te kampen met blessures. Nederland heeft die handicap vrijwel moeiteloos opgevangen. Bij ons was het gemis van Riediger en Lindemann sterk voelbaar.'

Nederland naar Italië dus. Piet Schrijvers, die prima keepte, had vertrouwen in de nabije toekomst. 'Wij zijn een beetje overrompeld door de Oost-Duitsers, hoewel ze zeker niet sterker waren. Nu we dit bereikt hebben, gaan we naar Italië om voor de hoogste eer te knokken. Ook om de jonge spelers ervaring te laten opdoen, maar nog meer om Oranje hoog te houden. En als het moeilijk gaat, moeten we aan Leipzig terugdenken. Dat geeft mij tenminste een enorme kick.'

'Het pessimisme vooraf was minstens zo terecht als het applaus na afloop', schreef Joop Niezen in *Voetbal International*. 'De tijden waarin ons vertegenwoordigend voetbal traditiegetrouw afwezig was op EK en WK lijken definitief voorbij', beweerde hij. Dat bleek in '82, '84 en '86 toch anders uit te pakken. De verslaggever zag het doelpunt van Thijssen als een logisch gevolg van de aanpak van Nederland. 'Spelen op de helft van de tegenstander, waarbij balbezit diende te worden gehandhaafd via balcirculatie. Het opsluiten van de tegenstander, het overwicht aan technische vaardigheid plus de beschikbare individuele kwaliteit moesten de rest doen. Dat is allemaal prachtig gelukt ondanks de twaalfde man, die de DDR in de Portugees Garrido had.'

Niezen vond Krol en Hovenkamp niet erg sterk, maar noemde een hele rij mannen die dat wel waren: 'Wijnstekers, Van de Korput, Tahamata, Stevens, Schrijvers, René van de Kerkhof, Schoenaker, Thijssen: allen haalden hun optimale niveau. Individueel én collectief. De vaste jongens en de bankzitters van vorige week maken de selectie onwaarschijnlijk breed. Dat wordt moeilijk kiezen, Jan.'

In het vliegtuig naar huis had John Linse een uitgebreid gesprek met Zwartkruis. 'Naar aanleiding van alle kritiek in de afgelopen weken heb ik sterk de indruk dat je heel wat mensen afgetroefd hebt', begon de verslaggever, maar Zwartkruis wist dat zo zeker niet. 'Ik heb een lijn uitgezet', zei hij. 'Die lijn heeft succes opgeleverd, als zodanig heb ik een overwinning behaald. Ik ben erg geporteerd van het spel van Willy van de Kerkhof en Jan Peters. Techniek gepaard met snelheid. Wanneer zulke krachten afvallen, zoek je naar mensen met die kwaliteiten: Schoenaker en Thijssen.'

Zwartkruis sprak tegen dat hij twijfels had over de ontwikkeling van individuele spelers. 'Er staan wel degelijk nieuwe talenten op, ik vind óók dat dat te weinig onderkend wordt door Zeist. Van de Korput heeft de allure van een veldheer. Tahamata speelt voortreffelijk. Wijnstekers blinkt uit, Schoenaker – tweede keus nota bene – presenteert zich als een volwaardige international.' Vooral bij die laatste stond Zwartkruis expliciet stil. 'Ze hebben me uitgelachen toen ik 'm op het laatste moment selecteerde voor Argentinië. Gisteravond heeft hij op belangrijke momenten de ploeg erdoorheen gesleept.'

De bondscoach klaagde over de kaarten voor Hovenkamp en Ling. 'Een boogballetje over de keeper staat gelijk aan geel', mopperde hij. 'Dat staat in geen enkele relatie tot de schoppen die Hugo heeft moeten incasseren. Eén van die tackles op de enkels had zijn carrière kunnen opbreken. En Ling: als je zijn lezing hoort, wat er allemaal gebeurd is: schoppen, spugen, slaan. Wij zijn dan wellicht zo goor dat we het langzamerhand gaan verdragen als wij in het gezicht gespuwd worden. Ling is dan van een ander ras. Om z'n zelfrespect te bewaren heeft hij die klap gegeven. Ik neem hem dat beslist niet kwalijk.'

Hoe ging Zwartkruis die titelstrijd in? Om te winnen? 'Nee', was zijn antwoord. 'Het bereiken van dat eindtoernooi, dát was mijn doelstelling. Het zou inderdaad een ramp hebben betekend als Nederland daar ontbroken had. Nu we het gehaald hebben, wil ik die gelegenheid benutten als leerschool voor het WK. Als ik voor resultaat zou kiezen, dan moet ik risico's uitsluiten. Daar pieker ik niet over. Het Europees kampioenschap zal in het perspectief van Spanje '82 staan.'

Meer dan dertig jaar later zou Huub Stevens in zijn door Bert Nederlof geschreven biografie terugblikken op de nipte plaatsing. ‘Op 17 oktober 1979 speelden we in het Olympisch Stadion in Amsterdam tegen Polen’, begon hij en dat klopte met de feiten. ‘In die wedstrijd maakte ik de 1–1 met een omhaal. Dat zou mijn enige interlanddoelpunt blijven.’ Ook dat is allemaal juist. ‘Door dat gelijkspel behielden we nog een kans ons te kwalificeren voor het EK van 1980’ is nog steeds helemaal in orde. Verlies tegen Polen zou inderdaad funest zijn geweest. Pas in laatste bijzin blijkt hoe lastig het is om de werkelijkheid recht te doen: ‘maar dan moesten we wél winnen in de toenmalige DDR.’

Winnen als gelijkspel voldoende geweest was: ons geheugen wil er soms niet aan dat ook dat groots en spannend kan zijn.

	#	W	G	V	D	T	±	∑
Nederland	8	6	1	1	20	6	+14	13
Polen	8	5	2	1	13	4	+9	12
Oost-Duitsland	8	5	1	2	18	11	+7	11
Zwitserland	8	2	0	6	7	18	-11	4
IJsland	8	0	0	8	2	21	-19	0

Als de nood het hoogst is, dan is de ploeg er.....

Oranje schrijft weer historie

LING SCHAKELT WEISS EN ZICHZELF UIT

'Het leek wel of er een varken werd vermoord'

Oranje hekelt arbiter

Zwartkruis: 'Geen moment gewanhoopt'

Oranje klopt de DDR na 2-0 achterstand

WE GAAN NAAR ROME

10. Winterdip '79/'80

Heel Nederland is beretrots, we gaan naar Rome toe
We pakken al die anderen, da's klasse, hoe dan hoe
Een elftal als het onze, dat is enig in z'n soort
Als laatste hebben wij Oost-Duitsland in de grond geboord

Taalkundig was het niet helemaal zuiver, de tekst van het singeltje dat Simon Tahamata eind 1979 opnam. Tenzij Nederland inderdaad de laatste was die de DDR de grond in boorde. En 'beretrots', is dat geen contahamatinatie van 'beregoed' en 'apetrots'? Goed, het rijmde.

We gaan naar Rome, we gaan naar Rome
We gaan met onze helden mee
We gaan naar Rome, we gaan naar Rome
En schieten daar het doel in twee
Met zo'n ploegie in de wei, gaan we iedereen voorbij
Want de beste, ja, de beste
Ja, de beste, dat zijn wij

Simon klonk op dit singeltje als een jeugdige eerste helft van het duo Bassie & Adriaan. De kwaliteit van zang en tekst liet te wensen over, ook wat betreft de B-kant: 'Hallo mensen, hier is Rome. Maak je maar niet druk we komen – straks weer met de beker thuis.' Dat woordje 'weer', dat hoorde daar niet. Nederland zong in '34 ook al dat het naar Rome ging. Toen strandde het in Milaan.

In januari nam het Nederlands elftal een plaatje op: *Nederland die heeft de bal*, samen met André van Duin. De spelers gingen op vrijdag 4 januari de studio in. Een week later zou het resultaat tot *Alarmschijf* worden gekozen bij Veronica. Acht weken in de *Nederlandse Top 40* volgden, met een nummer 2-positie als hoogste notering.

De warme zomer in Italië was nog ver weg. Het was koud in Nederland, erg koud. De Hollandse velden waren bevroren. Clubs uit het betaalde voetbal drongen er bij de KNVB op aan om het speelschema aan te passen. Maar de bond vond het gras goed genoeg en nam de door de kou teruglopende bezoekersaantallen voor lief.

Wat ook terugliep, was de internationale waardering voor onze nationale selectie. *France Football*, dat in 1978 het Nederlands elftal nog had uitgeroepen tot sterkste ploeg van Europa, kwam op grond van recente resultaten niet verder meer dan een gedeelde zesde plaats. Joegoslavië werd door het weekblad uitgeroepen tot het beste voetballand van 1979. Die uitverkiezing werd gebaseerd op zes overwinningen die de ploeg van bondscoach Miljan Miljanić op rij boekte. Toch had Joegoslavië zich niet weten te plaatsen voor de eindronde van het Europees kampioenschap.

De lijst van het voetbalblad zag er als volgt uit: 1. Joegoslavië, 2. West-Duitsland, 3. Oostenrijk, 4. Engeland en België, 6. Nederland en Polen, 8. Frankrijk, Italië en Tsjecho-Slowakije, 11. Sovjet-Unie. Niet alleen Joegoslavië, maar ook Oostenrijk, de nummer 3 in deze ranglijst, had zich niet gekwalificeerd, terwijl Spanje op 21 stond en wel van de partij was. Op grond van de rangorde zou je een finale tussen West-Duitsland en Engeland of België voorspellen.

In het gastland voor het naderende EK was men ook bezig met het maken van lijstjes, maar dan van buitenlandse spelers die men naar Italië wilde halen. Vooral Ruud Krol en de Joegoslaaf Ivica Šurjak stonden hoog op de verlanglijstjes als op 18 januari besloten zou worden de grenzen voor buitenlandse voetballers te openen. ‘Ik moet nog maar zien hoeveel geld er straks op tafel komt’, zei Krol. ‘Bovendien is al die interesse ook weer van horen zeggen, want concreet word je niet benaderd.’ Andere namen die genoemd werden bij Italiaanse topclubs waren die van de gebroeders Van de Kerkhof (Perugia en Napoli) en Kees Kist (Fiorentina). Ook spelers uit andere landen waren in beeld. Juventus richtte zich op Kevin Keegan; Milaan had wel oren naar Rummenigge, Zico, Krankl en Kempes.

In Nederland werd er ondertussen gediscussieerd over de datum waarop de nationale selectie naar Italië zou vertrekken. De KNVB noemde 9 juni, aansluitend op een trainingskamp in Zeist, maar sommige spelers wilden graag een dag of vijf eerder gaan.

De vraag die eerst nog moest worden beantwoord, is wie er zou worden opgeroepen voor de oefeninterland in het Spaanse Vigo. Uitgangspunt was de ploeg die in Leipzig de kwalificatie wist te bewerkstelligen. Twee spelers moesten afhaken. Ben Wijnstekers was geblesseerd en dienstplichtig militair John Metgod kreeg geen toestemming van de legerleiding. 'De wedstrijd tegen Spanje moet als een nieuwe vuurdoop worden beschouwd voor het in Leipzig op zo veel plaatsen gewijzigde Nederlands elftal', zei Zwartkruis. 'De prestatie die door vele nieuwelingen toen is geleverd, wil ik nu honoreren, maar ook op zijn juiste waarde schatten.' De man die verantwoordelijk was voor het selecteren van de spelers was op zoek naar een duiding van de gebeurtenissen in die zo moedig gewonnen laatste strijd. 'Was Leipzig een opleving of had het wel degelijk enige *body*?', vroeg hij zich hardop af. 'Ik hoop dat ik straks in Vigo wat wijzer word.'

De bondscoach had weinig zin in die andere discussie die gaande was, over sponsorgelden. Vier spelers van Ajax, te weten Krol, Schrijvers, Ling en Tahamata, zouden zich aan het collectief willen onttrekken, omdat zij via individuele sponsoring meer konden verdienen. Dat was bij anderen niet goed gevallen. 'We gaan naar Spanje om te voetballen en niet om te praten', zei Zwartkruis, die de spelers ervan wilde overtuigen dat het beter was om pas na terugkeer in Nederland om de tafel te gaan zitten.

Er werd ook volop gepraat over de loting die verricht was. Volgens de nationale oefenmeester was onderschatting met zo'n sterke groep niet aan de orde. 'West-Duitsland is al vele jaren een gigant in het voetbal', begon hij. 'Tsjecho-Slowakije is de regerend kampioen en Griekenland heeft met opportuun voetbal verrassend Italië weten te bereiken. Deze wetenschap moet voor ons een waarschuwing zijn. We weten inmiddels ook dat het toernooivoetbal een bepaalde, sterke mentaliteit

vereist. Het is duidelijk geworden dat wij aan die eis kunnen voldoen. We zijn juist typische toernooivoetballers.'

Zwartkruis vond het wedstrijdschema gunstig. 'Het is altijd een voordeel als je in de beginfase van zo'n belangrijk toernooi de in theorie zwakste tegenstander ontmoet', legde hij uit en de Griekse ploeg was in zijn ogen ook de zwakste. 'Wat de West-Duitsers betreft: het mag dan zo zijn dat de prestatiebalans voor ons niet zo gunstig is, maar hun spel ligt ons wel. Wij hebben altijd goed tegen ze kunnen voetballen. Twee jaar geleden in Argentinië waren we ook duidelijk sterker en hadden we ook kunnen winnen.' Dat had inderdaad gekund, net als in 1975, toen Oranje ook gelijkspeelde. De vier wedstrijden ervoor verloor het. De laatste winst was van 14 maart 1956, met Abe Lenstra en Frans de Munck.

Een paar dagen voor de oefenwedstrijd was het gesprek over sponsorgelden en premies nog in alle hevigheid gaande. 'Die geldzaak is mijn wereld niet,' zei Zwartkruis, 'daar ben ik niet voor aangenomen. Ik heb er ook geen direct belang bij. Ik hoop voor de jongens dat er vijf miljoen gulden in die pot komt, maar verder wil ik er niets mee te maken hebben. Ik heb al besognes genoeg.'

Dat er gedoe was, blijkt wel uit de woorden van Ruud Krol. 'Ik begrijp al die opschudding niet', zei hij. 'Er zijn alleen wat problemen betreffende het collectief en die moeten worden opgelost. Of dat nu in Spanje gebeurt of later, maakt weinig uit. Het zal niet van invloed zijn op de prestatie van Oranje tegen de Spanjaarden. Ook al niet omdat er nog niets is gebeurd. Alleen de pers loopt op de gebeurtenissen vooruit, zoals de pers dat vrijwel altijd doet.' De aanvoerder was graag bereid om uit te leggen wat er mis was in de berichtgeving. 'In de eerste plaats is het niet juist dat er wordt gesteld dat er twee weken geleden een akkoord was bereikt. Het ging toen om een principeovereenkomst. En dat is heel wat anders. Ik heb dat aan de jongens van Ajax overgebracht en die hebben besloten niet te tekenen. Ik vind dat ze gelijk hebben en ik sta dan ook aan hun kant.' Krol gaf te kennen dat het helemaal niet over geld zou gaan, maar kon of wilde ook niet vertellen waarover dan wel. 'Dat deze affaire slecht is voor het imago van

Oranje, betreur ik. Wie ervoor verantwoordelijk is dat deze zaak naar buiten is gekomen, weet ik niet. Het lek kan wel bij de KNVB zitten. Er is tenslotte nog nooit iets geheim gebleven bij de bond.'

Het gekrakeel kreeg veel aandacht, méér dan de vragen waar Nederland voetballend mee zat. Bijvoorbeeld of Willy van de Kerkhof of Wim Jansen zou worden opgesteld in de oefeninterland die eraan kwam. Het werd Jansen. Hij zou samen met Krol, Hovenkamp en ploeggenoot Van de Korput de verdediging vormen. Voor het middenveld viel de keuze net als tegen de DDR op Stevens, Thijssen en Schoenaker. Voorin Tahamata, Kist en René van de Kerkhof. Maar liefst acht spelers dus die op het WK van 1978 niet speelden. Maar het gesprek van de dag ging nog steeds niet over voetbal en de nationale toekomst. Er zou namelijk gespeeld worden op een stuk gras dat te wensen overliet.

'Wij hebben toch een reputatie in de wereld opgebouwd', begon Zwartkruis. 'Het veld in Vigo is soppig. Dat is geen verrassing, want er valt in de winter nu eenmaal veel regen aan de Spaanse Atlantische kust. De middagtraining heb ik gisteren afgelast. Er lagen te veel stenen op het veld, gevaarlijk voor blessures.'

Toen de wedstrijd begon, waren er al ernstige twijfels over de bespeelbaarheid van de grasmat, of wat daarvoor doorging. De Franse scheidsrechter Marcel Bacou koos ervoor om het een kwartiertje te proberen, maar wie zich op het gras begaf, zakte weg in de modder. 'Dit is gevaarlijk', zei KNVB-arts Kessel. 'Als je een sliding maakt, valt er niets meer te controleren. Gevaar voor beenbreuken dus.'

Het kwartier 'proberen' werd achttien minuten. Toen ontstond er een nieuw probleem: kortsluiting in een van de lichtmasten. De spelers verlieten het veld en de technische problemen werden verholpen. Meteen daarna bleek een van de andere drie masten het niet meer te doen. Het duurde tot net na half tien – de wedstrijd was om kwart voor negen begonnen – totdat arbiter Bacou met zijn grensrechters terugkwam. Het licht deed het weer, maar de spelers van het Nederlands elftal hadden al gedoucht. Schoon en fris hadden de Hollandse jongens weinig zin om opnieuw de modderwei in te moeten. Ook het

publiek kwam nogal intimiderend over en Zwartkruis verzocht zijn spelers om zich dan maar weer om te kleden. 'Een compleet gekkenhuis, dat is het!', foeterde hij, maar volgens Herman Choufoer was weigeren geen optie. Het zou een boete of schorsing van de UEFA tot gevolg hebben.

Onder luid gefluit kwamen de Nederlandse spelers terug. De opvoering werd voortgezet in de negentiende minuut. De klok stond op 22.03. Eén uur en acht minuten was de wedstrijd – of wat daarvoor door moest gaan – onderbroken geweest. Het spel werd hervat door tien van de elf basisspelers. Simon Tahamata was vanwege een opgelopen enkelblessure gewisseld voor Willy van de Kerkhof.

Wellicht speelden de Spanjaarden vaker onder dit soort omstandigheden; ze bleven in ieder geval beter op de been en slaagden erin om de bal goed te laten rondgaan. Bij Nederland kreeg Kees Kist een goede kans, maar zijn schot werd door de modder gesmoord. Stevens en Hovenkamp maakten lange slidings. Schoenaker en Thijssen deden zwoegend en ploeterend hun werk; het was de enige manier om onder deze omstandigheden overeind te blijven.

Wim Jansen moest het veld verlaten met een liesblessure die hij opliep toen Carrasco op zijn voet ging staan op het moment dat hij zich uit de soppende modder wilde losrukken. Michel van de Korput schoof op naar de positie die Jansen had en Ernie Brandts kwam in het veld om de plek centraal in de verdediging in te vullen. Er werd uiteindelijk nog een keer gewisseld. In de slotfase kwam Nanninga in het veld voor de andere Dick: Schoenaker was geblesseerd geraakt, zij het licht.

Spanje maakte zeven minuten voor tijd het enige doelpunt. Bij een massale glijpartij ging Krol onderuit. In de verwarring die volgde, slaagde Schrijvers er niet in om de bal te pakken. Wat er precies gebeurde, was niet goed zichtbaar, maar volgens de scheids was het aanleiding tot een penalty. Voordat Dani die kon nemen, was er nog een lastige klus te verrichten: in het modderbad moest men de strafschopstip zien te vinden…

In *Het Vrije Volk* wees Dick van den Polder erop dat de 1–0 niet correct tot stand was gekomen. Ondanks de barre toestanden bekeek hij de wedstrijd volgens het boekje. De journalist beklaagde zich over de wijze waarop Dani de penalty verzilverde: hij onderbrak – en dat mag dus niet – zijn aanloop. Toen hij vervolgens zag dat Schrijvers naar links dook, tikte hij de bal in de andere hoek.

De aanvankelijke weigering van Nederland om verder te spelen had de scheidsrechter niet in een thuisfluiter veranderd. Toen Stevens in de 66e minuut vlak voor het Nederlandse doel tegen de hand van Hovenkamp schoot en er meteen daarna een onherkenbaar geworden Spanjaard werd neergelegd, schreeuwde het Spaanse publiek om een strafschop, maar Bacou liet gewoon doorspelen. Of doormodderen.

Je zou denken dat het niet een wedstrijd geworden is om op terug te blikken. Toch noemt Huub Stevens deze interland in zijn biografie *Nooit Opgeven* expliciet als eentje die hij zich nog goed herinnert, al meldt hij niet meer dan de problemen met het licht, de regen en het doelpunt van Dani. Opvallender is de ruime aandacht van Matty Verkamman jaren later in *Het Nederlands elftal 1905 – 1989*. 'In de modder vielen de schoenenmerken niet meer te herkennen', schrijft hij. De ruzie daarover laaide hoog op omdat Krol, Ling, Tahamata en Schoenaker niets voelden voor het collectieve KNVB-contract met Adidas. 'Bovendien had Kees Kist nog persoonlijke afspraken gemaakt met Quick.' Verkamman citeert een speler: 'Die schoenen werden gewoon overgeslagen als Henny Warmenhoven van Adidas de andere ophaalde om ze te poetsen. Toen Kist daar een keertje wat van zei, kreeg-ie ze de volgende dag helemaal zwart gepoetst terug.'

Aan het einde van diezelfde januarimaand van 1980 kwam het bericht dat Wim Jansen naar Amerika zou gaan. 'Ik heb nog niet getekend en dat kan ook nog wel even duren', zei de ras-Feyenoorder. 'Als mijn adviseur Cor Coster terug is van vakantie hopen we spijkers met koppen te slaan. Financieel is het aantrekkelijk en bij Feyenoord had ik het wel gezien.' Jansen kon niet goed opschieten met directeur Peter Stephan en dat had zijn vertrek versneld. 'Het is bekend dat we geen vrienden zijn en dat we op een andere golflengte zitten. Voorlopig

speel ik nog tot 1 maart en dan ben ik vrij. Voor een club in Nederland mag ik van Feyenoord niet uitkomen.'

Het zou voor Jansen ook het einde voor het Nederlands elftal betekenen. Op de vraag of dat pijn deed, reageerde de middenvelder nuchter en betrokken. 'Wanneer dat zo zou zijn, ging ik niet weg, maar het is wel een hele periode uit mijn leven geweest.'

Ondertussen bereidden ook andere landen zich voor op het EK. West-Duitsland bleef in zijn dertiende wedstrijd onder Jupp Derwall opnieuw ongeslagen. Het werd 8–0 tegen Malta, voor 38.000 toeschouwers. Ook België won van een onbetekenende tegenstander. Griekenland verloor van Frankrijk; de Nederlandse bondscoach was bij die wedstrijd aanwezig om te kijken hoe de aanstaande EK-tegenstander speelde. 'Er werd veel gedribbeld en veel gestoord, maar constructief stelde het weinig voor', zei hij geruststellend. 'Het was een weinig fraaie wedstrijd, waarin Frankrijk de kansen benutte. Toen het naar een dieptepunt zakte, maakten de gastheren binnen een kwartier drie doelpunten. Opvallend was dat de meeste treffers uit een spelhervatting tot stand kwamen.' Zwartkruis toonde ondanks het Franse overwicht dat hij had gezien respect voor de andere ploeg. Hij zag spelers die 'het elke tegenstander erg lastig kunnen maken.'

In februari stelde Arie Haan zich toch weer beschikbaar voor het Nederlands elftal. Zwartkruis ging niet meteen op zijn aanbod in. 'De eindronde van het EK in Italië kun je niet los zien van het WK in 1982. Haan heeft mij door zijn eerste besluit gedwongen om wat eerder met het verjongingsproces te beginnen dan de bedoeling was. Degenen die zijn plaats hebben ingenomen en hebben meegewerkt aan de kwalificatie voor Italië, kan ik nu niet teleurstellen.'

Nog meer nieuws in dezelfde maand: de tuchtcommissie van de UEFA schorste Tscheu La Ling voor drie wedstrijden, naar aanleiding van de rode kaart tegen Oost-Duitsland. 'Ik had in het ongunstigste geval op twee gerekend', zei de gestrafte aanvaller. 'Zowel sportief als financieel is deze schorsing een enorme klap.'

In de aanloop naar de oefenwedstrijd tegen Frankrijk op 26 maart kwamen er twee nieuwe namen in beeld. Die van Pierre Vermeulen en Luuk Balkestein, als vervangers van Simon Tahamata en Ernie Brandts. Vermeulen verkeerde in uitstekende vorm terwijl Tahamata de laatste tijd juist tegenviel. 'Vooral na de wedstrijd tegen Ajax, toen de aandacht nog eens extra op me werd gericht, kreeg ik goede hoop op een plaats bij de laatste zestien', zei de aanvaller van Roda JC. 'Ik ben nu erg blij dat dit ook is uitgekomen. En dat terwijl ik het een jaar geleden eigenlijk niet meer zo zag zitten met Oranje. Ik sukkelde met m'n vorm en toen Tahamata bovendien zo'n fantastische wedstrijd tegen Argentinië speelde, dacht ik dat m'n kansen waren verkeken. Hoewel ik verwacht dat Tahamata eerste keus blijft, vind ik het fijn nu een kans te krijgen. Tenslotte blijft mijn eerste streven om straks Italië te halen. Lukt dat, dan zien we wel verder.'

Luuk Balkestein speelde al een paar maanden goed en had rekening gehouden met een mogelijke uitverkiezing. 'Eind vorig jaar ging ik er al min of meer van uit dat ik te zijner tijd weleens een kans zou kunnen krijgen. Nadat ik een tijd in mijn ontwikkeling had stilgestaan, kwam ik dit seizoen gelukkig goed terug. Dat je nu zo vlak voor het Europees kampioenschap de selectie haalt, is daarom grandioos. Wat het meespelen in Parijs betreft, maak ik me geen illusies. Tenslotte is ook Michel van de Korput dit seizoen een klasse apart.'

Voor Ernie Brandts, de man die hij verving, kwam de klap hard aan. De verdediger van PSV hoorde een dag eerder bij monde van de bondscoach dat die zijn vormverlies te groot vond en daarom de voorkeur aan Balkestein gaf. Nog geen twee jaar na het spelen van een WK-finale is dat op deze leeftijd toch wel een degradatiegevoel.

De oefeninterland op 26 maart tegen Frankrijk was voor bondscoach Hidalgo vooral voorbereiding op het WK van 1982. Zijn land was tijdens de kwalificatie tweede geworden achter Tsjecho-Slowakije en daardoor niet geplaatst voor het EK. In groep 5 draaide het tussen die twee landen, die de onderlinge wedstrijden thuis wonnen en uit verloren. Maar Frankrijk had een punt gemorst tegen Zweden. Op het WK van 1978 hadden *Les Bleus* het eigenlijk niet eens slecht gedaan. Ze

waren weliswaar in de eerste ronde uitgeschakeld, maar hadden in een zware poule met slechts één doelpuntje verschil verloren van zowel Italië als Argentinië.

'Ik kan tegen Nederland goed zien hoe ver wij met het Franse team zijn gevorderd', zei Hidalgo in januari 1980. 'Winnen tegen onbelangrijke voetballanden is goed voor het zelfvertrouwen, maar geen graadmeter voor je eigen kunnen. Nederland is in mijn ogen een ploeg van groot kaliber. Het team kan veel kracht ontwikkelen.' Hidalgo liet weten dat hij de oefeninterland belangrijk vond, 'net als zovelen. De voetbalbond, de spelers, maar zeker ook het publiek.'

Het Parc des Princes was vrijwel uitverkocht. Nederland was in de ogen van buitenlanders nog steeds die ploeg van '74 en '78.

De KNVB was minder blij met Frankrijk, omdat we dat land bij de WK-kwalificatie ook als tegenstander zouden krijgen. Michel Platini vond dat onzin. 'Ik zie het als een uitstekende test. Over een jaar, als we weer tegenover elkaar staan, kan er zoveel veranderd zijn. Andere spelers, een ander systeem. Ik vind het belachelijk om een jaar vooruit te kijken.'

Lange tijd had Zwartkruis dat wel gedaan. Hij keek zelfs verder vooruit, maar was nu wel meer met het heden bezig. 'Het is inderdaad de laatste testcase voor het EK', zei hij. 'Ik meen het recht te hebben alle spelers nog een keer uit te proberen voordat ik tot mijn definitieve selectie kom.' Hij hechtte minder waarde aan het naderende duel dan zijn Franse collega, sprak zelfs van een sterke devaluatie van het vriendschappelijke voetbal. 'Ik zie zo'n oefeninterland als een momentopname, waarbij je wel de opvattingen van de spelers kan herkennen, maar toch geen juist beeld krijgt van de echte kracht.'

Ondertussen was er weer eens gedoe bij het Nederlands elftal. Bij een persconferentie ontbraken Ruud Krol en Johnny Rep. Jan Zwartkruis was boos, vooral op de aanvoerder. 'Hij had het goede voorbeeld moeten geven.' Het excuus van Krol en Rep was nogal eenvoudig. 'Na een afgelaste training kregen we toestemming even Parijs in te gaan. Daarbij zijn we de persconferentie vergeten.'

De wedstrijd tegen Frankrijk bleef doelpuntloos, voor 46.000 man. Op papier geen slechte prestatie tegen een land dat thuis al vier jaar ongeslagen was in oefenwedstrijden. Het gelijkspel gaf echter geen zuiver beeld: Nederland was echt de mindere. De aanvallers Vermeulen, Kist en Rep lieten het nogal afweten en ook de andere spelers deden het niet best. Alleen Piet Schrijvers kon terugzien op een goede partij. Aan hem was het te danken dat Nederland geen nederlaag leed.

De openingsfase was boeiend dankzij het hoge tempo. Al in de derde minuut wist Michel Platini twee man uit te spelen en van afstand te schieten. Niet alleen hij, maar ook Couriol en Six zochten vaak de aanval. In de zesde minuut werd Wijnstekers voorbijgespurt door Didier Six. Zijn voorzet vanaf links kwam net niet bij Éric Pécout, de spits van FC Nantes, dankzij een sliding van Balkestein. Pierre Vermeulen gaf in de dertiende minuut te veel ruimte aan Gérard Janvion. Schrijvers moest stevig ingrijpen; Janvion ging tegen de vlakte, maar de bal was toen al lang gespeeld. Het publiek brulde om een strafschop maar de Italiaan Paolo Casarin vond dat wat overdreven. Gelukkig maar voor Vermeulen, die toch al zo weinig positiefs kon bijdragen, al zag hij daar ook de schuld van anderen in. 'Als ik vier ballen heb gehad, is het veel', zei Pierre. 'Ik werd amper in het spel betrokken. Ik ging enkele keren diep, maar de bal kwam gewoonweg niet naar me toe. Dan is het moeilijk om iets te laten zien. Ik vind het erg, erg jammer. Ik hoop dat ik een nieuwe kans krijg.'

Frankrijk speelde in de eerste helft technisch verzorgd voetbal. Hoewel Huub Stevens goed zijn best deed, was het toch Michel Platini die de lakens uitdeelde op het middenveld. Niet dat Nederland geen kansen kreeg hoor. Een corner van Rep in de 22e minuut stuitte vreemd voor een verdediger weg en werd door Kist met links van een meter of tien afstand over het doel geschoten. Toch waren de Fransen ook in deze fase sterker. Bij een counter die een kwartier later plaatsvond bleek door het individuele spel van de Fransen duidelijk wie de bovenliggende partij was.

Debutant Luuk Balkestein speelde best goed, maar werd afgeremd door het feit dat hij halverwege de eerste helft geel kreeg. 'Die kaart sloeg eigenlijk nergens op', zei de Spartaan achteraf. 'Het gevolg was

wel dat ik op mijn tellen moest passen. De scheidsrechter ging op me letten en misschien was het daarom wel het beste dat ik in de rust werd gewisseld. Er was wel degelijk het gevaar van een rode kaart.'

Wat Luuk er niet bij vertelde, is dat hij precies vijf minuten voor die kaart ook al een forse ingreep pleegde, ter hoogte van de middenlijn. Als je zijn handelen bij elkaar optelde, was geel zo gek nog niet.

Na precies een half uur spelen kwam Oranje bijna op achterstand. Didier Six ontving een voorzet van Alain Couriol, die wel heel erg veel ruimte had op de rechterflank, waar Stevens en Hovenkamp maar wat stonden te kijken. De bal hobbelde voor het doel langs.

Balkestein en Vermeulen werden na rust gewisseld voor de gebroeders Van de Kerkhof. Willy werd op Michel Platini gezet, omdat hij meer een loper was dan Stevens, die als voorstopper ging spelen. Frankrijk bleef de toon aangeven, zij het vooral via afstandsschoten. Een harde kopbal van Didier Christophe ging maar net over. Pécout had een kwartier voor tijd na een slippertje van Huub Stevens een scoringskans, maar was niet snel genoeg in de afwerking; Schrijvers kon tijdig ingrijpen.

Dick Nanninga, die in de ploeg kwam voor Kees Kist, werd voor het doel niet één keer in stelling gebracht. Negen minuten voor tijd probeerde hij Rep aan te spelen maar die kon er niet bij. Beteuterd zat John op de grond. Het prima loopwerk van René dat aan de voorzet voorafging was voor niks geweest.

Het Franse publiek maakte fluitend duidelijk dat het niet blij kon zijn met de doelpuntloze eindstand van het betere thuisland. Jan Zwartkruis was ook ontevreden. 'Ik had me van deze wedstrijd veel meer voorgesteld. Wij hadden van tevoren alles goed doorgenomen, maar tactisch hebben we het laten afweten. Frankrijk heeft het ware gezicht van Nederland niet gezien. Ik geloof dat ons resultaat hier in Parijs veel te maken heeft met het vormverlies van een aantal clubs in de Nederlandse competitie. De internationals die in de eredivisie niet in vorm zijn, konden zich ook in het Nederlands elftal niet waarmaken. Dat heeft ons duidelijk parten gespeeld.' Toch was Zwartkruis

optimistisch. 'We hebben nog twee maanden te gaan voordat we naar Italië afreizen. Ik blijf vertrouwen stellen in deze groep.'

De bondscoach was tot de ontdekking gekomen dat voor sommigen de stap naar internationaal voetbal nog te groot was. 'Het sterke positionele spel van de Fransen in de eerste helft heeft ons in de rol gedrongen die wij graag de Fransen hadden opgelegd', analyseerde hij. 'Ik had hier pressie willen uitoefenen, maar doordat wij meer achter de Fransen moesten aanlopen, was het evenwicht gebroken. Verder moet ik vaststellen dat er zowel door ons als door de Fransen veel fouten zijn gemaakt. De collectiviteit was onvoldoende, de balcirculatie niet goed en er was niet genoeg beweging. Met dit statische spel krijg je uiteraard een klap om je oren. Ik noem geen namen, maar wil wel zeggen dat juist Rep, voor wie ik het meest bang was, heeft laten zien toch uit het goede hout te zijn gesneden. Dat geldt inderdaad ook voor Hovenkamp en nog enkele anderen.'

Ruud Krol kon bij gebrek aan afspeelmogelijkheden niet het spel maken zoals hij bij Ajax gewend was. Hij nam zijn coach in bescherming. 'Zwartkruis heeft ons er voldoende op geattendeerd dat we met een goede instelling deze wedstrijd moesten spelen. Hij wilde zien of dit elftal het systeem van Ajax kon uitvoeren. Dat is natuurlijk geen eenvoudige zaak. Daar trainen we vijf keer per week en dan mag je niet verwachten dat het Nederlands elftal, dat maar drie dagen bij elkaar is, in één wedstrijd dat concept kan realiseren.'

In *Voetbal International* werd er uitgebreid aandacht besteed aan de aanvoerder, 'de enig overgebleven persoonlijkheid in een steeds fletser wordend Oranje.' De man die als laatste de kleedkamer van het Parc des Princes verliet, had tegenover de pers z'n twijfels uitgesproken over zijn eigen aanwezigheid tijdens het EK in Italië. Hij zou te kennen hebben gegeven een riante aanbieding uit de Verenigde Staten niet te laten schieten voor het eindtoernooi in Italië. 'Dat is andere taal dan Ruud Krol in het verleden heeft laten horen', constateerde Cees van Cuilenborg. 'Hij wenste sowieso in Italië van de partij te zijn en sprak zelfs van het WK 1982 in Spanje. De wijze waarop Ruud Krol in Parijs de KNVB heeft lopen provoceren met z'n nieuwste commer-

ciële kompaan Puma – terwijl de KNVB een overeenkomst heeft met Adidas – wijkt af van het gedrag dat Ruud Krol normaliter tentoonspreidt als hij in Oranje-kringen vertoeft.'

Er klonk verwijt in Van Cuilenborgs woorden over de man die volgens hem een geweldige uitstraling had. 'Tegenstanders tonen respect als hij autoritair met de bal aan de voet naar voren schuift. Zelfs scheidsrechters nemen hem in bescherming als een opponent de brutaliteit heeft om Krol nijdig te attaqueren. Ondanks de ergernis die een steeds commerciëlere Ruud Krol z'n omgeving momenteel bezorgt, scheelt het een slok op een borrel als de Ajacied pal voor de aftrap in Italië de verleidingen van een Amerikaans avontuur verkiest.'

De journalist was over slechts enkele andere spelers ook positief. 'De laatste oefenpartij tegen de Fransen toonde keihard aan dat Oranje steeds meer persoonlijkheid aan het inleveren is', stelde hij. 'Naast de uitstekende Piet Schrijvers kwamen alleen Willy van de Kerkhof, Hugo Hovenkamp en Dick Schoenaker voor ruime voldoendes in aanmerking, maar een briljante uitstraling... nee, daarvoor moet je op het veld nog steeds bij Ruud Krol zijn.'

Een andere journalist van *Voetbal International*, John Linse, richtte de blik op de afwezige Arie Haan. 'Onwillekeurig verscheen het beeld plotseling voor ogen', schreef hij haast visionair. 'Dáár, in die kleedkamer van Parc des Princes, was ik ooit getuige van de wederopstanding van een Verloren Zoon.' Linse deelde een eerdere ervaring die iets zou kunnen zeggen over de toekomst. Hij herinnerde zich hoe Haan destijds op diezelfde plek genoot van de belangstelling. 'Hoe hij er de verzamelde media slim en omstandig bespeelde; hoe hij nogmaals uitleg gaf over die twee geweldige projectielen, beauty's van doelpunten; hoe hij, kortom, de basis legde voor een succesvolle expeditie naar Argentinië.' Linse speculeerde op een comeback.

De KNVB hield vier ton over aan de oefenwedstrijd. Of dat verdiend was, is de vraag, maar het was in ieder geval legaal verkregen. Wat dat betreft lagen de zaken in Italië anders. Terwijl men in Nederland terugkeek op een slechte generale, werd kampioen AC Milan teruggezet naar de tweede divisie als straf voor de rol die de clubleiding had

gespeeld in een omkoopschandaal. Voorzitter Felice Colombo gaf toe dat hij twintig miljoen lire had betaald om spelers van Lazio te laten verliezen tegen Milaan. Lazio-doelman Massimo Cacciatori bekende van aanvoerder Pino Wilson vijftien miljoen lire te hebben ontvangen. De Italiaanse voetbalbond schorste hem en nog dertien spelers.

En in Nederland? Hoe ging het daar eigenlijk? Een hoogtepunt in het voorjaar van 1980 was een zinderende bekerfinale in de vorm van een heuse Klassieker. Feyenoord won, Ajax werd landskampioen. De ploegen hadden elkaar al getroffen op 29 september 1979. In het eigen stadion won Feyenoord glansrijk met 4–0. De wedstrijd in Amsterdam werd een dieptepunt. Niet vanwege het duel zelf (1–1), maar vanwege ernstige ongeregeldheden. Meteen al toen supporters van Feyenoord in Amsterdam aankwamen, begonnen ze met rookbommen te gooien. In de bussen naar het Olympisch Stadion ging er ook het nodige mis. In de rust bekogelde tuig van beide ploegen elkaar met stenen. Ruiten sneuvelden, en na de wedstrijd werden er trams vernield en bussen met stenen bekogeld. Gestolen werd er ook nog.

Al voor de wedstrijd was NOS-technicus Jan Wagendrever met een ijzeren staaf geslagen. Met een gebroken neus en verwondingen belandde hij in het ziekenhuis. Medewerkers van de televisie werden uitgescholden, bespuwd en geslagen. Technici weigerden verder te werken, omdat de politie hun veiligheid niet kon garanderen. Als gevolg daarvan had *Studio Sport* 's avonds geen beelden van de wedstrijd. De NOS kreeg tientallen telefoontjes van veelal scheldende bellers.

Nederland begon zich in de lente langzaam maar zeker op te maken voor het eindtoernooi. En al vertrok Ruud Krol dan naar Vancouver Whitecaps, hij liet weten voor het Nederlands elftal beschikbaar te blijven. AZ-speler Jan Peters moest afhaken wegens een knieblessure. Hij was er al niet bij in Argentinië en ging nu weer een eindtoernooi missen. Zijn interlandcarrière zou eindigen met twee verloren vriendschappelijke uitwedstrijden in het voorjaar van 1982.

Jan Zwartkruis werd geopereerd aan een tennisarm. Omdat hij daarna enkele dagen moest rusten, was hij genoodzaakt af te zien van het bezoeken van de wedstrijden Zwitserland – Griekenland en West-Duitsland – Oostenrijk, wat jammer was omdat hij twee aanstaande EK-tegenstanders wilde analyseren. De medische ingreep slaagde. Maar moest hij zelf ook nog ingrijpen? En zo ja, hoe dan?

Arie Haan en René van de Kerkhof tijdens een training op 30 mei 1980. Volgens de begeleidende tekst van het Nationaal Fotoarchief is het Willy... Ze lijken nogal op elkaar, die broers.
(foto: Hans van Dijk /Anefo)

11. Via Oostenrijk

Twintig man zou er naar Italië gaan, dus er viel nog wat te snijden in de selectie van 22, bestaande uit: Schrijvers (Ajax), Doesburg (Sparta), Van Breukelen (FC Utrecht), Krol (Vancouver Whitecaps), Wijnstekers, Van Deinsen en Van de Korput (Feyenoord), Poortvliet, Brandts, Stevens, Koster, Willy en René van de Kerkhof (PSV), Hovenkamp en Kist (AZ '67), Zondervan (FC Twente), Schoenaker (Ajax), Thijssen (Ipswich Town), Haan (Anderlecht), Rep (Saint-Étienne), Nanninga (Roda JC) en Vreijsen (NAC).

Vier van deze mannen hadden nog nooit voor het Nederlands elftal gespeeld: Hans van Breukelen, Romeo Zondervan, Martien Vreijsen en Jan van Deinsen. Voor die laatste zou een debuut er voorlopig niet in zitten: hij haakte af vanwege een blessure nadat de spelers zich in Zeist hadden gemeld. Eigenlijk raakte hij niet zozeer geblesseerd, maar bleek hij het nog steeds te zijn. 'Na die bosloop bleek dat ik te veel hinder van mijn knie ondervond', verklaarde de Feyenoorder zelf. 'En aan niet fitte spelers heeft Zwartkruis natuurlijk niets.'

'Ik had bepaalde bedoelingen met Van Deinsen in Italië', zei de bondscoach over de man die wat interlands betreft geen gelukkige voetballer was. Jan had vier jaar eerder al tot de voorselectie voor het EK van 1976 behoord en viel toen ook al buiten de boot. Hij zou uiteindelijk één interland spelen, de WK-kwalificatiewedstrijd van 10 september 1980: uit tegen Ierland. Zo ongeveer alle feiten die over die partij te noemen zijn, stemmen droevig. Ze roepen het beeld op van een totaal mislukken van een nieuwe generatie. In de verloren wedstrijd speelden vier debutanten. Naast Van Deinsen ook Toine van Mierlo, die nooit verder kwam dan drie interlands in het najaar van 1980, en Joop Hiele, de keeper die zichzelf ooit 'kampioen bankzitten' zou noemen. Van de debutanten van destijds kwam alleen Ronald

Spelbos aan een aardig aantal interlands: 21. Toch was ook hij geen bofkont in het Nederlands elftal. Juist dat succesvolle EK van 1988 moest hij aan zich voorbij laten gaan. Een knieblessure nekte hem. Spelbos werd landskampioen met Ajax en AZ, won KNVB-bekers en speelde Europese finales. Bij het Nederlands elftal kwam hij echter niet tot succes. Van de acht kwalificatiewedstrijden voor dat ene toernooi met de hoofdprijs, miste hij alleen thuis tegen Hongarije. Eigenlijk miste hij er nog eentje: tijdens de wedstrijd tegen Cyprus die zonder publiek werd overgespeeld ontbrak hij ook. De eerste keer, toen die beruchte bom op het veld werd gegooid, stond hij er wel.

Dat afvallen van Jan van Deinsen is slechts een voetnoot in de geschiedenis van het Nederlandse voetbal. Gelukkig besteedt Tim Niehe er in *Het waren 18 onvergetelijke minuten* een hele pagina aan. Privé werd het voor Jan letterlijk een kwestie van leven en dood.

Niehe schetst in zijn boek een beeld van iemand die niet al te voorzichtig speelde. 'Als hij in 1980 een tijdje blessurevrij blijft, bereikt Jan met Feyenoord de bekerfinale. Landskampioen Ajax is de tegenstander. Al vroeg in de wedstrijd komen de Amsterdammers op voorsprong en Jan stroopt zijn mouwen nog iets verder op. Verblind door het eremetaal loopt hij zich compleet de vernieling in; het levert hem een kapot kniekapsel op.' Van Deinsen kent zijn eigen speelstijl. 'Door mijn manier van voetballen forceerde ik gewoon blessures', zegt hij letterlijk. Na de bekerfinale krijgt de Feyenoorder een uitnodiging van Zwartkruis. 'Ik zou spelen tegen West-Duitsland, dat was al bekend. Ik had met de trainer besproken hoe ik hun rechtshalf moest afstoppen.' Als je net gelezen hebt hoe Jan er tegen Ajax inging, krijgt het woord 'afstoppen' een extra lading. 'Het enige wat hij moet doen, is een driedaags trainingskamp overleven', schrijft Niehe. 'Jan zwijgt over zijn knie; de sportman wil niet nog een Europees toernooi missen. De eerste dag is hij nog in staat de helse pijn te verbijten, maar tijdens een extreme bosloop op dag twee spat de EK-droom uiteen.'

Een zaak van leven en dood wordt het als plotseling bij zijn zwangere vrouw de vliezen breken. 'Het was vrijdag de 13e. Het was heerlijk weer en ik zat in de tuin toen het gebeurde. Het was een maand te

vroeg.' De aanstaande vader gaat zo snel mogelijk met Caroline naar het ziekenhuis. 'Die nacht kreeg ze ook nog een baarmoederlijke bloeding en er ontstond grote paniek. Ik moest gelijk mijn zoon afgeven en ik werd bij mijn vrouw weggehaald.' IJsberend op de gang gaat Jan door een hel. 'Elke keer gingen die klapdeuren open en sprintte er iemand uit, schreeuwend en scheldend. Die uren waren de langste uit mijn leven. De doktoren vertelden me later dat als ik haar niet naar het ziekenhuis had gebracht, ik weduwnaar was geworden. Het feit dat ik niet meekon naar het EK, heeft er dus ook een beetje voor gezorgd dat ik nog steeds gelukkig getrouwd ben met Caroline. Bizar als je er zo over nadenkt, het heeft zo moeten zijn.'

De vraag wie er in het spelershotel zouden gaan verblijven kreeg nog een andere kant. Zeven journalisten hadden een kamer geboekt in hetzelfde onderkomen in Napels. Dat leidde tot een aanvaring. 'Iedereen is welkom mits hij of zij betaalt', had de hoteleigenaar gezegd. De voetbalbond was boos op de pers. 'We hadden met de NOS afgesproken dat alleen enkele technici in het Oranjehotel zouden verblijven', zei Herman Choufoer. 'We hadden die afspraak gemaakt omdat er tijdens het WK in Argentinië een rel was ontstaan betreffende de huisvesting van journalisten. De NOS-televisie heeft de gemaakte afspraken geschonden. Het sectiebestuur neemt deze zaak hoog op.'

Volgens verslaggever Kees Jansma lagen de zaken wel wat anders. 'Alleen als de KNVB een hotel totaal zou hebben afgehuurd, zouden er slechts technici in dat hotel worden ondergebracht', luidde zijn weergave. Nu de voetbalbond niet meer dan twee etages had gereserveerd, zag *Studio Sport* er geen bezwaar in ook de verslaggevers in dat hotel te laten logeren.

Bondsvoorzitter Eric Vilé liet weten een ander onderkomen achter de hand te hebben, wat niet zo vreemd is. Opmerkelijker is dat bondscoach Jan Zwartkruis beweerde een soortgelijke luxe te hebben bij het kiezen van de voetballers. 'Achter deze selectie hier in Zeist staat nog een selectie', was de uitspraak die hij deed. 'Daarom kan ik zo veel eisen van de spelers. Ze weten dat ze hun uitverkiezing moeten waar-

maken tegenover degenen die in de wachtkamer zitten. Ze weten ook dat er veel van ze wordt verwacht.'

Dick Nanninga kreeg te kampen met een voetblessure en had bovendien last van zijn liezen. 'Ik merkte er de laatste weken weinig van, maar door de zware training in Zeist heb ik weer pijn', zei hij. 'Het is niet ernstig. Ik kan tegen een stootje.'

Na afloop van het toernooi zou er nog jarenlang nagekaart worden over de grote fysieke belasting die Zwartkruis zijn mannen zou hebben opgelegd. Beweerd werd dat Nederland het kampioenschap misliep door de stevige trainingen in Zeist. 'Ik loop op mijn tandvlees', verzuchtte Hovenkamp toen al. 'We zijn hier werkelijk afgebeuld.'

Het *Leidsch Dagblad* schetst een dubbel beeld van de manier waarop de spelers daar op het moment zelf tegenaan keken. Een voorstander van de strakke aanpak vond dat het nodig was, 'omdat er nu niet, zoals destijds in West-Duitsland en Argentinië, uitzonderlijke talenten voorhanden zijn, die onder alle omstandigheden een team naar grote hoogten kunnen stuwen.' Anderen zouden weinig voelen voor van bovenaf opgelegde discipline. 'Zij menen als prof over voldoende verantwoordelijkheidsgevoel te beschikken om in Italië goed voor de dag te kunnen komen', beweerde de krant. Naarmate je meer leest in de bladen van toen, wordt het beeld diffuser. Was die voorbereiding nou echt anders dan voorheen? Genoemd wordt de succesformule van Rinus Michels en Ernst Happel, 'die van de voorbereiding op de wereldtitelstrijden van 1974 en 1978 een hel hadden gemaakt.'

Een hel. Klinkt toch ook niet als een ontspannen aanpak.

Zwartkruis zelf prees de instelling van de ploeg. 'Ik heb selecties gehad waarbij ik de kar moest trekken,' stelde hij, zonder te zeggen wie hij daarmee bedoelde, 'maar de jongens die ik nu hier heb, leggen enorm veel spontaniteit en mentaliteit vanuit hunzelf in de trainingen. Het is natuurlijk ook nodig dat er pijn wordt geleden. Als straks onder de koperen ploert aan de Italiaanse hemel de conditie niet optimaal is, kunnen we het wel vergeten.'

'Inderdaad, verschillende spelers lagen na trainingen te kotsen van de inspanning', zegt René van de Kerkhof in de door Guido Derksen geschreven biografie *De Gebroeders*. Terwijl de vleugelaanvaller heus zo vies niet was van hard en langdurig rennen. Toch vond René het allemaal te veel van het goede. 'Tijdens de wedstrijden voelden we ons gewoon slap in de benen', zegt hij. In hetzelfde boek gaat Jan Zwartkruis op de veelgehoorde kritiek in. Hij schuift de schuld in de schoenen van een uitermate strenge en lange winter. 'Tot ver in maart moest de KNVB op vrijdagavond overgaan tot een algehele afgelasting van het competitieprogramma. In samenspraak met Rob Baan heb ik besloten om in de voorbereiding het tekort aan conditie en wedstrijdritme in te halen.' Inderdaad is het zo dat de KNVB in het begin van de lente nog wedstrijden afgelastte, zelfs in het weekend van 29 en 30 maart, toen het al lente was, maar dat betrof de amateurs. Van alle wedstrijden in het betaalde voetbal is er in diezelfde maand met vijf weekends maar één niet doorgegaan: de bekerwedstrijd tussen Sparta en AZ '67. Die werd een week later gewoon ingehaald.

Het vroor heus wel hoor. Op 16 en 17 februari werden maar liefst elf van de achttien wedstrijden in het betaald voetbal afgelast, maar ook die zijn daarna alsnog gespeeld. Vandaar dat die opmerking van Zwartkruis wat vreemd is. Hoe kun je nou eind mei of begin juni een conditionele achterstand hebben doordat je in de maanden ervoor een paar keer op een andere datum moest spelen?

Feit is dat de staf van het Nederlands elftal stevig aan de conditie liet werken. 'Tijdens de trainingen hebben we ook veel partij- en positiespelen op kleine velden en met kleine doeltjes gedaan, want dat geeft veel balgevoel', vertelde de bondscoach. 'Het betekent ook veel loopwerk, maar de spelers bepalen in grote lijnen zelf de intensiteit van de arbeid.' In het boekje van Guido Derksen wordt daar nog een smakelijk verhaal over verteld.

'Op een ochtendtraining deden we na wat loopwerk en voorbereidende tikoefeningen in spelvorm wat kort sprintwerk tussen paaltjes. Turbo René van de Kerkhof sprintte plotseling uit de groep weg naar de bosjes aan de kant van het veld waar hij vervolgens flink stond te

kokhalzen. Paniek! Als bondscoach nam ik daar nota van. Bij René aangekomen zag ik in het gras veel slijm en een grote hoeveelheid sardientjes, nog gelardeerd in een heerlijke tomatensaus, welke 's morgens bij het ontbijt geserveerd waren. De sardientjes zochten krioelend hun weg in het hoge gras. Ik wist genoeg en keek in het wit weggetrokken, maar lachende gezicht van René. Hij zei: "Hè hè coach, dat lucht op!'"

Zwartkruis haalt aan dat ook over Louis van Gaal geklaagd werd toen die de kwalificatie voor het WK in 2002 niet bereikte. Ook hij zou te hard hebben laten trainen. 'Maar toen het twee jaar later weer mis dreigde te gaan voor het EK in Portugal, werd er weer gezegd dat Dick Advocaat te slap trainde.'

Je hebt het als coach nu eenmaal altijd verkeerd gedaan als er slechte resultaten zijn. In de biografie van Ruud Geels wordt de aanpak van Michels in mei 1974 beschreven als een 'moordende conditietraining'. 'De spetters vlogen eraf', zegt Ruud in het boek van Theo Vaessen. 'We hadden sowieso een onvoorstelbaar goede conditie na het zware voetbalseizoen. Maar in Zeist maakten we een nieuwe start bij een temperatuur van boven de dertig graden. Het zweet droop na elke training van ons lichaam.'

Net zoals de barre winter van Zwartkruis met z'n vele afgelastingen maar moeilijk te rijmen is met de feiten, is ook die uitspraak over Zeist en z'n dertig graden een merkwaardige. Het trainingskamp vond plaats van 28 tot en met 30 mei. Volgens het KNMI werd het die drie dagen in Nederland niet warmer dan 19,9 °C. Alleen het laatste etmaal was echt zonnig; juist toen bleef het kwik steken bij 15,2 °C.

De biografie van Geels suggereert dat het afvallen van de aanvallers Willy Brokamp en Jan Mulder, waarover meer in het hoofdstuk *Mulders kippenhok*, een conditiekwestie was. Zij 'overleven de zware training in Zeist niet en moeten hun koffers pakken.'

In de dikke pil van Matty Verkamman uit 1996 worden die trainingen voor het EK van 1980 wel erg zwaar aangezet. 'Een driedaags bivak in Zeist werd door Zwartkruis, die zo populair was als trainer van de

militairen, gerund als een oefening voor commando's. Aan het eind begaven twee van de 22 uitgenodigde spelers het.' Volgens het boek met de subtitel *De historie van Oranje* trad verzorger Pierre van den Akker ondermijnend op. 'Het is een schande zoals die gasten worden afgebeuld', zou hij gezegd hebben. Gesproken wordt van 'wel vier trainingen per dag, ingeleid met een duurloop voordat de ontbijttafel toegankelijk was'. Willy van de Kerkhof wordt als getuige geciteerd. 'Het leken wel trainingen voor de marathon. Vaak twee uur aan een stuk.' *De Stofzuiger* vertelt dat het er ook in Oostenrijk stevig aan toe ging. 'We pikten dat omdat we wilden presteren, ook al moesten sommigen overgeven op het trainingsveld. Ruud Krol, Arie Haan, Piet Schrijvers en ik zijn toen naar hem toegestapt. Toen is-ie bijgedraaid.'

Op vrijdag 30 mei oefende het Nederlands elftal nog een potje tegen Xerxes, de landskampioen bij de zondagamateurs. Dat verliep best moeizaam. Pas na een half uur spelen scoorde Nanninga het eerste doelpunt. Adrie Koster maakte de 2–0. In de tweede helft kwam de tegenstander zelfs terug tot 2–2 via doelpunten van John Vink en Hans de Vries. Laatstgenoemde zette Xerxes zelfs nog bijna op een voorsprong, maar hij miste oog in oog met Hans van Breukelen. Uiteindelijk zorgden Martien Vreijsen, Frans Thijssen, Adrie Koster en Michel van de Korput ervoor dat het toch nog 6–2 werd.

'Ik ben gereed om het over te geven', zei Zwartkruis na het oefenpotje. 'Of we eerste of laatste worden, heb ik nu niet meer in de hand.' Hij voegde eraan toe dat hij zwaar teleurgesteld zou zijn als Oranje niet bij de laatste vier zou eindigen, maar gaf ook een ander signaal af. 'Ik heb reprimandes uitgedeeld, omdat het niveau weinig reden tot gerustheid gaf. Dat is een stuk realiteit waarmee ik nu ook nog te maken heb. Kijk naar de kwalificatie voor het EK. Met zweet in de handen werd het karwei volbracht.'

Eén naam is nog niet genoemd: Arie Haan. Hij speelde mee in de wedstrijd tegen Xerxes. Voor het eerst in lange tijd was hij er weer bij. Sinds de kwalificatiewedstrijd in oktober 1978, uit tegen Zwitserland, had hij niet meer voor Oranje gespeeld. Eigenlijk was hij pas in het

begin van de maand weer in beeld gekomen, toen de voorselectie van veertig werd opgesteld. Haan bleef bij de uitverkorenen horen toen die lijst werd ingedikt tot 22 namen. Geschrapt werden onder andere Simon Tahamata en John Metgod.

'Onbegrijpelijk', oordeelde AZ-voorzitter Arie Ligthart over het ontbreken van die laatste. 'In de slotfase van de competitie was John bij ons de meest constante speler. Als elftal faalden we in de laatste duels; als individuele speler haalde Metgod een dikke voldoende. Voor AZ is dit een onverteerbare zaak.' En opnieuw ging het destijds zo gebruikelijke register open: het dreigen met niet meedoen of niet meewerken. 'We zullen ons in de toekomst harder opstellen met het ter beschikking stellen van onze spelers, want wij zitten nu met een diep teleurgestelde jongen. John heeft vanaf het begin bij de Oranjeselectie gezeten, heeft beslist niet gefaald en staat er nu toch naast. Ik dacht dat de bondscoach jeugdige spelers in zijn elftal wilde inpassen. Arie Haan zit er wel bij. Zo zie je maar, dat een grote bek werkt.'

De terugkeer van Haan stond volop in de belangstelling. Hij vertelde hoe het gelopen was. 'Het begon al voor het laatste Europees kampioenschap. Knobel kon de grote vorm niet bij mij ontdekken. Ik was de enige uit het WK-team van West-Duitsland die thuisbleef. Als wij met Anderlecht niet tegen FC Twente hadden gespeeld, zou ik in Argentinië nooit tweemaal hebben gescoord.'

Ook over de latere aanvaringen met de huidige bondscoach liet Haan zich uit. 'Ik ben veranderd. Zwartkruis kende me nog uit mijn militaire tijd. Maar elk mens verandert. Ik vroeg me af: waar ben ik mee bezig?' Haan begreep de weerstand rondom zijn verkiezing wel. 'Niets heb ik aan de kwalificatie gedaan. Het is nooit mijn bedoeling geweest een collega uit de selectie te stoten. De mensen zullen zeggen: er valt wat te verdienen en Haan meldt zich. Onzin. Inderdaad, ik heb weer niet daadwerkelijk meegeholpen de sponsorpot te vullen en zal straks wel meedelen. Ik ga wel naar Italië om me in dienst te stellen van het Nederlands elftal. Dat ik destijds bedankte was stom, maar daar hoef ik toch niet eeuwig voor gestraft te worden?'

'Ik beloofde dat ik mijn mond zou houden', zegt Arie Haan in zijn biografie *Genoeg Gelachen* uit 1989. 'Zoals ieder mens weleens dingen doet waarvan hij later spijt heeft, begon ik spijt te krijgen van mijn bedankje voor Oranje. Dat gebeurde in de periode dat ik ruzie kreeg met Rob Rensenbrink, die me ongeveer voor gek verklaarde dat ik nee tegen Zwartkruis had gezegd. Hij vroeg zich af waar ik het lef vandaan haalde een dergelijk besluit te nemen. Ik ga hier niet in op de argumenten van Rensenbrink, die maar af en toe speelde voor Oranje. Ik heb er wel een bepaalde mening over waarom hij me mijn bedankje voor Oranje kwalijk nam. Hij wierp me voor de voeten dat ik me door Anderlecht liet betalen om niet meer voor Oranje te spelen. Ik zei dat hij er geen donder mee te maken had of Anderlecht mij wel of niet betaalde. Maar ik kreeg niet betaald omdat ik zelf had bedankt.'

Misschien wel het meest bijzonder aan bovenstaande passage in de biografie van Haan is de bijzin 'die maar af en toe speelde voor Oranje'. Rob was tijdens het WK van 1978 een onbetwiste basisspeler en miste daarna alleen die twee vriendschappelijke wedstrijden in de winter, tegen West-Duitsland en Italië. De laatste werd op dezelfde dag gespeeld als een bekerwedstrijd van Anderlecht en voor de eerste kreeg hij geen toestemming wegens Europees voetbal tegen Liverpool. De wedstrijd daarvoor speelde hij – tegen de zin van zijn werkgever – mee, ondanks een maar net genezen blessure. Om het nog sterker te maken: het besluit van Haan om niet meer mee te doen, werd al vóór die twee vriendschappelijke potjes genomen.

Robbie en Arie geven de gebeurtenissen verschillend weer. 'Ik heb dat boekje onlangs onder ogen gekregen', zegt de eerste tegen *Het Parool* in 1990. 'Het ligt nu in de prullenmand. Haan blijft onzin verkopen. Ik heb ruzie met hem gekregen vanwege zijn enorme kapsones. Ik heb altijd een hekel aan dergelijke types gehad. Bovendien heb ik zelden iemand ontmoet die zichzelf zó overschatte. Want laten we wel zijn: die Haan was in feite een waterdrager in het gouden elftal van Ajax. Geen slechte voetballer, maar bepaald geen topper zoals hij van zichzelf dacht.'

Haan vertelt in zijn boek over een gesprek met de bondscoach en diens assistent Rob Baan, in Antwerpen. 'Zwartkruis bekende dat de sfeer in de groep niet altijd optimaal was als ik erbij was. Met andere woorden: ik moest zwijgen. Ze wilden me er graag weer bij hebben, maar ik moest me dan wel gedeisd houden. Ik wilde er in ieder geval weer bij zijn, ik was dertig jaar en had me nog eenmaal een doel gesteld. Praten of niet praten waren voor mij nevenzaken.' En dan dat zinnetje van zojuist, dat kennelijk een beperkte geldigheidstermijn had. 'Ik beloofde dat ik mijn mond zou houden.'

Terwijl Nederland zich opmaakte voor de tussenstop in Oostenrijk was het team van Griekenland al in Italië neergestreken. Dat elftal had bepaald geen goede resultaten geboekt in de voorbereiding: het verloor de uitwedstrijden tegen Frankrijk (1–5), Zwitserland en Oost-Duitsland (0–2), speelde gelijk op Cyprus (1–1) en deed dat ook thuis tegen Bulgarije (0–0). De echte blamage volgde op Italiaanse bodem. In Asti speelden de Grieken een oefenwedstrijd tegen de plaatselijke amateurs. Het nationale elftal verloor er met 1–0…

Voor het terugbrengen van de selectie van 22 naar 20 spelers hoefde Zwartkruis niets te doen. Na Jan van Deinsen viel ook Dick Schoenaker af met een blessure. Voor de spelers die op het randje zaten mooi meegenomen: iedereen die mee mocht naar Italië, kreeg daar *ƒ* 25.000 voor, ongeacht of hij wedstrijden zou spelen. Ondertussen werd aan Heini Otto en John Metgod gevraagd om stand-by te blijven in Nederland, voor het geval er iemand af zou vallen. Dat leverde ze geld op én kostte beiden een vakantie.

Op een zomerse zondag 1 juni genoten de spelers van de Oranjeselectie nog van een laatste vrije dag. Johnny Rep lag gestrekt op een ligstoel in de tuin, waar hij zich koffie liet inschenken door zijn moeder. Hugo Hovenkamp ging nog een dagje fietsen, samen met zijn vrouw Janet en zijn dochter Kim. Jan Poortvliet deed een paar stevige boslopen. De jonge PSV'er was gedreven om in de komende oefenpartijen te bewijzen dat hij helemaal terug was na een mindere periode.

'Je moest eens weten hoe ik hier naartoe heb geleefd', zei de verdediger die twee jaar eerder op het WK had geschitterd. 'In de afscheidswedstrijd van Willem van Hanegem tegen België droeg ik voor de laatste maal het Oranjeshirt. Daarna is het met mij goed misgegaan. Een liesoperatie, het zware gevecht om terug te komen en dan natuurlijk ook nog de ellende bij PSV. Geestelijk raak je helemaal in de knoop.' Poortvliet zag inmiddels weer lichtpunten. 'Een vormcrisis kan een stuk eenvoudiger weggewerkt worden als de groep een eenheid is', zei hij en dat zou ook het geval zijn bij het Nederlands elftal. 'Deze groep kan gewoon voetballen, maar iedereen zal ook iets voor een maatje moeten doen. Komt het zover, dan is Oranje weer kandidaat voor eremetaal.'

Je hoort in de woorden van Poortvliet aarzeling. 'Komt het zover…' Het is kennelijk nog maar de vraag voor de Zeeuw, die in Zeist kans leek te krijgen op een basisplaats. Toen hij werd opgeroepen besloot hij om zich helemaal te geven om niet tot de afvallers te behoren. In de wetenschap dat de vorm aan het terugkeren was vroeg hij de trainer om hem op het middenveld te zetten. 'Tegen N.E.C. kreeg ik de vuurdoop. We verloren met 2–0 en ik kwam kapot maar voldaan de kleedkamer in. Van Willem II wonnen we en daarna is het steeds beter gegaan.'

Op maandag 2 juni, ruim een week voor de eerste wedstrijd tegen Griekenland, vertrok het Nederlands elftal vanaf Schiphol naar Graz om daar nog dezelfde dag een oefenwedstrijd te spelen. Terwijl de Grieken eerder zo gênant verloren van mannen voor wie voetbal een hobby is, slaagde Oranje er gewoon in om Grazer AK, de nummer 3 van Oostenrijk, met 5–1 te verslaan.

In Graz scoorde Kees Kist drie keer; de beide andere doelpunten kwamen van René van de Kerkhof en Martien Vreijsen. Ook die zesde treffer werd trouwens door een Nederlander gemaakt. Bert Nijdam, de oud-speler van FC Den Bosch die bij Villach op de loonlijst stond en als 'gast' inviel bij Graz, scoorde die ene tegengoal.

Een paar uur voor de wedstrijd was bekend geworden dat het beoogde basiselftal zou starten. De uitverkorenen: Schrijvers, Wijnstekers, Van de Korput, Krol, Hovenkamp, Willy van de Kerkhof, Haan, Poortvliet, Koster, Kist en René van de Kerkhof. Zes spelers dus van het WK, aangevuld met twee mannen die men er destijds graag bij had gehad, twee veelbelovende verdedigers en een jonge rechtsbuiten die op dreef was. Wie weet, een ploeg die opnieuw voor een finaleplaats ging.

Zwartkruis zag grote verschillen met vier jaar eerder in Joegoslavië. 'Toen waren de meeste spelers al bezig met de afbouw van hun carrière en nu krijgen vooral de jonge internationals de kans zich te presenteren als kandidaten voor het WK '82 in Spanje.' Wie bedoelde hij nou precies met spelers die 'al bezig waren met de afbouw van hun carrière'? De *meeste* spelers, zei hij. Twaalf van de 22 gingen nog mee naar Argentinië. Doelman Jan Jongbloed en invaller Wim Suurbier hielden het na de finale van 1978 voor gezien. Jansen en Rensenbrink speelden daarna nog vier of vijf kwalificatiewedstrijden. Rep en Nanninga stelde hij nu niet op, maar hij zou dat op het EK wel doen. Neeskens zou in 1981 nog twee keer spelen.

Zo'n 2500 toeschouwers woonden de oefenpartij bij. Onder die tribuneklanten bevonden zich Ernie Brandts, Dick Nanninga en Hans van Breukelen. Zij hadden te horen gekregen dat de bank nog even een brug te ver voor ze zou zijn. 'Natuurlijk is zo'n mededeling niet prettig', zei Brandts daarover. 'Zwartkruis heeft er echter wel bij gezegd dat hij de drie reuzen van Oranje – daarbij doelend op Dick, Van Breukelen en mij – dit keer niet nodig had, maar dat we bij een volgende gelegenheid beslist nog wel aan de bak zullen komen.'

Halverwege stond het al 1–4 en die ene tegentreffer viel pas vlak voor rust. Vooral de drie doelpunten van Kees Kist – eentje was een schitterende *volley* na een voorzet van Hugo Hovenkamp – beloofden veel goeds. Ook de 1–5, een afstandsschot van Martien Vreijsen, gaf goede hoop. Toch liep het niet vlotjes. Aan de rechterkant klikte het niet tussen Wijnstekers en Koster. Doordat de verdediger vaak mee naar voren trok, werd het speelveld te klein. De samenwerking tussen

Hovenkamp en Haan liep beter. Ook het loopwerk van PSV'ers Poortvliet en Willy van de Kerkhof was prima.

In de tweede helft werd de opstelling flink gewijzigd. Koster viel uit met liesklachten; René en Willy bleken rust nodig te hebben. Arie Haan werd gewisseld voor Frans Thijssen en Kees Kist voor Romeo Zondervan, vanwege een knieblessure. Martien Vreijsen speelde goed en maakte een prachtig doelpunt. Met zijn linkerbeen joeg hij de bal in de touwen. De ploeg die er aan het einde van de wedstrijd stond, was echter al lang niet meer de beoogde basiself.

Johnny Rep, die niet speelde, had inmiddels te horen gekregen dat hij bij Saint-Étienne weg mocht of moest. 'Al enige tijd zijn wij aan het praten over mijn vertrek', lichtte hij toe. 'Het breekpunt was steeds de transfersom, vooral omdat ik nog een tweejarig contract heb.' Zijn nieuwe club zou geen Italiaanse zijn: Johns gezin had te kennen gegeven daar niets voor te voelen. Nederland lag meer voor de hand, vooral omdat zijn vrouw Trudy en de kinderen terug wilden naar Jisp. Dat hij ontslagen zou zijn, werd door Rep ontkend. 'Dat is pure nonsens. Ik wil zelf weg. Ik lig overhoop met trainer Herbin.'

Frits Kessel had in het vliegtuig tussen Schiphol en Graz laten weten dat hij een echte leider miste. Nu heeft een arts niet meteen verstand van voetbal, maar wel van mensen. 'Ik hoop dat er in deze huidige selectie iemand opstaat die met recht een persoonlijkheid kan worden genoemd', zei hij. 'Iemand die de gehele groep kan dragen, die bij zijn medespelers respect afdwingt. Zo iemand is er nu nog niet bij; er zit tot nu toe weinig persoonlijkheid in deze selectie.' Het klonk niet echt als een hart onder de riem, maar hij bedoelde het goed. 'Hopelijk ben ik nu te pessimistisch. Ik hoop ook dat het hartstikke goed gaat met de spelers die er nu bij zijn.'

Ging het hartstikke goed? Dat is een vraag die je verschillend kunt beantwoorden. Ja, Nederland won met 1–5 die oefenwedstrijd, op dezelfde dag waarop de toch altijd vermoeiende reis uit Nederland was gemaakt. Nee, niet alles liep vlekkeloos. Piet Schrijvers had best nog wel een paar reddingen moeten verrichten.

Het lijkt wel bij een eindtoernooi te horen dat er vlak voor de eerste wedstrijd opeens een jubelstemming ontstaat en tegelijkertijd een groot cynisme. Zowel in de ploeg als bij de pers en niet te vergeten bij 'de mensen thuis'. *De Telegraaf* citeerde op dinsdag 3 juni op de voorpagina een tevreden trainer: 'Een goede start, die hopelijk zijn mentale uitwerking op deze ploeg niet zal missen.' Het woord 'tevreden' stond letterlijk als een feitelijke constatering in de krant. Maar een dag later, op woensdag 4 juni, sprak de sportkatern van hetzelfde dagblad nogal anders over diezelfde bondscoach naar aanleiding van diezelfde wedstrijd. 'Zwartkruis woest om matte houding vedetten', volgde er op de schreeuwende krantenkop 'Bom onder Oranje'.

Delen van de 'donderspeech' werden geciteerd. 'Mijne heren, zo kan het niet langer. Wat we gisteravond hebben laten zien, sloeg nergens op. Ben Wijnstekers, waar was de samenwerking met Adrie Koster? Waar was de balcirculatie? Als dit zo blijft, gaat het mes erin. Ik wil actie zien. We moeten het hebben van vaste patronen. Ik zie ze te weinig. Vloeiend aanvallen tegen Griekenland, rustig op de kans wachten tegen West-Duitsland. Het zijn twee speltypes waarmee we bezig zijn. We moeten de lijn van Zeist vasthouden. In de afgelopen week is er keihard gewerkt, maar wat heb ik er in Oostenrijk van teruggezien? Niets!'

Ook spelers van wie we een dag eerder nog vernomen hadden dat ze het goed deden, werden nu door de bondscoach tegenover de pers minder hoog aangeslagen. 'Tegen Grazer AK wilde ik een team wegzetten dat morgen in de tweede oefenpartij verder kan bouwen en zaterdag tegen Udine in Italië klaar kan zijn. Nu moet ik weer maatregelen nemen. Het middenveld is te kwetsbaar. Willy van de Kerkhof kwam niet op toeren en Jan Poortvliet speelde te weinig in de discipline. Hij was te gretig. Haan viel me tegen. Hij pakte niet de rol die ik hem had toebedacht.'

Ondertussen werd bekend dat Michel van de Korput naar AC Torino zou gaan. Feyenoord ontving ruim 1,6 miljoen voor de verdediger, die zelf drie jaar lang 420.000 gulden per seizoen ging verdienen. Hij gaf aan dat hij alles nog maar vluchtig vernomen had en dat er

nog niet getekend was. Maar hij zag het wel zitten. 'Na acht jaar Feyenoord wilde ik wat anders. Italië wordt gewoon een avontuur. Torino jaagt al maanden achter me aan. Het is de bedoeling dat ik libero ga spelen. Dat is voor mij een fijne positie', zei Van de Korput in zijn reactie op dit nieuws. En hij voegde er iets belangrijks aan toe: 'Ik heb wel in mijn contract bedongen dat ik voor het Nederlands elftal mag blijven uitkomen.'

Michel vond het niet nodig om tot opvolger van Krol uitgeroepen te worden. 'Als de bondscoach over pakweg een half jaar zou besluiten het met mij als laatste man te proberen, dan speel ik daar. Graag, en zo goed mogelijk. Maar als Zwartkruis straks met een Stevens, een Metgod of een Willy van de Kerkhof als laatste man wil gaan spelen, is mij dat ook allemaal best.'

Ruud Krol had er ook een mening over. 'Michel heeft van meet af aan voorstopper gespeeld in de oefenwedstrijden en tot nu toe heeft hij het meer dan uitstekend gedaan. We voelen elkaar prima aan en daardoor zijn we nog niet zo vaak in de fout gegaan.'

Ook in de sport is de één z'n dood de ander z'n brood. Weliswaar was Adrie Koster verre van dood, maar die liesblessure was wel ernstig. Omdat ook Johnny Rep nog lang niet op zijn oude niveau zat, kwamen er mogelijkheden voor Martien Vreijsen, die zowel tijdens het trainingskamp in Zeist als in het oefenduel tegen Grazer AK goed had gevoetbald. 'Ik doe letterlijk alles om me in Oranje te spelen', zei de aanvaller van NAC. 'Door de blessures van twee concurrenten komt mijn kans dichterbij. Ik heb dacht ik wel laten zien dat ik in staat ben een eventuele uitverkiezing waar te maken.'

Vreijsen klonk bij vlagen zelfverzekerd. Hij werd door Zwartkruis erbij gehaald naar aanleiding van de wedstrijd MVV-NAC. Terwijl hij dacht dat de bondscoach was komen kijken voor Cees Schapendonk, bleek hijzelf ook in beeld te zijn.

'Ik heb het beste halfjaar uit mijn carrière achter de rug en mijn prestaties worden nog steeds beter. Ik heb de laatste weken al veel vleugelverdedigers stuk gespeeld en op dit moment denk ik er zo gemakkelijk over dat iedere directe tegenstander voor mij niet meer telt.

Ik weet ook wel dat je in zo'n stemming moet oppassen niet te nonchalant te worden, te overmoedig. Twee keer de bal verkeerd teruggelegen, zoals mij in de eerste oefenwedstrijd tegen Grazer AK overkwam, kan in een serieuze competitie tot gevaarlijke situaties leiden.' Vreijsen vertelde dat hij een stuk bewuster was gaan leven en voetballen en zag een mogelijke aanleiding daartoe in zijn huwelijk en de geboorte van zijn kind.

Hij sprak niet alleen over voetbal. 'Maatschappelijk kan ik behoorlijk wat bereiken als ik mijn studie als makelaar-assuradeur afmaak. Daarnaast kan ik als semiprof mijn voetbalcarrière prioriteit geven, maar hoogstwaarschijnlijk alleen als ik bij NAC weg kan gaan. Het EK '80 in Italië is derhalve voor mij van zeer groot belang.'

Naast de zware trainingsarbeid, de lonkende transfers en de zorgelijke blessures, ging er na die eerste oefenwedstrijd veel aandacht naar het middenveld. 'Als je een selectie samenstelt, moeten de verhoudingen kloppen', zei Zwartkruis. 'Toen Van Deinsen en meer nog Schoenaker wegens blessures afvielen, werd het evenwicht verstoord. In de tijd waarin het Nederlands elftal zijn grootste successen behaalde, stonden er op het middenveld spelers van grote klasse. En die hebben we nu eigenlijk ook nodig. Natuurlijk, ik moet uitgaan van het beschikbare spelersmateriaal, maar ik vind dat mijn middenvelders nu ook een dominerende rol moeten afdwingen. Haan heeft zich nog niet helemaal laten zien. Willy van de Kerkhof kan veel beter opereren dan hij heeft gedaan en Poortvliet was bijzonder actief, maar moet meer gedisciplineerd spelen', vatte de bondscoach samen. 'De eerste opdracht van de middenvelders is verdedigen. Daarmee stap ik niet af van mijn overtuiging dat Nederland op zijn sterkst is als er wordt aangevallen. Er kan pas pressie op de tegenstander worden uitgevoerd als je de zaak achter gesloten weet te houden. Haan moet in de rol van schakel in de lengteas worden gedwongen. Hij alleen dient offensieve initiatieven te ontwikkelen op het middenveld en signalen naar de aanval te geven. Als alle middenvelders dat gaan doen, zoals maandag vaak gebeurde, loopt het mis.'

Met het steeds dichterbij komen van het toernooi maakte ook de NOS haar 'opstelling' bekend. Alle wedstrijden zouden worden uitgezonden, wat in 1980 nog niet zo vanzelfsprekend was. Er bleek een rangorde te zitten in de commentatoren. Kees Jansma was de duidelijke nummer 1: hij zou verslag doen van de drie groepswedstrijden van Nederland en kreeg ook de finale. Theo Reitsma moest genoegen nemen met de strijd om de derde en vierde plaats en die belangrijke andere groepswedstrijd: West-Duitsland tegen Tsjecho-Slowakije. De wedstrijden van België werden van commentaar voorzien door de Vlaming Rik De Saedeleer, die we in Nederland ook wel konden verstaan. Daarnaast zou Hugo Walker nog wat partijtjes doen.

Nederland speelde op donderdag 5 juni opnieuw een oefenwedstrijd. Deze keer in Klagenfurt, voor zo'n vijfduizend toeschouwers, tegen een gelegenheidselftal dat je FC Karinthië zou kunnen noemen. Veel aandacht ging uit naar de mogelijke basisplaats van Vreijsen. Zwartkruis was positief over hem. 'Ik vind het erg knap hoe snel en gemakkelijk Martien zich in dit elftal heeft aangepast. Geen enkele andere vleugelspeler zou dat beter gedaan hebben.'

Feyenoord had hem twee jaar eerder voor een paar ton laten vertrekken, deze aanvaller die nu op het punt stond om in Oranje uit te komen. Hij maakte in deze oefenpot geen doelpunten. Arie Haan scoorde in de 23e minuut met een kopbal uit een voorzet van Romeo Zondervan.

Vlak voor rust knalde Kees Kist onhoudbaar onder de lat. Aan het begin van de tweede helft scoorde hij opnieuw. Nu niet met een hard schot; na miscommunicatie tussen de doelman en een centrale verdediger wipte hij de bal over beiden heen het doel in.

Hoewel het spel van Oranje na die 2–0 beter werd, volgden er geen doelpunten meer. Het door de regen glad geworden veld belemmerde snelle combinaties. Kist, Haan en René van de Kerkhof schoten nog wel op doel, maar zonder succes. Nanninga en Doesburg vielen in de loop van de tweede helft in.

Romeo Zondervan, de 21-jarige speler van FC Twente, speelde zo goed dat sommigen zich afvroegen of hij niet in de plaats moest komen van Wijnstekers. Zwartkruis beschouwde 'de terriër van Feyenoord' echter als een van zijn zekere keuzes voor de selectie. 'Ik weet precies wat ik aan Bennie heb', zei hij na de beide oefenwedstrijden. 'Hij is de juiste speler voor het speelconcept dat ik in mijn hoofd heb.' Aanvoerder Krol dacht daar soms anders over. 'Ik heb meer dan eens op mijn lazer gehad van Ruud', zei Wijnstekers later zelf. 'Ik ben nu eenmaal wat roekeloos en heb vaak de neiging met iemand mee te gaan.' Wijnstekers zou nog vaak voor Oranje spelen, als aanvoerder zelfs. Zondervan zou het zo ver niet schoppen.

'Ik ben klaar om erin te vliegen als bondscoach Zwartkruis dat vraagt', zei de jonge Surinamer. Zijn voetballoopbaan maakte met zijn uitverkiezing voor Oranje een mooie stap. 'Toen ik van FC Den Haag naar FC Twente ging en niet naar Ajax, riepen de mensen dat het stom was. Ik heb ze altijd maar laten praten, ook over de drang die ik in me heb om aan te vallen.'

Zondervan wilde niet het risico lopen om bij Ajax op de bank te belanden en tekende daarom in januari 1979 een contract bij FC Twente toen Piet Wildschut naar PSV ging. Hij zou een bescheiden interlandcarrière hebben. Op 22 februari 1981 verving hij in een wedstrijd tegen Cyprus de geblesseerde Ben Wijnstekers. Net als Heini Otto zou hij maar één interland spelen.

In april 2010 besteedt Bart Jungmann in *de Volkskrant* uitvoerig aandacht aan deze 'joviale kerel die door zijn echtgenote een echte Hollandse boer wordt genoemd.' De plakboeken komen op tafel, het gesprek is over vroeger in Den Haag. 'Met z'n zevenen op een bovenverdieping. Geen warm water.' In *Eenmaal Oranje* van Smouter en Den Boef komen de genoemde plakboeken ook voorbij. In het gesprek is het tot die tijd vooral over het opknappen van oude auto's gegaan.

'Jemig, wat een jong pikkie was ik eigenlijk, hè?' 'O moet je kijken joh. Hans Galjé – die heeft me later nog naar Twente gepraat – Bud Brocken, Richard Budding, Stanley Brard. Er is eigenlijk niemand echt doorgebroken van deze ploeg. Loek Ursem was nog het grootste

talent, die zat met mij bij de selectie van Oranje. Maar daar hebben we nooit meer wat van gehoord...'

Uiteraard komt ook zijn enige eigen interland, tegen Cyprus, aan de orde. Zondervan zelf vond zijn zwakke optreden een gevolg van de instructies waarmee Baan hem het veld in had gestuurd. 'Ik werd niet op mijn vertrouwde positie in de verdediging neergezet, maar als een soort veredelde rechtsbuiten. Daar kwam ik niet goed uit de verf.'

Die ene keer die hij voor het vaderland speelde, heeft iets droevigs. 'Als hij in gedachten teruggaat naar die avond in het Oosterparkstadion waar het Wilhelmus ook voor hem gezongen werd, dan denkt hij vooral aan de kou die deze avond in het stadion hing', lezen we in *Eenmaal Oranje*. Tekenend is de bijval van mevrouw Zondervan: 'Het was zo koud dat we niet eens met de auto konden. Vreselijk, al die treinen die we in moesten voordat we eindelijk in Groningen aankwamen. En dan heb ik ook nog eens niets met voetbal...'

Het Vrije Volk schreef niet al te positief over Romeo, 'zaterdagochtend aangewezen als vervanger van Ben Wijnstekers, wiens enkelblessure flink verergerd bleek. Zondervan bleek geen zuivere voorzet in de voeten te hebben. Elke bal belandde bij een Cyprioot, zoals zovele ballen een prooi werden van de met man en macht verdedigende Zuid-Europeanen.' Nederland nam achttien corners, Cyprus nul. Het won op 22 februari 1981, zoals het daarna alle acht wedstrijden tegen dat land zou winnen. Een doelsaldo van 34–1.

Zondervan dwong in juni 1980 ondanks zijn goede spel in Oostenrijk geen basisplaats af. Ondertussen begon de bondscoach aardig zeker te worden van zijn basiselftal. 'Ik weet nu heus wel waar ik aan toe ben', zei hij. 'Over Stevens ben ik zeer tevreden. De organisatie klopte veel beter dan afgelopen maandag. Met Huub voor Jan Poortvliet kan Ruud Krol bovendien gemakkelijker opkomen. Het overnemen gaat nu ook beter. Er wordt meer in de discipline gespeeld.'

Zwartkruis vond dat Schrijvers te veel reddingen had moeten verrichten tegen een niet eens zo sterke tegenstander. Over zijn voorkeur voor Haan boven Thijssen zei hij: 'Frans speelt van het ene station

naar het andere. Haan voetbalt directer, speelt de vleugels beter aan en heeft nog een plof uit de tweede lijn in de benen.'

Hoe zeker Zwartkruis ook klonk, je kon moeilijk zeggen dat het makkelijk was om die basisselectie te vinden. Hij had de oefenwedstrijden moeten gebruiken om te puzzelen en daarvoor waren ze niet bedoeld. 'Het automatisme in het elftal is er nog niet', zo klonk zijn klaagzang. 'We hebben de verschillende spelpatronen niet echt kunnen uitproberen. Je zou minstens vijf interlands tegen sterke tegenstanders moeten spelen voor een optimale voorbereiding.'

Een journalist vroeg hoe hij tegen een eventuele voortijdige uitschakeling aankeek. Het antwoord ging een paar stappen verder dan de vraag. 'In Nederland zijn de meningen over de aanpak van het nationale elftal dermate verdeeld dat je niet mag verwachten dat de les die aan een mislukking verbonden is ook wordt geleerd. Er zullen zondebokken worden gezocht en gevonden', zei de bondscoach, die ook niet blij was met het vooropstellen van clubbelangen en de beperkte kans die een nieuwe generatie voetballers kreeg om te groeien. 'Wij willen steeds maar doorgaan met successen boeken en gunnen ons niet de mogelijkheid om – zoals de Engelsen bijvoorbeeld – enkele jaren over te slaan om te wachten op de doorbraak van nieuwe, grote vedetten, waaromheen je een nieuw topteam kan bouwen.'

De Engelsen: ja, da's waar ook. Die hadden op 14 juni 1970 voor het laatst een wedstrijd op een eindtoernooi gespeeld toen ze de kwartfinale verloren van West-Duitsland. Geen WK's in '74 en '78, geen EK's in '72 en '76. Was dit nu echt het land waar hij jaloers op was?

'De publieke opinie verwacht van de bondscoach een winnend team', klaagde de Kapitein van Oranje. 'Ik zou best weleens een Happel of Michels willen spelen. Maar ik blijf mijn menselijke aanpak prefereren. Aan de ene kant schouderklopjes uitdelen en aan de andere kant zo nodig de zweep laten knallen. Je moet de jongens respecteren en in hun waarde laten. Ik denk dat er de laatste tijd wat minder tumult in Oranje is, doordat ik de spelers niet alleen vertel waarom zij ernaast staan, maar ook doordat ik ze de tijd gun de teleurstelling te verwerken.'

Eén speler kon zich daar niet in herkennen. Frans Thijssen: die had geen kans gekregen om in de oefencampagne te laten zien wat hij waard was. Hij vond dat hij meer verdiende. 'In de beslissende wedstrijd tegen de DDR speelde ik goed', zei de speler van Ipswich Town. 'Ik denk dat Zwartkruis vooral na de wedstrijd tegen Frankrijk in april is gaan twijfelen. Maar toen presteerden we allemaal erg matig. Sportief gezien zou ik beter naar huis kunnen gaan. Ik ben erg teleurgesteld in de bondscoach, vooral omdat hij niet de moeite heeft genomen om ook maar iets van zijn gedachten over deze zaak te vertellen. Vijf minuten, ja, zolang heeft hij met me gepraat en dat was alles. Een fatsoenlijke kans had ik toch minstens wel van hem verwacht.'

Terwijl Thijssen treurde over de trainer, klaagde Koster over de domme pech om op de eerste dag van het trainingskamp een blessure op te lopen. 'Waarom ik nu weer?', verzuchtte de Zeeuw. 'Opnieuw die behandelingen terwijl de rest van de groep fluitend naar het veld vertrekt.' Adrie besefte dat de derde keus een mooie kans zou gaan maken. 'Martien maakt een erg goede indruk. Ik wil de concurrentie best met hem aangaan, maar die stomme lies verhindert dat.' De pechvogel prees ondanks zijn eigen malaise de sfeer in het trainingskamp. 'Het is één grote familie, je leert de mensen van de pers ook een beetje beter kennen. Je voelt zo'n groep naar elkaar toegroeien.'

De gedachten van Koster gingen al naar het WK in Spanje. 'Als ik tegen die tijd geen vaste plek heb veroverd in het Nederlands elftal, heb ik voor mezelf gefaald. Ik wil die plaats afdwingen. Ik wil er werkelijk alles voor doen, maar ik durf het haast niet hardop te zeggen gezien mijn blessureperikelen.'

Hugo Hovenkamp was twee jaar eerder geblesseerd geweest en moest daardoor op het laatste moment voor het WK in Argentinië afhaken. Hij kwam op zondag 2 april 1978 in botsing met tegenstander Kees Krijgh van PSV. In het verslag van die wedstrijd in *Het Vrije Volk* wordt daar niets over gezegd. *De Telegraaf* vertelt niet meer dan dat hij in de 41e minuut Gerrie Deijkers moet laten gaan. Over een blessure en de eventuele ernst wordt niet gesproken.

Pas op 9 mei lezen we er in diezelfde krant meer over. 'KNVB-arts Frits Kessel beslist aan het einde van deze week of AZ '67-verdediger Hugo Hovenkamp fit is voor het WK in Argentinië.' Genoemd wordt de blessure van een maand terug, maar het was niet de botsing met Krijgh die hem de das had omgedaan. 'Na een langdurige rustperiode ontving Hovenkamp afgelopen vrijdag bij zijn rentree in de KNVB-bekerfinale opnieuw een schop op de juist herstelde linkerknie. De Nijmeegse arts Honig verwijderde gistermiddag het vocht in de knie.' Volgens dokter Kessel zal na enkele dagen rust moeten blijken hoe de knie zich houdt. Hovenkamp is zelf pessimistisch. 'Ik schat de kans op meegaan niet hoger dan *fifty-fifty*. Deze hele grap heb ik overigens te danken aan Tahamata. In de bekerfinale schopte hij expres over de bal heen. Ik voelde mijn knie, die ik had ontzien door niet tegen Haarlem te spelen, onmiddellijk opzwellen.'

Op 25 mei 1978 bericht het *Nieuwsblad van het Noorden* over een bezoek aan dokter Hermans, samen met de KNVB-arts. 'Het staat je vrij naar Argentinië te gaan, maar dan bestaat de kans dat je meniscus in duizend stukjes uiteenvalt', luidde de conclusie van de chirurg. Hovenkamp sprak van de grootste afknapper in zijn voetballoopbaan. 'Tegen PSV is de ellende begonnen. Ik heb een week rust gehad, maar ik wilde blijven voetballen. De derde plaats van AZ was na de nederlaag tegen de Eagles in het geding gekomen. We zaten nog in de beker. Dan wil je de ploeg niet in de steek laten. Na iedere wedstrijd werd m'n knie dikker.' Dankzij begeleiding van de KNVB bij zijn herstel leek het toch nog goed te komen. 'Het ging prima. Ik kon keren, wenden, tackelen. Alleen het schieten bezorgde me pijn.' De oefenwedstrijd tegen Xerxes leek goed te gaan, tot enkele uren na het duel zijn knie er als 'een goed gevulde ballon' begon uit te zien.

De bekerfinale tegen de grote rivaal uit Noord-Holland werd een succes. Voor twintigduizend meegereisde supporters won AZ met 1–0 in het Olympisch Stadion. Hovenkamp stond aan de basis van het enige doelpunt. Door een simpel tikkie met de linkervoet poortte hij Tahamata. Nog zo'n simpel tikkie was voldoende om de vrijstaande Bert van Marwijk te bereiken, die – ook al met links – voorzette.

Søren Lerby viel, Henk van Rijnsoever nam aan op het bovenbeen, liet de bal één keer stuiten en schoot eenvoudig binnen. Met links.

Hovenkamp miste buiten eigen schuld een WK. Twee keer andermans trap tegen dezelfde knie. Verlies je die halve bekerfinale, dan sta je misschien wel op het wereldkampioenschap. Niet Jan Poortvliet, maar Hugo Hovenkamp als linksback. Voldoende snelheid achterin, en dus geen Suurbier voor Jansen. Zou Kempes dan ook die 2–1 hebben gemaakt?

Precies twee jaar later, op 25 mei 1980, wordt Hugo Hovenkamp opnieuw genoemd in *De Telegraaf*. 'De speelse linksback van AZ '67 staat aan de vooravond van zijn eerste grote internationale toernooi', schrijft de krant. 'De geboren Groninger wordt nog weleens zwetend wakker als hij de Argentinië-story beleeft. De nu 29-jarige verdediger kreeg namelijk een dag voor het vertrek naar Buenos Aires een dreun van jewelste te verwerken.' Hovenkamp: 'Tegen PSV kreeg ik van Kees Krijgh een schop tegen mijn knie. Ik heb nog vier wedstrijden gespeeld en dacht zonder pijn naar het WK te gaan. Een dag voor het vertrek uit Zeist constateerde dokter Hermans een meniscusblessure. Toen ik dat hoorde, kon ik wel door de grond zakken van ellende.' Krijgh wordt hier dus als enige dader vermeld. Geen Tahamata meer.

De naam van deze talentvolle voetballer zal de lezer na dit hoofdstuk niet meer tegenkomen, behalve in de bijlagen. De bibliografie noemt hem in de titel van het door Tonny van der Mee geschreven *Simon Tahamata en andere Molukse voetbalhelden in dienst van Oranje*. Juist in dat boek wordt melding gemaakt van het feit dat de hoofdpersoon wel degelijk schuld had aan die knie van Hovenkamp. De speler van AZ '67 zou tijdens de wedstrijd provocerende opmerkingen hebben gemaakt naar aanleiding van de beruchte treinkapingen uit 1977. Dat deel van het verhaal vertelde Hugo er nooit bij.

Het boek spreekt ook over de reden waarom Tahamata zelf zou ontbreken bij het EK. De kleine Ajacied verkeerde in het voorjaar van 1980 in een diepe vormcrisis die zich laat schetsen door een fragment uit een interview dat Van der Mee aanhaalt.

'Als Beenhakker hem zelfs geen invalbeurt gunt, terwijl Ajax uitgeschakeld dreigt te worden, breekt Simon', zegt de auteur, doelend op de halve finale voor de Europacup 1. 'Hij zal van zichzelf niet snel zeggen dat hij slecht in zijn vel zit. Dat moet je aan hem zien. Als Harry Vermeegen hem na Nottingham Forest op de middenstip van het Olympisch Stadion interviewt, zit naast hem een gebroken en hakkelende Simon.' En dan geeft Van der Mee een letterlijke weergave van een deel van het gesprek.

Harry: 'Wat moeten we nou met jou aan Simon?'

Simon: 'Ik probeer weer terug te komen door harder te werken. Ik begin weer helemaal opnieuw.'

Harry: 'Wat is er aan de hand met je dan?'

Simon: 'Ik weet het ook niet. Er zijn verschillende redenen. Ja, euh... 't is moeilijk voor me. Ik weet het niet. Het is klote gewoon met me.'

Harry: 'Noem eens een paar redenen.'

Simon: 'Op de trainingen, niks lukt met me. Dan ga ik met de kop staan schudden. Tijdens de wedstrijd durf ik ook niks aan te gaan. Zoals woensdag tegen Nottingham was ook een klotewedstrijd voor me.'

Harry: 'Hoe kun je in godsnaam eerst de sterren van de hemel spelen en dan zo verschrikkelijk hard vallen, en zoveel kritiek krijgen?'

Simon: 'Ik heb wel eens gehoord: 't is makkelijk om aan de top te komen, maar om er te blijven, is erg moeilijk. Als je iets minder speelt, krijg je meteen kritiek te horen.'

Harry: 'Niet te gauw je koppie laten hangen hoor.'

Simon: 'Nee, ik moet gewoon verder. Ik heb veel tegenslagen gehad. We zouden met het Zuid-Moluks elftal naar Indonesië gaan, maar dat ging ook niet door.'

Hugo Hovenkamp stond er beter voor tijdens de kwalificatie voor het EK en de oefencampagne in Graz, Klagenfurt en Udine. Hij liet zien dat hij uitgegroeid was tot een speler die zich wat beter wist te beheersen. 'Ik heb in mijn voetbalcarrière nogal eens mijn neus gestoten, gewoon omdat ik impulsief ben en het bovendien niet kan hebben als iemand mij onrechtvaardig of gemeen behandelt', zei hij. 'Dat heeft me

naast vele gele kaarten ook heel wat ellende opgeleverd. Maar toch was het wel de weergave van mijn persoontje, precies zoals ik dat ook in het gewone leven was.' Hij schreef die verandering mede toe aan zijn vrouw Janet. 'Even tot tien tellen, Hugo' was wat hij tegenwoordig dacht als hij in het veld een schop kreeg. Hovenkamp had zich ontwikkeld tot een aanvallend ingestelde verdediger, een rol waar hij in het verleden weinig voor voelde. 'Ik dacht dat ik elders in het veld beter tot mijn recht zou komen', zei hij, maar Cees Molenaar zag dat anders. Die kreeg gelijk daarin, ook van de voetballer zelf.

Het duel met Udinese was voor kapitein Zwartkruis de generale repetitie. 'Voor de wedstrijd heb ik D'Alessi gevraagd zijn spelers in de trant van de Grieken te laten spelen: kort en rommelig. Daardoor moest Oranje dus breed gaan spelen, met lange passes en veel buitenom gaan. Dat werd bij vlagen erg goed uitgevoerd.'

Het was een prima partij, maar wat is het waard tegen een elftal dat onderin de hoogste divisie van Italië speelt? Misschien weinig, maar feit was wel dat het spel goed was. De lange ballen van Krol kwamen op hun bestemming. Haan zorgde voor breedte en Van de Korput en Wijnstekers trokken mee naar voren als ze de kans kregen. Laatstgenoemde schoot nog een keer hard van afstand op de lat.

Terwijl de rechtsbuitenpositie veel gespreksstof gaf, bleek Kees Kist ook niet even zeker van zijn plaats. Dat hij zeven doelpunten maakte in de oefenwedstrijden, sprak in zijn voordeel. Hij had al zo'n voorgevoel gehad dat Nederland met twee spitsen zou gaan spelen, net zoals tegen Oost-Duitsland. 'Ik geloof nu dat Zwartkruis toch niet langer om me heen kan', zei Kist, voorzichtig of vol zelfvertrouwen. 'Hij zal toch iemand moeten hebben die ze er uiteindelijk inschopt.'

Zestien officiële interlands had hij op zijn naam staan. Het was al vijf jaar geleden dat hij debuteerde. Op het EK van 1976 kreeg Kist twintig minuten speeltijd, nadat hij inviel voor Peter Arntz. Maar heel 1978 was voorbijgegaan zonder dat hij voor de nationale ploeg uitkwam. Op het WK van die zomer was hij niet van de partij geweest. 'Ik voel me pas enkele maanden echt goed thuis in Oranje', zei de aanvaller, die vaststelde dat hij niet tot prestaties kan komen als hij merkt

dat anderen moeite hebben om hem te accepteren. 'Waardering voor mijn voetbalcapaciteiten heb ik pas tijdens deze voorbereiding op het EK ontvangen. Ik ben natuurlijk erg afhankelijk van mijn vleugelspitsen. Ik ben blij met René van de Kerkhof en Martien Vreijsen. Bij AZ krijg ik de ballen van de kanten meestal blind voorgejoekeld. Vreijsen zoekt echt contact met je voor de bal komt. Arie Haan en de broertjes Van de Kerkhof komen graag de diepte in. Als ik me laat zakken, komt er meer ruimte, maar de hoofdzaak is dat ik aanvoer van de zijkanten moet krijgen. Dat is perfect voetballen voor een spits.'

Zwartkruis had ook wel in de gaten dat het trainen misschien wat te veel werd. 'In de wedstrijd tegen Udinese waren sommige spelers bijzonder vermoeid. Na die zware dagen in Oostenrijk had ik dat wel verwacht. Daarom doen we het tot woensdagavond kalmpjes aan. Veel wandelen, lichte looptraining, baloefeningen en vooral rusten.'

De bondscoach oogde gespannen maar tevreden, ook over de teruggekeerde Haan, die zelf ingetogen was over de prestaties van Oranje. 'Ons spel is nog sober, strak en rechtlijnig. Toch kan je zien dat de dode momenten minder worden en de briljante ogenblikken groeien. Het gaat erom dat er een fundament onder dit team zit. Nu kan je altijd terugvallen op de basispatronen als het niet loopt.'

Over Rep was Oranjes oefenmeester nog niet erg enthousiast. 'Johnny heeft zijn best gedaan, maar daar bleef het bij.' De aanvaller reageerde zelf berustend. 'Wat kan ik eraan doen? Zwartkruis weet dat ik als het grote werk begint altijd klaar ben. Oefenpartijtjes zijn niet altijd een graadmeter. Ik liep tegen de laatste tegenstander opnieuw een tik tegen mijn enkels op. Daarna werd ik voorzichtig.'

Wat vonden ze in Italië van het Nederlands elftal, naar aanleiding van de wedstrijd tegen Udinese? Trainer Massimo Giacomini van AC Milan was lovend. 'Holland speelt nog steeds het ideale systeem', zei hij. 'Er is geen enkele speler die achter elkaar meer dan dertig meter aflegt, omdat ingezien wordt dat de bal het werk moet doen. Ik heb daarom echt genoten van dit team, *dat ik nu toch als de grote*

kanshebber voor de Europese titel beschouw.' Let op die cursieve woorden.

Ook de geschorste Paolo Rossi, die als toeschouwer aanwezig was, noemde Oranje expliciet favoriet. 'Dit elftal deed denken aan de ploeg die ons in Argentinië op een zijspoor zette. Fysiek enorm sterk en stuk voor stuk ware atleten. Zoals Holland zich nu presenteerde, *blijft het voor mij de sterkste van Europa. Er moet een wonder gebeuren wil de ploeg zich niet voor de finale plaatsen*.' Die cursieve woorden...

Opvallend genoeg werd er zo vlak voor het toernooi ook al vooruitgekeken naar het WK van 1982 in Spanje. Zou Ruud Krol daar nog bij zijn? Hijzelf had nog niet definitief besloten. 'Het zal moeilijker worden in de komende periode om alle wedstrijden voor het Nederlands elftal te blijven spelen', stelde hij. 'Aan de andere kant is het ook weer zo dat de Noord-Amerikaanse competitie op een dusdanig tijdstip valt dat er nog voldoende ruimte overblijft waarin er vanuit Zeist een beroep op me kan worden gedaan.'

Huub Stevens sprak openlijk over zijn ambitie om de liberopositie in Oranje over te nemen, terwijl hij bij PSV die plaats helemaal niet had. 'Ik heb het erover gehad met Thijs Libregts. In dat korte gesprek is me duidelijk geworden dat Libregts het met mij niet ziet zitten als laatste man bij PSV. Adrie van Kraaij heeft daar geen enkel probleem mee. Die wil dolgraag op het middenveld spelen, omdat hij daar zijn offensieve kwaliteiten beter kan laten renderen. Ik ben nu 26 jaar, een prima leeftijd om aan die positie in het elftal te beginnen. Krijg ik bij PSV die kans niet, dan zal ik zo langzamerhand moeten gaan uitzien naar een andere vereniging.' Het 'kijk maar uit, want anders ga ik weg', was kennelijk ook een uitspraak die je op clubniveau kon doen.

Natuurlijk werd er al goed gekeken naar de eerste tegenstander. Zwartkruis zelf had Griekenland twee keer zien spelen en zijn assistenten Baan en Blok hadden ieder één wedstrijd gezien. 'Ik heb goede analyses tot mijn beschikking. Daaruit blijkt dat het sterkste punt van de Grieken is dat zij oncontroleerbaar voetbal spelen. Ik bedoel daarmee dat zij dingen doen zoals Peru en Iran dat tijdens het WK in

Argentinië deden. Ze zijn vaak onnavolgbaar, treden buiten de bekende tactische paden. Het heeft veel weg van het ouderwetse straatvoetbal.'

Ook bondscoach Panagoulias blikte vooruit. 'Drie keer hebben we deze week de beelden van Frankrijk – Nederland afgedraaid', zei hij. 'De eerste keer zag ik alle jongens wit wegtrekken en hoorde ze mompelen: "Wat kunnen ze hard lopen!" De volgende dag keken ze weer, kregen wat meer kleur en zeiden: "Ze kunnen lopen." De derde dag werden er sigaretten aangestoken, koffie besteld en was de algemene conclusie: "Ze maken fouten." Kijk, dat bedoel ik nou. Is het zelfvertrouwen er, dan ben je als coach al een heel eind op de goede weg.'

De openingswedstrijd zat eraan te komen. Met de gebruikelijke slag om de arm keek Krol naar de tegenstander. 'Acht jaar terug wonnen we in Athene nog met 5–0. Sindsdien is er heel wat veranderd. Kun je Hongarije en Rusland uitschakelen in de kwalificatie, dan moet je wat in je mars hebben.' Toch zag hij het wel zitten. 'Ik geloof dat we gewoon ons eigen spel horen te spelen. En als dat niet lukt, zal het mes er tijdig in moeten. Kunnen we de Grieken niet omver krijgen, dan zal lengte in de aanval ons moeten redden. Een halve of een hele misstap in dit toernooi kan je de finale kosten. En geloof maar dat ik graag de Europese titel wil binnenhalen.'

12. *De wegen van België*

Als je aan een voetballiefhebber vraagt wat er bij hem opkomt als hij aan het EK van 1980 denkt, krijg je vaak een antwoord waarin die finaleplaats van België wordt genoemd. Het bereiken daarvan was inderdaad bijzonder; zo goed had dat land het immers nooit gedaan op internationale toernooien. Het deed mee aan de drie WK's in de jaren dertig, maar daar kan weinig gewicht aan worden toegekend. Op het eerste kampioenschap, in Uruguay, was er helemaal geen kwalificatie. Je deed gewoonweg mee op uitnodiging.

Voor België verliep dat toernooi in 1930 weinig succesvol. 'Onder zeer groote belangstelling is heden op het Penarobterrein alhier een aanvang gemaakt met het voetbaltournooi om het wereldkampioenschap', meldde *De Courant* na de 3–0 nederlaag tegen de Verenigde Staten. 'Dit zwakke debuut van België is, van Europeesch standpunt bezien, eenigszins teleurstellend. Afgaande op hetgeen de Noord-Amerikanen op de Olympische Spelen te Amsterdam hebben gedemonstreerd, had men hier algemeen België de meeste kans op een overwinning gegeven.' Omdat de derde tegenstander Paraguay zou zijn, was het voor België niet waarschijnlijk om nog groepswinnaar te worden. Het was helemaal bekeken toen de VS ook hun tweede wedstrijd wonnen. 'Een nader telegram uit Montevideo meldt, dat de wedstrijd tusschen de Vereenigde Staten en Paraguay eindigde in een 3–0 zege der Noord-Amerikanen', stond er in de krant. Het woordje 'telegram' illustreert hoe ver van huis Zuid-Amerika destijds was. Een halve eeuw later zouden we van datzelfde continent alle verrichtingen thuis in kleur op de buis volgen. Niet per telegram, maar per televisie.

Was er in 1930 helemaal geen kwalificatie nodig, in 1934 en 1938 stelde het plaatsen voor deelname ook nog weinig voor. Beide keren kwam België in een poule met Nederland en een derde deelnemer.

Twee van de drie kandidaten zouden uitkomen op het eindtoernooi. In 1934 was Ierland die derde, in 1938 was het Luxemburg. In drie onderlinge wedstrijden – iedere deelnemer speelde één keer thuis en één keer uit – werd er een groepswinnaar bepaald. Of eigenlijk een groeps*verliezer*: de vraag was namelijk of je laatste zou worden of niet. Eerste of tweede was om het even.

De internationale verhoudingen in 1934 worden duidelijker als je de reacties in de Nederlandse pers ziet na het verrassende gelijkspel van België tegen Ierland. In Dublin werd het 4–4 tegen de favoriet. 'Dit onverwachte fraaie resultaat der Belgen is over het algemeen niet gunstig voor de kansen van Nederland', schreef *De Telegraaf*. 'Zouden de drie landen met een gelijk puntenaantal eindigen, dan beslist het doelgemiddelde welk land afvalt.'

Het was een stevig potje, daar in Dublin. De Belgen hadden er eerst niet willen spelen, maar nadat de Ierse voetbalbond ze 600 pond bood, besloten ze de verre reis toch maar voor lief te nemen. Nederland won op 8 april in Amsterdam met 5–2 van Ierland, in een eveneens stevig treffen. Een recordaantal van 39.400 bezoekers was aanwezig bij de wedstrijd, maar de vraag naar kaarten was het tienvoudige. Op de zwarte markt werd soms ook het tienvoudige betaald.

Het levert vreemde situaties op, zo'n poule met drie landen waarvan er twee doorgaan. Eerst leek Nederland de dupe te worden van het sterke gelijkspel van de Belgen. Nu hadden de Belgen profijt van de overwinning van Nederland. Ierland was klaar en had maar één punt uit twee wedstrijden. België zou dus geplaatst zijn als het van Nederland won of als het zou gelijkspelen. Of zelfs met 0–1 verliezen. Of met 1–3, maar niet met 0–2... De spelregels van destijds bepaalden namelijk dat bij een gelijk aantal punten niet het doel*saldo*, maar het doel*gemiddelde* bepalend was. Niet het *verschil* tussen gemaakte en geïncasseerde doelpunten, maar het *quotiënt*: doelpunten vóór gedeeld door doelpunten tegen. Wie met 3–1 wint, heeft een doelgemiddelde van 3,00; wie met 5–2 wint, komt uit op 2,50. Bij 1–0 wordt het lastig, omdat je niet door nul kan delen. Gevoelsmatig zie je meteen waarom zo'n uitslag gunstig was: je had wel gescoord en niets tegen.

Ook in Antwerpen werd het een felle strijd, als we de dagbladen mogen geloven. Wie het krantenverslag uit 1933 leest, krijgt het idee dat journalisten van nu het anders zouden verwoorden. 'Na eenige hoekschoppen, welke zonder resultaat bleven, kreeg Smit in de 15e minuut na de rust uit een voorzet van Wels via Vente den bal te pakken en doelpuntte onhoudbaar, waarop een gejuich losbrak, alsof er werd gespeeld in het stadion te Amsterdam, waarbij de indruk werd gewekt dat het grootste deel van het publiek uit Hollanders bestond.'

Het ging opeens snel: Kick Smit had zijn gelijkmaker gescoord in de 59e minuut, Beb Bakhuys maakte drie minuten later de 1–2 en Leen Vente zorgde twee minuten daarna zelfs voor de 1–3, nadat een schot van Smit van de lat terugkwam. Toen Vandeweyer vervolgens een redding verrichtte na een doelpoging van diezelfde aanvaller, werd het wel erg spannend. Nóg een doelpunt en niet België, maar Ierland ging naar het WK.

'De Belgen gaven den moed niet op. Grimmonprez ondernam een gevaarlijken aanval, welke door Keizer fraai werd gestopt, doch kort daarna, toen Capelle een hard schot had gelost, dat onvoldoende ver was weggewerkt, doelpuntte Voorhoof onhoudbaar.' Dat bracht de stand op 2–3: de Belgen waren weer terug in de race. Terwijl 1–3 funest geweest zou zijn, zou nu een nieuwe treffer van Oranje geen kwaad kunnen. Bij 2–4 zou het doelgemiddelde van de Ieren slechter zijn, maar bij 1–3 was dat niet het geval.

Het werd opnieuw heel spannend toen Bakhuys een schitterend doelpunt maakte. Hij kreeg de bal door Van Heel toegespeeld, passeerde een paar Belgen en scoorde met een keiharde omhaal. Het was nu inderdaad 2–4 geworden. Geen probleem voor België, maar met 2–5 zouden ze eruit liggen.

Bijzonder was het in de jaren dertig als je zo'n voetbalwedstrijd via de radio kon volgen. In de krant besteedde een striptekenaar er aandacht aan. Een advertentie in dezelfde editie van *De Graafschap-bode* meldde dat de interland een dag na de wedstrijd in een bioscoop te zien zou zijn.

Er werd in dezelfde krant uitvoerig verslag gedaan van iets wat bijna helemaal misgelopen was. De voetbalkoffer van Puck van Heel bleek spoorloos verdwenen. Het dagblad beschreef het alsof het boek van Sinterklaas zoek was. 'Goede raad was duur: de Nederlandse captain zat zonder voetbalschoenen. Ten einde raad werd Hotel Atlanta te Rotterdam opgebeld, waar het gezelschap gelogeerd had. Hier wist men van niets; alle koffers waren naar het station getransporteerd. De directie informeerde bij het station en ziedaar, een witkiel had per abuis een koffer achtergehouden.' Door de K.L.M. – destijds nog met puntjes tussen de letters – werd een speciaal vliegtuig ingezet. Net als bij de Goedheiligman kwam het ook hier uiteindelijk goed.

Het Belgische elftal voor de interland tegen Nederland, gespeeld op 2 mei 1937 in Rotterdam.

De kwalificatie voor het WK van 1938 ging opnieuw tussen België, Nederland en een derde partij. Deze keer was dat niet het zo sterk geachte Ierland, maar een klein voetballand: Luxemburg. In Rotterdam

verloor het met 4–0 van Nederland, terwijl België uit tegen Luxemburg maar heel moeizaam wist te winnen. Het kwam zelfs twee keer achter te staan. Vijftienduizend toeschouwers zagen hoe Luxemburg in de eerste helft beter speelde en kansen kreeg. Al na vier minuten maakte rechtsbinnen Libar voor Luxemburg een doelpunt. Het werd uiteindelijk 2–3. Avondblad *De Telegraaf* meldde daags na de wedstrijd dat in Batavia de radio-uitzending goed was doorgekomen.

Het is een wat vreemde situatie. Twee landen die beide tegen dezelfde tegenstander spelen en allebei winnen. Je bent dan eigenlijk al klaar. Eén ploeg heeft nul punten en kan er niets meer bij krijgen. De andere twee ploegen hebben twee punten, terwijl dat er drie of vier kunnen worden, maar nooit minder dan twee. Vier jaar eerder had men onder soortgelijke omstandigheden de laatste wedstrijd maar laten zitten, nadat Frankrijk en Duitsland met 1–6 en 1–9 uit tegen Luxemburg gewonnen hadden.

Het zou voor België tot 3 juni 1970 duren totdat het een wedstrijd zou winnen op een WK, tegen een land dat drie keer verloor en een doelsaldo van 0–9 haalde: El Salvador. 'Lusteloos België' kopte *De Waarheid* ter gelegenheid van die eerste overwinning. 'El Salvador hoort in dit wereldkampioenschap niet thuis', meende de krant.

Ook de EK's der Belgen waren tot 1980 niet om over naar huis te schrijven. In 1960 deden ze niet mee en de andere keren kwam men niet tot kwalificatie. Alleen in 1972, toen het EK in België gehouden werd, lukte dat wel. Voor de eindronde met destijds vier deelnemers moest ook het organiserende land zelf groepswinnaar zien te worden.

Hoe deed Oranje het op dat EK van 1972? Welnu, het was er eenvoudigweg niet bij. Terwijl Feyenoord in 1970 de Europacup 1 had gewonnen en Ajax dat vervolgens drie jaar op rij deed, slaagde de nationale selectie onder leiding van de Tsjech František Fadrhonc er niet in zich te plaatsen voor het toernooi in het buurland. De eerste wedstrijd in Rotterdam tegen Joegoslavië werd een gelijkspel en de tweede werd in Oost-Duitsland verloren. Oranje won alleen thuis tegen de DDR en de beide wedstrijden tegen Luxemburg.

De jaren zeventig worden wel gezien als de gloriejaren van het Nederlandse en het Belgische voetbal. Hollandse ploegen wonnen cups, maar ook Club Brugge en Anderlecht speelden beide meer dan eens een finale op het hoogste niveau. Op de WK's waar Nederland tweede werd, waren de Belgen niet van de partij omdat ze in beide gevallen tweede werden in de kwalificatiegroep, achter Nederland. Vooral in 1974 gebeurde dat op een nogal zure manier. Beide buurlanden hadden evenveel punten. Het zou gaan om het laatste duel in Amsterdam. België beperkte zich tot verdedigen en Nederland miste wat kleine kansen. Geen enkele bal ging het doel in, tot vlak voor het einde, toen Jan Verheyen bij een vrije trap scoorde. De treffer werd door de Russische scheidsrechter Pavel Kazakov afgekeurd wegens buitenspel.

Was het eigenlijk buitenspel? Auke Kok, schrijver van het prachtige boek *1974 – Wij waren de besten*, zegt van niet. Opvallend is dat de Nederlandse kranten van destijds daar helemaal niet zo veel nadruk op legden en dat ook de Vlaamse voetballers niet erg mopperden. 'Volgens mij was Verheyen pas vertrokken nadat ik gecenterd had', zei Van Himst. 'Ik dacht van geen buitenspel maar misschien zal de tv het juiste antwoord kunnen geven.' Jan Verheyen was nog aarzelender. 'Misschien was mijn doelpunt buitenspel, mogelijk ook niet. Ik heb geen zekerheid. Het is zo moeilijk te zeggen. Zij gingen allemaal naar voren, ik ook. Dan is er op slag een grote afstand. Ik dacht dat de hele situatie pas was veranderd nadat de bal gespeeld was, maar ik denk het slechts, ik heb geen overtuiging.'

Johan Cruijff had wel overtuiging. Hij had het goed gezien, zei hij, maar wist niet zeker of de Russische arbiter dat ook had. 'Ik heb hem wel even geknepen, ja. Niet omdat ik aan buitenspel twijfelde, maar omdat je maar nooit weet of de scheidsrechter wel zal fluiten.'

Opvallend is dat Johan Neeskens na de wedstrijd vond dat het zo lang duurde voordat de scheidsrechter blies, terwijl Piet Schrijvers het fluitje al hoorde voordat de bal het doel in ging. 'Daarom deed ik ook niets meer aan die voorzet', zei de doelman. Laten we Bondsvoorzitter Meuleman ook maar citeren. 'Ik dacht: daar gaan we dan. Die gedachte had ik maar even, want het was zo duidelijk buitenspel dat zelfs niemand van de Belgen protesteerde.'

Buitenspel of niet: het is zeker niet zo dat België sterker was. Het *Limburgs Dagblad* legde daar de nadruk op. 'Twaalf minuten voor het einde verving de vaak snel opkomende en mee ten aanval trekkende Gerard Desanghere de moegestreden Van Binst.' Volgens het artikel had de voorzitter van de Belgische voetbalbond tegen zijn KNVB-collega gezegd: 'Let op. Nu gaat het beginnen. Nu gaat België drukken.' Maar dat gebeurde niet. 'Slechts een, twee aanvallen, waarbij er één tenslotte het grote gevaar inhield, waarvoor Oranje had gevreesd en waarop Goethals had gehoopt.'

De krant deed verslag van dat ene moment. Tijdens het lezen is de spanning voelbaar. 'Aanvoerder Van Himst nam een vrije trap twee minuten voor het einde feilloos; Jan Verheyen startte als een duveltje uit de doos de vrije ruimte in en tikte de bal in het onbeschermde Nederlandse doel. Doodstil was het even op de tribunes. Belgische supporters zwaaiden met vlaggen en hun gejuich klonk ineens luid op te midden van die stille Nederlanders.' Een bal die in het net verdwijnt, wordt door het publiek nu eenmaal altijd als een doelpunt ervaren. Buitenspel is meer iets voor grensrechters en herhalingen op televisie.

Het verslag van Taylor suggereert dat ook Oranje aan een doelpunt dacht. 'Enkele spelers maakten een wat mistroostig gebaar. Nu zo kort voor het einde verliezen van een zo zwak en zo laf elftal? Dat kon toch niet... Het zou ook niet zo zijn. Scheidsrechter Kasakov beende al naar de plek toe waar Jan Verheyen was opgedoken voor deze schoot. De vlag van grensrechter Rudnov stak reeds als een liniaal zo rechtstandig omhoog, voor de stilte viel. Buitenspel... De opluchting bij Oranje was enorm, de teleurstelling bij de Belgen navenant.'

Net als bij zo veel markante sportverhalen van vroeger geldt voor dit moment dat je het moet hebben van ooggetuigen en televisieverslagen. De meeste mistroostige gebaren moeten buiten het zicht van de camera hebben plaatsgevonden. Als de bal het doel in gaat, is er maar één Oranjespeler in beeld. Johnny Rep, degene die de vrije trap veroorzaakt had én in de tweede helft een enorme kans miste, zet de handen in de zij. Hulshof speert weg als een komeet. Krol appelleert al voor buitenspel voordat Verheyen aan de bal komt. Piet Schrijvers doet dat op het moment van schieten.

Nee, het is geen buitenspel, al is het appel van sommige spelers nog zo overtuigd. Aad Mansveld is degene die het dichtst bij de doellijn staat. Tussen de vele oprukkende Ajacieden – zeven staan er in het veld, Cruijff was al naar Barcelona vertrokken – is hij de laatste die naar voren gaat. Hij is niet eens de enige die buitenspel opheft. De val gaat te laat open, maar roept door z'n snelheid een verkeerd beeld op. Die Belg staat wel erg alleen voor de keeper als hij inschiet. Probeer in dat geweld en die fractie van een seconde als grensrechter je vlag maar eens omlaag te houden.

Subtiel is het commentaar van Philip Bloemendal dat later bij de beelden is gezet. Na de 'niet te missen kans' van Rep vervolgt hij: 'Deze fout van Rep had fataal kunnen worden als de Russische scheidsrechter Kazakov niet zo attent was geweest om in de laatste minuten een Belgisch doelpunt uit een vrije schop af te keuren wegens buitenspel.' Het woordje 'attent' heeft volgens *Van Dale* twee betekenissen: 'opmerkzaam', maar ook: 'erop gericht om het iemand naar de zin te maken'.

Uit het verslag van Nico van der Zwet Slotenmaker in *De Telegraaf* is nauwelijks af te leiden hoeveel ironie hij gebruikt. 'Dat het voor hetzelfde geld niet had kunnen lukken, daar stond eigenlijk niemand bij stil tot anderhalve minuut voor tijd Jan Verheyen de vrije trap van Pol van Himst tegen de touwen joeg', begint hij. En dan komt het. 'En natuurlijk was het buitenspel en natuurlijk maakte de voortreffelijke Russische leiding ook nu geen fout. Maar het hart van Oranje stond toch een onderdeel van een seconde stil.' Twee keer het woord 'natuurlijk': je vermoedt dat hij juist het tegenovergestelde bedoelt. Of toch niet?

Bij de foto staat nog zoiets. 'Hoera, géén doelpunt. Piet Schrijvers, de doelwachter van Oranje, appelleert. En terecht. Jan Verheyen "scoort". Het stadion houdt de adem in, maar de vlag (zie pijl) van grensrechter Rudusov gaat onverbiddelijk omhoog. En voor arbiter Kazakov is er geen andere beslissing meer mogelijk: buitenspel!'

Niemand twijfelde echter aan de duidelijkheid van die vlag, daar had *De Telegraaf* zelfs geen pijl voor hoeven tekenen.

'Toch was er, tot aan de laatste minuut, de angst', schreef *De Tijd*. 'Omdat de verpletterende meerderheid van Oranje niet werd gehonoreerd, dankzij vooral het goede spel van het centrale duo Dewalque – Vandendaele, bleef de dreiging. De manier waarop negen spelers twee minuten voor tijd de buitenspelval openden, verried het zelfvertrouwen van het Nederlands elftal. Buitenspel? Natuurlijk, maar zelfs voor wie mocht twijfelen aan Jan Verheyens "*goal*" was daar de afstand van tien meter met de Nederlanders, om het gelijk van scheidsrechter Pavel Kazakov te staven.'

Een sportjournalist die zich bij het beoordelen van de situatie beroept op de afstand tot de laatste verdediger op het moment dat de bal *aangenomen* wordt, dat is toch wel bijzonder.

Ruim twintig jaar later zou Ben de Graaf het er in *de Volkskrant* nog steeds over hebben. 'Toen het Nederlands elftal zich in 1973 voor het WK in Duitsland kwalificeerde, waar het onder leiding van Cruijff de pannen van het dak speelde, had het de tickets aan een arbitrale miskleun te danken', schrijft hij. Het woord 'miskleun' is misplaatst, want zo evident was het niet. De Graaf redeneert dat België beter had kunnen winnen, zodat Oranje niet naar het WK was gegaan. 'Dan zou Cruijff in 1978 vermoedelijk wél naar Argentinië zijn afgereisd om een gooi naar de wereldtitel te doen. De kans op succes was bij die gelegenheid groter, zoals Rensenbrink in de slotfase van de finale tegen Argentinië met zijn bal tegen de paal nogmaals aantoonde.' Die redenering zal niet helemaal serieus bedoeld zijn, maar interessant is de vraag wel. Dat Cruijff kon falen in een finale, hadden we in '74 al gezien. Wie zou er *niet* hebben gespeeld als hij het wel had gedaan? Rensenbrink? Nanninga?

Wat zegt Herman Kuiphof als hij de televisiebeelden in Amsterdam live van commentaar voorziet? Van Himst heeft een polletje gras weggeplukt en neemt zijn aanloop voor de vrije trap. Kuiphof: 'Het kan haast niet, maar het is vaker vertoond... Ja, is goed genomen die bàààààl! En hij is erin!' Om vervolgens een octaaf lager verder te gaan: 'En hij keurt 'm af wegens buitenspel en dat lijkt me ook zeer

duidelijk. Een goal van Verheyen. Kijkt u naar de herhaling. Hij stond al duidelijk achter onze laatste veldspeler…'

Je kunt het de Nederlandse verslaggever niet kwalijk nemen, want wie krijgt nu over z'n lippen om live te vertellen dat België hier een glaszuiver doelpunt ontnomen wordt? Maar woorden als 'zeer duidelijk' waren toch wel wat onvoorzichtig gekozen.

Of het net wel of net niet buitenspel was op die zondag in november 1973, de Belgen hadden destijds ontzag voor Nederland. 'De Ollanders zijn beter,' zei Raymond Goethals, 'maar ik mocht niet meer van mijn spelers verlangen. Zij hebben het maximum gedaan.' De trainer had op een nederlaag van 2–0 of 3–0 gerekend en volgens hem was dat de algemene verwachting.

Uit de reactie van aanvoerder Pol van Himst klonk dezelfde nederigheid. 'Wij hebben ons gespiegeld aan de velen die er hier vijf of vier om de oren hebben gekregen. Wij hebben daarom beperkte en ingecalculeerde risico's genomen, maar zijn nimmer blind gaan rennen. De manier waarop wij hebben gespeeld was de enige waarop wij wat hadden kunnen bereiken. Het was bijna gelukt.'

Die 'velen' die er hier 'vijf of vier om de oren hebben gekregen', kwamen uit de duim van Van Himst zelf. Als hij met 'hier' het Olympisch stadion en wedstrijden van Oranje bedoelde tenminste. Sinds 5 september 1962 was het verschil – in vijftien interlands – nooit meer dan twee doelpunten geweest. Toen won Nederland met 8–0 van de Antillen. Van de negen duels daarvoor won het slechts één keer.

Afgaand op de cijfers alleen, moet je zeggen dat de Belgen veel te bescheiden waren. In een poule met Noorwegen en IJsland hadden zowel zij als 'de Ollanders' alle wedstrijden tegen die zwakkere twee gewonnen. Waar de Belgen tegen IJsland het uit en thuis op 4–0 hielden, maakte Oranje vijf of acht doelpunten. Tegen Noorwegen werd het zelfs 9–0. In de onderlinge duels bleef het zonder treffers. Het doelsaldo tegen de andere landen werd beslissend.

België had geen wedstrijd verloren, kreeg zelfs geen enkele tegentreffer… maar het kwalificeerde zich niet.

Hadden de Belgen voor de kwalificatie voor het WK van 1974 dus alleen Holland als serieuze concurrent, voor het EK van 1976 lag dat nogal anders. Groep 5 bevatte naast Nederland als nummer 2 van het vorige WK ook de nummer 3 van datzelfde toernooi. Als je in een groep komt met zilver en brons van het laatste wereldkampioenschap en je loot dan ook nog Italië, dan schat je je kansen zo groot niet.

Finland zou in de kwalificatie één puntje halen door het verrassend op 0–0 te houden in de uitwedstrijd tegen Italië, dat daardoor net niet aan de acht punten kwam die Nederland en Polen behaalden. Het zou aan die acht punten met zijn bizar lage doelsaldo van 3–0 ook niet eens voldoende hebben gehad.

Nederland verloor in Polen, maar omdat het daarnaast vier keer won en een goed doelsaldo had, kon het zich een nederlaag van 2–0 permitteren in de laatste partij tegen Italië, dat al geen kans meer maakte. Oranje ging met 1–0 onderuit, zonder Cruijff, Neeskens, Haan en Rensenbrink. De Belgische arbiter Robert Schaut noemde het de slechtste wedstrijd die hij in zijn hele carrière gefloten had.

'Knobel op de laffe toer', kopte *Limburgs Dagblad*. 'Knobels recept was onverteerbaar', zei *De Waarheid*, die het over 'anti-voetbal' had. 'Adrie van Kraaij en Kees Krijgh konden elkaar tot vervelens toe ballen toeschuiven. Krol en Suurbier, Jansen en Peters, de teleurstellende Willy van de Kerkhof en Thijssen werden er af en toe zelfs in betrokken. Maar bijna steeds eindigden de acties van Nederland bij Piet Schrijvers, die in het opraapwerk bij terugspeelballen veel zekerder optrad dan bij Italiaanse aanvallen', sputterde de krant spottend.

België bewees zichzelf een dienst door in de eerste vier wedstrijden zeven punten te verzamelen. Het speelde alleen maar gelijk in de uitwedstrijd tegen Oost-Duitsland, dat zichzelf blameerde door tegen IJsland aan twee wedstrijden één puntje over te houden. Thuis was het 1–1 geworden en uit *verloor* de DDR zelfs. De amateurs waren in de eerste helft duidelijk sterker. Al na negen minuten scoorde Eðvaldsson en na een half uur maakte Sigurvinsson zelfs de 2–0. De aansluitingstreffer meteen na rust leidde niet tot nieuw geloof in een goede afloop. IJsland scoorde niet meer, maar hield het achterin wel dicht.

De Belgen konden zich nu rechtstreeks kwalificeren als ze de thuiswedstrijd tegen de DDR op 27 september 1975 zouden winnen. Dat lukte niet, mede door een vermeend buitenspeldoelpunt. Dankzij het eerdere falen van de Oost-Duitsers tegen IJsland was dit niet fataal. Gelijkspel tegen Frankrijk zou nu voldoende zijn. Het bleef 0–0 in een ontmoeting waarin de Rode Duivels hard en defensief speelden. Niet dat de Fransen alleen maar lief waren: Jean-Michel Larqué werd na een zware overtreding uit het veld gestuurd. Met een man meer mikten de Belgen domweg op de nul houden achterin. Dat had succes.

Nederland en België zouden elkaar opnieuw treffen om te bepalen wie er naar de eindronde in Joegoslavië mocht. De buurlanden, die in de voorbereiding voor het WK van twee jaar eerder twee keer gelijkspeelden, bleken nu meer in niveau te verschillen. In Rotterdam won Nederland met maar liefst 5–0. 'Voor mij speelde hier vanmiddag de nieuwe Europese kampioen', zei Goethals. Hij putte troost uit het spel van Rensenbrink, de speler van wie hij volgend jaar trainer zou zijn. 'Ik hoop dat hij bij Anderlecht nog veel van dit soort duels afwerkt.'

De uitstekend spelende Johan Cruijff zette op zijn verjaardag wat zaken recht. Er werd nogal negatief over hem gesproken namelijk. 'Ik maak in Spanje een geweldig seizoen door. Over mijn vorm heb ik niets te klagen. Maar dat schijnt men in Nederland maar niet te willen geloven. Toen ik uit Spanje arriveerde, moest ik horen dat ik geen conditie meer bezat en al 29 jaar zou worden. Iedereen heeft nu kunnen zien hoe het met mijn conditie is gesteld.'

Was de Belgische bondscoach erg berustend, zijn Nederlandse collega George Knobel vond de winst zo vanzelfsprekend niet. 'Een wonder, vooral tegen de achtergrond van het feit dat we in tien jaar niet van de Belgen hebben gewonnen en in die tien jaar maar één keer hebben gescoord.' Die telling klopte. Sterker nog: als je die ene overwinning op 17 april 1966 buiten beschouwing liet, won Nederland al vijftien jaar niet. In dertien wedstrijden was die 3–1 de enige zege.

Toch won Oranje in Brussel weer, mede dankzij een goal van Cruijff, die zo mooi was dat *Het Vrije Volk* er een artikel van driehonderd woorden aan besteedde. Een lofzang op één enkele treffer.

Het lukte onze zuiderburen vier jaar later wel om het EK van 1980 te bereiken. De weg ernaartoe kende weinig hoogtepunten. Voor de kwalificatie waren de Belgen ingedeeld in groep 2, samen met twee landen die op het WK van 1978 hadden gespeeld: Schotland en Oostenrijk. In dezelfde groep zat ook Portugal, dat tot 1980 nooit de eindronde voor een EK haalde en dat slechts één keer deed voor een WK. Het werd toen wel prompt derde, met de grote Eusébio in zijn midden.

En dan Noorwegen: ook een land dat zich tot 1980 nooit kwalificeerde en alleen in 1938 een keer op een WK uitkwam. De Noren zouden in de kwalificatie van 1980 precies één punt halen door een gelijkspel, uit tegen… België. Voor slechts 5272 bezoekers kwam het Scandinavische land in de achtste minuut op een 1–0 voorsprong in het Daknamstadion in Lokeren. Arne Larsen Økland kopte uit een hoekschop over de uitlopende doelman Pfaff heen. De bal werd nog weggehaald, nadat hij de doellijn al was gepasseerd. De Noorse treffer werd uitbundig gevierd. Pas in de 65e minuut maakten de Belgen gelijk. Een door de Noorse keeper weggestompte bal werd doorgetikt op Julien Cools, die hem opving met het bovenbeen en daarna zonder op de grond te laten stuiteren vol op zijn pantoffel nam. Met een fraaie boog belandde het schot in de kruising.

In de 84e minuut kreeg België een strafschop, die niet eens zo slecht werd ingeschoten, maar wel uitstekend gestopt door doelman Tom Rüsz Jacobsen van Bryne Fotballklubb. Een keeper met een aardige anekdote: hij zou gaan stoppen en omdat hij graag zijn totaal aantal competitiewedstrijden op het mooie aantal van honderd wilde krijgen, viel hij na zijn 99e wedstrijd nog één keer in om de laatste twee minuten te keepen… met een gebroken arm.

Ook de eerste uitwedstrijd van België, drie weken later in Portugal, eindigde in 1–1. In feite was dat een beter resultaat: het betrof een uitwedstrijd tegen een veel sterkere tegenstander. Beide doelpunten vielen in de eerste helft. Voor rust speelden de Belgen behoorlijk aanvallend. Er kwamen dan ook de nodige kansen, maar de afwerking daarvan was telkens slecht. In de openingsfase passeerde middenvelder René Vandereycken de Portugese keeper Bento, maar een van de verdedigers wist nog net op tijd zijn voet voor de bal te krijgen.

In de tweede helft was het Portugal dat het spel bepaalde. Jean-Marie Pfaff werd zelfs nog een keer geklopt door Fernando Gomes, maar volgens scheidsrechter Konrath was het buitenspel. Eric Gerets moest een schot van António Oliveira van de doellijn halen om een achterstand te voorkomen. Gabriel Mendes schoot nog hard tegen de lat; het zat de Belgen al met al niet tegen.

Twee keer een gelijkspel dus: eerst tegen een zwakke tegenstander, daarna met het nodige geluk. Oostenrijk daarentegen won zijn eerste twee wedstrijden – uit tegen Noorwegen en thuis tegen Schotland – maar verloor tot ieders verrassing de derde. Portugal, dat er vanaf het begin van de wedstrijd vol voor ging en veel balbezit had, voorkwam dat de Oostenrijkers een doelpunt maakten. Zelf scoorden ze wel, na een half uur spelen. Een hoge voorzet vanaf links, vallend ingeschoten, stuiterde voor het doel en daarna over het hoofd van een verdediger heen. Aanvaller Nené schoot van dichtbij hard in. Pas in de 74e minuut scoorde Walter Schachner de gelijkmaker. Een lange strakke pass werd doorgekopt, net buiten het strafschopgebied. De aanvaller van Austria Wien nam de bal met de borst aan, liet hem één keer stuiteren en haalde vervolgens van een meter of tien vol uit.

Enkele minuten voor tijd wisselde Oostenrijk nog twee keer, maar het doelpunt in blessuretijd viel aan de andere kant. Alberto nam aan, een meter of dertig van het Oostenrijkse doel, en zette met nog maar één verdediger voor zich zijn dribbel in. Vanaf de rand van het zestienmetergebied schoot hij vervolgens langs de uitkomende Friedrich Koncilia. Niet eens hard: in alle rust stuiterde de bal over de lijn. Zo verloor het Oostenrijkse elftal verrassend, voor 62.000 toeschouwers in het eigen Praterstadion.

Portugal liet zien dat er minstens drie sterke landen meededen. Wat moest België hiertegen beginnen? Allereerst maar weer eens gelijkspelen en dat opnieuw met 1–1. Op 28 maart 1979, in een zeer slecht gevuld Stade Émile Versé, tegen Oostenrijk. Minder dan tienduizend bezoekers, terwijl dit toch een wedstrijd was die ergens om ging. België had in zijn geschiedenis tien keer tegen deze tegenstander

gespeeld. De eerste negen keer werd er verloren, in de jaren twintig, dertig en vijftig. Pas die tiende keer, tijdens een vriendschappelijke pot in Charleroi, werd er met 1–0 gewonnen. Nu kwam België op voorsprong via een strafschop van René Vandereycken, halverwege de eerste helft. In de 61e minuut maakte Hans Krankl gelijk. 'Je ziet hem de hele match niet en dan…' zuchtte aanvoerder Julien Cools.

België deed niet anders dan gelijkspelen: ook de wedstrijd in Wenen, met voor rust aardig wat kansen, maar minder in de tweede helft. De defensieve Duivels kwamen goed weg toen Bruno Pezzey ondersteboven werd gelopen in het strafschopgebied. De bal werd totaal niet gespeeld, maar ging toch niet op de stip. Ook een pass op de volledig vrijstaande Willy Kreuz kwam niet aan: geen doelpunt.

De Belgen probeerden ook wat. De inmiddels 34-jarige Jean Janssens, bezig aan zijn zesde interland, haalde op snelheid hard uit, maar zijn schot werd door Koncilia tot corner getikt. In de tweede helft schoot Kreuz nog een keer over. De wedstrijd bleef doelpuntloos, voor meer dan veertigduizend toeschouwers. België stond nu na vier wedstrijden twee punten achter Oostenrijk en had één keer minder gespeeld. Portugal stond er in feite het beste voor: een punt meer én twee wedstrijden minder.

De volgende vier duels in groep 2 werden alle vier door Noorwegen gespeeld en verloren. De strijd ging daarmee des te duidelijker om de andere landen. Pijnlijk genoeg was de 1–2 overwinning van België in Oslo niet eens echt verdiend te noemen. De Noren speelden beter, maar de enige twee serieuze aanvallen van hun tegenstanders leidden wel tot goals. Pål Jacobsen had de thuisploeg al na zeven minuten op voorsprong gebracht. De bij FC Twente spelende Hallvar Thoresen schoot daarna nog op de lat, maar het tegendoelpunt van Janssens maakte het na een half uur gelijk. François Van der Elst scoorde een kwartier voor tijd de 1–2.

En toen, op woensdag 17 oktober, gebeurde er iets. Op de dag waarop Nederland in Rotterdam voor 55.000 toeschouwers gelijkspeelde tegen Polen, boekten de Belgen opnieuw een winst. Portugal werd met

2–0 verslagen. Terwijl Nederland nog één keer minstens een punt moest pakken, kreeg ook België dankzij de winst op Portugal de kwalificatie in eigen hand.

Het elftal was flink omgegooid. Na Pfaff en Preud'homme mocht nu Theo Custers van FC Antwerp het doel verdedigen. Achterin verscheen Luc Millecamps, de man die vanaf z'n twaalfde bij Waregem speelde en daar zou blijven tot hij 35 was. Ook de aanzienlijk minder clubvaste Walter Meeuws deed mee. In de voorhoede kregen de 22-jarige Jan Ceulemans en de drie jaar jongere Eddy Voordeckers een kans. Maar het meest opvallend was wel de rentree van Wilfried Van Moer, met z'n 34 jaar. Hij had bij Beveren, Antwerp en Standard gespeeld en verdiende nu zijn brood bij Beringen FC, wat toch wel als een echte stap terug in zijn carrière werd gezien. Degradatievoetbal, dat speelden ze daar. Maar hij werd nog altijd beschouwd als een van de beste middenvelders van België.

Guy Thys zag in hem de creatieve leider op het middenveld en leek daarin al gauw gelijk te krijgen. Tegen Portugal maakte Van Moer een minuut na rust de 1–0. Tien minuten later gaf hij de assist op François Van der Elst, waarmee de eindstand van 2–0 bereikt werd.

Oostenrijk zou zijn laatste wedstrijd, uit tegen Portugal, winnen. Maar de Belgen hadden er nog eentje meer te gaan. Nog twee overwinningen en de ploeg zou bovenaan staan. Na vier keer gelijkspel en een moeizame winst tegen Noorwegen verre van vanzelfsprekend, maar nu, na die 2–0 tegen Portugal, lonkte er toch een kansje. Twee keer van Schotland winnen: dat was wat ze te doen stond.

Op de dag waarop Oostenrijk in een uitwedstrijd in Lissabon voor tachtigduizend toeschouwers Portugal versloeg, schakelde België de Schotten uit door thuis te winnen. In de eerste minuten van de eerste helft was het Van der Elst die de score opende, in de eerste minuten van de tweede helft verdubbelde Voordeckers die stand. Van Moer was heer en meester op het middenveld. In het doelpunt van Eddy Voordeckers had hij ook al een rol gespeeld. In de resterende speeltijd probeerden de Schotten het nog wel, maar de Belgische verdediging bleef staande.

Je zou verwachten dat die uitwedstrijd een makkie werd, omdat de tegenstander er al uit lag. Maar zo werkt dat niet bij Schotten. In feite streden zij voor Oostenrijk en de Belgen voor zichzelf. De Britten wilden zich voor veertigduizend toeschouwers in Hampden Park revancheren. 'Vooraf had ik gesteld dat de schande van Brussel uitgewist moest worden', zei bondscoach Jock Stein, doelend op de 0–2 nederlaag. Hij verweet zijn mannen dat ze in die eerste wedstrijd veel grove fouten hadden gemaakt, wijzigde zijn team en zag opnieuw enorme blunders. Ze wilden gewoon winnen, maar halverwege stond het al 0–3. De ploeg werkte hard, maar speelde niet goed. Een stevige speech van Stein in de rust baatte niet. Uiteindelijk kwam er één treffer, uit een vrije trap van Robertson. De eerste Belgische goal was van de debutant Erwin Vandenbergh, nadat Rough een vrije trap van René Vandereycken wist weg te werken uit de verre hoek. Voordat de twintigjarige debutant de bal binnenschoot verrichte de Schotse keeper twee reddingen in een paar seconden. Eerst een prima duik op dat harde schot van de Belgische nummer 7, toen dat snelle opkrabbelen en gretige ingrijpen op de rebound. Bij het tweede en derde doelpunt leverde de oude meester zijn bijdrage. Beide treffers kwamen tot stand na sterk samenspel op het middenveld. De ballen belandden hard en zuiver in de hoek. Nadat Van Moer al snel in de tweede helft door een blessure het veld moest verlaten, ging het minder met de Belgen, maar de tegenstander bracht alleen maar wat gevaar via laatste man Gordon McQueen. Die kopte nog een keer keihard op de paal.

Iets meer dan drie maanden moest er nog gewacht worden op het laatste potje dat geen enkele zin meer had. In maart 1980 zou Schotland thuis nog van Portugal winnen. Met 4–1 werd het de meest doelpuntrijke wedstrijd van de hele kwalificatie in groep 2, maar de stand veranderde er niet door. Met net zoveel gewonnen partijen en hetzelfde doelsaldo als de nummer 2 werd België groepswinnaar. De uiteindelijke koploper was met vier keer gelijkspel begonnen en had nooit bovenaan gestaan in een tussenstand. Noorwegen, de absolute hekkensluiter, kwam in acht wedstrijden maar aan één puntje, behaald in een uitwedstrijd. Tegen… België.

	#	W	G	V	D	T	±	Σ
België	8	4	4	0	12	5	+7	12
Oostenrijk	8	4	3	1	14	7	+7	11
Portugal	8	4	1	3	10	11	-1	9
Schotland	8	3	1	4	15	13	+2	7
Noorwegen	8	0	1	7	5	20	-15	1

In Wegen na Rome is gepoogd om namen zo veel mogelijk goed te spellen. In dit hoofdstuk zijn echter Rudnov en Rudusov blijven staan als namen voor de grensrechter die – waarschijnlijk ten onrechte – vlagde voor buitenspel bij Nederland – België in november 1973.

Waarschijnlijk gaat het om Vladimir Sergueïévitsj Roudnev, wiens naam je eigenlijk schrijft als Владимир Сергеевич Руднев. Zowel de NOS als de KNVB hebben artikelen op het internet waar ze zeggen dat het om Valery Toltsjinsky ging.

De Russische website www.allworldcup.narod.ru noemt Vladimir Rudnev (URS), en dat lijkt al meer op Rudnov en Roudnev. En zelfs een beetje op Rudusov…

Deel III

13. Griekenland

Kees Kist en Arie Haan drentelen al om de bal op de middenstip als de kijkers thuis de eerste beelden op de buis binnenkrijgen. De volksliederen zijn gespeeld, de plichtplegingen gedaan. Vol is het bepaald niet, het Stadio San Paolo in Napels: van de 72.800 plaatsen is zo'n 80% onbezet. In dit matig gevulde stadion staan relatief veel Nederlanders op het punt getuige te zijn van 'onze' eerste wedstrijd van het Europees kampioenschap 1980.

'Nederland zal van Griekenland moeten winnen om in de race te blijven voor een toppositie', zegt de 32-jarige commentator Kees Jansma als Oranje de aftrap verricht voor het duel tegen de zwakste tegenstander in de groep. West-Duitsland heeft eerder vandaag, woensdag 11 juni 1980, gewonnen. In een groter, nog slechter gevuld Olympisch Stadion te Rome, in een als 'oervervelend' gekwalificeerde openingswedstrijd tegen Tsjecho-Slowakije, met een magere 1–0. De beide finalisten van het vorige EK, destijds op strafschoppen beslist, kwamen tot weinig boeiends. Vanaf de betonnen tribunes met zijn houten banken besteedden mannen met zonnepetjes, korte mouwen of ontblote bovenlijven hun zomeravond.

Als Kist aftrapt en Haan het tikkie terug geeft op Van de Korput, achterin gecentreerd naast Krol, dan is duidelijk dat hier een ander elftal staat dan in 1972, toen Oranje glansrijk won van dezelfde tegenstander. Toch horen we hier wel een paar klinkende namen. Kist is al twee seizoenen achtereen topscorer in de eredivisie en een van beide keren zelfs van Europa, met 34 doelpunten. De spits van AZ '67 staat daarmee in zekere zin symbool voor de hoop die Nederland anno 1980 kan koesteren. Collega Haan zou je mogen zien als representant van de roemrijke generatie die beide WK-finales in de jaren zeventig speelde.

Kist en Haan. Twee stoere Hollandse achternamen van spelers die hier ieder met zijn eigen verhaal voor de aftrap verschenen zijn.

Arie Haan had twee jaar eerder een uitstekend toernooi gespeeld en wordt door velen vooral herinnerd door de afstandsschoten waarmee hij Dino Zoff en Sepp Maier passeerde tijdens de tweede ronde. De regerend wereldkampioen werd mede door Haans optreden uit de finale gehouden, evenals het ijzersterke Italië, het enige team dat in 1978 van het thuisland wist te winnen.

Kees Kist had destijds bedankt voor de eer om mee te gaan naar Argentinië. Zou hij wél hebben kunnen doen wat centrumspits Johnny Rep niet lukte in de finale: een doelpunt maken? Heel Nederland sprak over die bal op de paal en het ontbreken van Van Hanegem en Cruijff. Maar waarom herinnert iedereen zich die ene seconde in die laatste minuut, terwijl Rep halverwege de eerste helft vanuit een veel kansrijkere positie op doel schoot? Hij miste destijds… was Kist geen betere schutter?

Arie en Kees. De ene had geschitterd op het WK van 1978, de ander had bedankt.

Dat zojuist genoemde tikkie terug van Haan komt aan in de achterhoede, bij Michel van de Korput, die afspeelt op links naar Hugo Hovenkamp. Die zoekt een opening op de linkerflank via René van de Kerkhof en Ruud Krol. ‘Hup, Holland, hup! Laat de leeuw niet in z’n hempie staan!’ zingt de kleine maar enthousiaste aanhang op de warme banken.

Van de Korput speelt naar Hovenkamp, die passt op Van de Kerkhof langs de linkerzijlijn. René heeft moeite met aannemen en speelt terug op Krol. Op rechts gebaart een enthousiaste Ben Wijnstekers; Krol beantwoordt zijn vraag met een brede trap. Waar het eerste balcontact van René van de Kerkhof zojuist met moeite terug moest naar de aanvoerder, lukt het op de rechterflank de nieuwe lichting nog minder. De rechtsback probeert de bal te spelen op Martien Vreijsen, maar doet dat slecht. Het eerste balverlies voor Nederland is al na 22 seconden een feit. In leeftijd schelen Wijnstekers en Van de Kerkhof niet eens veel: vier jaar, maar dat staat wel voor een hele generatie.

Die van de WK-finales in de jaren zeventig, en die van de neergang in de vroege jaren tachtig. Ook het verschil in aantal interlands – 37 tegenover 5 – drukt een generatiekloof uit. Om van de 72 *caps* van Krol tegenover debutant Vreijsen maar te zwijgen.

Ondanks de slappe start is binnen een minuut de eerste Oranje-aanval een feit. Huub Stevens geeft een prima pass op Kist, die iets te ver langs zijn directe tegenstander speelt. Er is veel ruimte, maar Giorgos Firos is snel genoeg om de aanval te onderbreken, ten koste van een ingooi.

De eerste echte kans van de wedstrijd doet zich voor in de vijfde minuut. Een kort genomen vrije trap van Krol op Hovenkamp wordt teruggelegd op Haan, die de oprukkende linksachter voortreffelijk aanspeelt. Hij laat de bal één keer stuiteren, neemt aan op de rand van het doelgebied, nét niet helemaal lekker, en knalt zijn schot langs Firos op de rechtervuist van doelman Vasilis Konstantinou.

De hoekschop die erop volgt, genomen door René van de Kerkhof, leidt tot niet meer dan een vrije trap voor Griekenland, omdat de aanstormende Huub Stevens te hard inloopt op de doelman.

Even denk je dat Nederland op weg is naar een vroege voorsprong, maar de acties die volgen, dringen die gedachte naar de achtergrond. Martien Vreijsen wordt eenvoudig afgestopt door Ntinos Kouis; Huub Stevens geeft een veel te verre pass, die rechtstreeks in de handen van de Griekse keeper belandt. Vreijsen speelt te hard op Wijnstekers en omgekeerd verdwijnt de rechtsbuiten een keer met bal en al over de lijn als de Feyenoorder hem probeert te bedienen.

In de achtste minuut wordt er zowel van Griekse als van Nederlandse zijde van afstand geschoten. Iosifidis probeert het met even weinig succes als Kees Kist. De schoten zijn te zwak en van te ver.

Als Ntinos Kouis na bijna een kwartier met een trap vanaf eigen helft Thomas Mavros lanceert, worden de Grieken voor het eerst dreigend. De grootste gevolgen blijken uiteindelijk te zitten in het fysieke letsel dat Piet Schrijvers wordt toegebracht. Terwijl Krol met een kleine beroering van de bal het eerste gevaar afwendt, komt de keeper

op de hem bekende wijze – weinig stijlvol, maar zeker stevig – zijn doel uitstormen. In het duel raakt Mavros met een zwaaiende beweging het oog van de Nederlander.

Michel van de Korput lost de problemen prima op door de bal buiten de lijnen te werken. De ingooi wordt genomen en Arie Haan heeft een overtreding nodig om Christos Terzanidis te stuiten. Iosifidis neemt snel de vrije trap met een tikje op diezelfde Terzanidis. Pas als de bal hoog over het doel verdwenen is, geeft Schrijvers met weidse gebaren te kennen dat hij verzorging nodig heeft.

Terwijl de forse keeper met de handen in de zij door Pierre van den Akker en dokter Kessel naar zijn wenkbrauw laat kijken en het aanwezige Nederlandse publiek een bemoedigend 'Pietje, Pietje!' scandeert, loopt Pim Doesburg zich warm om voor de vierde keer in zijn carrière het nationale doel te gaan verdedigen. Schrijvers moet – net als twee jaar geleden in Argentinië tegen Italië – al vroeg in de wedstrijd worden gewisseld.

Als Vreijsen in de 19e minuut een hoekschop versiert en die vervolgens zelf te kort neemt, begin je je af te vragen hoeveel goeds deze debutant nu eigenlijk al gedaan heeft. Zijn inbreng en acties vallen tot nu toe tegen, net als de combinaties met Wijnstekers. Ook de andere aanvallers overtuigen nog niet. René van de Kerkhof gaat neer langs de zijlijn, zonder dat duidelijk is waarom of waardoor. Vreijsen stuurt even later Wijnstekers naar de achterlijn, maar die komt daar pas aan als de bal er al overheen is.

'Hup, Holland, hup!', zingt het naar Italië meegereisde publiek, maar het gezang verstomt als er wéér een bal buiten het veld belandt na een pass over de breedte van Kist. Haan, die daar toch echt niet bij kan, heft zijn handen omhoog. Nee, hij raakte hem inderdaad niet. Maar de Grieken mogen wel degelijk gooien.

Terzanidis komt in aanvaring met Stevens. Kermend rolt hij over de grond; voor de Nederlander reden om zich boos tot de scheidsrechter te wenden. Die blijft van mening dat het een overtreding was, maar heeft ook wel in de gaten dat de speler van Panathinaikos zich aanstelt. Met een wapperend handje maakt hij dat kenbaar.

De vrije trap van Iosifidis is goed, net als de reactie van Doesburg, die attent wegstompt; zijn tweede balcontact nog maar. Een prima pass van Krol op Hovenkamp wordt teruggelegd op Willy van de Kerkhof, die Kist probeert te vinden op de plaats waar je broer René zou verwachten. Anthimos Kapsis schiet de bal weg, maar doet dat zo wild dat zijn rechtervoet zo ongeveer in de blonde krullen van de Alkmaarse spits belandt. De scheidsrechter deelt de verontwaardiging van het publiek: gevaarlijk spel.

Haan neemt de vrije trap met buitenkant rechts, een meter of twaalf van het doel, op de rand van het strafschopgebied, dat op dit moment het hele Griekse elftal bevat en daarnaast slechts drie man in een oranje shirt. Het wegwerken door Terzanidis slaagt in beperkte mate: de bal komt voor de voeten van Kist, die hem vanaf achttien meter in één keer op de wreef neemt en stuiterend langs het doel jaagt. Het scheelt ruim een meter, niet veel voor iemand die de tijd niet had om aan te nemen. Het zijn de momenten waarop je je afvraagt of Nederland het goed aanpakt. Het is duidelijk dat Kees Kist wat verder van het doel blijft, zoals dat in de afgelopen dagen ook geoefend is met de man die de voorkeur kreeg boven Nanninga. Dick zit op de bank; je zou hem graag voorin zien als Krol even later een strakke pass geeft. Hij zoekt met een verre trap Willy van de Kerkhof, maar vindt een Grieks hoofd.

Een overtreding op Krol maakt dat Pierre van den Akker voor de tweede keer het veld in moet om zijn verzorgende taak uit te voeren. De schade blijkt mee te vallen. Hovenkamp neemt de vrije trap vanaf veertig meter en bezorgt de bal in één haal in het doelgebied, waar Kist het kopduel verliest. Een gevaarlijk ogende tegenaanval komt niet langs Van de Korput. De gebroeders Van de Kerkhof zijn nadrukkelijk aanwezig, maar niet vaak met iets wat positieve gevolgen heeft. Willy schiet vanaf dertig meter en krijgt als beloning een joelend publiek en een doeltrap tegen.

Na ruim een half uur spelen wordt duidelijk dat het Nederlands elftal onrustig wordt. Vreijsen is wat vaker op links te vinden, René van de Kerkhof op rechts. Haan probeert een voorzet, waar Willy niet bij kan.

De meest positieve gedachte in deze fase van de wedstrijd is dat de Grieken ook niet voor veel gevaar zorgen. Een enkele aanval wordt gesmoord; Doesburg heeft het niet druk.

René van de Kerkhof wordt gestuit door een overtreding nadat hij spurtend voor de bal bijna de achterlijn gehaald heeft. De vrije trap gaat over Stevens heen; Vreijsen probeert te koppen, maar wordt afgefloten, omdat hij op de keeper ingelopen zou zijn. Het omgekeerde is eerder waar; de debutant gebaart dan ook dat hij het niet begrijpt.

Griekenland probeert het nu eens over de rechterflank. Ook die aanval eindigt als zovele: met een prima ingreep van Michel van de Korput.

Eindelijk gaat René van de Kerkhof wat acties ondernemen zoals we die graag van hem zien. Hij passeert z'n man en zet voor, helaas ver voorbij de tweede paal. Kist staat op de goede plek en kan er juist daarom niet bij. Kouis overschat het gevaar en veroorzaakt onnodig een corner, die snel wordt genomen door Hovenkamp. Haan zet voor, maar het lukt weer niet. Een slap schot van Willy van de Kerkhof – nauwelijks harder dan een doorsnee terugspeelbal – heeft ook geen succes.

Dat Nederland het achterin goed doet, blijkt na een volgende Griekse aanval, die eerst met het hoofd de kop wordt ingedrukt en daarna dankzij een prima buitenspelval onschadelijk wordt gemaakt. Nadat René van de Kerkhof met bal en al onder de zoden geschoven is, neemt Hovenkamp de vrije trap. En weer is het de muur die niet ver genoeg weg wil. En wéér is het Kist die, terwijl zijn collega een aanloop neemt, een paar passen achteruit doet alsof hij zelf ook gereed staat voor een afketsende of teruggelegde bal. Opvallend is hoe ongedekt de Grieken hem laten.

De vrije trap die Martien Vreijsen in de veertigste minuut neemt, is wellicht zijn beste actie tot dan toe: keurig op het hoofd van René, die ruim over kopt. Een prima onderscheppende actie van Ben Wijnstekers op rechts maakt dat Arie Haan in balbezit komt. Haan passt op Kist, ook al staat die dan verder van de doellijn af. De bal stuitert wat vervelend weg en uit een moeilijke draai schiet de vrijstaande spits

van ruim twintig meter hard op doel. Het schot stuitert en is keurig binnen beide palen. Het enige probleem is dat Konstantinou goed staat. Ook de Grieken proberen het eens van afstand, maar het schot is veel te zacht en van te ver. Doesburg pakt eenvoudig op.

Als Willy van de Kerkhof geschept wordt op twintig meter van het doel, is de opwinding merkbaar bij schutters als Arie Haan en bij spelers die een muur willen vormen. Een viertal Grieken staat niet ver genoeg, Thomas Mavros blijft zelfs nog een paar meter dichterbij staan, de aanwijzingen van scheidsrechter Prokop pontificaal negerend. De Oost-Duitser reageert op de enige manier die mogelijk is: het trekken van een gele kaart. Mavros staat beledigd met de handen in de zij terwijl de arbiter zijn rugnummer noteert.

Ondertussen hebben de Nederlanders de tijd om een plan te bedenken, dat bijna goed uitpakt. Haan neemt de vrije trap strak op Krol, die de bal klem onder zijn voet stillegt. Kist komt aanstormen en knalt met een dubbele stuit een halve meter langs het doel. Een aanstormende verdediger heeft 'm nog net aangeraakt.

De laatste minuut van de eerste helft is ingegaan als René van de Kerkhof de hoekschop op links neemt. Hij zoekt het hoofd van Haan, maar die is zo lang niet. Wijnstekers geeft een nieuwe voorzet: op Ruud Krol, ook geen typische doelpuntenmaker.

Duidelijk is dat de scheidsrechter niet gediend is van onsportief gedrag. Kreeg Mavros net al geel, nu wordt een ingooi waar opzettelijk lang de tijd voor wordt genomen aan Nederland gegeven.

Het rustsignaal klinkt, na 45 minuten en 38 seconden spelen. Wat eerst nog volgt, is echter geen rust, maar ruzie. Tussen Arie Haan en Spyros Livathinos, zo te zien om een wat te wilde beweging van de Griek. Haan is laaiend, de arbitrage probeert te blussen en een handvol Grieken staat te stoken. Zwartkruis snelt naar zijn licht ontvlambare middenvelder toe. Het vuur dooft. Alle potentiële vechtersbazen begeven zich naar de kleedkamers, om bij een kop hete thee de verhitte hoofden wat te laten afkoelen.

De spelers betreden een kwartier later het veld weer, met uitzondering van Martien Vreijsen, die gewisseld is voor Dick Nanninga. De Limburger heeft in recente oefenwedstrijden niet vaak gespeeld. Volgens Zwartkruis omdat hij wist wat hij aan Nanninga had en wanneer hij hem kon gebruiken. Nu dus, om de 1–0 te forceren.

René van de Kerkhof neemt de positie van Vreijsen op rechts over. Al na een minuut spelen in de tweede helft wordt het hoofd van de lange midvoor van Roda JC gezocht met een verre vrije trap van Arie Haan; hij schiet van zeker dertig meter. Konstantinou stompt met twee vuisten. De bal komt bij Willy van de Kerkhof, die met een volley uithaalt van net buiten het strafschopgebied. Hij schiet slecht – buitenkant rechts – waardoor de beoogde knal met een kromme boog een paar meter van het doel afzwaait.

In de tweede minuut van de nog verse helft volgt een aanval van de Grieken die nog minder kansrijk afloopt. Rechtsachter Kyrastas schiet van veel te ver en bovendien niet hard genoeg; Doesburg heeft er nauwelijks werk aan. De opbouw van Nederland wordt daarna door Willy van de Kerkhof al rond de middenlijn om zeep geholpen door een slechte breedtepass op Stevens, die niet aankomt. De tegenaanval eindigt in buitenspel van Mavros.

Oranje probeert druk te zetten en maakt het veld lang dankzij de beide naar voren trekkende spitsen, die de aan hen toegewezen verdedigers meenemen. Veel passes zijn echter slordig of slecht.

Als een aanval van Kist strandt en er gefloten wordt, doet de wat lachwekkende situatie zich voor dat de spits zich foeterend tot de arbiter wendt… totdat hij doorkrijgt dat de vrije trap in zijn voordeel is. Schouderkloppend loopt hij aan Prokop voorbij.

Minstens zo hilarisch is de vrije trap zelf, die genomen wordt door Willy van de Kerkhof terwijl een handvol Grieken nog niet op afstand staat en Haan nog bezig is zich gereed te maken. De bedoelingen van Van de Kerkhof zijn totaal niet duidelijk. Hij rost de bal tegen Christos Ardizoglou, amper een meter voor hem. De bedoelingen van Haan, die de vrije trap opnieuw neemt, zijn des te duidelijker: een keurig geplaatst schot landt net onder de lat, maar Konstantinou, met

zijn 1 meter 72 bepaald geen reus, werkt de poging met één hand over het doel.

De hoekschop van het linkerbeen van Hovenkamp is al even zuiver als de vrije trap van Haan. Nanninga wordt echter meer gehinderd door een inlopende ploeggenoot dan door Griekse verdedigers. Ook vanaf de andere flank komen er hoge voorzetten in zijn richting.

Terwijl Huub Stevens buiten het veld verzorgd wordt – een wat zorgelijke situatie voor een ploeg die beide wissels al gebruikt heeft – rukt verdediger Ben Wijnstekers op langs de rechterflank. Willy van de Kerkhof laat zich zakken om achterin versterking te bieden. Krol gebaart Van de Korput om achterin te blijven. Omdat linksachter Iosifidis de bal finaal mist en daarbij onderuitgaat, heeft Wijnstekers veel ruimte. Kist loopt vrij, enkele meters achter zijn collega. De voorzet op Nanninga is te laag voor een goede kopstoot. Hij neemt aan met de borst en poogt een omhaal. Dick is meer een kopper, blijkt maar weer eens uit het schot, dat ver overgaat.

Nanninga is er niet aan gewend om samen te spelen in één elftal met de topscorer uit de eredivisie. De blonde aanvaller uit de kop van Noord-Holland loopt zich zo vrij als je van een spits mag verwachten, maar in de grijze massa onder de donkere krullen van de spits uit de punt van Limburg is er niet veel aandacht voor afspelen. Dick is gewend om zelf het doel te zoeken. Kist en Nanninga tegelijkertijd in Oranje: het is nog maar één keer eerder gebeurd, tegen Spanje in januari, een ontmoeting waar niemand graag aan terugdenkt. In de oefeninterland tegen Frankrijk viel de ene aanvaller voor de andere in. In geen van beide wedstrijden hadden ze gescoord. Geen enkele Nederlander trouwens.

Kees neemt zijn collega die misser niet kwalijk. Hij loopt een paar passen terug en klapt twee keer in z'n handen. Dat zal niet cynisch bedoeld zijn. De beide Nederlandse spitsen zijn veelvuldig voorin te vinden, al laten ze zich ook zakken. Zo wordt Nanninga op dertig meter van het doel in zijn rug gesprongen door Anthimos Kapsis. De vrije trap wordt door Haan het strafschopgebied in gejaagd, ruim over het hoofd van De Lange heen. Het is het soort aanval dat je in de

slotseconden van een wedstrijd verwacht; het gebeurt echter in de dertiende minuut van de tweede helft.

De doeltrap die erop volgt, resulteert in een serieuze kans voor de Grieken. Een lange trap op links wordt door Wijnstekers onderschept en via een knappe kopduik over de zijlijn gespeeld. Livathinos gooit in, Iosifidis geeft een royale ros naar voren. Hovenkamp kopt weg voordat Ardizoglou gevaarlijk kan worden, maar legt de bal daarmee wel voor de voeten van Christos Terzanidis. De routinier haalt uit met rechts. Krol loopt uitstekend in en blokt het schot van zijn Griekse opponent. Het gevaar is echter bepaald nog niet geweken. Ioannis Kyrastas komt in balbezit en heeft alle ruimte voor een geplaatste voorzet op het hoofd van Giorgos Kostikos, die Mavros weet aan te spelen. Die probeert in één keer met links in te knallen, maar raakt nét niet goed. De bal stuit hoog op, een meter of zes van het doel. Van de Korput wurmt zich tussen de Griekse aanvaller en de Rotterdamse doelman. Mavros doet een verwoede poging om nog een keer te schieten. Dat leidt tot een kortstondige ruzie met de verdediger van Feyenoord en de keeper van Sparta. De eerste duwt, de tweede schreeuwt; Prokop sust het opstootje. Dit had een voorsprong voor Griekenland kunnen zijn.

Nederland zoekt opnieuw de aanval, maar krijgt gaandeweg ook sterkere tegenstoten van de Grieken. Hugo Hovenkamp ligt met een blessure aan het hoofd langs de lijn. Pierre van den Akker kuiert het hele veld rond alsof er geen haast bij is, terwijl dokter Kessel nerveus heen en weer drentelt. Ondertussen zoekt Ruud Krol maar weer eens het hoofd van Nanninga, van ver. Even buiten de middencirkel neemt de aanvoerder de bal aan. Een lange trap, zoals destijds in de laatste minuut van de reguliere speeltijd in die finale. Maar nu is daar niet Rensenbrink bij de tweede paal en heeft de pass niet dezelfde scherpte. Kapsis onderschept, Kyrastas ruimt op. En zo wordt de kopsterke spits van Nederland opnieuw niet bereikt. Kist is ook al een tijdje niet meer in balbezit gezien.

Het spel gaat als een flipperkast heen en weer. Het is niet een partij tussen ploegen die op een puntendeling uit zijn.

In de tegenaanval van de Grieken wordt Christos Ardizoglou gestuit door Willy van de Kerkhof. Dat gebeurt niet helemaal volgens de regels. De Helmonder vangt zijn tegenstander met de rug op, hetgeen hem op een gele kaart komt te staan. Terwijl Ardizoglou zich opricht, komt ook Hovenkamp weer het veld in. Beide spelers nemen meteen weer deel aan het spel, de Griek met een slordige aanval.

Ook het Nederlandse voetbal kan aanzienlijk verzorgder. De offensieve spelers rukken op; Kist gaat met de bal aan de voet de middenlijn over en heeft op tien meter afstand de goed vrijlopende Nanninga naast zich. Waar een een-tweetje zeer voor de hand zou liggen, probeert Kees Kist de dribbel. Hij wordt opgevangen door Kapsis, op een manier die nauwelijks onderdoet voor die waarvoor Van de Kerkhof even eerder geel kreeg. Prokop fluit schel; Krol gebaart verontwaardigd en probeert de scheidsrechter al zwaaiend duidelijk te maken dat hier een zwaardere straf past dan boos gaan lopen doen. Willy sjokt zelf langs de scheidsrechter terwijl zijn captain naar hem wijst. Even ziet het ernaar uit dat *de Stofzuiger* zelf ook de discussie zoekt, maar hij loopt zwijgend door.

Het optreden van Oranje wordt steeds onrustiger. Men wil graag, maar het lukt niet. De vrije trap wordt uitgevoerd in de vorm van weer een lange haal van Krol op Nanninga, een metertje voor de penaltystip. Kapsis wint het kopduel makkelijk. De Grieken werken weg en na de ingooi van René van de Kerkhof via Arie Haan is het nu Kist die een poging doet om zijn lange collega te bereiken. Buiten het oog van arbitrage en camera's is ondertussen Willy van de Kerkhof na een nekslag van Terzanidis gestrekt tegen de grond gegaan in het strafschopgebied. Dick Nanninga is nu wel de sterkste in de lucht tussen een kwartet withemden. De bal gaat ruim een meter naast het doel; Konstantinou duikt, kennelijk in de veronderstelling dat Livathinos het kopduel won. Hij meent een hoekschop te voorkomen. Kyrastas neemt aan, Konstantinou komt naar hem toe voor een terugspeelballetje, maar de aanstormende Nanninga wringt zich tussen hen beide.

Dan vindt er een gebeurtenis plaats die bepalend zal blijken voor de wedstrijd. Kyrastas ziet de Nederlandse spits tijdig aankomen,

draait weg van het doel en terwijl Nanninga vlak voor de Griekse doelman langs scheert, zet die net z'n linkerbeen naar voren. Een beweging die geen enkel doel dient en eigenlijk ook geen kwaad kan, maar wel voldoende is om de op volle snelheid dravende aanvaller te raken. Nanninga valt, Konstantinou ook; laatstgenoemde van schrik of in een verwoede poging de schijn van het kwaad te vermijden.

Prokop fluit snel en resoluut: *Elfmeter*!

Langzaam, verontwaardigd of toch schuldbewust, sjokt Konstantinou naar zijn doel. In plaats dat de Griekse keeper in alle rust een doeltrap kan nemen, moet hij plaatsnemen op de doellijn, met als streven een strafschop te stoppen. De scheidsrechter ziet erop toe dat een zevental mannen in witte shirts en zwarte broeken het strafschopgebied verlaat. Kees Kist, die in de oefenwedstrijden een keer een strafschop heeft gemist, maar regelmatig wel doel wist te treffen, meldt zich voor zijn taak. Loeihard en loepzuiver schiet hij rechts langs de doelman, die wel de goede hoek kiest, maar volstrekt kansloos is op dit schot. De bal belandt in de binnenkant van het zijnet, zo dicht gaat hij de hoek in. Schoot Johan Neeskens in '74 altijd hard en Rob Rensenbrink in '78 vooral zuiver, Kees Kist doet het beide. Hij legt werkelijk alles wat hij in zich heeft in die knal, zozeer dat hij met zijn standbeen van de grond gaat en met een pirouette neerkomt. De geslaagde schutter dribbelt terug en neemt zonder veel juichen de felicitaties in ontvangst. Als een echte spits, die weet dat hij gewoon gedaan heeft wat iedereen van hem mocht verwachten.

De Grieken trappen af en proberen meteen naar voren te gaan, maar slechts een zestal seconden na de hervatting ontfutselt een jagende Willy van de Kerkhof de bal aan de struikelende Christos Ardizoglou. Ook de Grieken storen daarna meteen fel, zij het minder reglementair: Ntinos Kouis schoffelt Arie Haan onderuit. De ploeg die achterstaat wekt de indruk tekortgedaan te zijn. Wat geïrriteerd drentelen de spelers op het middenveld.

Ruud Krol is de rust zelve. Hij legt de bal nog een half metertje opzij, doet enkele passen achteruit en gebaart beurtelings met geheven linker- en rechterarm wat zijn plannen zijn. Dat blijkt een lange bal

op Nanninga, die een meter of twee buiten de zestien staat en doorkopt… maar op wie? Firos trapt moeiteloos weg, zij het wel over de zijlijn. Hovenkamp gooit in op Kist, die zich makkelijk laat aftroeven door Terzanidis, de nestor bij de Grieken.

Het spel is van beide kanten niet fraai. Een poging van Kist om Van de Kerkhof weg te sturen op links wordt verijdeld door Ioannis Kyrastas. Een metertje meer en Willy zou vrij voor de keeper verschenen zijn. Hij is actief: de Brabander wordt even later op rechts gelanceerd door Haan. Een prima pass, maar waar Van de Kerkhof zou moeten kappen om een behoorlijk vrijstaande spits aan te spelen, rost hij over het doel. Of het een slechte voorzet is of een doelpoging, wordt niet echt duidelijk.

'Hup, Holland, hup! Laat de leeuw niet in z'n hempie staan!' scanderen de Oranjesupporters. Ze doen dat vaker, maar telkens verstomt het gezang al spoedig.

We spelen 68 minuten. Bij een vrije trap voor Griekenland wordt Christos Ardizoglou vervangen door Nikos Anastopoulos. De spelhervatting is zeer verdienstelijk: een lange bal in de richting van het strafschopgebied wordt doorgekopt door Mavros, maar de Nederlandse defensie staat weer goed. Even later is dat andermaal nodig, als Nanninga een vrije trap veroorzaakt. Nu maakt Ruud Krol er een hoekschop van; onnodig, omdat Doesburg de bal had kunnen pakken. Zoals voorin de spitsen elkaar niet altijd weten te vinden, voelen de Nederlandse aanvoerder en zijn doelman elkaar ook niet feilloos aan. Doesburg en Krol stonden – als je Ajax – Sparta niet meetelt – alleen in die ene vriendschappelijke wedstrijd tegen Argentinië samen in het veld. Gewend zijn ze zeker niet aan elkaar.

Anastopoulos neemt de corner, hoog voor het doel. Doesburg komt uitstekend uitlopen en stompt met zijn rechtervuist weg. De rebound wordt gestuit door Willy van de Kerkhof; de derde voorzet van de Grieken belandt achter de doellijn. Zo stuitert het spel wat heen en weer. René van de Kerkhof passeert een man – maar geen tweede – op de rechterflank. Broer Willy rukt even later op over links, geeft een voorzet – maar in de handen van de Griekse keeper.

De Nederlandse verdedigers onderscheppen beurtelings een aanval; Krol blijft als libero steeds vaker achterin hangen. Het is niet zo dat Nederland niet aanvalt, maar het doet dat vaak niet goed. Ook linksback Hovenkamp geeft heus wel een paar voorzetten. Rechtsbuiten René van de Kerkhof passeert meer dan eens op snelheid z'n man, maar ook hij komt niet tot een voorzet op Kist of Nanninga.

Kouis passeert Haan en doet wat die in Argentinië deed: hij schiet van een dertigtal meters. De bal scheert vlak achter het standbeen van Krol heen. Hard, maar wel een meter naast.

Hugo Hovenkamp laat zich vaker aanvallend zien. De beide Nederlandse spitsen begeven zich merkwaardig genoeg nogal eens rondom de middenlijn. En zo hobbelt het spel voort, van Nederlandse zijde gekenmerkt door veelvuldig slordig balverlies, goede defensieve ingrepen en Brabants gedraaf.

Na 32 minuten spelen in de tweede helft heeft Arie Haan een overtreding nodig om Anastopoulos te stoppen. Mavros meldt zich voor de vrije trap, terwijl zijn ploeg voor de tweede keer wisselt. Maik Galakos, aanvaller van Olympiakos Piraeus, komt in het veld in plaats van de geblesseerde Giorgos Kostikos. Het schot van Mavros gaat te ver naast om als doelpoging aangemerkt te worden, al kun je het ook moeilijk een voorzet noemen.

Wat zeker als een doelpoging kan worden gezien, is de actie van Anastopoulos in de tachtigste minuut. Op het moment dat Hovenkamp langs de linkerzijlijn kansrijk oprukt en Kist een meter of zeven buiten het strafschopgebied behoorlijk vrijstaat, verwachtingsvol kijkend in de richting van de in balbezit zijnde Haan, ontfutselt de Griekse invaller behendig en correct de bal. Scheidsrechter Prokop heft beide handen in de lucht om aan te geven dat er geen sprake is van een overtreding. Het lijkt wel of hij iedereen in het veld, op de tribune en thuis voor de televisie wil attenderen op het feit dat hier iets belangwekkends staat te gebeuren. Willy van de Kerkhof wordt gepasseerd in de stijl die de PSV'er van zijn broer zou moeten kennen: gewoon die bal erlangs jagen en zelf erachteraan rennen. Ruud Krol spurt mee, wordt eenvoudig uitgekapt en stort ter aarde.

Van de Kerkhof is razendsnel teruggekomen en weet met een gewaagde actie de bal voor de voeten van Anastopoulos vandaan te tikken, gevaarlijk in de richting van het eigen doel. Michel van de Korput is sneller dan Thomas Mavros, zodat de bal beheerst in de handen van Pim Doesburg geschoten kan worden. Dit zag er link uit.

Het is al eerder gezegd: het is niet zo dat beide landen niets proberen, maar het loopt gewoon niet lekker. Onnodige onrust is er; Doesburg speelt meteen naar voren, alsof het Nederland is dat achterstaat. De bedoeling is Van de Kerkhof, die langs de rechterflank opkomt. René heeft heel even nodig om de hoge stuiter goed aan te nemen, om eveneens een lange bal te geven in de richting van het strafschopgebied, waar Nanninga positie kiest. De spits wint het kopduel van Giorgos Firos. In plaats van door te koppen op doel, legt hij uitstekend terug op Kist, die een meter binnen het strafschopgebied staat en vol uithaalt, vlak voor de aanstormende Kyrastas, in dezelfde hoek waar hij eerder de strafschop schoot. Een puike reactie van Konstantinou maakt dat het schot naast het doel belandt. Exact zeventien seconden geleden raapte de Nederlandse doelman een bal op dankzij dat subtiele tikje van Willy. Nu kan Nanninga terugleggen dankzij precies die juiste pass van René. Beide Nederlandse aanvallers grijpen naar hun hoofd. Kist applaudisseert voor z'n ploegmaats.

Het had 1–1 kunnen zijn, of 2–0. Nederland mag een corner nemen, op links, en dus met Hugo Hovenkamp. Het leidt tot een mislukte knik van Dick, gevolgd door een totaal falende kopbal van René van de Kerkhof. Lange halen naar beide kanten, onverzorgd en daardoor telkens opgevangen door een tegenstander. Krol gaat onreglementair onderuit na bekneld geraakt te zijn tussen twee Grieken. Terwijl Kyrastas collegiaal naar de welstand van zijn tegenstander informeert, gaat het er tussen Livathinos en Stevens minder vriendelijk aan toe. In staccato fluitend komt Prokop tussenbeide. Iosifidis duwt Stevens verontwaardigd weg, maar Kouis sluit gearmd vrede met Nanninga.

Ruud Krol krijgt verzorging en maakt geen haast, ondanks gejoel en gefluit van het Griekse publiek. De aanvoerder neemt de vrije trap

zelf en Wijnstekers rukt op naar voren. Inderdaad: een verdediger die de aanval zoekt. Die 2–0 is toch echt wel de bedoeling. Willy van de Kerkhof loopt buitenspel; de klok tikt verder. Nog een minuut of acht.

Griekenland zet druk, maar het lukt de Nederlandse defensie telkens weer om schade te voorkomen. Een lange, zinloze zet van aanvoerder Kapsis stuitert rustig in de handen van Doesburg. Diens uittrap in de richting van de spitsen wordt gekeerd. Terzanidis stuurt Anastopoulos weg, die weer eens gevaarlijk dreigt te worden met zijn snelheid en techniek. Helaas voor hem kan Hovenkamp ertussen komen. Zodra hij ziet dat hij er niet meer bij kan, laat de Griek zich vallen binnen het strafschopgebied. Prokop trekt zich terecht niets aan van het verontwaardigde publiek.

Nederland kiest nu eens voor een rustigere aanval. De uiteindelijke diepe bal van Wijnstekers komt niet aan bij de Nederlandse voorhoede. Bij het uitverdedigen van de Grieken is René van de Kerkhof alert en kruipt hij even in de huid van z'n tweelingbroer. *Stofzuiger de Tweede*. Er is veel ruimte; hij passeert Kapsis en wordt daarna gevloerd. Prokop bestraft dat met een vrije trap en een verontwaardigd gezicht, maar houdt de gele kaart op zak. Kapsis loopt zich wat te verontschuldigen bij de Nederlandse aanvaller, die liever de kans had gehad om door te lopen en Kist vrij voor de keeper te zetten.

De Grieken bouwen een driemansmuur. Arie Haan neemt een aanloop van een meter of zes. Een aanloop die wandelend afgelegd wordt en niet eindigt in een verwoestend schot, maar een verrassend en subtiel steekballetje over de muur. Verrassend vooral doordat Haan eerst even bukt alsof hij de bal wil oprapen en dan toch opeens schiet. Kist en Konstantinou stormen op elkaar af, met de bal tussenin. De eerste doet dat volgens de scheidsrechter met een te hoog been.

Het spel flippert weer wat heen en weer en die enkele keer dat een Oranjeverdediger terugspeelt op Doesburg om wat rust te creëren, resulteert dat in een joelend stadion. Dat is wat overdreven. Je kunt Nederland veel verwijten, maar niet dat het veel aan tijdrekken doet: als René van de Kerkhof even later de bal over de achterlijn werkt, gooit

hij die keurig naar de Griekse doelman. Onsportief is Oranje op dit punt zeker niet.

We hebben nog vier minuten; het Hollandse publiek heeft inmiddels vertrouwen in de goede afloop. 'Hij heeft gewonnen, gewonnen, de Zilvervloot!' Griekenland gooit de bezwete handdoek echter nog niet in de ring. De bal belandt over de doellijn. Wijnstekers beweert hem niet geraakt te hebben. De grensrechter wijst op zijn eigen been de precieze plek aan. Hoekschop; het Hollandse lied ebt weg. Galakos neemt zijn aanloop, zeer rustig voor iemand die achterstaat. Hij kijkt. Beter één keer goed trappen dan haasten. Een fotograaf met rugnummer 21 brengt zijn camera met telelens in stelling. De grensrechter maakt enkele passen achteruit en stelt zich langs de achterlijn op. Kijkers krijgen de kriebels. Zit er hier iets aan te komen? Non-verbaal suggereren grensrechter en fotograaf van wel. Eén treffer en de kansen op een finaleplek zouden schromelijk slinken.

De Nederlandse verdedigers dekken hun tegenstanders, de eerste paal is bezet door een man in oranje. Anthimos Kapsis blijkt goed voor zijn man te blijven en knikt knap in de richting van het doel. Doesburg zwaait heftig en raakt de bal met zijn vuist, net voldoende om hem op de lat te laten stuiteren. Dit had de gelijkmaker kunnen zijn, een paar minuten voor het einde. Een handbreedte is hier het verschil tussen niets aan de hand en peperduur puntverlies.

Nederland countert, René van de Kerkhof passeert twee tegenspelers, van wie de laatste Anthimos Kapsis heet. Ook nu weer speelt die de man en niet de bal. René attendeert de scheidsrechter erop dat dit nu al de tweede keer is. Haan neemt de tijd en wijst de scheidsrechter omstandig op elke Griek die naar zijn mening niet ver genoeg uit zijn buurt blijft.

De officiële speeltijd zit erop. Straks. Een minuut nog plus wat extra tijd. Weer haalt Haan iets uit de trukendoos, alsof erop getraind is. Nu komt hij aanlopen en trapt hij voor de bal langs. Kist geeft een poeier, de bal passeert het doel, venijnig stuitend, een meter aan de verkeerde kant langs de paal. Het had 3–0 kunnen zijn. Of 1–2.

Op de tribune echoot andermaal *De Zilvervloot*. Toch nog een Griekse aanval. Hovenkamp weet Anastopoulos zodanig af te schermen dat die niet anders kan dan de bal over de achterlijn werken. Hij laat zich maar weer eens vallen, nu buiten de zestienmeter; wat maakt het uit als er toch geen overtreding was.

Doesburg stuitert een keer, legt neer voor een doeltrap en neemt een lange aanloop van één seconde per pas. Prokop gebaart dat hij moet opschieten. We zijn al anderhalf uur aan het voetballen. Stevens verspeelt de bal, maar voordat Griekenland aan een slotaanval kan beginnen, doet de scheidsrechter datgene waarnaar van Hollandse zijde gesnakt wordt. Hij fluit af.

Nederland verslikt zich in mentaliteit der Grieken

ORANJE MAZZELT

Moeizame ontsnapping tegen Grieken

Optimisme rond Oranje weerlegd

HARTELIJK DANK PROKOP!

Strafschop moet winst brengen in harde wedstrijd tegen Griekenland

Oranje met hakken over sloot

Aangeslagen Zwartkruis: 'We hebben ons verkeken op de Grieken'

Doesburg sleept Oranje er doorheen

14. Die ene strafschop

Die ene strafschop, daar was het laatste woord nog niet over gezegd. In Griekenland hielden zelfs politici zich met de zaak bezig. De onderminister van sportzaken werd gevraagd of de Griekse autoriteiten van plan waren protesten in te dienen, 'wegens de afslachting van ons nationale elftal', een formulering die – gezien de uitslag – wat kras was.

De Griekse media waren ook niet mild. 'Een muur van schaamte heeft de Oost-Duitse maffioso opgericht tussen hen en ons elftal', schreef *Apogevmatini*. De uiterst rechtse *Estia* legde zelfs een verband met de achtergrond van de scheidsrechter. 'Van een communist als Prokop kon men niets beters verwachten dan de toepassing van het grondbeginsel van het communisme: Dood aan de zwakkeren.' Terwijl dat toch eerder het principe van *sport* is: de sterkste overwint.

Ook in Nederland hield die penalty de gemoederen bezig. Sportjournalist Nico Scheepmaker vergrootte dat ene moment van de wedstrijd sterk uit. 'Dick Nanninga en de verdiende strafschop', luidde de kop boven zijn stuk. Eigenlijk sprak juist uit die stelligheid het omstreden karakter ervan. Want vreemd was het, dat moment. Dat Willy van de Kerkhof gevloerd in het strafschopgebied lag, daar werd minder over gesproken. Was het theater geweest van de Brabander? Of was Christos Terzanidis, de zeer ervaren middenvelder van Panathinaikos, inderdaad buiten beeld van de camera over de schreef gegaan? Niet aannemelijk voor een speler van 35 jaar, veruit de oudste veldspeler van beide ploegen. Zou uitgerekend deze veteraan zich hebben laten gaan? Of was deze door de wol geverfde voetballer – hij speelde kwalificatiewedstrijden voor de WK's van 1974 en 1978 – zo slim geweest om zich buiten het zicht van de arbitrage te misdragen? Als dat waar was, dan had die strafschop een paar tellen eerder gegeven moeten worden. Gepaard met een rode kaart.

Scheepmaker beschreef uitvoerig wat er gebeurde op het moment waarvoor er wel gefloten werd. 'Als ooit het woord "forceren" op zijn plaats was, dan was dat nu wel', begon hij. 'We konden het goed zien dankzij de vele herhalingen uit verschillende ooghoeken.' Het woord 'verschillende' suggereert heel wat, terwijl het aantal hoeken toch niet meer was dan twee. 'De keeper wou een corner voor Nederland voorkomen. Daar heeft hij nu nog steeds spijt van. Met een koen duikje sloeg hij de bal die teruggekopt werd door een van zijn verdedigers enkele meters naast de linkerpaal in het veld terug. De bal was misschien zelfs al enkele centimeters corner geweest, dat viel niet goed te zien. Konstantinou krabbelde overeind, een toegesnelde verdediger ontfermde zich over de bal, maar in plaats dat hij hem even terugspeelde in Konstantinous handen of in plaats dat Konstantinou zich alsnog op de bal wierp, werd er door de twee Grieken even gedraald. "Had ik hem maar corner laten gaan!!" "Had ik hem daarna maar opgeraapt!!", denkt Konstantinou nu nog steeds als hij midden in de nacht even wakker schrikt.'

Wie de verdediger was, doet kennelijk niet ter zake, maar de naam van de keeper wordt wel vier keer genoemd. De woorden 'had ik hem daarna maar opgeraapt', die in diens mond worden gelegd, zijn bijzonder. De doelman had daar helemaal de mogelijkheid niet toe.

De schrijfstijl van een columnist is duidelijk herkenbaar. Maar hoeveel waarheid zit erin? Dat we het goed konden zien dankzij de vele herhalingen uit verschillende ooghoeken (woordkeuze Scheepmaker), in hoeverre was dat het geval? Natuurlijk, in 1980 vonden we het al heel wat. Tien jaar daarvoor keken we nog hoe Feyenoord in hetzelfde Italië in zwart-wit de Europacup 1 won. Die kleuren waren een flinke stap vooruit in de natuurgetrouwheid van de beelden, maar het onderscheiden van een overtreding werd er echt niet beter op, ook niet in die herhalingen, vanuit welke hoek dan ook.

Of de bal achter geweest was, bleek inderdaad niet duidelijk uit de beelden. Of het dan een corner geweest was, is ook nog maar de vraag. Nanninga gaat tegen de vlakte tijdens het kopduel. Welk van beide hoofden nu echt de stoot geeft, is nauwelijks te zien. Inderdaad is het

zo dat Kyrastas beter die doelman z'n gang had kunnen laten gaan. In de herhaling van achter het doel zie je hoe voor het oog van zes fotografen en een toevallig voorbij slenterende Pierre van den Akker de voet van Nanninga achter die van Konstantinou haakt. Maar wie van beiden is daar nu schuldig aan?

De Griekse keeper had er totaal geen baat bij om Nanninga ten val te brengen. Kyrastas was opgejaagd maar alert. Hij had vier afspeelmogelijkheden, de doelman niet meegerekend. De achteruitlopende Ardizoglou stond duidelijk gereed om de bal te ontvangen. Oranje en witte armen gingen de lucht in, appellerend of zich beklagend. Kyrastas zette ze in z'n zij. Niemand die zo dicht bij die ene bepalende gebeurtenis stond. Maar dan wel met z'n rug ernaartoe. Zou hij het niet zijn geweest die met spijt lag te woelen in z'n bed?

En Nanninga zelf dan? Hij kon het weten, maar is toch moeilijk objectief te noemen. 'Hij haakte me echt. Ik probeerde de bal te onderscheppen en werd plotseling tegen de grond gesmeten', zei hij tegen *De Telegraaf*. 'Ik vond het knap dat Prokop er een penalty voor durfde te geven.' Het citaat verschilt nogal van de versie in *Het Vrije Volk*. Daar luidt de lezing: 'Die keeper schopte me tegen mijn knie. Ik dacht: ik laat me maar vallen. Toen er gefloten werd, dacht ik even dat ik een vrije schop tegen zou krijgen, maar de scheidsrechter had het goed gezien.' Ook lastig te volgen. Dat je een vrije schop tegen zou krijgen omdat iemand tegen je knie trapt. Terwijl één ding in alle opnames duidelijk is: de knie van Nanninga wordt *niet* geraakt.

De *Provinciale Zeeuwse Courant* zette iets eerder in, wellicht om het dubieuze van de strafschop te compenseren. 'Nadat eerst, in de 65e minuut, een grove overtreding op Willy van de Kerkhof door Terzanides in het strafschopgebied onbestraft was gelaten, wees de Oost-Duitse *referee* enkele ogenblikken later wel naar de witte stip, toen Konstantinou geheel overbodig Nanninga tegen de grond smeet.' Een merkwaardige woordkeuze. Volgens *Van Dale* zou er als hij *smeet* sprake geweest moeten zijn van een krachtige beweging waar de arm en de hand een rol speelden. Dat was niet het geval.

Matty Verkamman beschreef in *Trouw* meer dubieuze praktijken. ‘Stevens moest langs de kant verzorgd worden en Hovenkamp ging na een handgemeen met Firos tegen de vlakte, terwijl de bal zich precies aan de andere kant van het veld bevond. Nadat Willy van de Kerkhof namens Oranje en ten koste van Ardizoglous benen iets gemeens had teruggedaan brak het ongecontroleerde gedrag Griekenland in de 18e minuut lelijk op. Willy van de Kerkhof werd eerst in het strafschopgebied geraakt, waarna doelman Konstantinou alle zelfbeheersing verloor tegen Nanninga. Prokop was resoluut in zijn beslissing; Kist schoot de kalk van de stip en de bal tegen het net: 1–0.’

Dat hij ‘alle zelfbeheersing verloor’, zou betekenen dat hij door het lint ging, het op een slaan en schoppen zette. Die woorden passen bepaald niet bij die hooguit onhandige beweging met dat ene been.

‘Dramatisch middelpunt van het Nederlandse doelpunt was de dappere Griekse keeper Konstantinou, die zich eerder bewezen had door knappe reddingen te verrichten’, schreef *De Waarheid* en daar kan iedereen nog wel mee instemmen. Daarna wordt het lastiger te volgen. ‘Bij een redding op de achterlijn’ – wat toch wat sterk is uitgedrukt voor het proberen te voorkomen van een corner – ‘zag de kleine Konstantinou Nanninga als een dolle stier op hem afkomen.’ Dan moet de doelman wel ogen in zijn achterhoofd hebben gehad, want de inderdaad niet zo lange Griek kan die stier anders hooguit gehoord hebben. Hij keek namelijk naar z’n ploeggenoot. ‘Zich half in afweer omdraaiend raakte de keeper Nanninga aan en de Rodaspits belandde op de grasmat.’ Expliciet spreekt *De Waarheid* vervolgens van een ‘dubieuze strafschop’ en van ‘de onmacht van de Nederlanders om op normale wijze doelpunten te forceren’.

In *De Stem* vond men de penalty helemaal niet twijfelachtig. ‘Eén moment maar kon de warmbloedige Griekse doelman Konstantinou zijn temperament niet in bedwang houden. Op het moment dat Dick Nanninga wegspurtte, stak deze zijn been uit. Het was een slimme beweging, maar Konstantinou had de pech dat de scheidsrechter van het duel Griekenland – Nederland Prokop heette. En deze rechtlijnige Oost-Duitse rechtspreker pleegt weinig te ontgaan.’

Ook de *Leidse Courant* schreef erover. 'Konstantinou liet een moment zijn te vurige Griekse aard de vrije loop en dat leidde tot verlies voor zijn ploeg. De onvergeeflijke maar tevens ongelooflijke blunder van Konstantinou, die de bal die naast zijn doel ging toch aantikte en daarna de aanstormende Nanninga onderuit schopte.' Die vurige aard is uit de beelden niet op te maken. Dat onderuit schoppen ook al niet.

In het *Nieuwsblad van het Noorden* heeft Nanninga het over een trap, terwijl een trappende of schoppende beweging vanuit geen van beide camerahoeken te zien is. 'Die doelman schopte mij wel degelijk tegen mijn knie', verklaarde de gevallene. 'Daarvóór al had hij trouwens alle gelegenheid gehad om de bal in zijn handen te pakken, maar toen hij dat had verzuimd en mij plotseling zag opduiken, raakte hij kennelijk in paniek.'

Er is inderdaad sprake van contact, kort en lichtjes. Nanninga gooit zich voor Konstantinou meteen nadat die een stapje naar voren zet. Van 'haken' zou pas sprake zijn als het omgekeerde gebeurt: dat de keeper zijn been verplaatst terwijl de aanvaller al een stap heeft gezet. Dat hij alle gelegenheid had gehad om de bal in zijn handen te pakken, is pertinente onzin. Je kunt 1,2 seconde wel 'alle tijd' noemen – zo lang zit er tussen het aannemen van de bal door de Griekse nummer 2 tot aan het moment waarop Dick tussenbeide komt – maar gedurende die ruim genomen tel is de keeper juist *niet* in de gelegenheid om de bal te pakken. Ioannis Kyrastas schermt hem af.

De doelman keek er anders tegenaan. 'Dit was ronduit schandalig. Ik had alleen maar de bedoeling om de bal te spelen en heb die Hollander nooit gezien. In het duel raakten wij elkaar ten slotte met de bovenbenen. Tot mijn stomme verbazing wees die Prokop plotseling naar de stip. Een schande!'

Griekse spelers schoten na de wedstrijd Nederlandse journalisten aan om te vragen met hoeveel dollars Prokop was omgekocht. Trainer Alketas Panagoulias onthield zich van commentaar, de scheidsrechter zelf vond zijn sanctie terecht. 'De Griekse doelman beging in het strafschopgebied een duidelijke overtreding. In zo'n geval bestaat er geen andere beslissing: strafschop.'

'Ronduit schandalig': wie de kranten van donderdag 12 juni 1980 naspeurt op die formulering, vindt die zowel in het *Nieuwsblad van het Noorden* als in *De Telegraaf*. In het *Limburgs Dagblad* worden dezelfde woorden ook opgetekend, maar dan uit de mond van Zwartkruis. Hij heeft het dan echter niet over die strafschop, maar over het spel van beide kanten. 'Als dit een voorteken is voor de rest van het toernooi, zie ik het somber in. Wat die Grieken aan intimidatiemiddelen in huis hadden, was ronduit schandalig. We werden overbluft, zijn ontsnapt aan een nederlaag, hebben niet de mentaliteit kunnen opbrengen om zelf het heft in handen te nemen.'

Ze kunnen beiden gelijk hebben, Zwartkruis en Konstantinou. Dat zowel de Griekse intimidatie als die strafschop schandalig was. Het één sluit het ander niet uit. Wat wel tegenstrijdigheid oplevert, zijn de verschillende uitspraken van dezelfde keeper. 'In het duel raakten wij elkaar ten slotte met de bovenbenen', citeerde een journalist. Maar op de voorpagina van *De Telegraaf* zegt de Griekse doelman dat hij 'die speler van Nederland' helemaal niet aangeraakt had. 'Die scheidsrechter had het totaal mis!' Volgens het *Limburgs Dagblad*: 'Het is een schande dat Prokop hiervoor een penalty gaf.'

De beelden wekken – zeker in slow motion – de indruk dat dat ene zinnetje waarheid bevat: 'In het duel raakten wij elkaar ten slotte met de bovenbenen.' Maar dat hij de bal wilde spelen, is pure onzin. Daar kan de doelman al lang niet meer bij. Het verplaatsen van zijn been was daar in ieder geval geen haalbare poging toe. Nanninga komt nogal bot aanstormen en lijkt inderdaad met zijn rechterbovenbeen tegen het linker van Konstantinou aan te komen. Het standbeen: daar kan hij toch moeilijk mee geschopt hebben. De rechtervoet van de keeper gaat *daarna* een stukje in voorwaartse richting. Dat zie je vooral goed bij de herhaling van achter het doel.

Het is jammer dat Pierre van den Akker niet om een mening is gevraagd. Er is niemand die zo'n goed zicht op de situatie had als hij. Pakweg een meter buiten de lijnen volgt hij het spel. Hij wijst met zijn rechterarm, wil iets duidelijk maken. Maar wat?

De kop 'Ik speelde komedie' in *De Telegraaf* van de dag erna doet vermoeden dat er niets aan de hand was, maar die woorden van

Nanninga zijn wat uit hun verband gehaald. 'Ik kreeg inderdaad een tikje tegen mijn been. Toen ik op de grond lag, zag ik verzorger Pierre van den Akker op de lijn staan. "Blijf liggen, Dick", gilde hij naar me. Hij was naar de lijn gelopen om de neergemaaide Willy van de Kerkhof te behandelen. Van den Akker riep me: "De bal gaat op de stip", en toen heb ik maar een beetje komedie gespeeld', zei de aanvaller.

Oud-scheidsrechter Leo Horn vond dat de DDR-arbiter uitstekend had gefloten. 'Negen van de tien scheidsrechters hadden geen strafschop gegeven, maar Prokop maakte van twee halfjes één. Hij bestrafte de keiharde overtreding op Willy van de Kerkhof en de minder harde charge van de Griekse keeper op Dick Nanninga.'

Aldus het oordeel van de voormalige KNVB-scheids. *Wikipedia* zegt over hem: 'Horn werd geboren in Sittard, als buurjongen van Toon Hermans. Samen organiseerden zij circusvoorstellingen: Hermans trad op en Horn was de directeur.' Als je dit in je achterhoofd houdt, vraag je je af of Leo in zijn analyse niet de rol van komiek had. Als je 'een keiharde overtreding' aanduidt als 'een halfje', dan kun je toch moeilijk volhouden dat je serieus bent. 'De opbrengst was voldoende om een dag lekker misselijk te zijn van de zoute drop', citeert *Wikipedia* over dat kindercircus. Bij Nanninga was de opbrengst geen zoute drop, maar een zure strafschop.

NRC Handelsblad kende weinig twijfels. 'Een stommiteit van doelman Konstantinou werd uitstekend met een penalty gehonoreerd door de Oost-Duitse arbiter Prokop, die als hij ogen in zijn achterhoofd had gehad nog tekort zou zijn geschoten om alle overtredingen van beide kanten adequaat te kunnen bestraffen.' *De Volkskrant* was ook stevig in zijn woordkeuze over de overtreding op Nanninga. 'Toen hij volkomen onnodig door de Griekse doelman Konstantinou werd getorpedeerd binnen de gevaarlijke lijnen, schreeuwde Hovenkamp hem in krachttermen toe te blijven liggen.'

'Een volstrekt belachelijke beslissing', zou Ruud Doevendans zo'n 37 jaar later schrijven in *Tussen Twee Finales*. Zwartkruis zou Nanninga voor zijn invalbeurt opdracht hebben gegeven om de Griekse verdediging open te breken. 'Met dit soort klusjes wist de Groninger

wel raad. Nanninga gebruikte zijn gogme om deze wedstrijd te beslissen. Bijna halverwege de tweede helft haakte hij zijn been slim achter dat van de Griekse keeper. In feite maakte de Nederlander zelf de overtreding, maar door ter aarde te storten alsof hij door de bliksem getroffen was, zaaide hij ten minste twijfel.'

Laten we het commentaar van Kees Jansma er nog eens bij halen. 'En dan… wat gebeurt er nu? Prokop geeft een strafschop aan Nederland… Hier is de herhaling van dat moment: já! Terecht! 't Is uitstekend gezien. 't Ontging mij in eerste instantie – u misschien niet – maar Konstantinou maakt een beweging naar Dick Nanninga en Prokop, die alles heeft gezien, zag ook dit. Hij geeft Nederland een penalty. Ongelofelijk dat die Oost-Duitse scheidsrechter – terwijl u nogmaals de herhaling ziet – het hoofd zo bij elkaar houdt.'

Een wat neutralere visie viel te horen op de Engelse televisie. De Britse verslaggever begint wat aarzelend na het zien van de herhaling van achter het doel: *'Konstantinou stuck his leg out and…'* [17] Na dat *'and'* valt het een tijdje stil. Pas als de tweede herhaling getoond is, wordt hij wat zekerder. Terwijl Jansma het zo goed meende te zien van achter het doel, is het zijn BBC-collega die houvast vindt in de slow motion vanaf de hoofdcamera.

'Actually the Netherlands player really caused it himself! He stuck his own leg out and… Konstantinou certainly didn't try to trip him.'[18] De commentator noemt wel de naam van beide Grieken die betrokken zijn, maar niet die van de Hollandse aanvaller. Per keer dat de beelden opnieuw worden getoond, raakt hij zekerder van z'n zaak: de man in het oranje zou met zijn rechterbeen tegen de dij van de doelman gelopen zijn. De reporter is uiteindelijk zo stellig, dat hij verbaasd reageert als de bal op de stip gaat. *'I really don't quite understand that'*[19], zegt hij na drie herhalingen. Het commentaar bij de *penalty kick* zelf is droog. *'It's gonna be Kist taking it. Kist… goal.'* [20] Als je de

[17] Konstantinou stak zijn been uit en…
[18] In feite veroorzaakte hij het zelf! Hij stak zijn eigen been uit en eh… Konstantinou probeerde hem zeker niet te laten struikelen.
[19] Ik begrijp dat echt niet.
[20] Het is Kist die hem gaat nemen. Kist… doelpunt.

videobeeldjes een voor een afspeelt, kun je uittellen dat er tien frames nodig zijn om de bal van elf meter over de doellijn te krijgen. Exact 0,4 seconde: dat betekent honderd kilometer per uur. 'Op een manier zoals Kist eigen was', zegt Ruud Doevendans: 'hard en rechtdoor knallend, de indruk wekkend dat het allemaal slechts op wilskracht en "met de ogen dicht" gebeurde. Maar daarvoor schoot hij toch te precies; als een streep vloog de bal kort langs de paal in het doel.'

Het verslag in *de Volkskrant* doet vermoeden dat die strafschop een gevolg was van een druppel die de emmer deed overlopen. De harde wedstrijd met 'trappraktijken van vooral Stevens en Van de Korput, die Mavros bijna geen tel op zijn benen lieten staan', ging ook van Griekse zijde over de schreef. Een blessure dreigde, 'zeker toen Hovenkamp buiten ieders gezichtsveld zomaar door een Griek was neergeknuppeld. De revanches vlogen de pan uit, maar na ruim een kwartier in de tweede helft vond Prokop het welletjes. Toen Nanninga opnieuw het slachtoffer was geworden, nu door een ingreep van doelman Konstantinou, ging de bal op de stip, zij het na veel chicanes. Kist schoot laag in.'

Die laatste korte zin is net zo droog als het gedrag van Hollands verzorger. Terwijl Kist gereedstaat voor zijn poeier, sukkelt Pierre op z'n dooie akkertje langs de achterlijn, de rug naar het doel. Terwijl Kees gespannen een hand door het haar haalt, bukt de man in het oranje trainingspak een keer. Raapt hij iets op? Het lijkt wel of hij een madeliefje plukt. Aandacht voor de strafschop die genomen gaat worden is er in ieder geval niet. Als het fluitje klinkt, keert hij zich twee tellen om. Net genoeg om de harde knal in het net te zien smoren. Daarna kuiert de verzorger verder.

Bepaald niet droog is de weergave in *Het Parool*, dat het gevoel en de rol van de geklopte keeper beschrijft. 'In tranen was hij, Vasilis Konstantinou. Uit pure woede, zo leek het, en die pose hield de Griekse doelman ook tegenover zijn ploegmakkers vol. Geflikt was-ie, door die lange nummer dertien uit Nederland én door die scheidsrechter uit Oost-Duitsland.' De krant noemde het een stommiteit 'om die simpele

achterbal nog even vlak voor de doellijn weg te willen graaien met een sprong waarin het showelement niet ontbrak.' *Het Parool* verplaatste zich in de sippe keeper. 'Dat hij een strafschop veroorzaakt zou hebben, dat was eenvoudigweg een blunder van die DDR-arbiter. Natuurlijk, hij had zijn been naar de wegkaatsende bal uitgestoken, maar dat hoefde voor die tegenstander toch nog geen reden te zijn om maar languit in het gras te duiken?' Konstantinou stak zijn been niet uit naar de bal. Die was te ver weg, en er liep een verdediger tussen.

In hetzelfde artikel maakt Nanninga duidelijk dat het inderdaad geen corner geweest zou zijn. 'Ik had die bal zelf doorgekopt, maar niemand kon erbij. Hij leek ook achter te zullen gaan, tot ik die keeper ineens een zweefduik naar de doellijn zag maken. Hij tikte de bal nog net ervoor weg, maar verloor de controle.'

Wat zegt Rummenigge erover in zijn boek? Helemaal neutraal kun je een West-Duitser op dit toernooi niet noemen, maar hij was geen Hollander of Griek.

Opvallend is de kop boven het hoofdstuk: *Ein Elfmeter rettet den Favoriten*. Nederland wordt niet *een* favoriet genoemd, maar *de* favoriet... Je bent geneigd om te denken dat de auteur bedoelt dat Oranje favoriet was in deze ene wedstrijd, maar in de verdere tekst wordt meer gesuggereerd. Nederland kon met minder dan een finale niet tevreden zijn.

Had Paolo Rossi ook al niet zoiets gezegd? De onderbouwing van Rummenigge is zo sterk niet: de prestaties van Nederland tijdens de beide WK's en het EK ertussen. Ook niet zo sterk is de mededeling dat *Arie Haan* werd neergelegd. Volgens de Duitser was hij het die onnodig werd gevloerd in de 65e minuut. De scheidsrechter kon niet anders dan een strafschop geven, is zijn simpele conclusie.

In het historische overzicht dat door Matty Verkamman in 1996 werd gepubliceerd, staat de treffer ook al niet als terecht te boek. 'Doelman Konstantinou tikte eventjes Nanninga aan, die vlot neerging, waarna de Oost-Duitse scheidsrechter Prokop Oranje een strafschop schonk.' Ooggetuige Willy van de Kerkhof geeft een verslag dat niet helemaal

zuiver is. 'Die keeper was vijftien meter uit zijn doel en had dus helemaal geen overtreding nodig', zegt hij, terwijl de beelden laten zien dat het tien tot twaalf meter was. 'Ik stond er hooguit zeven meter vandaan', gaat hij verder en dat is pas écht overdreven. Hij lag een paar tellen daarvoor in het gras en komt totaal niet in beeld bij de herhaling van achter het doel. 'Ik weet zeker dat-ie Nanninga niet heeft geraakt, hoe duidelijk dat dan ook door de tv kan zijn aangetoond'. Willy kan het weten. De televisiekijker ziet het verkeerd.

Het Oost-Duitse *Sportverlag Berlin* gaf in 1981 een boek uit met de titel *Europameisterschaft / Europacup 1980*. Daarin wordt landgenoot Adolf Prokop aan het woord gelaten over deze situatie. Hij zegt niet getwijfeld te hebben toen hij floot, wat natuurlijk mogelijk is, maar ook dat hij op maar vijf meter ervandaan stond. Dat is niet te rijmen met wat de televisie liet zien. Ook de arbiter is – net als Willy van de Kerkhof – buiten beeld. Hij moet minstens op het dubbele van de door hem genoemde afstand hebben gestaan.

In de 35 jaar later verschenen biografie van de man die de strafschop binnenschoot wordt nog geen halve pagina besteed aan die hele eerste wedstrijd. Volgens auteur Marco Wijnstekers 'worstelt het anders zo avontuurlijke Nederlands elftal met zichzelf tegen het verrassend gekwalificeerde Griekenland.' De strafschop wordt omstreden genoemd. 'Geen fraaie goal, geeft Kees zelf onmiddellijk toe. Maar je zult er maar staan; op dat moment moet je de bal er wel even in knallen en Nederland aan de twee punten helpen.' De biograaf stelt vast dat Kist na de winst op de Grieken razend populair is bij het bedienend personeel van het hotel waar Oranje verblijft.

Wat was er nou gebeurd met Piet Schrijvers? Hij vertelde het zelf. 'Na de actie waarbij Van de Korput en Wijnstekers mij hielpen, keerde ik naar mijn goal terug. Plotseling kreeg ik een veeg met een vuist op mijn oog. De ring van die Griek raakte mijn ooglid. Door het bloed kon ik niet meer zien, maar nu de zaak met drie hechtingen is gekramd, hoop ik zaterdag weer te spelen. Of het opzet van Mavros was, weet ik niet. De bal was in ieder geval niet in de buurt.'

Ook dit is een merkwaardige uitspraak. De bal niet in de buurt? Waar kwam Piet dan op afstormen? Onvervaard, maar niet ongevaarlijk, spurtte hij tot in de punt van zijn strafschopgebied om vervolgens terug te rennen naar zijn doel.

Het gebeurde in de veertiende minuut. Kouis gaf een lange pass, vanaf eigen helft, op Thomas Mavros. Veel reden had Schrijvers niet om uit te lopen, want Krol tikte de bal in eerste instantie voldoende aan en Van de Korput kon verdedigend overnemen. Je kunt zeggen dat de armbeweging van zijn opponent gevaarlijk was, maar het was Schrijvers zelf die hem in de rug liep en de bal wegtikte. Dat deed hij meteen nadat hij de hand van de Griekse aanvaller in zijn gezicht kreeg. Goed beschouwd verdient Mavros een compliment, omdat hij juist zijn best deed om niet met zijn volle gewicht bovenop zijn tegenstander te landen.

Schrijvers slaat niet alleen de plank mis als hij zegt dat de bal al weg was, het is ook pertinent onjuist dat Wijnstekers bij het moment betrokken was. Een foto in *De Telegraaf* laat overduidelijk rugnummer 3 zien bij de ene speler die hem bijstaat. De andere draagt zelfs in de meest vage videobeelden een zichtbare aanvoerdersband.

Het Vrije Volk besteedde veel aandacht aan het prima keeperswerk van stadsgenoot Pim. ‘Doesburg sleept Oranje er doorheen’ kopte de krant, die de Spartaan roemde om hoe hij de inzet van de Griekse aanvoerder drie minuten voor tijd tegen de lat wist te tikken. ‘Je moet ook een beetje geluk hebben’, relativeerde de doelman zelf. ‘Voor hetzelfde geld duw je die bal in het net. Maar het is natuurlijk niet helemaal toeval dat ik ’m had. Het is in feite mijn kracht, zo te reageren als er iemand kort op me staat.’

De krant belichtte de belevingswereld van een tweede keeper. Voor de eerste is het sneu om uit te vallen, maar op de bank beginnen is ook geen pretje. ‘Je moet er altijd rekening mee houden dat je erin moet. Zo moet je je ook voorbereiden. Dat is nu eenmaal het lot van een reserve’, zei Doesburg, die vond dat het er in de wedstrijd waanzinnig hard aan toe ging. ‘Het was af en toe verschrikkelijk. Gelukkig is het nog goed afgelopen.’

Zwartkruis had zoiets ook gezegd, al vond hij niet alleen dat het schoppers waren. 'De technische beweging, het loopvermogen, de balvaardigheid van de Grieken: daar hebben we ons toch een beetje op verkeken.' De bondscoach was teleurgesteld in zijn eigen ploeg. 'Het was in zijn totaliteit een povere wedstrijd. Het Oranje-patroon, waar we zo hard aan gewerkt hebben, was onherkenbaar.'

Teleurstelling was er ook bij Martien Vreijsen die zijn eerste en – zo zou achteraf blijken – laatste interland speelde. Het was nog bij een halve gebleven ook. 'Mijn debuut is mislukt', zei hij. 'Het is jammer, de ploeg draaide niet. Als vleugelspeler ben je afhankelijk van een stuk voeding en die was er deze keer niet. Een debutant moet een beetje geluk hebben. Draait de ploeg soepel en is de tegenstander zwak, dan kun je je meteen in het elftal spelen. Dat is mij vanavond niet gelukt.' Martien begreep best waarom Nanninga erin kwam. 'De bondscoach moest wat doen; alle spelpatronen waren verdwenen.' Ook hij was geschrokken van de kracht én de hardheid van de Grieken. 'Ze schopten naar alles wat bewoog. Maar vergis je niet: bij ons zijn er ook een paar behoorlijk tekeergegaan.'

Het *Nieuwsblad van het Noorden* wist waar het misging. 'Op het middenveld en meer nog in de voorste lijn ontbrak het voor topvoetbal vereiste combinatievermogen', schreef de krant. 'Doordat er ontzettend veel balverlies werd geleden, konden noch Stevens noch Krol zich intensief met de opbouw bezighouden. Haan zwoegde wel, maar had te vaak zwakke momenten, wat mede het gevolg was van het feit dat Willy van de Kerkhof geen bal goed raakte.'

Ja, dat is waar ook. Die actie waarbij Schrijvers geblesseerd raakte, die zou onnodig geweest zijn als Willy van de Kerkhof niet een volkomen mislukte pass had gegeven, halverwege de helft van de tegenstander. Die slechte trap was de aanleiding geweest tot het balverlies en de snelle omschakeling van de Grieken.

'In de aanval faalde de debuterende Vreijsen', ging de krant verder. 'Kist bleef weer eens ver beneden zijn kunnen en René van de Kerkhof demonstreerde voor rust als linkerspits opnieuw niet tot grootse daden te kunnen komen.' De krant had alleen lof voor de Nederlandse

defensie, met de vleugelverdedigers en invallende keeper als uitblinkers. Dat de defensie kon schitteren, zei wel iets over de rest.

'Een snel openingsdoelpunt had ons al deze moeilijkheden kunnen besparen', zei Zwartkruis, 'en we hebben die kans gehad.' Als Hovenkamp die bal van Haan in de vierde minuut beter had kunnen aannemen, dan zou dat inderdaad een vroege voorsprong betekend hebben.

Ruim vijftien jaar later zou Matty Verkamman een boek uitbrengen over de historie van Oranje tot 1989. Het toernooi van 1980 beschrijft hij grotendeels bij monde van Willy van de Kerkhof, die klaagt over de keuzes van Zwartkruis, bijvoorbeeld rondom deze wedstrijd. 'De hele voorbereiding was afgestemd op een voorhoede met ons René, Kist en Nanninga. Dat was ook zo gezegd door Zwartkruis. Komt-ie bij de bespreking ineens met Martien Vreijsen aanzetten. Het was een donderslag bij heldere hemel. Echt zo'n ad-hoc beslissing van Zwartkruis, omdat Vreijsen de dag voor de wedstrijd de sterren van de hemel had gespeeld op de training. In *petit comité* hebben Krol, Haan, Schrijvers en ik er wel wat van gezegd. Hij wist zelf ook niet waarom hij voor Vreijsen had gekozen, op z'n gevoel denk ik. Het ging faliekant mis; hij kreeg ook geen bal, want we hadden heel anders getraind. We wisten niet eens hoe we Vreijsen het beste konden aanspelen. Bovendien, met zijn kwaliteiten paste hij gewoon niet in het elftal. Dat klinkt misschien hard voor Martien, maar hij dwong niks af. Op het veld niet en erbuiten niet. Een coach moet dat toch overwegen, zou je denken.'

Wat dreef Willy om dit zo te zeggen? De hele voorbereiding afgestemd op een voorhoede met René, Kist en Nanninga… Dat is gewoonweg niet waar. Vier oefenpotjes speelde Oranje, om precies te zijn tegen Xerxes, Grazer AK, FC Karinthië en Udinese. Nanninga speelde de eerste helemaal, moest in Graz op de tribune plaatsnemen en viel tegen Karinthië in. Anderhalve wedstrijd: meer was het niet. Vreijsen viel *vier* keer in: tegen Karinthië was hij uit de basis gehouden om Rep te testen, maar die stelde nogal teleur. Drie keer verving hij 'ons René', die wat sukkelde met z'n spieren. Na Kees Kist (zeven treffers) werd Vreijsen tweede op het lijstje van topscorers in de oefenpotjes.

Van de achttien doelpunten maakte hij er drie. 'Komt-ie bij de bespreking ineens met Martien Vreijsen aanzetten.' Hoezo ineens? In de kranten tussen 31 mei en 8 juni werd Martien steeds duidelijker als kanshebber voor een basisplaats genoemd. Nanninga daarentegen moest nog maar hopen dat hij nog op de bank mocht zitten. Die ene interland van Vreijsen viel inderdaad tegen. Maar de voorbereiding verliep prima.

'Het internationaal onbeschreven blad Martien Vreijsen beperkte in deze eerste helft zijn complete interlandcarrière tot 45 minuten', zegt Ruud Doevendans in *Tussen Twee Finales*. 'Het Nederlands elftal speelde in het eerste bedrijf zogezegd met tien spelers. Vreijsen kwam nauwelijks aan de bal en had hij hem wél, kon het twee kanten op: een risicoloos breedtepassje of balverlies. Waarbij dat laatste meer voorkwam dan het eerste.' Is deze karikatuur te kras, of klopt dit beeld?

'Vreijsen, voor de eerste maal echt aan de bal', zegt Kees Jansma na vier minuten spelen. Zijn trap over de breedte van het veld komt terecht bij Willy van de Kerkhof, maar die krijgt 'm wel erg ongelukkig, een meter of tien achter zich. Zijn eerste actie na een ingooi in de tweede minuut is geen fraaie. In de tiende minuut lijdt hij balverlies tegen Iosifidis; de schade wordt door ploeggenoten beperkt.

In de elfde minuut speelt hij zijn maat op de rechterflank, Bennie Wijnstekers, zo hard en onhandig aan dat het een ingooi voor de Grieken oplevert. Even later neemt hij zelf slecht aan: andermaal uit. In de zeventiende minuut laat hij de bal te ver van zijn voet stuiteren. Terzanidis grijpt die prooi.

In totaal zijn er zo'n twintig momenten waarop Vreijsen in het spel voorkomt. Het eerste half uur alleen op rechts, daarna wisselt hij weleens van flank met René van de Kerkhof. Het aantal risicoloze breedtepassjes komt op een stuk of acht, al moet je dan wel de tikkies terug en vooruit meetellen. Balverlies lijdt hij inderdaad vaker: een keer of tien. Goede acties? Martien houdt zich één keer aardig staande bij de linker cornervlag en versiert een keer een hoekschop op rechts die hij – veel te laag en te kort: balverlies dus – zelf neemt.

Hij heeft één goed moment: in de veertigste minuut neemt hij zelf de vrije trap die tegen hem veroorzaakt wordt. De bal komt op het hoofd van René van de Kerkhof, die niet eens ver mis kopt. Misschien was de voorzet net even te hoog en hard, maar je kunt ook zeggen dat René wat steviger had mogen springen. Zou Nanninga hier hebben gestaan, dan had dit 1–0 geweest kunnen zijn. In feite leidde deze actie van de debutant tot een van de grootste kansen uit de eerste helft. Aan de andere kant: het schot op doel in de achtste minuut, de grootste kans van de Grieken, was van Martiens directe tegenstander.

Die 1–0 was dunnetjes en dubieus, maar de punten waren binnen. Het was nog niet gedaan, behalve dan voor PSV'er Adrie Koster. Die raakte geblesseerd tijdens een ingelast oefenpotje tegen een juniorenteam van Varese, daags na de wedstrijd. Het werd 0–2, of misschien ook wel 1–2. Kranten noemen verschillende uitslagen, hebben bovendien nogal eens moeite met de schrijfwijze van Cava de' Tirreni, waar het partijtje plaatsvond. De Nederlandse doelpunten werden gemaakt door Kist en Brandts. Laatstgenoemde scoorde uit een pass van hulptrainer Rob Baan. Zo onofficieel was het.

Een oefenpartij met 'de reserves', noemde een krant het. Toch zette Zwartkruis vijftien spelers in: iedereen die niet in meer of mindere mate geblesseerd was. Gespaard werden Nanninga, René van de Kerkhof, Stevens, Krol en Schrijvers. Bondsarts Kessel en fysiotherapeut Van den Akker hadden het duel ontraden. Maar waar hebben we het eigenlijk over? Een potje tegen een jeugdelftal van een club die niet eens in de Serie A speelde… en dan met één of twee punten verschil winnen. Hoe zwaar kan dat geweest zijn?

De andere wedstrijd in groep A, tussen West-Duitsland en Tsjecho-Slowakije, was er eentje met extra lading. De finalisten van het vorige EK stonden opnieuw tegenover elkaar. Een echte revanche was het niet: bij *die Mannschaft* was Bernard Dietz de enige die destijds had gespeeld. West-Duitsland had een compleet nieuwe generatie in het veld gebracht. Bij Tsjecho-Slowakije waren er vijf spelers van vier jaar tevoren: Ondruš, Gögh, Nehoda, invaller Masný en Panenka.

Het werd een zeer matige wedstrijd voor elfduizend toeschouwers in het Olympisch Stadion van Rome, waar er veel meer in kunnen. 'Als amusementsvoorstelling had het nog minder niveau dan het gemiddelde TROS-programma', schreef Johan Woldendorp in *Trouw*, die de lege plekken op de tribunes deden denken aan 'de gemiddelde Nederlandse eredivisiewedstrijd'.

Ondanks de matige, saaie wedstrijd vond KNVB-spion Ger Blok dat hier een sterk team stond. 'Deze Duitse ploeg is zestien keer ongeslagen gebleven; je kunt een keer geluk hebben, tweemaal, driemaal, maar geen zestien keer. Aan het spel van de Duitsers heeft veel gemankeerd vandaag. Voor Nederland moet dat een waarschuwing zijn. Er zal veel gepraat worden en dat betekent dat de tegenstander zaterdag tegen ons extra gemotiveerd zal aantreden.'

België bestreed in groep B een van de favorieten: Engeland. Het vandalisme op de tribunes trok veel aandacht. 'Ik denk dat het voor ons nu nog zwaarder zal worden', klaagde Kevin Keegan. 'We konden toch al niet op veel steun van de neutrale toeschouwers rekenen. Ik schaam me om Engelsman te zijn.' Coach Ron Greenwood was ook niet blij. 'Ik hoop dat de Italiaanse fans zondag niet gaan reageren, maar hun verstand gebruiken en deze zogenaamde supporters net als ik als idioten beschouwen.'

Het was er stevig aan toe gegaan. Niet alleen de rellen zelf, maar ook het aanpakken ervan. Wapenstokken, traangasgranaten. Zo erg dat doelman Ray Clemence last van het gas kreeg. De wedstrijd moest even worden onderbroken.

In *Trouw* noemde Theo Reitsma België nu al een van de favorieten, maar Guy Thys hield een slag om de arm. 'Ondanks het gelijke spel acht ik Engeland nog altijd de grote favoriet hier in Italië', zei hij, al gaf hij toe ze weleens beter te hebben gezien.

San Siro was vrijwel uitverkocht voor de wedstrijd van het gastland tegen Spanje. Hoewel het doelpuntloos eindigde, was het een aantrekkelijke wedstrijd. Italië speelde aanvallend. 'Ik wil voetballen zoals Nederland dat in zijn glorietijd deed', zei de Italiaanse bondscoach. Impliciet gaf de trainer daarmee aan dat die tijd voorbij was.

Terwijl Italië hoog wilde eindigen, had de Spaanse bondscoach Kubala laten weten dat dit EK hem nauwelijks kon boeien. Over twee jaar, dan zou het gebeuren. Maar het was uitgerekend Italië dat in 1982 wereldkampioen zou worden.

Ondertussen keek het Nederlands elftal vooruit naar de volgende wedstrijd. Vooral de vraag wie er zou spelen hield de gemoederen bezig. Van minstens één man niet: Hans van Breukelen. De doelman van FC Utrecht was derde keeper en dus niet erg kansrijk om speelminuten te krijgen. Hij rekende nergens op. Hij was semiprof, leraar aan een lagere tuinbouwschool in Utrecht. Daar doceerde hij Nederlands en wereldoriëntatie. 'Ik ben hier naartoe gekomen om te leren', zei hij. 'Geen moment heb ik geleefd met de gedachte dat ik mogelijk door Zwartkruis zou worden opgeroepen. Piet en Pim vormen een hechte twee-eenheid. Van dit duo kan ik nog veel opsteken.' Hans was vooral met de toekomst bezig. 'Ik wil na de periode Schrijvers-Doesburg de fakkel overnemen, maar als ik aan Joop Hiele van Feyenoord denk en Hans Galjé van Den Haag, dan staat de concurrentie duidelijk te dringen.' De derde keeper van Oranje citeerde trots Willem van Hanegem: 'Jij bent naar mijn gevoel de beste na Piet Schrijvers', had die gezegd. 'Dat is de mening van Van Hanegem', zei Hans erbij. 'Ik deel deze gedachte niet, omdat ik hier in Italië heb gezien wat Doesburg kan. Vooral in de training zie je zo de puntjes die belangrijk zijn. Pim en Piet hebben een geweldige mentaliteit. Vooral Schrijvers. Die heeft iets over zich van "wie doet me wat". Dat is pure klasse. Dan heb je bij voorbaat een voorsprong.'

Wie Hans' woorden uit die tijd optekent, krijgt een mooier beeld dan een belangstellende die bladert in de biografie *Het Engeltje van Hans van Breukelen*. 'Een pretje werd die lange trip door het hete Italië niet', zegt de keeper in dit boekje dat in 1989 verscheen. 'Ik hing er nogal bij: ik trainde tijdens het trainingskamp in Oostenrijk heerlijk met de ervaren Piet en Pim, maar werd nogal gedold.'

Die woorden zijn ingetogen in vergelijking met wat Auke Kok hierover meldt in *1988 – Wij hielden van Oranje*.

'Hij was de enige in de selectie die het EK van 1980 had meegemaakt, en daaraan bewaarde hij geen fijne herinneringen', schrijft Kok in zijn terugblik. 'Tijdens dat toernooi in Italië had Van Breukelen een kamer gedeeld met zijn collega-keepers Piet Schrijvers en Pim Doesburg, oude rotten die hij bewonderde maar die hem dagelijks kleineerden als een eerstejaars corpsstudent. Niet op hun kamer of op de trainingen, wel aan tafel, als veel anderen het konden horen. En eraan konden meedoen, wat sommige helden van 1974, zoals Ruud Krol, René van de Kerkhof en Arie Haan tot verbijstering van de nieuweling nog deden ook.'

Volgens de auteur lag dat gedeeltelijk aan de doelman zelf. Van Breukelen zou een eenvoudige prooi geweest zijn. Hij was jong, leergierig, welbespraakt, sociaalvoelend en positief. 'Hij hield van de mensen, hij bracht ze graag tot elkaar.' Het zou die houding geweest zijn die de pesterijen uitlokte. Bovendien – zo maakt het hoofdstuk met de titel *Razernij* duidelijk – zou het voor hem een drijfveer geweest zijn om af te rekenen met die generatie, door ze te overtreffen.

Zwartkruis wilde na de krap gewonnen wedstrijd tegen Griekenland niet veel veranderen. 'Je moet ervoor waken het zelfvertrouwen van je basisgroep te ondermijnen', zei de bondscoach. Hij koos voor slechts één wijziging en probeerde met een toelichting een verwijt te vermijden. 'Vreijsen heeft onder zeer moeilijke omstandigheden zijn debuut gemaakt, vooral ook omdat de totale ploeg wegviel', zei hij. 'Wellicht was hij als *pinchhitter* beter tot zijn recht gekomen, maar gezien zijn verrichtingen tijdens de oefenwedstrijden verdiende hij het als basisspeler te worden ingezet.'

Eén verandering dus, en de strijd tegen de sterkste tegenstander was aanstaande. 'Vast staat voor mij dat het een totaal andere wedstrijd zal worden', had Zwartkruis gezegd. 'De prestatiecurve van de Duitsers is ook in de wedstrijden tegen Oranje duidelijk constanter dan die van ons. Maar ze hebben gisteren ondanks hun goede voorbereiding toch ook geen grootse wedstrijd gespeeld.'

De ploeg was niet onomstreden. Had Helmut Schön na Argentinië het verwijt gekregen dat hij te veel experimenteerde, ook opvolger Derwall koos in de voorbereiding geen enkele keer voor precies dezelfde opstelling. Dat had gedeeltelijk te maken met noodzakelijke keuzes: Klaus Fischer brak een been, doelman Rudi Kargus moest worden geopereerd aan zijn meniscus. Stielike en Bonhof waren door verplichtingen bij Real Madrid en Valencia niet altijd beschikbaar.

De geïrriteerde Duitse bondscoach riep niet het beeld op van een trainer die de buit al bijna binnen had. 'Ik maak de opstelling pas enkele minuten voor de wedstrijd bekend', zei hij. 'Ik ben normaal de eerste die u tegemoetkomt, maar niet nu. Ik heb niet de behoefte mijn collega Jan Zwartkruis wijzer te maken.'

Ondertussen had die collega te maken met blessures links en rechts. Adrie Koster zat met die knie, wat maakte dat de keuze voor Rep definitief werd. Koster zou naar huis gaan die zondag; de in Nederland achtergebleven spelers werden niet opgeroepen.

John Metgod zat thuis in Uitgeest op de bank zich berustend op te vreten. 'Inmiddels ben ik een beetje over de klap heen met behulp van die kleine daar', zei hij doelend op vriendin Patty. 'Ik heb besloten me er gewoon bij neer te leggen. Ik zal op het veld moeten bewijzen dat Zwartkruis ongelijk heeft gehad. Ik ben wel blij dat ik niet eerst naar Zeist moest komen toen er nog twee mensen moesten afvallen. Dan was de klap nog harder aangekomen', zei John, met vochtige ogen.

Sneu is het, om er net niet bij te zijn. In *de Internationals van Oranje* wordt geïllustreerd wat zoiets met een speler kan doen. 'Een deceptie was de streep die bondscoach Rinus Michels kort voor het WK 1974 door de naam van Jan Mulder haalde. Mulder ging naar huis en sloopte in één lange woedeaanval het kippenhok in de tuin.'

De J.M. van 1980, John Metgod, stilde zijn onvrede zonder kippenhok, maar had al wel een rugnummer, net als de twintig die naar Italië gingen. Heini Otto en hij bleven in Nederland, met 11 en 22.

Ondertussen was de gedwongen thuisblijver niet te beroerd om mee te denken. 'Als ik bondscoach was, zou ik in ieder geval met

hetzelfde basisteam beginnen als tegen Griekenland. Na een tegenvallende prestatie moet je een elftal niet meteen om gaan gooien; dat kan funest zijn voor de sfeer binnen een selectie.' Metgod verwachtte een sterker West-Duitsland dan tegen Tsjecho-Slowakije. 'Een wedstrijd tegen Nederland is toch nog altijd iets bijzonders', zei hij en het 'nog altijd' was betekenisvol. 'Ik vind het wel jammer dat Nederland in zijn eerste wedstrijd geen visitekaartje heeft afgegeven', vervolgde hij. 'Dat gebeurde een paar jaar geleden nog wel. Iedereen heeft kunnen zien waar ons dat gebracht heeft.'

John Metgod zou geen mooie staat van dienst bereiken bij Oranje. Zijn 21 interlands werden vaker verloren dan gewonnen. Bovendien speelde hij er maar zes helemaal. Drie daarvan vriendschappelijk en twee van de andere waren tegen Cyprus. De 3–0 tegen België, met dat WK waarvoor Oranje zich uiteindelijk niet kwalificeerde, die wedstrijd waarin hij zelf in de zesde minuut de score opende in Rotterdam, was zijn enige om echt over naar huis te schrijven.

Otto kwam niet in de plaats van Koster en Metgod niet in de plaats van Stevens, ook al kampte die nog met de bloeduitstorting die hij opliep in zijn dijbeen. Huub trainde niet mee met de groep en liep apart zijn rondjes. 'Het ging goed, maar hoe het tijdens de wedstrijd zal gaan, weet ik niet. Het belang van de ploeg staat voorop. Ik moet wel voor honderd procent fit zijn.'

Ook als het niet zou lukken, had Zwartkruis achterin nog wel een paar opties. 'Ik heb met Poortvliet en Thijssen als eerste gegadigden nog voldoende kwaliteit achter de hand', zei hij. Daar hoorde je iets van optimisme in. En terecht, want alles lag nog open.

Groep 1	**#**	**W**	**G**	**V**	**D**	**T**	**±**	**∑**
Nederland	1	1	0	0	1	0	+1	2
West-Duitsland	1	1	0	0	1	0	+1	2
Tsjecho-Slowakije	1	0	0	1	0	1	-1	0
Griekenland	1	0	0	1	0	1	-1	0

Groep 2	**#**	**W**	**G**	**V**	**D**	**T**	**±**	**∑**
België	1	0	1	0	1	1	0	1
Engeland	1	0	1	0	1	1	0	1
Spanje	1	0	1	0	0	0	0	1
Italië	1	0	1	0	0	0	0	1

15. Mulders kippenhok

'Mulder ging naar huis en sloopte in één lange woedeaanval het kippenhok in de tuin.' Een zinnetje uit het vorige hoofdstuk, geciteerd uit een ander boek. Dit oerverhaal over spelers die afvallen bestaat in verschillende versies. De variërende verhalen die de ronde doen zijn echter niet altijd even consistent.

Andere bronnen, zoals het boek van Auke Kok, zeggen dat het niet zijn eigen kippenhok was, maar dat van zijn schoonouders. *Het Parool* positioneerde op 4 november 1999 het getroffen (voormalige) dierenverblijf in Bussum; *de Volkskrant* had het vijf jaar later over Winschoten, waar Mulder geboren is.

Het *Algemeen Dagblad* van vrijdag 30 mei 2014 kent een lezing waarin Jans echtgenote de auto bestuurt: 'Mulder rijdt diezelfde avond met zijn vrouw mee naar huis in Nieuwolda en sloopt zijn oude kippenhok met een hamer'. Terwijl diezelfde krant tien jaar eerder de man met de hamer anders citeerde. 'Ik ben toen meteen naar Groningen gereden, naar het huis van mijn ouders, en daar heb ik een oud kippenhok gesloopt.'

Er was in 1974 nóg een speler die op het laatste moment afviel: Willy Brokamp. In 2006 had het *AD* al eens naar zijn gemoedstoestand gevraagd, onder verwijzing naar die sloop-story, waarin een hamer overigens leek te ontbreken. 'Over Mulder gaat het verhaal dat hij na de onheilstijding van Michels thuis bij zijn ouders in Groningen een kippenhok in elkaar heeft getrapt', begon Jaap Visser tegen de speler die hetzelfde bericht kreeg. 'Wat heeft u gedaan?' Brokamp had zich de andere kant op begeven, naar het Zuiden. 'Ik ben in de auto gestapt, naar Maastricht gereden en met wat vrienden bier gaan drinken. Ik had er vrede mee.'

Niet alles wat over dat kippenhok – waar ook in Nederland – gezegd en geschreven wordt, zal serieus bedoeld zijn. In een column over André Ooijer schrijft Nico Dijkshoorn in november 2011: 'Mulder, met zijn sentimentele gezeik over Brussel, witte netten, steak hachee en een vertrapt kippenhok. Alsof dat bijzonder is. Ooijer vertrapt elke avond een kippenhok, met de kippen er nog in.' Je vermoedt dat dat laatste niet waar is.

Is het interessant om een intermezzo van vijf pagina's te besteden aan een in wezen onbelangrijk verhaal? Op zich niet, maar het is wel aardig om te zien hoe zo'n anekdote door de jaren heen telkens nieuwe invullingen kreeg. Waarom doen journalisten niet net even meer moeite om het verhaal te controleren? En wat zegt die slordigheid over de rest van wat ze schrijven, bijvoorbeeld over de paal van Rensenbrink, het afgekeurde doelpunt van Verheyen en de omstreden penalty tegen Griekenland?

Zou het niet mogelijk zijn om erachter te komen hoe het precies zit? Wat dat hok betreft, is dat niet zo nodig. Weg is het sowieso, maar er moeten toch betrouwbare bronnen te vinden zijn.

In een van de vele vindbare versies van het verhaal staat dat het oorspronkelijk in 1982 in *de Volkskrant* geplaatst zou zijn en dat het later opgenomen is in de bundel *De Eeuwige Reserve*, van Jan Mulder zelf. Het verhaal begint na een oefenwedstrijd op zondag 26 mei 1974, tegen Argentinië. 'We wonnen met 4–1 in een nieuwe opstelling, met Arie Haan als libero en Jan Jongbloed in doel. Zelfs Rijsbergen had meegedaan. Ik mocht op de bank zitten maar hoefde me niet in de voetbalkleren te steken. Dat alarmeerde mij niet. Ik had een paar dagen geleden tegen HSV gespeeld en we waren met 24 man. Iedereen moet een beurt hebben. De volgende dag werd er naar Hiltrup afgereisd en er moesten nog twee spelers afvallen. Ik had Geels en René van de Kerkhof daarvoor bestemd.'

Mulder vertelt over Michels en zijn non-verbale communicatie, maar ook over zijn ongemakkelijke positie na die oefenwedstrijd. 'Als reserve en dan ook nog in burger, sta je er na een eclatante overwinning

belabberd bij. Je weet je geen houding te geven.' Dan wordt hij op de schouder getikt door Carel Akemann. 'Zijn zware, droevige stem, klonk zwaarder en droeviger dan ooit. Alsof hij erop gestudeerd had, zo gepast klonk het: "Jan, wil je even meekomen? Rinus wil je spreken." Carel wist het al, dat kon je aan zijn stem horen. Hij ging Willy Brokamp en mij voor in de catacomben van het Olympisch Stadion en keek niet één keer om. Willy giechelde en trapte tegen de muur aan. Ik ging voor hem lopen, vast van plan het vonnis als een *gentleman* aan te horen. Michels stond in het ballenhok te doen alsof hij het materiaal inspecteerde. Carel liet ons in het hok binnen en sloot met een hoofse buiging de deur achter zich. "Wat ik nu moet zeggen verpest mijn hele dag", zei Michels. Hij kneep de lippen op elkaar. We vielen af. Brokamp zei iets van geeft niet meneer, lachte wat en ging weg. Ik stak mijn hand uit en zei plechtig: "Meneer Michels, ik wens u veel succes, ik denk dat het goed gaat in Duitsland, het elftal staat..." "Zou het?", zei Michels en op dat moment, ik weet het zeker, had hij spijt van zijn beslissing mij niet mee te nemen, zo teamgeestachtig had ik op de fatale mededeling gereageerd.'

Aan het slot komt die beroemde ontknoping. 'In de eerste week thuis sloopte ik het kippenhok van mijn schoonouders.'

Het beeld van iemand die in de auto stapt om *linea recta* op dat hoenderonderkomen af te stormen, is in het oorspronkelijke verhaal niet zo nadrukkelijk aanwezig. Hij doet het 'in de eerste week': dat klinkt als eerst een paar dagen iets anders doen en dan in alle rust – thee tussendoor, stukje appeltaart van schoonmama – dat kippenhok demonteren. Verwarrend is dat hij het over 'thuis' heeft: stond het kippenhok van zijn schoonouders dan daar?

Het boekje van Mulder kent vooral vermakelijke verhaaltjes. Regelmatig vraag je je af waar het ophoudt historisch correct te zijn. Er is gelukkig nóg een geautoriseerde bron van dit verhaal. In Mulders door Guido Derksen geschreven biografie, dertig jaar later uitgegeven, wordt dezelfde legende verteld. Daar verloopt de dialoog anders. 'Willy zei niets en ging weg', staat er. Dat het niet zou geven, ligt nu niet in de mond van Brokamp, maar in die van Jan Mulder zelf. 'Ik

zei: Het maakt niet uit meneer Michels, ik geloof dat het behoorlijk de goede kant op gaat. Ik denk dat we heel ver gaan komen in Duitsland. Dat zei ik echt. In benarde momenten was ik, wat de sport betreft, heel chic.'

'Behoorlijk de goede kant op' is minder dan 'het elftal staat'. Ook de woordkeuze van Michels is in de versie van 2008 anders. 'Dank je wel Jan', zou de reactie van de Generaal geluid hebben. Dat was in 1982 nog: 'zou het?'

Mulder suggereert ook nu dat Michels meteen spijt had, maar laat in de herziene versie ook in zijn eigen ziel kijken. 'Het kostte me moeite om het tegen Johanna te zeggen. Die was ook in het stadion en het deed pijn om letterlijk die woorden uit te spreken: Ik ga niet mee. Ik geloof dat ik ervan maakte: We rijden naar huis.' De biograaf vermeldt vervolgens dat 'huis' voor even weer Winschoten was, 'waar de afgevallen WK-kandidaat zich op het kippenhok achter het ouderlijk huis stort.' Toch het huis van pa en ma dus! Of bedoelt hij het ouderlijk huis van zijn vrouw? Dat stond toch in Nieuwolda, de herenboerderij waar Jan en Johanna tegenwoordig zelf wonen?

De manier van slopen en de toestand van het hok worden besproken. 'Met een slopershamer. Dat ding was een ruïne en moest er toch aan. Ik ben flink tekeergegaan en dat was wel lekker. Het luchtte op.'

'Wel lekker' en 'het luchtte op' klinken anders dan 'één lange woedeaanval', waarvan de bron waarmee we begonnen repte.

Niet als enige overigens, maar hoeveel waarde kan een bron toevoegen die veertig jaar later ontspringt? In zijn boekje met 'wonderlijke WK-verhalen 1930–2014' spreekt Willy Hermans ook van woede, als in het hoofdstuk *Het spiertje van Robben* een keur aan afvallers voor grote toernooien wordt opgesomd. 'Zo was de teleurstelling groot voor Jan Mulder toen hij hoorde dat bondscoach Rinus Michels kort voor het WK 1974 een streep door zijn naam haalde. Mulder ging naar huis en sloopte woedend het kippenhok in de tuin. Ook een andere aanvaller, Willy Brokamp, kreeg tussen de muren van een ballenhok te horen dat hij de schifting van Michels niet had overleefd.'

Niet alleen het kippenhok, ook dat ballenhok blijkt een onmisbare schakel in het verhaal.

In de nieuwsberichten van die maandag in 1974, na dat voor de hoofdpersoon zo teleurstellende gesprek, kraait er geen haan naar die slooppartij. Dat haalde pas in 1982 de krant. Wel wordt er veelvuldig melding gemaakt van de moeite die Michels met zijn keuze had. En dat Mulder, ondanks tegenvallend presteren in de wedstrijd tegen HSV Hamburg, niet verwacht had dat hij zou afvallen. 'Uiteraard ben ik teleurgesteld. Ik heb er ook niet op gerekend. Ik kan er weinig over zeggen. Ik weet ook niet wat bij de beslissing van Michels een rol heeft gespeeld. Trouwens, wat ik ervan denk is natuurlijk erg subjectief. Nee, ik ga nu niet met vakantie. Ik had helemaal geen afspraken gemaakt. Daarom heb ik Michels ook gezegd dat ik beschikbaar blijf.'

Hij ging wél op vakantie, zij het pas op vrijdag 5 juli. Van de finale zag Jan de eerste helft op televisie, tussen tien Duitsers, die in koor *'Tor'* riepen toen Müller scoorde. En toen alle tien naar hem keken.

Müller scoorde in de finale, Mulder viel af voordat er aan het toernooi begonnen werd. Twee aanvallers waren er te veel. Cruijff en Rep speelden de finale. Rensenbrink bleek toch nog last te hebben van een blessure. Piet Keizer was de meest voor de hand liggende vervanger geweest. Zijn relatie met de trainer was echter niet zo best en hij had ook zo lekker niet gespeeld in die doelpuntloze wedstrijd tegen Zweden. Michels koos niet voor hem, de linksbuiten, maar voor René van de Kerkhof, wiens ervaring zich beperkte tot drie oefeninterlands en twee kwalificatiepotjes, uit tegen IJsland en Noorwegen.

Van de Kerkhof... Wat als niet Jan, maar René zou zijn afgevallen in die belangrijke laatste wedstrijd in München? Wie zou dan de man geweest zijn die in de tweede helft het veld in gemogen had? Michels zou toch niet voor Ruud Geels hebben gekozen als buitenspeler?

Het verschil tussen afvallen voor een toernooi en invallen in een finale is per saldo zo groot nog niet. Had Jan Mulder op die beruchte zomerdag in West-Duitsland niet als een soort Joop van Daele een doelpunt van wereldfaam kunnen maken? Je weet het nooit, maar de geschiedenis had heel anders kunnen lopen.

Misschien zou dat kippenhok er dan nu nog gestaan hebben.

16. West-Duitsland

Nadat het fluitsignaal van scheidsrechter Robert Charles Paul Wurtz heeft geklonken, zet de rechtervoet van Kees Kist de wedstrijd in gang. Nonchalant speelt Rep terug op aanvoerder Krol. Hier staan twee landen die beide in hun eerste duel een uiterst kleine overwinning boekten. Een zeer belangrijke vervolgwedstrijd, waarin een van de twee ploegen op vier punten kan uitkomen. Dan ben je dicht bij kwalificatie: een gelijkspel in de laatste pot is in dat geval voldoende.

Beide elftallen spelen in hun thuistenues. De oranje shirts en de witte broeken tegen de witte shirts en de zwarte broeken.

Nederland laat de bal rondgaan achterin. Michel van de Korput is de eerste die een aanval durft op te zetten. Hij passt van ver via de rechtervleugel, vanaf eigen helft, maar het bereiken van de oprukkende Rep lukt niet. Uli Stielike kan onderscheppen en terugspelen op doelman Harald Schumacher.

De eerste Duitse opbouw over rechts levert evenmin iets op. De Hollanders jagen fel, vooral in de persoon van Willy van de Kerkhof, die de bal weet te veroveren en meteen daarna door Manfred Kaltz aan het shirt wordt getrokken. Na een minuut spelen zijn de eerste overtreding en de eerste vrije trap een feit.

Ook de eerste tegenaanval wordt gestuit met een overtreding. Hansi Müller speelt op Rummenigge, die stevig onderuitgehaald wordt door Hugo Hovenkamp. Een standaardvoorbeeld van te laat uitkomen en de bal volledig missen. Het publiek reageert verontwaardigd. Rummenigge sjokt weg, wrijft wat sporen gras en grond van zijn zojuist nog zo witte wedstrijdshirt.

Nederland jaagt, nu aan de rechterkant van het veld, in de persoon van Arie Haan, die het Briegel uiterst lastig maakt. Müller heeft minder moeite met hem, maar wordt op felle en faire wijze door Huub

Stevens van de bal gezet, ten koste van een ingooi. Briegel brengt de bal in bezit bij Bernd Schuster, die meteen een doelpoging waagt. Eenvoudig en subtiel tikt hij over Kees Kist heen. Hij legt op vijfentwintig meter aan en schiet hard over. Schrijvers moet in actie komen, zij het alleen voor een doeltrap.

Rummenigge laat zich toch maar even langs de lijn behandelen: een natte spons moet zijn knie in de oorspronkelijke staat terugbrengen. Zijn gezicht staat pijnlijk; de verzorger, in zijn smetteloos witte lange broek en lichtblauwe hemd, slaagt erin hem op te lappen.

Ondertussen blijkt Stielike in staat om met een fraaie hoge boog een zuivere pass te geven. Op de plaats waar zojuist Rummenigge oprukte, is het nu verdediger Hans-Peter Briegel die de achterlijn haalt. Hij poogt voor te zetten, maar wordt te veel gehinderd door Wijnstekers om Hrubesch of Müller aan te kunnen spelen. Een golf van opwinding gaat door het stadion. Oranje is echter met acht man achterin om het gevaar te keren.

Het lukt Nederland in de beginfase nauwelijks om de middenlijn over te steken. Als Krol er dan eindelijk al dribbelend wel in slaagt en René van de Kerkhof wordt aangespeeld, heeft die alle ruimte. De Brabander kan rustig aanleggen voor een voorzet, vlak langs de zijkant van het veld, een meter of elf van de achterlijn. Zijn trap is zo slecht nog niet. Toch kan Manfred Kaltz tussen twee tegenstanders in de bal wegkoppen. Bernd Förster volgt zijn voorbeeld en geeft daarbij Hovenkamp een zodanige beuk dat die verzorging nodig heeft.

Het spel van West-Duitsland vertoont nu wat meer snelheid en dat werpt bijna vruchten af. Müller speelt strak in op Hrubesch, die met zijn rug naar het doel staat en probeert weg te draaien bij Van de Korput. Dat lukt ten dele. De knappe sliding van de Feyenoorder levert per saldo vooral gevaar op. Hij tikt de bal weliswaar behendig voor de voeten van de spits vandaan, maar legt datzelfde ding daarmee wel panklaar voor Klaus Allofs. Die heeft heel veel ruimte en haalt van nog geen twintig meter hard uit. Dat hij de bal niet goed raakt, komt Oranje goed van pas. Schrijvers hoeft niet te duiken: het schot gaat een meter of zeven naast.

Als Nederland opnieuw een aanval probeert op te zetten en Hovenkamp nog net op eigen helft langs de linkerzijlijn de bal van Haan ontvangt, verwacht de middenvelder die meteen terug. Helaas kost het net even te veel tijd om de bal te controleren. Schuster maakt van die moeite gebruik door een pittige, correcte tackle in te zetten. Hugo gaat daarbij onderuit, al heeft Bernd het toch echt op de bal gemunt. Zo duidelijk zelfs, dat er in het hele stadion maar twee mensen denken dat hij het *niet* is die de bal over de lijn werkt: Schuster zelf en scheidsrechter Wurtz.

De snelle ingooi komt bij Rummenigge, die eenvoudig afgetroefd wordt door Van de Korput. Willy van de Kerkhof is met hem mee gesprint; de tik van Michel gaat echter over de achterlijn. Een kleine smet op een voortreffelijke defensieve actie. Schrijvers legt bemoedigend een grote handschoen op het hoofd van de Helmonder. Wellicht zou hij dat beter kunnen doen – bij wijze van compliment – op de donkere krullenbol van de man die nu positie kiest.

Müller neemt de hoekschop kort en snel op Manfred Kaltz, terwijl de spelers van beide ploegen nog niet of nauwelijks hun stellingen hebben betrokken. De voorzet van Kaltz is net iets te hoog voor de springende Hrubesch. Het is zo'n bal die eigenlijk voor de keeper zou moeten zijn, maar Schrijvers komt niet verder dan het zetten van een blok, een beetje zoals volleyballers doen. De knik van de Duitse spits gaat over. Hrubesch slaat met een vuist in zijn hand en geeft daarmee te kennen dat hij doorheeft wat dit was: de grootste kans tot nu toe, na tien minuten spelen. Van de Korput en Stevens kijken glazig in de richting van de Duitser die hen verraste.

De opbouw van Nederland verloopt opnieuw moeizaam. Fraai is de trap van René van de Kerkhof, die slechts met mate gehinderd wordt door Kaltz. Zijn schot gaat langs de rechterzijlijn; doordat Van de Kerkhof de bal met de punt van zijn schoen aan de onderkant raakt, krijgt die zoveel effect dat de verre pass op Rep binnen blijft. Een andere aanvaller voorkomt dat John er iets mee doet: Klaus Allofs werkt de bal buiten de lijnen.

Van de Kerkhof neemt de ingooi en speelt op Arie Haan, die meteen wordt neergelegd door Briegel. Het slachtoffer neemt de vrije trap zelf en brengt de bal hoog voor het doel, waar Huub Stevens weliswaar flink springt, maar toch onder de bal door gaat. Schumacher stompt weg, voor de ogen van Rep en Van de Kerkhof.

Waar is die andere Nederlandse aanvaller eigenlijk? Kees Kist: hij was het die even geleden aftrapte. Daarna is zijn naam alleen nog maar genoemd toen Bernd Schuster over hem heen lobde. Na twaalf minuten komt hij bijna aan de bal, maar is het Arie Haan die voor een snelle counter zorgt en de naar links getrokken Johnny Rep bereikt. Die speelt terug op René van de Kerkhof. Rep blijft links van hem hangen, Kist komt in zijn richting en helemaal niemand van Oranje is in het centrum te vinden. Van de Kerkhof aarzelt even, tikt dan nonchalant naar Rep, die evenmin iemand ziet om aan te spelen. René zet toch maar voor, over Haan heen. Op de bank zit Dick Nanninga.

Even later leidt een ingooi aan de andere kant tot een grote kans uit een verre voorzet. Ruud Krol springt om te kunnen wegkoppen, waar hij eigenlijk een paar passen verder had moeten zetten. Hrubesch schat de situatie beter in en onderschept met de borst. Hij neemt goed aan, maar komt wel in een lastige hoek terecht. Schrijvers stopt bij de eerste paal en voorkomt in tweede instantie ook nog een corner door zich katachtig te storten op de bal, die op de achterlijn blijft liggen.

Het lukt Nederland niet om tot een goede aanval te komen. Schuster weet voorin wat ruimte te vinden en Willy van de Kerkhof en Arie Haan kunnen hem samen niet weerhouden van een voorzet, die net iets te scherp is. Schrijvers rent uit zijn doel, maar is feitelijk gewoon te laat. Hrubesch komt een metertje tekort, mede dankzij prima meesprinten en afschermen door Van de Korput.

Briegel probeert een wat woest schot van dik twintig meter en vindt een tegenspeler vlak voor zijn voeten. Merkwaardig genoeg blijft hij in balbezit. Langs de rechterkant probeert Schuster een actie; Kist grijpt onreglementair in. Eindelijk komt hij een keer voor in het verhaal, na ruim een kwartier spelen. Van dreiging van zijn kant is nog geen sprake, laat staan van een poging tot scoren.

De vrije trap van Kaltz komt van een meter of vijfentwintig. Een tweemansmuur op de hoek van het strafschopgebied wordt voldoende geacht. Zes Nederlandse veldspelers staan binnen de eigen zestienmeter, drie er vlak buiten. Müller komt aanstormen en sprint het penaltygebied in. De vrije trap komt te ver voor hem en daarmee recht op Schrijvers, die niet durft te pakken. De weggebokste bal belandt alsnog bij Müller, die trefzeker wordt afgetroefd door Wijnstekers.

Het wordt steeds duidelijker hoe de kaarten liggen in deze wedstrijd. West-Duitsland valt aan en bij voortduring wordt dat onschadelijk gemaakt door Hollanders die zich niet gewonnen geven.

Dan, in de twintigste minuut, gaat Dietz een een-tweetje aan met Schuster. Daar lijkt het tenminste op, maar de speler van FC Köln retourneert niet aan zijn captain, die de bal slechts centimeters langs de voet van Kees Kist tikt. Bernd staat met de rug naar het doel en draait behendig weg terwijl Stevens vergeefs poogt verder handelen onmogelijk te maken. Hij heeft nu alleen nog Ruud Krol en Piet Schrijvers tussen hem en het doel in staan. Krol ziet het gevaar komen en probeert een blok te zetten. Daar is hij net te laat mee. Schuster haalt vol uit, van een meter buiten het strafschopgebied en vlamt snoeihard tegen de paal. Rummenigge is goed meegelopen, maar de bal belandt niet voor zijn voeten. Wel voor die van Klaus Allofs, die net zo alert is. Die loopt het leer eenvoudig het lege doel in. Schrijvers, zojuist naar de andere hoek gedoken, is nog maar nauwelijks overeind. Zijn zware lichaam zwaait opnieuw door de lucht, maar te laat. Het is 1–0 voor West-Duitsland, na negentien minuten en twintig seconden spelen.

Ruud Krol is bij Oranje de enige die een arm in de lucht steekt, kennelijk om te appelleren voor buitenspel, maar dat is het zeker niet. Misschien illustreert die arm onmacht, wellicht verwoordt die ook het gebrek aan overzicht dat minstens twee Duitse aanvallers wél hadden.

Nauwelijks een minuut nadat Allofs zijn doelpunt maakt, is het René van de Kerkhof die – zij het tamelijk kansloos – een poging doet om het Duitse doel te treffen. Stevens stift de bal van zo'n dertig meter op de snelle aanvaller, die van vlak voor de achterlijn een doelpoging

waagt. Een weinig kansrijke hoek om te schieten. Een voorzet zou ook niet succesvol geweest zijn: er staat domweg niemand voor de goal. Schumacher kijkt eens om terwijl hij de bal gaat ophalen voor de doeltrap. Is dat een verwijt in zijn blik? Of verbazing over het feit dat iemand vanuit zo'n positie een doelpoging waagt? Van de Kerkhof sjokt met lome pas terug.

Nog geen drie minuten na de openingstreffer zit het Nederlands elftal dicht bij een gelijkmaker. Piet Schrijvers gooit de bal uit – rolt die uit liever gezegd, op die voor hem zo karakteristieke manier. Met één hand kegelend, alsof hij op een bowlingbaan staat. Arie Haan neemt aan en speelt naar Johnny Rep, een meter of tien op eigen helft, strak langs de rechterzijlijn. Rep kijkt en zoekt, dribbelt een paar passen en zet vervolgens een versnelling in, recht op het vijandelijke doel af. Dietz probeert hem dat te beletten, maar slaagt daar niet in. Rep nadert het strafschopgebied, maakt een een-tweetje met René van de Kerkhof en legt vervolgens nogmaals terug terwijl hijzelf en Manfred Kaltz ten val komen. Kist levert een nuttige bijdrage door een Duitser in de weg te staan. Ben Wijnstekers trekt een sprint en neemt Klaus Allofs daarin mee. Zij maken zo ruimte voor het schot van Van de Kerkhof, dat onberispelijk is. Van twintig meter, hard en twee keer stuitend. Aan de redding van Schumacher mankeert net zomin iets. Uli Stielike, de enige speler bij die Mannschaft die niet voor een Duitse ploeg speelt, applaudisseert.

Spits Kist is nog steeds nauwelijks in beeld. Het probleem is zeker niet alleen dat hij onvoldoende wordt aangespeeld. Ook als hij zelf probeert assistentie te verlenen aan Arie Haan bij diens duel met Hans-Peter Briegel, slaagt hij er niet in iets goeds te doen. Stevens, Krol en Willy van de Kerkhof herstellen de orde. Laatstgenoemde beproeft de passeerbeweging die volgens Theo Maassen kenmerkend zou zijn voor broer René. Hij heeft er succes mee en caramboleert via het been van Briegel naar Kist. Als het zo bedoeld is, is het briljant. De blonde midvoor van AZ '67 neemt aan, kapt naar zijn rechterbeen en laat Willy om des keizers baard een sprint trekken naar de achterlijn. In plaats van die sprinter speelt hij René aan, die veel minder ruimte

heeft aan de rechterkant, in de *sandwich* tussen Förster en Dietz. De snelle rechtsbuiten wordt op strafbare wijze gestuit. Dat levert hem een zeer been en een vrije trap op.

De spelhervatting door Haan gaat hard de muur in. De van een Duits lichaam terugkaatsende kogel komt opnieuw voor de voeten van de schutter, die gezien heeft dat Wijnstekers op rechts is opgekomen. De Feyenoorder vindt zoals altijd Klaus Allofs op zijn weg en hoewel hij die uitstekend uitkapt, blijkt de speler van Fortuna Düsseldorf over een indrukwekkende wendbaarheid te beschikken. Ook Uli Stielike gunt de opgekomen rechtsback geen tijd of ruimte en duikt als een kamikazepiloot in de baan van het schot. René van de Kerkhof appelleert voor hands, wat in het strafschopgebied altijd iets leuks kan opleveren. Stielike grijpt naar zijn maag. Zou hij het net geweest zijn die de bal van Haan keerde? Het schot was te hard om het te kunnen zien. Herhalingen hebben geen zin: geen camera die zo'n raket kan registreren. De pijnlijke buik van Stielike is de enige stille getuige.

Niet alleen Kees Kist, ook Horst Hrubesch, zijn Duitse collega, is nog weinig in het spel voorgekomen. Na iets meer dan een halve helft spelen is hij het die opeens een bal aan de voor hem verkeerde kant langs de paal rost. Schrijvers en Stevens menen dat dit volgens de spelregels een doeltrap oplevert. Dat zal de arbiter zelf ook wel weten, maar goed zichtbaar was het voor hem niet. De Fransman is het eens met de nog heviger gebarende Briegel, die aan een *Eckstoß* dacht.

Hansi Müller drentelt naar de hoekvlag en bedenkt halverwege die wandeling dat een bal toch altijd handig is. Hij keert om en haalt rustig kuierend zijn benodigdheid op. Relaxed en behendig wipt hij het ronde voorwerp van de ene voet op de andere en zo in z'n handen. Dat scheelt bukken.

De corner wordt door Schrijvers hard weggestompt. Geslagen eigenlijk, met twee handen. Briegel ontvangt en levert in bij zijn aanvoerder, die met de rechtervoet stillegt. Hij zet aan om te schieten maar beroert de bal niet, wacht even en nog even… De aanvoerder van Oranje posteert zich tegenover hem. Even staan ze daar als pistoolhelden in een cowboyfilm. Dietz kiest echter niet voor een schot uit de

heup, maar voor een bekeken balletje op Rummenigge. Met zijn linkerbeen: Krol rekent daar totaal niet op. Uit diens lichaamshouding en reactie blijkt dat hij de bal aan de andere kant én met de andere voet verwachtte.

Rummenigge is even weggelopen uit de dekking van Wijnstekers, die hem meteen op de heupen zit. Hrubesch kiest positie, Michel van de Korput hijgt in zijn nek. Karl-Heinz komt ten val op de rand van het doelgebied. Wijnstekers valt mee en steekt een hand op om zijn onschuld te claimen. Wellicht ook als appel voor hands, want bij het vallen heeft de speler van Bayern München met de hand de bal geraakt. Schrijvers appelleert ook, met twee handen klappend, boven zijn hoofd. Rummenigge heeft het fluitsignaal niet gehoord of negeert het gewoon. Het komt hem op een nogal onvriendelijke insluiting te staan tussen vier, vijf Nederlanders. Vooral Stevens is niet erg te spreken over de actie van de West-Duitser. Huub komt er goed vanaf als hij een weliswaar licht, maar toch zichtbaar elleboogstootje uitdeelt. Wim Kieft en Patrick Kluivert zouden later tegenstanders treffen die op zulke momenten theatraal neergingen. Dat toneel zou in beide gevallen tot rood leiden voor Oranje. Hier blijft dat achterwege. Hovenkamp pakt Rummenigge even vast om een knokpartij te voorkomen. Kennelijk is hij bang dat Stevens meer poeiers in petto heeft; een man minder achterin is niet iets waar Nederland nu op zit te wachten.

Toni Schumacher heeft al een tijdje niets te doen gehad als Arie Haan opeens oprukt met de bal aan de voet. Hij speelt Rep aan, die wel in staat is om Bernard Dietz uit te kappen, maar niet kan verhinderen dat zijn directe tegenstander de voet nog net tegen de bal kan krijgen als John van ruim twintig meter op doel probeert te schieten. Dat ene voetje maakt dat snelheid en richting beide niet meer in orde zijn. Het schot, niet eens op doel, wordt door Schumacher met twee handen opgevangen.

Een snelle uitgooi naar Hansi Müller. Aan tijdrekken denkt men niet: een tweede doelpunt, daar heb je meer aan. Müller wordt onheus bejegend door Hovenkamp, die de vuilste overtreding van de

wedstrijd al op zijn naam had staan. Kaarten blijven achterwege; het gezicht van Müller staat er niet minder nijdig om.

Een rustige opbouw weer, heel Holland op eigen helft. Desondanks dreigt er gevaar. Schuster weet behendig weg te komen bij zijn man. De pass komt echter niet aan. Een slechte trap van Van de Kerkhof betekent alsnog balbezit voor Manfred Kaltz, die langs Krol speelt en zelf hard tegen hem aanloopt. Dat kun je obstructie noemen en Wurtz doet dat ook. De indirecte vrije trap belandt bij Müller, die op vijfentwintig meter zo weinig gehinderd wordt dat hij met links kan uithalen. Het schot gaat enkele meters naast; Schrijvers reageert niet eens.

Er is een half uur gespeeld. West-Duitsland is de sterkere ploeg, staat voor, maar Nederland laat het er zeker niet bij zitten. Hovenkamp zoekt zijn ploeggenoot van AZ '67 met een trap over twintig meter; Förster doorziet dat. Nee, het is zeker niet de avond van Kees Kist. Misschien ook wel niet van René van de Kerkhof, in die zin dat die opnieuw pijn lijdt. Schuster speelt eerst een klein beetje de bal en daarna volledig de man. Diezelfde man bijt een Brabantse verwensing naar zijn hoofd. Van de Kerkhof weigert de uitgestoken hand van de Keulse middenvelder, klautert overeind en sjokt weg met een been dat beweegt alsof het op drie plaatsen gebroken is.

Kist kiest ervoor om niet een simpele kapbeweging te maken en een van de vrijstaande collega's aan te spelen, maar zich in plaats daarvan helemaal vast te lopen in Förster en Kaltz. De Stuttgarter grijpt simpel in. Hij begint een dribbel en wordt door Willy van de Kerkhof van achteren neergemaaid onder het toeziend oog van de scheidsrechter. Förster rolt over het veld, het publiek reageert verontwaardigd. Voor de Duitse televisie spreekt de ZDF-commentator, gematigd als altijd in zijn toon, afkeurend over *'das fünfte Mal'* dat hier over de schreef gegaan wordt. Terwijl Van de Kerkhof zich verontschuldigend over zijn slachtoffer buigt, beklaagt Stielike zich bij de arbitrage.

Het ziet er ontspannen uit bij de Duitsers. Op de bank blikt een verzorger op zijn horloge. Hij steekt twee handen met gespreide vingers op. Inderdaad, het is nog tien minuten tot de rust.

Exact een minuut heeft het spel stilgelegen als Kaltz nonchalant de vrije trap neemt. Het oogt als een protest tegen het soms echt te harde spel van de Nederlanders. Een paar tikkies breed, dan toch opeens een diepe pass op Dietz, die wegens buitenspel wordt teruggefloten.

Ook de Nederlandse ploeg legt even wat rust in het spel. Iets te veel misschien, want Rummenigge kan de bal wel erg makkelijk voor de voeten van Hovenkamp vandaan pikken. Omdat Schuster in de as van het veld bewegingsloos op de grond ligt, tikt de speler van Bayern München de bal buiten. Twee verzorgers komen het veld in en ook enkele medespelers ontfermen zich over hem. Beide ploegen grijpen de gelegenheid om de waterfles te pakken. Müller haalt buiten de lijnen even een spons langs zijn bovenbeen, wellicht om in het zicht van arbitrage en camera's in herinnering te brengen dat Oranje al meer op zijn geweten heeft. Wurtz ziet hoe een verzorger diezelfde spons ter hand neemt, maar laat wel doorspelen.

Dat Nederland nu profiteert van een zelf veroorzaakte overtalsituatie door een blessurebehandeling, is op zichzelf niet fraai. Dat de bal niet eens wordt teruggegeven, leidt tot afkeuring van het publiek. Het gejoel en gefluit houdt aan, zelfs tot nadat Stevens een afzwaaier van vijfentwintig meter op het Duitse doel lost. Schumacher duikt, al is dat niet nodig. De torpedo gaat twee meter naast.

Er volgt een fase van voortdurende onderbreking, aan het einde van de eerste helft. De wedstrijd is aan een kwartiertje pauze toe. Krol en Haan beginnen nog wel aan een nieuwe aanval, maar de bal breed van Hovenkamp is ronduit slecht. Rep sprint mee terug en loopt Schuster in de rug. Hij is een van de fellere spelers op dit moment; nog geen minuut later levert zijn inzet een balherovering op. De voorzet van Hovenkamp is opnieuw op goed geluk, maar niet succesvol. Het geluk is alleen dat de afgeslagen bal bij Krol komt, die van dertig meter schiet. Hard. De stuit is dreigend, de richting niet: het gevaarte passeert de paal op een paar meter afstand.

Oranje probeert aan te vallen. Hovenkamp wordt teruggefloten voor buitenspel. De lange vrije trap van Schuster komt via het hoofd van Hrubesch terug bij Nederland. Via Rep en Haan wordt er

aangevallen over rechts. Stielike kopt terug op zijn doelman, Schumacher vangt de bal net achter de lijn en komt bozig in botsing met Haan. De irritatie is ook zichtbaar bij Rep, die de *Torwart* wegduwt. Stielike komt sussend tussenbeide en Wurtz spreekt vermanend.

Het gebakkelei is slechts kort van de baan, want de corner van Van de Kerkhof wordt gevangen door de Duitse doelman, die de bal boven het hoofd van Huub Stevens vandaan plukt. Ruziënde kleuters lijken het wel, zoals ze met de voorhoofden tegen elkaar staan. Toni vindt dat kennelijk te *close* en bokst de Limburger met zijn grote handschoenen van zich af. Datzelfde doet Rep met blote handen bij hem terug en ook die twee spreken elkaar onvriendelijk aan. Toch heeft de Duitser weinig verkeerd gedaan volgens Wurtz, die dan ook een vrije trap geeft wegens hinderen van de doelman. Diens schot op Stielike wordt haast balorig teruggespeeld: de verdediger van Real Madrid weet even niets beters. Het hoeft ook niet meer: amper twintig seconden trekt de scheidsrechter bij voordat hij affluit voor de eerste helft, met een verdiende voorsprong voor West-Duitsland.

Als Rummenigge de bal een kwartier later in beweging brengt en doelpuntenmaker Allofs een tikkie terug geeft, zien we naast René van de Kerkhof ook een Nederlandse aanvaller die tijdens de eerste helft op de bank zat: Dick Nanninga is ingevallen voor Hugo Hovenkamp, een centrumspits voor een verdediger. Er moet gescoord worden. Voor rust zijn de enige echte pogingen schoten van afstand geweest.

We spelen zestien seconden als de eerste overtreding een feit is: Johnny Rep wordt afgefloten wegens obstructie tegen Briegel. Hijzelf maakt met weidse gebaren kenbaar dat er niets aan de hand was.

De Duitsers beginnen niet scherp aan de tweede helft. Müller laat zomaar een bal over de zijlijn lopen als gevolg van een slordige aanname. Briegel komt in balbezit halverwege de Nederlandse helft. Er is zoveel ruimte dat hij het niet kan laten om van afstand op doel te schieten. Het schot gaat hoog over.

Ook bij Nederland zit er weinig lijn in. Rep geeft een bal die hij van Haan ontvangt een loze poeier, die weliswaar bij Nanninga komt, maar niet op een positie waar hij er iets mee kan. Even later komt hij

weer eens fel in; de voordeelregel maakt dat hij aan een vrije trap ontkomt. Een aanval van West-Duitsland laat zien dat er veel ruimte ligt bij Nederland. Schuster wordt nauwelijks gehinderd. Zijn lange voorzet gaat een metertje over Hrubesch heen; Stevens stiert de bal in één haal met zijn linkerbeen weg, een fraaie volley die met enige mazzel Nanninga bereikt. Förster speelt eerst de bal en dan de Limburger, die verontwaardigd is over het uitblijven van sancties.

Even later is er alsnog een vrije trap voor Nederland. Ruud Krol speelt op Haan, die op zijn beurt net iets te strak probeert Willy van de Kerkhof bij de achterlijn te krijgen. Schuster gooit zich ervoor en lijkt de bal over de doellijn te werken. Stielike denkt daar anders over maar de scheidsrechter, die verder weg staat, besluit dat er een hoekschop genomen moet worden. Willy loopt met de bal in de hand naar de hoekvlag en bedenkt dan dat daar een taak ligt voor zijn broer. Die kijkt wat afwijzend naar die inderdaad hinderlijke sintelbaan. René tikt naar Willy, net voorbij de rand van het strafschopgebied. Die neemt de bal aan met rechts, laat hem één keer stuiteren, raakt nogmaals met dezelfde voet en haalt dan vol uit met links. Een harde stuit vlak voor Schumacher, die zich vol in de baan van het schot gooit en klemvast pakt. Een van de beste Nederlandse doelpogingen tot nu toe.

Als Hrubesch even later de bal langs Huub Stevens speelt, werkt de PSV'er die behendig weg, maar een gevolg van zijn daartoe uitgestoken been is wel dat de Duitse spits zelf ook tegen de grasmat gaat. Hij rollebolt over het groen en Wurtz vindt dat aanleiding tot geel. Niet de smerigste overtreding tot nu toe, maar wel de eerste die met een kaart gepaard gaat.

Twee verzorgers lappen de gekwetste aanvaller op met water en ander basisgerei terwijl Felix Magath zijn warming up inzet. Hij dribbelt wat heen en weer tussen een vrijwel leeg stuk tribune en een paar verveeld achterover hangende ballenjongens. De schade bij zijn landgenoot valt mee. Slechts anderhalve minuut na de val van Hrubesch wordt het spel hervat door Hans-Peter Briegel. Een bal breed op de wat nonchalante Rummenigge is de aanleiding tot de allereerste nuttige actie van Kees Kist. Hij onderschept op precies het juiste

moment. Ook de pass op Van de Kerkhof is tijdig en zuiver: zijn tweede goede actie! Vlak voor de middenlijn neemt René de bal aan. Hij heeft Stielike voor zich en Müller in zijn nek. De keuze valt maar weer eens op die bekende passeerbeweging: bal erlangs en rennen. Rep en Nanninga spurten in een iets minder hoog, maar toch nog stevig tempo door het centrum naar voren, vergezeld van Förster en Dietz.

Dan, een meter buiten het strafschopgebied, geeft Stielike een forse duw in de rug van de sprintende spits op links. Door de snelheid komt René een meter of zes, zeven verder ten val en tot stilstand. Schumacher hengst de bal weg. Dit had tot groter gevaar kunnen leiden. Gejoel en hoon gaan door het stadion. Deze overtreding moet bestraft worden, maar waar en hoe zwaar? Het slachtoffer landde ver binnen de lijnen waar een penalty op z'n plaats is…

Wurtz kiest voor een indirecte vrije trap binnen het strafschopgebied. Een directe vrije trap erbuiten zou meer op zijn plaats zijn geweest. Terwijl Krol nog klaagt over de afstand van de muur tikt Haan de bal naar hem toe. De aanvoerder legt die stil en Kist haalt vol uit. In de muur. De rebound van Haan is eenzelfde lot beschoren. Willy van de Kerkhof probeert de bal breed te leggen op Krol, maar Dietz komt daartussen aangestormd. Te gevaarlijk, met gestrekt been; Holland mag een volgende vrije trap nemen. Opnieuw verontwaardiging bij Krol en nu eveneens bij Haan over de *Deutsche Mauer*.

Ook deze vrije trap wordt door Kist in de wit-zwarte schutting geschoten, om precies te zijn op de rechtervoet van Schuster, de meest linkse bouwsteen van de zesmansmuur. Wurtz laat de vrije trap overnemen wegens te snel inlopen van Dietz. Krol kiest nu voor een nieuwe variant: een simpele lob, in de richting van Michel van de Korput, die in de verre andere hoek van het strafschopgebied helemaal vrijstaat. Zijn kopbal is niet hoog genoeg om Schumacher te verschalken en te ver om Nanninga te bedienen. Volkomen ten onrechte wordt hij afgefloten voor buitenspel. Hij staat weliswaar ongeveer op één lijn met de muur, maar Manfred Kaltz, die daar aan de andere kant naast staat, bevindt zich een meter dichter bij de doellijn. Het wegwerpgebaar van de Feyenoorder is dan ook begrijpelijk.

West-Duitsland wil eigenlijk best in een rustiger tempo spelen, maar het jagen van de Nederlanders dwingt de ploeg juist om de aanval te kiezen. Wie opgejaagd wordt, kan nu eenmaal niet rustig aan doen. Rummenigge kapt twee man uit; zijn een-tweetje met Briegel mislukt. De Hollandse counter via René van de Kerkhof belooft veel, totdat de PSV'er domweg onderuit wordt gehaald door Bernd Schuster, die daarvoor een terechte gele kaart incasseert. Wurtz noteert hem in het boekje, minuut 55. De sanctie versnelt het genezingsproces bij Van de Kerkhof: hij trekt wat minder lang met zijn been.

Het is komisch om te zien hoe Wurtz nog even een pen leent bij de grensrechter, al hebben weinig mensen daar oog voor. Terwijl de scheids nog schrijft, wordt de vrije trap al genomen. Kort, Willy van de Kerkhof op Krol, Krol op Haan en via hem met een lange breedtepass op Van de Korput, die dankzij een een-tweetje met zijn aanvoerder eenvoudig langs Müller komt. Dietz loopt hij domweg voorbij en dan is er opeens veel ruimte aan de rechterkant. De hoge pass komt in het doelgebied, waar Schumacher met weinig moeite kan vangen. De instormende Nanninga is op tijd, maar houdt ook vroeg genoeg in om niet de keeper te torpederen.

Stevig is de overtreding op Kaltz, die Willy van de Kerkhof passeert en neergelegd wordt. De Nederlander ontkomt wel aan geel, maar niet aan een vrije trap. Kaltz neemt die zelf; Van de Kerkhof kopt tot corner. Müller, die sinds de rust met een flinke bandage om zijn bovenbeen speelt, neemt de hoekschop, die rakelings over het hoofd van Briegel gaat. Schrijvers stompt met twee vuisten weg.

Dat de West-Duitse verdedigers nauwelijks gehinderd worden in hun opbouw, is de oorzaak van een lange pass op Rummenigge aan de linkerkant. De tackle van Stevens mist de bal en de aanvaller van Bayern München ontwijkt ook Huubs been. De hoek met het doel is te klein en de aanstormende Krol maakt de toch al kleine schietkans nog kleiner. Terugleggen op Müller lukt, maar die moet zijn ingepakte been wel erg ver strekken om te kunnen aannemen. Dat haalt de vaart uit de aanval en de naar evenwicht zoekende spits ziet inmiddels de weg naar het doel geblokkeerd door Haan en Wijnstekers. Hij legt dan

maar terug op een medespeler die er niet is. Haan komt er aanvankelijk zelf goed uit, maar wordt daarna prima afgestopt door Schuster, die nu in een vier tegen drie situatie staat. Müller gaat het strafschopgebied in, ziet Krol op de been blijven en Van de Korput aansluiten. Dan moet er dus een vrije man zijn: Klaus Allofs, die loeihard met links uithaalt van vijftien meter, vlak voor een hard instormende Wijnstekers. De bal belandt in de uiterste hoek van het doel: 2–0 voor West-Duitsland, na krap een uur spelen.

Als reactie op de tegentreffer gaat Nederland meteen na de aftrap vol in de aanval. Rep soleert naar het strafschopgebied, passeert Dietz, maar ziet de bal vlak voor zijn voet weggetikt worden. Op de rand van het strafschopgebied laat hij zich vallen. Wurtz trapt daar niet in. Bovendien is er daarvoor al een overtreding gezien. Minder dan een minuut na zijn vorige poging probeert René van de Kerkhof opnieuw met een lange pass een aanvaller te bereiken. Dat plan slaagt net niet. Nanninga kan doorkoppen; de bal gaat vlak langs de voeten van Rep.

Ook de Duitsers blijven gewoon aanvallen, omdat dat de beste manier is om grip te houden op de wedstrijd. Een lange pass op Müller wordt achter gekopt door Haan. Krol krijgt een schop van Allofs; Rummenigge verontschuldigt zich namens hem. De vaart gaat er zo wel uit, helemaal als de aanvoerder neerzakt en met een verbeten gezicht naar zijn been grijpt. Ongeduldig gebaart Wijnstekers naar de verzorgers. ‘Kom op!’ brult hij zo hard dat de televisiekijkers het thuis kunnen horen.

Ondertussen vraagt Jupp Derwall aan Felix Magath om zijn trainingsjas uit te trekken. De speler van Hamburger SV is al bijna een halve speelhelft bezig met z’n warming up. Hoewel Müller gebaart dat hij heus nog wel verder kan, haalt *der Bundestrainer* hem naar de kant. Er kan toch nog een lachje vanaf als hij onder applaus het veld verlaat. Pijn voelt nu eenmaal anders als je voorstaat.

Dat de Duitsers gewoonweg nog een doelpunt willen maken, blijkt als Rummenigge zich in het strafschopgebied eenvoudig van Stevens ontdoet. Vlak voordat hij een gevaarlijke voorzet kan geven ontfutselt

Willy van de Kerkhof hem de bal, ten koste van een hoekschop. Normaal vinden spelers dat allang best bij een 2–0 voorsprong, maar een verontwaardigd gebaar van Bernd Schuster maakt duidelijk dat hij een voorzet had willen krijgen.

Voor die corner op rechts meldt zich de man die nu twee doelpunten op zijn naam heeft. De aanvankelijk weggewerkte voorzet komt gevaarlijk terug voor Briegel. Keeper Piet is attent en haalt vlak voor zijn voeten weg. Omdat Kist de bal niet verwerkt krijgt en Schuster wel, dreigt er meteen nieuw gevaar. Schrijvers uit zijn doel spurt en maakt de kleine hoek nog onmogelijker. Willy van de Kerkhof probeert te blokken, wat onvoldoende lukt. Schuster legt terug op de vrijstaande Allofs, die van korte afstand hard in het net schiet. Van de Korput kan op de doellijn niets uitrichten. Schrijvers krabbelt overeind, enkele meters van zijn doel. Klaus Allofs kroont zichzelf tot topscorer van het toernooi. Het staat 3–0; de drie zijn van hem, de nul van Nederland.

Precies 21 minuten is de tweede helft op gang als de stand een gelopen race aanduidt. Driekwart wedstrijd gespeeld en drie doelpunten achter tegen een sterke tegenstander. De finale is uit zicht.

Toch is de felheid niet weg bij Oranje, al manifesteert die zich vooral in de vorm van irritatie. Dertien seconden na de aftrap loopt Van de Kerkhof al ruzie te maken met Stielike, die de bal oppakt nadat er gefloten is voor een vrije trap. Kennelijk denkt René dat de overtreding door zijn tegenstander gemaakt is en dat die alleen maar tijd wil rekken. De scheidsrechter beeldt met een bewegend been uit wat de Hollander misdaan heeft. Kaltz, die de vrije trap zal gaan nemen, houdt de bal met beide armen tegen de borst geklemd. Inmiddels loopt Frans Thijssen zich warm.

De ploeg die nu zo riant voorstaat probeert achterin de bal rond te spelen, maar dat leidt tot zoveel onderscheppingspogingen, dat noodgedwongen de aanval weer wordt gezocht. Een voorzet vanaf links door Dietz belandt op het hoofd van Stevens. Kist ontvangt, keert zich om en zet een dribbel van twintig meter in met Magath in zijn rug, speelt dan een lange bal op Rep langs de rechterkant van het veld.

Förster volgt hem op afstand. De voorzet van vijf meter vanaf de achterlijn komt maar net op het hoofd van Nanninga. Het duel met Schuster wint hij ruim; de richting is niet zuiver. De bal gaat ruim een meter naast.

Frans Thijssen, die in november nog scoorde in die belangrijke wedstrijd tegen Oost-Duitsland, valt in voor Kees Kist. De nog frisse Thijssen slaat meteen aan het jagen; zijn eerste actie is het wegtikken van de bal voor de voet van Magath, zij het dan zó dat Briegel in balbezit komt. Krol voorkomt een voorzet ten koste van een hoekschop. De bal die achter geschoten werd, komt echter niet meer terug en daarom wordt er vanaf de zijlijn een nieuw exemplaar aangereikt. Wurtz keurt die even en bevindt hem in orde.

De tijd gaat dringen: Oranje heeft nog ruim een kwartier voor drie – eigenlijk vier – doelpunten. Bij een gelijkspel zou een finaleplaats nog steeds een zware dobber worden.

Dietz wordt gewisseld voor debutant Lothar Matthäus. De aanvoerdersband gaat naar Rummenigge.

Nederland is toch nog op zoek naar een doelpuntje om de eer te redden. Met 3–0 verliezen van 'die Duitsers', dat wil je niet. Op een voorzet van Krol komt Ben Wijnstekers bijna bij de cornervlag uit. Hij kan niet echt voorzetten en legt terug op Haan, die passt op Thijssen, gevaarlijk opgekomen in het strafschopgebied. Een gewaagde maar correcte ingreep – niemand bij Nederland appelleert voor een penalty – leidt tot een ingooi.

Wijnstekers gooit in op Krol: twee verdedigers mee naar voren. Oranjes aanvoerder neemt aan met de borst en dreigt te gaan voorzetten, maar vindt Felix Magath voor zich. Zijn inbreng leidt tot een nieuwe inworp. Wijnstekers gooit andermaal in, op Arie Haan deze keer. Ook die ontvangt met de borst en krijgt evenzeer met Magath te doen. Hij heeft ook nog eens Stielike in zijn nek. Haans voorzet bereikt Nanninga niet; dat de Duitsers ook kwaliteit in de lucht hebben, blijkt uit het koppende een-tweetje waarmee wordt uitverdedigd.

Willy van de Kerkhof pikt de bal meteen op en maakt het zich niet onnodig moeilijk door een duel met Schuster te ontwijken en gewoon de bal even aan een ploeggenoot te laten, die meteen een verre trap op hem teruggeeft. Willy kan ook rennen: in minder dan geen tijd staat hij op een meter of twaalf van de achterlijn om de bal die hij terugkrijgt op doel te schieten. Dat is althans zijn bedoeling: zijn actie eindigt voorbij de achterlijn, maar niet tussen de palen.

Dan lukt het West-Duitsland om weer even zelf het initiatief te nemen. Via goed combineren wordt Schuster vrijgespeeld aan de rechterkant. Hij kapt naar binnen, waar Krol zijn schot probeert te blokken. De speler van FC Köln schiet echter niet: hij tikt de bal nog wat dichter naar de as van het veld en als hij voor de inkomende Van de Korput alsnog wil vlammen, is hij zijn munitie al kwijt. Hij heft het been, maar komt niet verder dan een knullig vallen.

Piet Schrijvers pakt op en werpt meteen naar Krol, halverwege de eigen helft. Ruud dribbelt een half voetbalveld verder. Alle ruimte krijgt hij. Tikkie breed op Haan. Die neemt aan met de rechtervoet, ziet Allofs in zijn buitenspiegel aankomen en draait driekwart om zijn as. Een goeie pass op de opgekomen Wijnstekers wordt prima verdedigd door Kaltz.

Je kunt niet zeggen dat de Duitsers tijdrekken, maar de klok loopt wel door in hun voordeel. Als na ruim een half uur spelen Van de Kerkhof Nanninga vindt, dan is dat zó ver van het doel dat dat tot weinig gevaar leidt. Dick kan toch al niets beginnen: hij wordt fel op zijn hielen gezeten en tikt daarom maar terug op Krol. Die gooit zijn netten uit ter rechterzijde: Van de Korput komt mee naar voren en ziet zijn baan gekruist worden door Willy van de Kerkhof, die kennelijk ruimte wil maken. Hij trekt wel een verdediger mee, maar de lange hoge pass op Nanninga komt in de handen van Schumacher, daar waar Förster en Kaltz zich ook al schrap zetten.

Goed combinatiespel van de uitverdedigende West-Duitsers wordt door Stielike sterk vervolgd met een dribbel door het midden van het veld. Minder fraai is de ingreep van Ruud Krol: een vuile trap op de

benen van de speler van Real Madrid. Een overtreding waarvoor rood niet zou misstaan, leidt niet eens tot geel. Het publiek reageert boos, *die Mannschaft* uiterst rustig. Zakelijk wordt de vrije trap genomen.

Het kan nu niet meer anders of er moet wel ruimte zijn voorin. Magath speelt Rummenigge aan op links, in de hoek van het strafschopgebied. Die krijgt daar meteen met twee Nederlanders te maken en realiseert zich dat er dus een ploeggenoot vrij moet staan.

Dat is ook zo: Lothar Matthäus krijgt de bal op twintig meter van het doel, legt aan en haalt hard uit. Tussen drie Nederlanders door spettert de bal op de vuisten van Piet Schrijvers. De zeer alerte Ben Wijnstekers kan voorkomen dat Magath opnieuw schiet.

Haan wordt even later onreglementair gestuit door Allofs, maar daar worden weinig woorden aan vuil gemaakt. De middenvelder is nog maar nauwelijks overeind of hij heeft de vrije trap al genomen. Thijssen legt breed op Krol, die meteen wordt opgejaagd door Horst Hrubesch. De bal gaat naar Haan, die slordig wegtikt, hetgeen Felix Magath de gelegenheid geeft tot een dieptepass. Een half metertje buitenspel staat de geadresseerde, net op Nederlandse helft. Een fraaie combinatie op links volgt en vraagt kennelijk zoveel aandacht dat Arie Haan kan vrijlopen. Ver van het doel, zo'n vijfentwintig meter, maar wat is ver voor deze middenvelder, die twee jaar eerder Dino Zoff en Sepp Maier van die afstand passeerde? Hij haalt uit, nauwelijks gehinderd en misschien is dat wel een nadeel. Schumacher heeft immers goed zicht, mede dankzij zijn nog altijd aanwezige pet.

Een fanatiek opkomende Ben Wijnstekers, strak langs de rechterzijlijn, zoekt het een-tweetje met Haan, maar vindt de voet van Lothar Matthäus. Gretig maakt de Nederlander gebruik van de onbedoelde wisselwerking. Vlak voor Stielike kan hij de bal nog een tikkie geven en zo heeft hij vrij baan naar het vijandelijke doel. Matthäus probeert zijn fout goed te maken door een nieuwe te begaan. Hij haalt zijn tegenstander onderuit. Op snelheid stuitert de *back* de lijnen binnen, de bal buiten bereik, maar de scheidsrechter heeft hij ruimschoots mee. Hoewel de overtreding ruim buiten het strafschopgebied was – Bernd Schuster protesteert beleefd doch dringend – gaat de bal op de stip.

En zo komt Nederland dan eindelijk tot zijn tweede doelpunt in dit toernooi. Was het tegen Griekenland een merkwaardige en dubieuze penalty die verzilverd werd door Kist, nu is het nog niet eens dubieus. De strafschop is gewoon onterecht. De schutter is nu een andere: Johnny Rep jaagt de bal hard vlak langs de handschoenen van Schumacher. Hij heeft het lef om hoog in te schieten, zodat de duikende keeper wel kan reiken naar de bal, maar die niet kan raken.

Een nauwelijks zichtbare balling van de vuisten – het heeft in de verte iets van juichen – laat zien dat de doelpuntenmaker zelf ook niet het idee heeft dat de kansen gekeerd zijn. Arie Haan klapt twee keer in zijn handen. Is het applaus, of een voorzichtige poging om nog iets van geloof terug te brengen? Rep weigert nog net niet de voorzichtig uitgestoken hand ter felicitatie. De linker, alsof het geen echte gelukwens mag zijn. Schuster richt zich nog eens tot de man met de fluit. Zou het ooit voorgekomen zijn? Dat een scheidsrechter na aandringen een zojuist binnengeschoten strafschop toch maar niet geeft?

Minder dan tien minuten nog staan er op het horloge van Wurtz als hij voor de zesde keer blaast voor een aftrap. Eén keer blies hij na een Hollands doelpunt, twee keer voor de aanvang van een speelhelft, drie keer na een doelpunt van Klaus Allofs.

Als de eerste Duitse aanval al na vijftien seconden wordt onderbroken, blijkt daar een Nederlandse hand aan te pas te zijn gekomen. Haast is er niet voor de vrije trap – wat de Duitsers betreft dan. Nederland jaagt, Thijssen zelfs met gestrekt been. Opnieuw een vrije trap, die door Stielike slordig wordt ontvangen. De bal stuit van hem af en hijzelf struikelt. Een zeer attente René van de Kerkhof neemt over en passeert zijn man, maar de bal wordt wel erg ver weggeschopt. Schumacher is hem voor, maar René draaft zo hard dat de doelman ook geen andere mogelijkheid ziet dan de bal uit te spelen.

Nederland is wat te gretig, Duitsland wordt slordig. Allofs neemt de verre uittrap van Schumacher wel met de borst aan, maar loopt de bal meteen onnodig over de zijlijn. Hij loopt er ook onnodig lang mee door en tikt hem onnodig onsportief weg als Arie Haan wil ingooien.

Als hij dat een meter of zes te ver naar voren doet, laat Wurtz dat overdoen. De scheids blijft scherp.

Veel tijd is er niet meer. Krol geeft een lange pass in de richting van de penaltystip, waar zoals wel vaker Dick Nanninga zich ophoudt. Hij niet alleen: ze kennen hem, de Duitsers, al speelde hij twee jaar geleden maar heel kort tegen ze, tussen zijn invalbeurt en die rode kaart. Maar hoe beroemd de spits van Roda JC dan ook om zijn knikkende hoofd is, Bernd Schuster kopt de bal voor hem weg. Even later verijdelt Förster opnieuw een voorzet op *De Lange*, die dat kennelijk zat is en daarom zijn tegenspeler maar tegen de vlakte loopt. Nadat er al gefloten is en het spel overduidelijk stilligt, schiet René van de Kerkhof vanuit de hoek van het strafschopgebied met een boog in het Duitse doel. Volkomen zinloos, zonder geldige reden, want uit zijn aanloopje en trapbeweging is overduidelijk te zien dat hijzelf ook wel weet dat er afgefloten is. Onsportief en ook dom gedrag, dat wel erg tekenend is voor de frustratie die er achter het jagen en rennen zit. Gejuich en gefluit op de tribunes; de Duitse spelers laten zich niet provoceren. Uiterst rustig kuiert Bernd Schuster naar de goal. De volwassen, professionele reactie van een nog maar twintigjarige speler. Geen enkele scheidsrechter zal ooit voor tijdrekken berispen als even tevoren een tegenstander zo flauw geweest is om een bal na het fluitje in je doel te schieten. Zonder enige haast wordt er met Kaltz en Schumacher overlegd wie de doeltrap eens zal nemen. Wat pingpongend wordt het spel hervat, op een manier die karakteristiek is voor deze eindfase. Nederland jagend, zonder resultaat. Duitsland rustig, zo mogelijk de aanval zoekend, maar ook slordiger. Het hoeft niet zo nodig meer; er dwarrelt al gauw een bal over de lijn.

Willy van de Kerkhof neemt aan op links en speelt terug op zijn aanvoerder. Haan en Wijnstekers gebaren eensgezind: geef maar op rechts. De bal breed komt bij Rep; die levert over dertig meter een hoge voorzet op Nanninga. Wat kan die nou beginnen, op de rand van het strafschopgebied? Met Förster in de rug wint hij nu eens een kopduel, maar de bal komt zomaar ergens.

De altijd fanatieke Haan pikt de afzwaaier op, in de hoek van het veld. Met Magath op z'n hielen zoekt hij een afspeelmogelijkheid. Die vindt hij, vlak voor Schuster langs, in de persoon van Willy van de Kerkhof, die weliswaar niet alle ruimte heeft, maar wel voldoende om hard en zuiver uit te halen. Van twintig meter afstand legt hij aan. Stielike onderkent het gevaar, maar doet dat te laat. Hij probeert te blokken door zich met het rechterbeen vooruit ervoor te gooien. Hij komt een halve meter tekort. De bal suist langs Hans-Peter Briegel, die zijn linkerbeen opzijzet en zelfs nog minder tekortkomt dan de halve meter van zijn collega. Missen doen ze beiden, evenals Schumacher, die net even te veel naar rechts staat, waarschijnlijk om in de drukte nog wat zicht op de schutter te houden. Ter hoogte van de doellijn gaat hij gestrekt. De bal verdwijnt in de verre hoek.

Opeens is er dan toch die 3–2, de zogenaamde aansluitingstreffer. Schumacher richt zich op. Eerst op één knie, dan al gauw staande, kijkt hij nog eens in de richting waar het schot vandaan kwam. Het lijkt wel of hij iemand iets wil verwijten, zonder te weten wie. Misschien had Schuster, die toch een prima wedstrijd speelt, wel wat dichter op de doelpuntenmaker mogen staan. Hij hield bovendien al wat in waar Stielike nog vol voor een blok ging. Maar wie ontkomt er niet aan dat kleine stukje onscherpte als er vijf minuten voor tijd nog twee doelpunten verschil staan?

Inderdaad: Willy van de Kerkhof. Een gejuich gaat op in het stadion, terwijl er nog niets te vieren valt. Zou het opluchting zijn van het Nederlandse publiek, dat na 175 minuten voetbal op dit toernooi eindelijk een 'echt' doelpunt ziet? Omstreden strafschoppen waren tot nu toe de enige wapenfeiten.

De aftrap van Duitsland wordt uiteraard gevolgd door jagen en rennen en al gauw is de bal terug bij doelman Schumacher, die snel voor een lange uittrap op Rummenigge kiest. Het schot komt terecht op zijn schouder – meer op zijn rug eigenlijk – en Krol kan de doorschietende bal rustig laten rollen voor de keeper. Piet geeft 'm meteen terug. Bij de ZDF is Rolf Kramer al aan het aftellen. *'Drei Minuten,*

fünfzig Sekunden. Wer hatte das gedacht? Drei zu null Führung…'[21] Het geeft enerzijds de schrik aan, maar anderzijds ook de verbazing. De verhoudingen op het veld waren niet van dien aard dat menige kijker nog een spannend slot zou verwachten.

Op de tribunes is beroering ontstaan. Want inderdaad: het kan nog. De doelpuntenmaker strikt een veter en is daar nog maar nauwelijks mee klaar als hij in een nieuwe opbouw betrokken wordt. Hij dribbelt tot net over de middenlijn en geeft dan een lange pass op zijn broer. Althans, dat lijkt hij te proberen. Hij speelt te veel naar het midden van het veld en Schumacher kan vangen.

Weer een verre uittrap die nergens terechtkomt. Piet Schrijvers komt het strafschopgebied uit om de loos stuiterende bal terug te spelen. Krol geeft een lange trap recht door het centrum, op zoek naar die andere aanvaller. De voorzet komt op het hoofd van Magath. De lange haal die erop volgt, gaat over de zijlijn. Gefluit in het publiek. Huub Stevens heft de linkerarm en tikt met de wijsvinger van zijn andere hand op de plaats waar de scheidsrechter een horloge draagt. Het is het gebaar van iemand die suggereert dat hij niet veel meer nodig heeft dan tijd om een gelijkmaker te scoren.

De bal wordt toch nog ergens op de tribune aangetroffen, dus er kan worden gegooid. Krol probeert weer een lange trap naar voren en komt nu wel bij Nanninga terecht, die vanaf de rand van het strafschopgebied koppend verlengt. Een Duits been ruimt op. En opnieuw verdwijnt dat in het spel zo belangrijke voorwerp over de sintelbaan heen de tribune in. Gefluit galmt door het halflege stadion.

De haastige Hollanders tuinen in een buitenspelval en de Oosterburen lopen zichtbaar af te tellen. De grensrechter komt het veld in om de bal aan te reiken. Merkwaardig genoeg protesteert Haan over de plaats waar de vrije trap genomen wordt. Overnemen kost tijd en dat hebben we nou juist niet.

Stielike neemt een lange aanloop en schiet ver. De teruggekopte bal wordt meteen omgezet in een nieuw wanhoopsoffensief. Krol zoekt nu

[21] Drie minuten, vijftig seconden. Wie had dat gedacht? Drie-nul voorsprong.

René van de Kerkhof, die in '78 al eens voor een belangrijke gelijkmaker tegen West-Duitsland zorgde.

Een klein opstootje karakteriseert de sfeer. De bal komt bij Schumacher. Die treuzelt even, gooit dan uit voor de vrije trap, die uiteraard eerst op de verkeerde plek genomen dreigt te worden. Als West-Duitsland nog een halve minuut weet te vullen, gaat het zeer waarschijnlijk de finale halen.

Stielike opnieuw met een lange aanloop, niet alleen om hard te kunnen trappen, maar ook omdat elke stap weer een halve seconde betekent. Zijn uithaal is zo krachtig, dat een doeltrap het gevolg is. Wijnstekers gebaart nog eens, wijst naar de overkant. Hoge ballen op Nanninga en Van de Kerkhof zijn ook nu weer vergeefs. Sterker nog, ze leiden tot een counter waarin Rummenigge behendig een sliding van Ruud Krol ontwijkt. Hij gaat het strafschopgebied in met de bal aan de voet, vindt Willy van de Kerkhof op zijn weg en krijgt daarna opnieuw met de opgekrabbelde Krol te maken. Breed op Matthäus, die recht voor het doel staat, op een meter of achttien. Zijn trap, een paar meter naast, is de laatste daad van deze wedstrijd.

Minder dan een minuut trekt Wurtz bij. Hij fluit af, een enkele Duitse hand gaat de lucht in. Op de tribune zwaaien hier en daar zwart-rood-gele vlaggen. Krol loopt wat beteuterd rond, Schrijvers en Thijssen groeten een paar tegenstanders. Twee Nederlanders melden zich met ontbloot bovenlijf voor het ruilen van een shirt. Klaus Allofs, de man van de drie goals, houdt het liever zelf. Rummenigge heeft wel interesse in een oranje hemd. Gemoedelijk klopt Willy van de Kerkhof hier en daar op een witte schouder. Michel van de Korput zet nog even wat zaken recht bij de arbitrage, maar het verandert niets aan de uitslag. Voor de achtste achtereenvolgende keer heeft Oranje niet weten te winnen van de aartsrivaal.

Angstige tactiek Zwartkruis afgestraft

Westduitse overwinning met bijsmaak

Kist: *Ik heb van Zwartkruis weinig begrepen*

ARIE HAAN OVER LIJDENSWEG TEGEN WESTDUITSERS:

„Zwartkruis tekende z'n eigen doodvonnis"

JAN ZWARTKRUIS STOPTE SPELERS VOL MET TAKTISCHE HOCUS POCUS

ORANJE VERNEDERD

Zwartkruis hekelt middenveld

Routiniers in Oranje te zwak

ALTIJD WEER DIE DUITSERS

17. Dat ene kansje

'Ze zijn niet in staat om opdrachten uit te voeren. We hebben het met de spelers doorgesproken. Ze waren het ermee eens. Maar ze kunnen het niet. Het doet er niet toe of je op Schuster moet spelen of op Briegel. Je moet je opdracht uitvoeren, maar niet vijf meter van die mannen vandaan gaan staan. Dan nemen ze de bal aan, hebben de tijd om te kijken, en dan ben je weg. Het mankeerde aan alles. Er zijn te veel concessies gedaan aan eigen kwaliteit: we zijn in het midden gaan afstoppen, wat kracht kost, maar ook verhindert dat je eroverheen kunt gaan. Trouwens, dat durfden ze niet eens.'

Zelden hadden we hem zo gehoord, onze bondscoach. Hij was die zaterdagavond pas laat naar beneden gekomen, naar de lounge van het hotel, waar de spelers van Oranje zich bevonden. Zwartkruis had tijd nodig gehad om het verlies tegen West-Duitsland te verwerken. Hij vroeg om begrip en wilde niet meteen zijn analyses geven. Maar toen hij dan toch sprak, waren zijn woorden hard.

Doorgaans was Jan Zwartkruis iemand die het voor zijn ploeg opnam, maar nu klonk hij kritischer dan ooit. 'Mijn grootste deceptie is dat er niemand was die durfde bluffen. Wijnstekers was te laat, de eerste die op de bluftoer ging. Ik ben erg bang dat de mannen zeer gedemoraliseerd zullen zijn, hoewel die twee doelpunten nog wat goed kunnen maken. Ik zie de rest van het toernooi met angst tegemoet.' Maar die 'rest van het toernooi', wat hield die eigenlijk nog in?

Er zijn maar weinig Nederlandse boeken die terugblikken op het EK van 1980. Dat van Raf Willems, waarin alle EK's vanaf 1960 tot 2008 worden beschreven, bevat een hoofdstuk van twintig pagina's. Tweeenhalf keer zo dik is in datzelfde boek de terugblik op het toernooi van 1988. Hans van Breukelen en Jan Wouters komen twintig jaar later uitvoerig aan het woord. De middenvelder is stellig: Nederland was de

eerste keer tegen Rusland sterker en verloor toen; in de finale was dat precies omgekeerd. Twee keer de *slechtste* die wint: *Bundestrainer* Franz Beckenbauer was het daar destijds niet mee eens. Ook verliezend coach Valerij Lobanovskyj, die veel kritiek had op de eigen ploeg, sprak van een terechte winnaar.

Uit dit toernooi herinneren velen zich dat ene moment, op die zaterdag in Gelsenkirchen, in een veelbesproken duel: de kopbal van Kieft. Hij stond niet in de basis tijdens die belangrijke wedstrijd tegen Ierland. En zelfs toen hij aan zijn warming up bezig was, wist hij nog niet of hij wel zou invallen. Michels haalde Erwin Koeman naar de kant. Een middenvelder eraf: dat kon best in een Oranje dat met twee spitsen speelde. Maar het speelde ook met vuur, toen het elf minuten voor tijd nóg een middenvelder wisselde voor nog een spits. Arnold Mühren, 37 jaar oud, ging naar de kant en John Bosman kwam erin. Met Gullit en Van Basten erbij vier spitsen dus.

Alles of niets. Het werd alles.

Zou de wedstrijd in 1988 anders gelopen zijn als Kieft niet was ingevallen? Jazeker: hij zou dat doelpunt niet hebben gemaakt. Hoe het verder gegaan zou zijn, weet niemand. Zou de wedstrijd tegen West-Duitsland een ander verloop gekend hebben als er andere spelers op het veld hadden gestaan? Ja, maar we zullen nooit weten hoe.

In de biografie van Jan Zwartkruis wordt er erg weinig gezegd over het EK van 1980. Nog niet eens een hele bladzijde – minder nog dan over het mini-WK van een half jaar later. Vrijwel het hele boek gaat over het wereldkampioenschap in Argentinië.

Dat er maar één of eigenlijk zelfs maar driekwart pagina aan de eindronde van ’80 wordt besteed, is opmerkelijk. ‘Na het WK van 1978 stopten verschillende spelers bij het Nederlands elftal’, begint Zwartkruis, nadat hij uitvoerig over dat toernooi geschreven heeft. ‘Ik moest nieuwe spelers inpassen. Maar we kwalificeerden ons toch voor het EK van 1980 in Italië.’ Met de woorden ‘maar’ en ‘toch’ verraadt de inmiddels op leeftijd gekomen oud-bondscoach – hij is 83 jaar als Michel Bongers en René Bremer de biografie afronden – dat hij niet zo’n hoge pet op heeft van wat hij toen onder zijn hoede had. Hij

memoreert dat de kwalificatie bereikt werd dankzij een legendarische overwinning op Oost-Duitsland in Leipzig en zoomt dan verrassend in op één speler. 'Vlak voor het toernooi hield Guus Brox, de manager van Feyenoord, een warm pleidooi om Bennie Wijnstekers in het basiselftal op te stellen. Vervolgens verloren we op het toernooi kansloos met 2–3 van West-Duitsland. Bennie had drie keer zijn mannetje, Klaus Allofs, laten lopen. Duitsland kwam op een 0–3 voorsprong, wedstrijd gespeeld. Zo goed was Wijnstekers dus!'

Bijzonder, hoe hier een speler die zeker niet slecht presteerde zo naar voren en omlaag wordt gehaald. Zwartkruis is overigens wel zo sportief om zelf de schuld op zich te nemen. 'Ik heb dat toen verkeerd ingeschat. Heb me door Brox laten beïnvloeden. Achteraf had ik dat nooit moeten laten gebeuren. Maar ik weiger dat als een excuus op te voeren, want als bondscoach was ik verantwoordelijk. Kijk, Bennie was een uitstekende voetballer, maar nog zo groen als gras. En dat gold voor een groot deel van het elftal.'

Zo groen als gras? Wijnstekers speelde inderdaad nog maar zijn zesde interland en Van de Korput had er vijf op zijn naam staan. Daarna kwam Stevens met twaalf; Huub draaide al tien jaar mee in de eredivisie en had bij PSV toch ook het nodige meegemaakt. De op drie na groenste was Hovenkamp: twintig interlands. Drie jaar speelde hij al voor Oranje. Hij zou in 1980 dertig worden. Piet Schrijvers had 34 *caps* en de andere vijf spelers hadden er net zoveel of veel meer.

Dat Zwartkruis achtereenvolgens Brox, Wijnstekers en zichzelf de schuld geeft, is nog te volgen. Maar waarom vertelt hij niet wie er dan wél op die rechtsbackpositie had moeten staan? Willy Scheepers? Hans Erkelens? Henk van Rijnsoever? Cees Tempelaar? Ad Krijnen? Wim Meutstege was kort voor het EK aan z'n knie geopereerd.

De bondscoach liet een ander geluid horen dan jaren later in zijn biografie. Bennie werd destijds zelfs als een positief voorbeeld gesteld. 'Ik begrijp dat niet', zei Zwartkruis toen tegen de journalisten. 'Ook maar het kleinste beetje durf ontbrak bij Oranje op het middenveld. De enige die nog wat gezonde bluf in zijn body had, was Wijnstekers. Nota bene een van de jongste spelers van het Nederlandse elftal.'

Wat is dat toch met jong en groen? Inderdaad: alleen Michel van de Korput was bij Oranje jonger, maar over tweeënhalve maand zou Ben 25 worden. Dat is de leeftijd die Krol en Haan hadden tijdens het WK van 1974. Cruijff en Jansen waren toen 27; in het Nederlands elftal van 1980 was naast die twee Feyenoorders alleen Huub Stevens jonger dan 27. Tien van de dertien die speelminuten maakten waren ouder. Van de Kerkhof, Rijsbergen, Rep en Neeskens waren 22 tijdens het toernooi van '74, net als Poortvliet en Brandts dat in '78 waren. Piet Wildschut was toen 20. Niemand vroeg of je een broekie als Johan Neeskens een strafschop moest laten nemen. Rijsbergen stond in 1974 gewoon tegen de Braziliaan Jairzinho, terwijl hij een halve interland ervaring had voordat het toernooi begon. Ernie Brandts had iets minder dan één derde van een vriendschappelijke wedstrijd voor het Nederlands elftal gespeeld toen hij in 1978 aan zijn toernooi begon. Jong en groen hoeft dus niet altijd fout te gaan. West-Duitsland had een ploeg die gemiddeld bijna vier jaar jonger was. Ook de Grieken hadden een jonger elftal trouwens.

Het *Nieuwsblad van het Noorden* vond dat Zwartkruis Ernie Brandts had moeten inzetten voor 'de ook dit keer weer erg opvallend falende Hugo Hovenkamp.' Brandts werd die maandagavond wegens familieomstandigheden naar huis geroepen. *Het Vrije Volk* had daar bedenkingen bij. 'De officiële reden luidt ziekte van zijn vader, maar gefluisterd wordt dat de verdediger te teleurgesteld was om door te gaan.'

Dezelfde krant had voor de ontmoeting met Griekenland al gemeld dat er meer aan de hand was. 'Brandts was vaste keus tot de wedstrijd tegen Polen in Amsterdam, toen hij in de chaotische eerste helft ruzie kreeg met Ruud Krol en een flinke opduvel van de aanvoerder moest incasseren', blikte *Het Vrije Volk* terug. Luuk Balkestein werd daarna opgesteld, voor zijn enige interland ooit.

De gepasseerde verdediger liet zelf ook blijken dat het allemaal niet lekker zat. 'In *Voetbal International* heb ik een uitspraak van Zwartkruis gelezen dat Poortvliet, Wildschut en ik na het WK in Argentinië te veel kapsones hadden gekregen. Dat verwijt heb ik nooit begrepen.

Ik geef toe dat ik na het WK een enorme terugslag heb gehad. Maar dat had niets met kapsones te maken.'

De verdediger vertelde hoe Kees Rijvers van de jonge WK-gangers vroeg om bij PSV een voorbeeld te zijn voor de rest, die zou moeten profiteren van de ervaringen die zij in Argentinië hadden opgedaan. Dat was niet gelukt, maar zijn conditie was prima. 'Bij de duurlopen zat ik twee keer bij de eerste twee. Maar ja, wat helpt dat allemaal als de coach het niet wil zien? In een teamsport ben je als speler overgeleverd aan de trainer.'

Voorafgaand aan het toernooi hoopte Brandts nog dat hij een kans zou krijgen. Zwartkruis zei na de oefenwedstrijd in Graz dat niemand zeker was van zijn plaats. Toen Huub Stevens en Michel van de Korput werden opgesteld, rekende Ernie nergens meer op. 'Ik kan merken dat ik er niet meer bij hoor. Er wordt veel minder met je gesproken dan als je in de basis staat.' Toch zei hij toen dat een normale zaak te vinden. 'Ik blijf me positief opstellen en wacht op mijn kans.'

Ben Wijnstekers had in *Het Vrije Volk* een eigen rubriekje. De geboren Rotterdammer zorgde dat het thuispubliek het EK kon volgen aan de hand van commentaar van een Feyenoorder. Zijn woorden wekten niet de indruk dat de verloren wedstrijd tegen West-Duitsland net zo goed andersom had kunnen uitpakken. Van pech was geen sprake.

'We zijn gewoon geklopt door een kwalitatief betere ploeg', zei hij tegen verslaggever Dick van den Polder. 'In de rust had ik nog alle vertrouwen, maar toen het 3–0 werd, was ik bang voor een grote nederlaag. Met 3–2 is het uiteindelijk nog meegevallen.' Hij vond zijn eigen bijdrage in het verlies minder groot dan Zwartkruis zich jaren later zou herinneren. 'Dat mijn directe tegenstander Klaus Allofs alle Duitse doelpunten heeft gescoord, doet natuurlijk pijn. Maar ik geloof niet dat ik mezelf een verwijt hoef te maken. Bij het eerste doelpunt sprong de bal van de paal toevallig voor zijn voeten en die andere twee waren het gevolg van balverlies op het middenveld. Ik dacht dat het Arie Haan overkwam, maar dat doet er verder niet toe.'

Wat Wijnstekers dacht, klopte. Maar het was natuurlijk ook een briljante actie van Schuster, die op het goede moment zijn voet tussen

Arie en de bal kreeg. Tien meter op Duitse helft; precies tien seconden later kon Allofs binnenknallen. Ben kwam een tel tekort toen hij probeerde in te grijpen.

'Ik had de hoop dat Wijnstekers ertussen zou kunnen komen,' zei Kees Jansma toen de herhaling liep, 'want die zag het gevaar.' Bijna een compliment, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat deze verdediger wel wat laat zijn tegenstander opzocht.

Haan doet jaren later geen moeite om zijn fout te verbloemen. Nadat hij in zijn biografie *Genoeg Gelachen* aan de wedstrijd tegen Griekenland slechts één enkele zin besteedt, staat hij uitvoerig stil bij dat cruciale duel en zijn eigen rol op dat ene moment. 'Aan een van die doelpunten was ik medeschuldig', bekent hij. 'Ik verspeelde op een gegeven moment op het middenveld de bal aan Bernd Schuster, destijds het grootste talent van West-Duitsland. Hij was pas negentien jaar.'

We onderbreken even het citaat: negentien jaar, mijnheer Zwartkruis. Hoe groen was Wijnstekers ook alweer? En hoe ervaren de man die hier de fout in ging? Toegegeven, Bernd Schuster (Augsburg, 22 december 1959) was al een half jaar geen negentien meer, maar toch echt wel een jonge speler. 'Hij dribbelde het strafschopgebied binnen, passte op Allofs, die het karwei afmaakte', schrijft Haan en dat klopt wél. 'Ik was de kwade genius, hoewel we nog tot 3–2 terugkwamen. Maar die fout had ik nou net niet mogen maken.'

Haan gaat er nog even over door. 'De kritiek barstte los boven mijn hoofd. Ik had daar geen problemen mee gehad als ik aanwijsbaar slecht had gespeeld. Wat mij overkwam tegen Schuster had mij als gelouterde international ook niet mogen gebeuren, maar ik stond op de middenlijn toen Schuster in balbezit kwam. Ik beweer altijd dat doelpunten pas vallen als er meerdere fouten worden gemaakt. Het is vaak een kettingreactie. Die fout kostte mij mijn basisplaats.'

Waar ging het eigenlijk mis bij de eerste treffer? Dat Dietz zoveel ruimte had om op te komen, kwam doordat Wijnstekers enkele seconden daarvoor zijn handen nog vol had aan Briegel. Daardoor kon Dietz de gulden middenweg aanhouden tussen hem en Kist. Hij keek,

keek nog eens, wachtte en wachtte. Toen hij de pass op Schuster gaf, stond die wel erg vrij. Stevens zette zijn tackle in aan de kant waar zijn tegenspeler de bal had, maar toen hij miste, kreeg de Duitse nummer 6 met een simpele draai het vizier volledig vrij. Op het moment dat hij schoot, stond Allofs nog een meter achter hem. In het bijzonder Michel van de Korput, die verder prima speelde, had met hem mee moeten sprinten. Schrijvers viel weinig aan te rekenen, maar van de veldspelers hadden er een stuk of vier toch wel beter mogen reageren.

Terug naar Wijnstekers en zijn analyse in *Het Vrije Volk*. 'Dat de Duitsers met drie spitsen speelden, hadden we niet verwacht', zei hij. 'Vrijdagavond laat hoorden we de Duitse opstelling, maar die vertrouwden we niet. We hebben daarom rekening gehouden met twee formaties. In de persoonlijke gesprekken heeft Zwartkruis erop gehamerd dat we niet te veel aan de tegenstander moesten denken en dat we moesten uitgaan van onze eigen mogelijkheden.' Ook Wijnstekers liet merken dat het op het middenveld mis was gegaan. 'De overtreding van Matthäus tegen mij schijnt buiten het strafschopgebied te zijn geweest,' zei de verdediger ook nog, 'maar gezien de aard van de overtreding vond ik de beslissing van de Fransman volkomen juist.'

Ben werd inderdaad gehaakt, iets meer dan een meter buiten de zestien. Maar omdat het op volle snelheid ging en ook dader Matthäus doorgleed tot in het strafschopgebied, leek het erbinnen. De ZDF-commentator constateerde dat pas in de herhaling, Kees Jansma van de NOS nog wat later: pas toen de herhaling voor de tweede keer liep.

'Eigenlijk hadden we al een strafschop verdiend bij de overtreding van Stielike tegen René van de Kerkhof', probeerde Wijnstekers nog. 'Maar dat is napraten. Daar koop je niks voor.'

Ook veel Nederlandse sportjournalisten gaven de schuld aan de middenvelders. Arie Haan werd daarbij met name genoemd, niet alleen vanwege die ene fout. 'Pas toen halverwege de tweede helft Frans Thijssen in de ploeg kwam voor de volledig falende Kees Kist, kreeg Oranje iets meer greep op het middenveld', schreef de *Leeuwarder Courant*.

De Waarheid was ook niet lovend. 'Als antwoord op het superieure West-Duitse voetbal had Nederland niets beters te formuleren dan grof geweld. Hovenkamp takelde Müller nogal toe, Stevens zag geel na een gemene trap tegen Horst Hrubesch, Haan had het voortdurend aan de stok met Dietz en Rummenigge werd doorlopend geconfronteerd met een schoppende Van de Korput.' Willy van de Kerkhof had nog een andere analyse. 'Het wegvallen van Hovenkamp was voor ons een geweldige klap. Daardoor moest het team anders worden geformeerd om Rummenigge af te schermen.'

De speler van AZ '67 kon bevestigen dat er inderdaad sprake was geweest van een geweldige klap. In letterlijke zin dan. 'Ik kreeg een fikse kopstoot van die Schuster', zei hij na de wedstrijd. 'Zeker een minuut ben ik knock-out geweest. Toen Pierre van den Akker bij me kwam, kon ik me even niets herinneren. De wedstrijd? Ach, laten we er niet al te veel woorden aan vuil maken. Kansloos waren we.'

'Er was afgesproken dat we vanuit de zone zouden spelen', zei Zwartkruis, die in de pers nogal wat kritiek kreeg op zijn tactische keuzes. 'Niets van terechtgekomen. De Duitsers hebben gewoon het initiatief tot zich kunnen trekken. Dat probeerden wij pas in de tweede helft. Die overtreding tegen René van de Kerkhof, die met een strafschop gehonoreerd had moeten worden, kun je niet als excuus aanvoeren.'

Dat neerleggen van René zat sommige mensen nogal dwars. Wat gebeurde er eigenlijk?

Vooral in de herhaling van achter het doel kon je zien dat het buiten het strafschopgebied was. Wat er precies gebeurde, is minder duidelijk, maar het was erbuiten. De vallende beweging van de man in oranje begint al als hij nog een meter te gaan heeft tot de krijtlijn. Hij krijgt een duw in de rug van Stielike. Het contact houdt even aan en daardoor oogt het erbinnen. De plek waar de indirecte vrije trap gegeven werd, is een hoogst merkwaardige: zo ongeveer waar René uiteindelijk landde, een meter of vier, vijf binnen de zestien. De armbewegingen van de Duitsers spreken boekdelen.

Nogal wat analisten zochten de schuld bij de trainer. De keuze voor zonedekking zou balvaardige spelers als Rummenigge, Hrubesch, Müller en Allofs te veel ruimte hebben gegeven. 'Dit Nederlands elftal ontbeert nu eenmaal de individuele toppers op wereldniveau', verzuchtte Cees van Cuilenborg in *Voetbal International*. Volgens hem had het beter gekund. 'Deze groep is in staat als collectief een wapen te hanteren dat nog steeds uniek is in het wereldvoetbal: pressie, het opsluiten van de tegenstander op de eigen helft. Dat vraagt een optimale geestelijke bereidheid en zuurstof. Dat laatste had Oranje voldoende getankt in Oostenrijk, dat eerste bleek op het beslissende moment onvoldoende aanwezig.'

Van Cuilenborg stelde dat de tegenstander rijp was geweest om keihard te worden aangepakt. Dat gebeurde niet, althans niet met toegestane middelen. 'Het Nederlands elftal liet Duitsland in de buurt van Piet Schrijvers komen. En dat is de grootste fout die je kunt maken tegen een elftal waarin rechtsachter Manfred Kaltz en kamikazespits Horst Hrubesch als het ware draadloos met elkaar verbonden zijn.' Van Cuilenborg constateerde dat Bernd Schuster 'een beslissende wedstrijd op het middenveld speelde'. Hij wreef er nog even in dat Zwartkruis eerder zo zijn twijfels had gehad over de spits die hij wisselde. 'Kist had in Italië willen gloriëren, maar ik vrees dat hij te zeer met die gedachte is bezig geweest.' Veel kritiek had de schrijver in *VI* op Haan. 'Hij zou de drijvende kracht op het middenveld moeten zijn, maar Arie kwam negentig minuten lang niet los van de atleet Briegel. Bovendien maakte hij belangrijke persoonlijke fouten. Een mislukte breedtepass van hem resulteerde linea recta in een gele kaart voor Huub Stevens, die de zaak moest corrigeren.'

De West-Duitse bondscoach had voor de wedstrijd stevig in zijn opstelling gewijzigd. Tegen de Tsjechen had hij Uli Stielike op het middenveld laten spelen en Bernd Cullmann als libero. Hij waagde de gok om Stielike in de verdediging te zetten en Cullmann op de bank. Dat zou het risico met zich meebrengen dat het middenveld te zwak werd, maar het pakte nogal anders uit. 'Omdat we toch al een man als Bonhof op het middenveld moesten missen, was het weghalen van Stielike

erg riskant', zei Hansi Müller na de wedstrijd. 'Na een minuut of tien bleek echter dat Nederland veel respect voor ons toonde. We zijn daarop iets gretiger gaan spelen om op die manier de zaak in ons voordeel te forceren.' Het was dus, leek de Duitse voetballer te zeggen, voor Nederland niet nodig geweest om zich zo te laten wegspelen.

Ruud Krol was niet mild over de eigen ploeg. 'We hebben duidelijk te hoog gegrepen. Deze nederlaag spreekt boekdelen over de huidige kracht en kwaliteit van het Nederlandse voetbal.' Gevraagd werd of Oranje geen complex had van de Oosterburen. 'Misschien wel,' antwoordde de aanvoerder, 'maar zeker is dat de Duitsers krachtiger hebben gespeeld dan wij. Na ons oefenduel tegen Udine was iedereen erg optimistisch. Men is toen te snel voorbijgegaan aan het feit dat je een spelconcept niet binnen anderhalve week kunt instuderen en ook nog vlekkeloos uitvoeren. Een club als Ajax in de zeventiger jaren is daar jarenlang mee bezig geweest.'

Volgens de *Leidse Courant* lag het in eerste instantie aan de oudere generatie dat het misgegaan was. 'Vooral mannen als Krol, Kist en Haan schoten ernstig tekort en het was juist dit facet dat de Nederlandse ploeg als geheel naar de afgrond deed glijden', schreef de krant. 'Ruud Krol heeft in de afgelopen jaren op internationaal niveau een zekere faam opgebouwd, die voornamelijk stoelde op zijn optreden in clubontmoetingen. Op grond daarvan mocht hij terecht als leider worden gezien. Op het WK in Argentinië werd zijn prestatieniveau nadelig beïnvloed door een blessure. Nu, in Italië, is Krol wéér niet de grote leider gebleken die velen in hem zagen.'

De biografieën van Hrubesch en Derwall wekken de indruk dat Horst een voorname rol speelde. Al vroeg in de wedstrijd lukte het hem twee keer nét niet om te scoren. Een kopbal over het doel in de zesde minuut, een schot met links dat gestopt werd.

Het beeld dat de Duitse auteurs schetsen, is aardig consistent. De overtreding die een strafschop opleverde was echt wel buiten de zestien. Het doelpunt van Willy van de Kerkhof was fraai. Het spel van de Hollanders was in de eerste helft hard, in de tweede helft nóg harder. Het slot was ondanks de eindstand nauwelijks spannend te

noemen: Oranje schoot lange hoge ballen de zestien in, '*aber von dort flogen die Bälle ebenso lang und noch höher zurück.*' [22]
Klaus Allofs vertelt in een interview met Tim Jürgens van het tijdschrift *11FREUNDE* dat hij trots is op de titel, de grootste prijs van zijn loopbaan. Hij staat erbij stil dat ze in 1980 een heel jonge ploeg hadden. Ze waren nog maar twee of drie dagen bij elkaar toen de eerste partij gespeeld moest worden.

Allofs beklaagt zich erover dat Rolf Kramer van de ZDF zijn naam geen enkele keer genoemd zou hebben. Hij overdrijft, maar het is inderdaad opvallend dat de Duitse verslaggever bij het eerste doelpunt de naam van Schuster wél nadrukkelijk vermeldt, maar die van degene die binnenschiet niet. Ook bij de tweede treffer krijgt de doelpuntenmaker nauwelijks eer. Pas bij de herhaling, als die helemaal afgelopen is. *'Und dann mit dem linken Fuß... Allofs'*.

Bij de derde treffer wordt de speler met het laatste zetje volledig verzwegen. 'Briegel! Sjeiwars...' De uitspraak van de achternaam van Pietje kunnen we Kramer niet kwalijk nemen. Maar zijn doeltreffende landgenoot komt er inderdaad bekaaid af. *'Schuster... was macht er? Schuster! Und!!!'* Negen volle seconden zwijgen volgen. Je hoort alleen het publiek, je ziet het juichen. De zwarte rugnummers op de witte shirts zijn zelfs op de verstofte videobeelden goed te onderscheiden. Ook die van de nummer 11. Toch wordt zelfs in de herhaling de drager van dat shirt niet geprezen. De naam van Schuster klinkt nogmaals. *'Und dann kommt der Mann der all die Tore macht*.'

Opvallend is dat Andreas Schier in zijn boek over Hrubesch naast de doelpuntenmakers Rep en Van de Kerkhof geen enkele Nederlander bij naam noemt. Dat doet Lothar Matthäus in zijn biografie *Ganz oder gar nicht* wel. Hij noemt alleen de verkeerde. *'Irgendwann, ich glaube, es war die 79. Minute, verlor Uli Stielike den Ball auf Höhe der Mittellinie. Johnny Rep lief alleine auf unser Tor zu, doch schnell wie ich war, holte ich ihn zwei Meter vor dem 16-Meter-Raum ein.*

[22] maar vandaar vlogen de ballen net zo lang en nog hoger terug.

Ich entschied mich ganz bewusst für eine Notbremse, die damals noch nicht mit Rot bestraft wurde.' [23]

Het was niet Rep die hij neerlegde, al beweren *Die Chronik des deutschen Fußballs* en *Die größten Deutschen der EM-Geschichte* dat ook. Televisiebeelden laten duidelijk zien dat het Wijnstekers was. De Nederlandse nummer 2 wordt gehaakt door de Duitse nummer 18. Een duidelijke overtreding, ruim buiten het strafschopgebied.

Dat van die 79e minuut klopt wel. Maar dat Stielike balverlies leed bij de middenlijn? Nee hoor. Schrijvers schoot uit met een hoge boog. Matthäus zelf verloor het kopduel van Rep. Daarna kon Wijnstekers oppikken, vlak voor diezelfde Matthäus. Bennie ging de één-twee aan met Haan en dat lukte op het nippertje. Dat is het moment waar Stielike in beeld kwam, pakweg 35 meter van het doel – zeker niet rond de middenlijn. Hij leed geen verlies: hij had de bal niet eens. Wat je vanaf de hoofdcamera niet kon zien, is dat er twee Duitse verdedigers in aantocht waren. Helemaal doorgebroken was Wijnstekers dus niet; een rode kaart zou ook met de huidige regels nog maar de vraag zijn.

Het gemopper van Allofs op de commentator die zijn naam nauwelijks noemt, is best te begrijpen, maar ook goed te relativeren. Als je ploeg drie doelpunten maakt en jij was telkens de laatste die daaraan een bijdrage leverde, dan ben je nog niet de man van de wedstrijd. De verleiding is soms groot om dat te denken. *'Klaus Allofs knockt Niederlande fast alleine aus'* [24] luidt de kop boven het verslagje van deze wedstrijd in *Die Chronik des deutschen Fußballs* van Holger Joel. *Fast alleine*... dat is nogal wat. De terugblik begint – zoals alle stukjes in dit fraai vormgegeven boek – met één vetgedrukte zin: *'Mit drei Treffern avanciert Klaus Allofs im vorentscheidenden Gruppenspiel gegen die Niederlande zum Matchwinner'* [25]. Daarna pas komen er

[23] Op een gegeven moment, ik geloof dat het de 79e minuut was, verloor Uli Stielike de bal ter hoogte van de middenlijn. Johnny Rep liep alleen op ons doel af, maar snel als ik was, haalde ik hem twee meter voor het zestienmetergebied in. Ik koos heel bewust voor een noodrem, die destijds nog niet met rood bestraft werd.

[24] Klaus Allofs klopt Nederland bijna alleen

[25] Met drie treffers groeit Klaus Allofs in de voorlopig beslissende wedstrijd tegen Nederland uit tot matchwinnaar.

ook anderen in beeld. Schuster wordt genoemd als drijvende kracht. Zijn schot op de paal is de eigenlijke opening.

In *Voetbalkampioenen van Europa* heeft Zeger van Herwaarden de titel van het hoofdstuk over 1980 aan Schuster gewijd, evenals bijna de hele eerste twee pagina's. Zijn spel 'was zo lichtvoetig dat toeschouwers bij zijn oogstrelende acties bijna begonnen te twijfelen aan de wetten van de zwaartekracht. Zijn lichtblonde halflange haren en blauwe ogen deden de rest. *De Blonde Engel* was zijn bijnaam.'

Zo poëtisch als de zangerige woorden van Zeger zijn de beelden in *Chronik des deutschen Fußballs*. Op een schitterende foto staat Klaus Allofs met zijn nummer 11 helemaal in het midden van de scène. Hij loopt juichend weg met één gebalde vuist, net boven zijn hoofd, dat enigszins achterover neigt. Het snorretje, de natte donkere haren, maar vooral ook de gesloten ogen roepen een merkwaardig beeld op. Vlak achter hem rent Rummenigge in zijn richting. Je ziet de bovenste helft van zijn gezicht, de blonde haren. Met opgeheven handen applaudisseert de aanvaller voor zijn collega. Verder is er op de hele foto nauwelijks iemand te bekennen die aandacht heeft voor de doelpuntenmaker. Hovenkamp met nummer 4 heeft de handen in de zij gezet. De blonde Bernd Schuster met nummer 5 steekt ze juichend omhoog, maar lijkt zijn blik haast opzettelijk af te wenden van de man die zojuist gescoord heeft. Ben Wijnstekers staat op de rand van het strafschopgebied. Ook zijn gezicht is zijwaarts gericht, niet naar zijn directe tegenspeler. Kijken Hovenkamp en hij elkaar soms aan?

Opvallend zijn de houding en het armgebaar van Ruud Krol, in de richting van Wijnstekers. In de verte staat Kees Kist. Het lijkt erop dat zijn ogen wel naar de doelpuntenmaker staren. Nog net niet buiten beeld zit Huub Stevens op de grond. Zijn nummer 15 is duidelijk leesbaar. De rug is gekeerd naar de plaats waar het kwaad geschiedde.

Het is bijzonder om te zien wat één beeld kan oproepen. Op dit moment – dat niet langer duurt dan de sluitertijd van de camera – vanaf deze ene positie bezien viert de speler van Fortuna Düsseldorf dit feestje voor zichzelf, bewonderd door Rummenigge. De

televisiebeelden laten zien dat Karl-Heinz één of hooguit twee keer in zijn handen klapt. De aanvaller van Bayern München was scherp komen inlopen, maar de bal stuiterde vanaf de paal nu eenmaal precies voor de voeten van de man in het midden. Allofs viert het doelpunt heus niet in z'n eentje. Even is er die gebalde vuist, het sprongetje in de lucht. Meteen daarna zijn er de geopende armen om de felicitaties van Kaltz in ontvangst te nemen.

Lothar Matthäus klaagt in *Ganz oder gar nicht* over het feit dat hem dat eerste tegendoelpunt zo zou zijn aangerekend. Hij beweert dat Derwall in de wedstrijd die na deze kwam alle reserves liet spelen behalve hem. Die bewering heeft maar weinig met de realiteit te maken. *Der Bundestrainer* zou inderdaad drie belangrijke spelers sparen in de laatste wedstrijd tegen Griekenland, die toch niets meer uitmaakte. Aanvoerder Dietz, doelpuntenmaker Allofs en uitblinker Schuster: die drie wilde hij veiligstellen voor de finale. De andere acht werden gewoon weer opgesteld: Schumacher, Kaltz, Stielike, Briegel, Müller, Karl-Heinz Förster, Rummenigge en Hrubesch. Voor de drie mannen die aan de kant bleven kwamen er twee spelers terug die in de eerste wedstrijd in de basis stonden: Bernhard Cullmann en Bernd Förster. Er was maar één reserve die 'opeens' in de basis stond: Caspar Memering speelde zijn derde en tevens laatste wedstrijd voor *die Mannschaft*. Votava en Del'Haye maakten een invalbeurt. Naast Allofs zouden nog zes reserves niet hoeven opdraven die dag. Niet alleen hij: twee derde van de niet-basisspelers was niet in beeld.

In de biografie van Harald Schumacher staat vrij weinig te lezen over het EK van 1980. De hoofdpersoon schrijft dat het een hoogtepunt was, maar niet veel meer. *'Mit der schönsten Mannschaft die ich mir vorstellen konnte, durfte ich kämpfen und siegen'*[26]*,* zegt de doelman en hij noemt de namen van jonge talenten: Bernd Schuster, Hansi Müller, Karl-Heinz Rummenigge. Schumacher memoreert dat hij vanaf toen de eerste keus was voor de rol van doelverdediger. Over dit

[26] Met het mooiste elftal dat ik me kon voorstellen, mocht ik vechten en overwinnen.

Europees kampioenschap vertelt hij vooral over de vinger die hij brak tijdens een training. Harald regelde een handschoen met een ingebouwde gipsmanchet en zorgde ervoor dat Jupp Derwall het niet te weten kwam…

Terwijl Rome voor Oranje vrijwel zeker uit zicht verdwenen was, toonde een club uit diezelfde stad belangstelling voor de Nederlandse aanvoerder. 'Roma wil mij inderdaad graag hebben en ikzelf heb ook wel interesse, maar ik geloof niet dat het ooit tot een contract zal komen', zei Krol tegen de pers.

Dick Nanninga vertelde tegen diezelfde journalisten wat Nederland fout had gedaan. 'We hebben te angstig gespeeld. De bedoeling was dat wij de Duitsers onder druk zouden zetten. Maar wat gebeurt: wij worden onder druk gezet. Hansi Müller heeft na de wedstrijd tegen Ernie gezegd dat de Duitsers al na tien minuten in de gaten hadden dat wij bang waren. Maar eerlijk is eerlijk, wie de wedstrijd heeft gevolgd, heeft gezien dat ze verdiend hebben gewonnen. Ik heb in de tweede helft nog geprobeerd zelf te scoren, maar elke keer als ik de lucht inging, kreeg ik een por in de rug, zodat ik uit balans raakte.'

Kees Kist kon terugkijken op zeventig minuten waarin hij zelf meespeelde. Dat gedeelte werd met 3–0 verloren, terwijl de laatste twintig minuten met 2–0 gewonnen werden. Puur op die cijfers, had hij geen recht van spreken. Flauw, om zo het rekensommetje te maken? Misschien. Maar juist de gewisselde en falende spits had het over 'ze'. Er klonk iets van verwijt aan de anderen in door. 'Ze bleven veel te rustig voetballen. Dat kan ik ook; als ik dat had gedaan, was ik niet afgegaan. Maar ik moest achter de voorhoede spelen en gaten induiken die Rep of Van de Kerkhof trokken.' In de ogen van Kist was Nederland gewoon weggespeeld door de Duitsers. 'We hebben nu eenmaal geen vat op het spel van die mensen, vroeger niet en nu niet. Ik ben erg teleurgesteld, weet niet waarom ik gewisseld ben. Ik dacht aanvankelijk dat Haan voor Thijssen van het veld moest.'

De vervangen voorhoedespeler kon de trainer toch al niet zo goed volgen. Dat vertelde hij na afloop onverbloemd tegen de pers. 'Ik heb van Zwartkruis weinig begrepen. In zijn tactische bespreking zei hij

dat ik me af en toe moest laten terugvallen. Dan zouden René van de Kerkhof en Johnny Rep elkaar voor mij moeten kruisen. Een beetje de speelwijze van de Duitsers imiteren. Maar als we daar nooit in de oefenwedstrijden op hebben gespeeld, zie ik het nut van dergelijke vondsten niet in.'

Hoe goed was Kist eigenlijk? Het indrukwekkende aantal doelpunten in zijn gehele carrière creëert het beeld van een geweldige spits. Maar als hij dat was, waarom werd hij dan bij de verkiezing voor de Gouden Schoen in 1980 slechts gedeeld 22e? Hij had evenveel punten als Louis van Gaal van Sparta, Cees Schapendonk van MVV en Martin Koopman van Go Ahead Eagles. Evenveel ook als Martien Vreijsen.

Nu was die lijst die in augustus zou worden opgesteld toch wel een merkwaardige. Niet zozeer omdat Jan van Beveren bovenaan stond, maar vooral omdat er vier keepers in de top vijf stonden. Luuk Balkestein – geen keeper – stond op 2. Hans van Breukelen was derde, Pim Doesburg vierde en Piet Schrijvers vijfde.

Kist dacht dus dat Thijssen erin zou komen voor Haan, die net als hij kritiek had op de trainer. Arie wist waar het misgegaan was. 'Als je speelt met vier spitsen tegen Duitsers die daar gewoon om vragen, dan teken je bij voorbaat je eigen doodvonnis', stelde hij. Maar Haan kennende, had hij nog steeds goede moed. Hij keek gewoon vooruit. 'Gelukkig verblijven we voor het duel tegen de Tsjechen in een andere omgeving. We hebben in ieder geval weer iets geleerd. Als je moet erkennen dat je verloren hebt van een betere tegenstander, is de nederlaag iets gemakkelijker te verwerken. We zijn nu allemaal in een downstemming en niet te genieten. Morgen ziet het er echter allemaal weer anders uit en er is dan nog maar één doel: de Tsjechen kloppen met een team dat op enkele plaatsen veranderd moet worden.' Namen noemde Arie niet, maar hij gaf wel aan waar het tactisch misgegaan was. 'Ik geloof dat er een paar elementaire zaken over het hoofd zijn gezien', vervolgde de spraakzame middenvelder, met een zinnetje dat opeens niet in de wij-vorm was. 'Doordat Kist zich vrij vaak liet terugzakken, liepen we in feite met vier middenvelders te spelen. Vier

middenvelders die bovendien allemaal erg offensief bezig wilden zijn. Op de momenten dat Kist werkelijk in de spits stond, kwamen de Duitsers er met z'n vieren tegelijk uit, waardoor wij een man tekortkwamen en zij openingen op links en rechts konden maken.'

Haan wist in 1978 ook al waardoor we de finale verloren. Ernie Brandts was na de gelijkmaker van Nanninga door Ruud Krol teruggestuurd naar de verdediging, terwijl hij het voorin de Argentijnen knap lastig had lopen maken. Destijds vond hij dus dat die verdediger niet zo defensief had moeten worden; nu vond hij de middenvelders te offensief en die ene aanvaller te verdedigend.

Ernie Brandts had op de bank gezeten en zag de oorzaak minder in de tactiek en meer in het team. 'De Duitsers zijn beter op elkaar ingespeeld', analyseerde hij. 'Misschien dat we in de laatste groepswedstrijd nog iets recht kunnen zetten. Mogelijk dat ik er dan wel bij ben. Nadat ik eerst vanaf de tribune heb mogen kijken, zat ik tegen West-Duitsland al op de bank. Het EK komt dus dichterbij.'

Nog geen dag later vertrok Ernie naar Nederland, wegens de al eerder genoemde familieomstandigheden.

Zelf spelen nu de anderen gefaald hadden. Daarop verheugde zich nog een verdediger die in de finale van '78 meedeed. Jan Poortvliet besloot tot een open sollicitatie. 'Ik vind dat de anderen tegen de Tsjechen nu maar eens een kans moeten krijgen. Dit middenveld heeft het in een echt belangrijke wedstrijd niet kunnen maken, zodat ik het een terechte zaak zou vinden wanneer Zwartkruis zijn toevlucht gaat nemen tot de bankzitters om de wedstrijd voor de derde plaats volgende week zaterdag in Napels veilig te stellen.'

Een gezonde en begrijpelijke ambitie, die niet kon worden opgetekend uit de mond van Martien Vreijsen, die tegen Griekenland in de basis begon, gewisseld werd, en de wedstrijd tegen West-Duitsland vanaf de tribune zag, samen met Hans van Breukelen en Romeo Zondervan. 'Voor mij is dit kampioenschap al afgelopen', verzuchtte hij. 'Als ik na een halve wedstrijd – waarin bovendien een heel team faalde – word veroordeeld, dan ben ik toch wel benieuwd wie nu als

zondebok aangewezen zal worden.' Zijn vraag heeft hierboven al verschillende antwoorden gekregen: de trainer, de jonkies, de veteranen, de tactiek, het niet uitvoeren daarvan, het angstige spel, het middenveld, het te weinig ingespeeld zijn, het team als geheel.

En de scheidsrechter dan? Die krijgt toch altijd de schuld? In ieder geval wel in het *Nieuwsblad van het Noorden*, dat in de rubriek *Spelregelnotities* uitvoerig inging op de arbitrage. 'Franse scheidsrechter fataal in de fout', luidde de kop. Hij had nogal wat verkeerd gedaan, die Robert Wurtz. Geen geel voor René van de Kerkhof na een vieze charge. Geen geel voor Schumacher, die tot twee keer toe zijn handen niet thuishield tegenover provocerende Nederlanders. Wurtz liet – volgens de schrijver van het stukje – beide helften een halve of zelfs een hele minuut te kort spelen.

Dat er tot twee keer toe een totaal verkeerde beslissing genomen zou zijn kan waar wezen of niet, maar het voordeel zou voor beide ploegen even groot zijn geweest. Arie Haan werd volgens de analyse door Schuster op het moment dat tot de 2–0 leidde van de bal weggetrokken. Samen met die onterechte penalty zou je kunnen zeggen dat het 3–2 werd in plaats van 2–1. Niet echt doorslaggevend dus.

Friedrich Seipelt, voorzitter van de scheidsrechterscommissie van de UEFA, liet eveneens felle kritiek horen. In de eerste helft had Wurtz naar zijn mening te veel fouten gemaakt. En ook hij stelde vast dat Nederland eerst een strafschop had moeten krijgen en er pas later eentje kreeg die niet terecht was.

Helemaal gelopen was de race nog niet in groep 1. Als West-Duitsland zou verliezen van Griekenland – wat niet waarschijnlijk was – zou de winnaar van de andere wedstrijd eerste worden in de groep. Bij een eventuele nederlaag zou de koploper nog steeds de finale halen als de andere twee gelijkspeelden. Alleen Griekenland kon met nul punten uit twee wedstrijden geen kampioen meer worden. Logisch gezien was West-Duitsland gewoon de beste: het had van Tsjecho-Slowakije én van Nederland gewonnen, terwijl Griekenland van die twee landen verloren had. Eigenlijk ben je er dan. Maar theoretisch kon het nog.

Wat de strijd om de tweede plaats in de poule betreft: het verschil met Tsjecho-Slowakije was erg klein. Een doelsaldo van 3–2 tegenover 3–3 bij evenveel punten. Dat de concurrent met 3–1 van Griekenland gewonnen had, zou nu de doorslag kunnen gaan geven.

We zijn er door de jaren heen aan gewend geraakt: tellen in punten en in doelsaldo's. Toch is dat oude principe van doel*gemiddeldes* helemaal zo gek nog niet. Opgeteld blijft het natuurlijk hetzelfde: 3–2 is beter dan 3–3. Maar als je naar de afzonderlijke wedstrijden kijkt, wordt het perspectief anders. Nederland won met 1–0 van Griekenland; Tsjecho-Slowakije deed dat zoals gezegd met 3–1. In termen van doelgemiddelde was het Hollandse resultaat gunstiger: Oranje kreeg geen doelpunt tegen, terwijl de Tsjechen er één moesten incasseren. Tegen West-Duitsland verloor Nederland met 2–3, tegenover de 0–1 van de Tsjechen. Ook daar pakte het oude doelgemiddelde voor Nederland beter uit: 2 gedeeld door 3 is nog altijd meer dan 0 gedeeld door 1. Je zou dus kunnen beweren dat Nederland tegen beide tegenstanders beter had gepresteerd. Toch was het doelsaldo slechter…

In groep 2 was het rondom de eerste plaats veel spannender. Daar ging het op kop inmiddels nek aan nek. Waren de openingswedstrijden voor alle ploegen in een gelijkspel geëindigd, de beide duels daarna hadden in nipte overwinningen van België (tegen Spanje) en Italië (tegen Engeland) geresulteerd. En hoewel 2–1 en 1–0 bepaald geen overtuigende uitslagen zijn, maakte dit dat België bovenaan in de groep was komen staan. Italië had evenveel punten en een doelsaldo van dezelfde magere plus één, maar bij al die gelijkheid wezen de reglementen de Belgen aan als koploper: als de doelsaldo's hetzelfde zijn, telt het grootste aantal doelpunten vóór. En omdat de laatste wedstrijd nog tegen Italië was, betekende dit dat de ploeg van Guy Thys aan een gelijkspel voldoende zou kunnen hebben. Weliswaar tegen het thuisland, dat tot de favorieten werd gerekend, maar toch. Bij een gelijkspel tussen die twee zou de winnaar van Engeland – Spanje ook nog als eerste kunnen eindigen als die met meer dan twee doelpunten verschil zou winnen.

België had drie doelpunten en dat was net zo weinig als de andere landen samen. Engeland, Italië en Spanje hadden allemaal één keer gescoord in twee wedstrijden. Waren de Belgen nu een verrassing? Of waren ze gewoon al een tijdje goed? Nou ja, de kwalificatiereeks was begonnen met vier remises. Maar de laatste vier wedstrijden werden gewonnen en daarmee hielden ze Portugal en Oostenrijk achter zich. Kun je dat goed noemen? Feit was dat ze sinds november 1978 – in Rotterdam – van niemand meer verloren hadden.

Op het EK was België de wedstrijd tegen Spanje goed aanvallend begonnen. Opmerkelijk genoeg was vooral Wilfried Van Moer, die eigenlijk helemaal niet had willen spelen in de Italiaanse warmte, daar de drijvende kracht achter. Jan Ceulemans was dreigend geweest, maar het eerste doelpunt werd gemaakt door rechtsback Eric Gerets. De Spanjaarden zouden nog terugkomen op 1–1, maar uiteindelijk won België door een doelpunt van Julien Cools. Het had best 3–1 of 4–1 kunnen worden.

'In de slotfase van de strijd hebben we het af laten weten', zei Ceulemans na afloop. 'Of dat vitaal is, zien we de komende dagen wel. We staan er in elk geval beter voor dan de Nederlanders. Leuk, tegen Holland om de derde en vierde plaats. Ach nee, daar moeten we in oktober al tegen. Laten we maar spelen op de finale'.

Guy Thys was voorzichtig. 'Ik heb geen moment gedacht dat we een kans op de finale zouden hebben', zei hij. 'Nu die mogelijkheid er is, moeten we dit buitenkansje meepikken.'

Over meepikken gesproken: de Belgische spelers waren aan het klagen geslagen over de lage premies die ze zouden opstrijken. Nu er dan eindelijk eens prijzen te verdienen leken, wilden ze daar geld voor terugzien. De bond wilde daar wel over onderhandelen, maar dan wel na de wedstrijd tegen Italië. Voor zover er geld was, want kaartjes werden er niet veel verkocht. Tijdens België – Spanje zaten er 11.430 bezoekers in San Siro, een stadion waarvan bronnen zeggen dat er 83.141 in konden. UEFA-voorzitter Artemio Franchi had een gemiddelde opkomst van 50.000 voorspeld.

Platenmaatschappij CNR, sponsor van het Nederlands elftal, had al een single opgenomen met de titel *Wat is het beste voetballand?* Het was ingezongen door alle spelers van het Nederlands elftal, samen met de Marc Winter Band, en geproduceerd door Ad Kraamer, die ook *Nederland, die heeft de bal* op zijn naam had staan. Duizenden platen met dit nummer konden nu zo goed als zeker vernietigd worden. 'Dat is het risico van het vak', zei CNR-directeur Ruud Wijnants. 'Hetzelfde geldt voor onze langspeelplaat *Kampioentje* van André van Duin, waarop André met het Nederlands elftal *We gaan naar Rome* zingt. Tot nu toe vlogen er twintigduizend weg, maar we hebben er nog vierduizend in voorraad en die raak je natuurlijk nu ook niet meer kwijt...'

Bondscoach Jan Zwartkruis kon er wel mee zitten. Niet met die grammofoonplatenhandel, maar met de kritiek die verschillende spelers hadden. 'Het is een grote schande', zei hij. 'Voor de wedstrijd heb ik iedereen bij me geroepen. Iedereen was het toen eens met de tactiek. Toen heb ik niemand gehoord. Ons laatste restje krediet dat wij internationaal nog genoten is hier opgesoupeerd. Italië moeten wij maar beschouwen als een mislukt tussenstation voor het wereldkampioenschap in 1982 in Spanje'. De boze bondscoach stelde dat het roer drastisch om moest. Hij pleitte opnieuw voor een soort nationaal B-elftal om jongere spelers te laten rijpen. 'De overstap van de club rechtstreeks naar het Nederlands elftal mislukt herhaaldelijk, omdat de overgang te groot blijkt. Dat heeft dit toernooi mij wat sommige spelers betreft weer eens pijnlijk duidelijk gemaakt.'

Er was nog een wedstrijd te gaan en vooral de spelers aan wie getwijfeld werd, wilden daar toch wel wat laten zien. 'Speel ik vandaag niet tegen de Tsjechen, dan pak ik mijn koffer', zei Johnny Rep. De consequenties van dat dreigement waren te overzien. Een speler die je niet opstelt, daar mis je zoveel niet aan. Dick Nanninga, die Kees Kist voor had moeten laten gaan, vond ook dat diens falen gevolgen moest hebben. 'Zou het niet tijd worden dat ik eindelijk eens een kans krijg gedurende negentig minuten?', vroeg hij zich hardop af.

En de doelman dan, die arme Piet Schrijvers? Drie keer had hij de bal uit het net moeten vissen. Velen vonden dat hij nogal onzeker had opgetreden. Bijzonder was de manier waarop hij de ene na de andere voorzet of doelpoging met zijn vuisten uit het doelgebied roste. 'Het kwam door de zon', lichtte Piet toe. Waar Schumacher voor een pet koos, ging hij stompen in plaats van vangen. Maar Schrijvers zei meer: 'Er was niemand die riep. Ik wil daarmee niet zeggen dat de organisatie achter niet deugde. Het punt was dat iedereen te veel met zichzelf bezig was om zich ook nog met anderen te bemoeien.' Terwijl dat toch echt wel klinkt als een gebrek aan organisatie.

Ondertussen deed er over die alsmaar stompende Schrijvers een grap de ronde, die wellicht niet helemaal op waarheid berustte, maar in ieder geval wel de kranten haalde. De doelman zou bij de dopingcontrole na afloop van de teleurstellende wedstrijd voor de nodige consternatie hebben gezorgd. Toen hem het eerste flesje werd aangereikt door de controlerende arts, zou hij dat glazen voorwerp een stomp hebben gegeven zodat het kletterend in scherven op de grond viel. Wegstompen in plaats van pakken dus. Zijn verklaring daarvoor was merkwaardig. 'Ik was nog zo met die wedstrijd bezig dat ik er niet aan heb gedacht dat flesje gewoon op te vangen.'

Groep 1	**#**	**W**	**G**	**V**	**D**	**T**	**±**	**∑**
West-Duitsland	2	2	0	0	4	2	+2	4
Tsjecho-Slowakije	2	1	0	1	3	2	+1	2
Nederland	2	1	0	1	3	3	0	2
Griekenland	2	0	0	2	1	4	-3	0

Groep 2	**#**	**W**	**G**	**V**	**D**	**T**	**±**	**∑**
België	2	1	1	0	3	2	+1	3
Italië	2	1	1	0	1	0	+1	3
Engeland	2	0	1	1	1	2	-1	1
Spanje	2	0	1	1	1	2	-1	1

18. Tsjecho-Slowakije

Drie zeer kalende mannen in het zwart, twee 31-jarige verdedigers met een aanvoerdersband. Er worden handen geschud, vaantjes uitgewisseld. De rugnummers 5 en 4; op het spel staat plaats 3 in het Europees kampioenschap, of beter gezegd: daarvoor in de race blijven. Hier staan twee landen die allebei van West-Duitsland verloren en van Griekenland wonnen. Het verschil was in geen van die vier wedstrijden groot. Nederland heeft een slechter doelsaldo en heeft dus aan gelijkspel niet genoeg.

Aanvoerder Ruud Krol staat op het veld, op dinsdag 17 juni 1980 om bijna kwart voor zes. Hij kijkt om zich heen. Van de Nederlandse spelers, vanavond geheel in het wit gekleed, is hij de enige die weet wat het is om te zegevieren over het land waartegen nu gestreden gaat worden. Die gewonnen wedstrijd in 1972 werd gespeeld door mannen van het Ajax en Feyenoord van begin jaren zeventig, waarvan de namen Cruijff en Van Hanegem het meest tot de verbeelding spreken. Maar wat te denken van clubiconen als Jan van Beveren van PSV, Aad Mansveld van FC Den Haag en Theo Pahlplatz van FC Twente?

Ook Arie Haan speelde toen mee: hij viel na rust in voor Willem van Hanegem. Nu, tijdens de laatste groepsronde van het EK, ontbreekt de nummer 10 van Oranje. Zou hij die krant nog ergens hebben, met het verslag van die wedstrijd van acht jaar geleden, tijdens de gloriejaren van Ajax? De berichten toen waren lovend. ‘Het Nederlands elftal heeft woensdagavond in Praag bewezen over voldoende klasse te beschikken om optimistisch te beginnen aan de voorronden om het wereldkampioenschap voetbal.’

De Tsjechen van 1972 zijn inmiddels uit beeld verdwenen. Wel staan er zes spelers in het veld die het EK van vier jaar eerder meemaakten: Anton Ondruš, Koloman Gögh, Ladislav Jurkemík, Antonín

Panenka, Zdeněk Nehoda en Marián Masný. Zij hebben destijds in de stromende regen die halve finale gespeeld. Rode kaarten voor Neeskens en Van Hanegem, een over het hoofd geziene overtreding op Cruijff: van Hollandse kant geen pot met mooie herinneringen. Krol, Schrijvers, Rep en Willy van de Kerkhof deden destijds mee.

Theoretisch kan het, vanavond. Maar de spelers stralen dat niet uit. Dick Nanninga meldt zich voor de aftrap, samen met Frans Thijssen. Zij zijn de mannen met de hoge rugnummers: 13 en 18. Vandaag dus niet de basisspelers Kist en Haan met 9 en 10. Gezien het ontbreken van een nummer 11 in de Nederlandse selectie staan hier verder wel de pionnen die Zwartkruis op het oog heeft. Johnny Rep zou je met nummer 12 een basisspeler kunnen noemen. Frans Thijssen heeft een aanzienlijk hoger getal op zijn rug staan. Tegen Griekenland speelde hij niet, tegen West-Duitsland alleen in de laatste twintig minuten. Vanavond staat hij dan toch nog in de basis.

De eerste minuut is veelbelovend. Na een strak een-tweetje met Nanninga wordt rechtsachter Ben Wijnstekers met een prima pass weggestuurd. Zeer zeker geen buitenspel. De Feyenoorder neemt de bal aan op de rand van het strafschopgebied. Nét even te ver springt die van zijn rechtervoet en voordat hij met z'n linker kan uithalen, oog in oog met doelman Jaroslav Netolička, is het de alerte Koloman Gögh die met een prima sliding de vroege doelkans tot een hoekschop degradeert. Zijn ploeggenoot, aanvoerder Anton Ondruš, heft beide handen omhoog: wat is dit nu?

De gretige Wijnstekers is alweer op de been. Hij dribbelt gedreven met de bal in de richting van de cornervlag, waar Rep zich meldt voor de spelhervatting. Opnieuw Wijnstekers, die met een omhaal op Nanninga passt. Die tikt op zijn beurt naar de opkrabbelende Feyenoordverdediger, die nog maar nauwelijks staat of hij ligt alweer. Het Nederlandse publiek joelt, wil binnen de minuut een strafschop, maar het was er toch echt buiten. Goed, dat was het in de vorige wedstrijd ook, maar toen werd Wijnstekers tenminste nog echt neergehaald. Nu buitelde Ben over zijn eigen benen.

Nog maar nauwelijks is de vrije trap genomen of een fel jagende Poortvliet herovert de bal, naar het oordeel van de arbitrage iets te fel. Gögh gebaart om rust, wandelt nog wat en neemt dan de vrije trap, de voorzichtige opbouw zoekend via Ladislav Jurkemík.

Zo zijn het in die eerste tachtig seconden twee gretige vierentwintigjarige Hollandse verdedigers die de toon zetten. Ben Wijnstekers speelt vanavond zijn zevende interland. Jan Poortvliet, een maandje jonger, heeft de teller al op zestien staan. In leeftijd nauwelijks verschillend; in ervaring een bijna compleet WK, inclusief een slopende finale met verlenging.

Jan is er dan uiteindelijk toch nog bij. 'Ik heb met Poortvliet en Thijssen als eerste gegadigden nog voldoende kwaliteit achter de hand', had Zwartkruis na de wedstrijd tegen Griekenland al gezegd. Maar eerstgenoemde was toch echt wel even uit beeld geweest. Vorig jaar september mocht hij voor het laatst opdraven. Zwitserland en IJsland, uit en thuis: aan die vier wedstrijden had de Zeeuw bijgedragen. Zijn enige echte wapenfeiten sinds de WK-finale van '78. Verder waren het alleen vriendschappelijke potjes geweest. En nu dan eindelijk weer eens in de basis, in een strijd om de kleine finale te halen.

Net als de jonge verdedigers gaan de gebroeders Van de Kerkhof er op deze zomeravond met frisse felheid in. Ze worden zelf ook stevig aangepakt. De eerste minuten levert dat balcontact telkens niets op of wordt hun inzet afgefloten. Eén keer is de rechtervoet van René heel even betrokken bij een briljante actie van Thijssen. Hij soleert tussen twee roodhemden door, geeft een klein tikkie breed en terwijl Nanninga in de rug gelopen wordt door Verner Lička, die zichzelf daarmee meteen uitschakelt, tikt Van de Kerkhof de bal door in het gat, dat gapend groot wordt gehouden door de ervaren maar suffende Antonín Panenka. Een inkomende sliding van Rostislav Vojáček wordt subtiel ontweken, Gögh is te laat, Thijssen heeft vrije doorgang het strafschopgebied in. Van een meter of veertien knalt hij met rechts hard in. De kansloze doelman Jaroslav Netolička heeft dubbele mazzel. Eerst omdat de bal tegen de paal komt, daarna omdat die recht in zijn richting terugstuitert. Liggend op de grond heeft hij het leer voor

het oprapen. Kaatst de bal nét even meer naar buiten, dan loopt Thijssen hem er onvermijdelijk in. Dit had de 1–0 kunnen betekenen. Het zou niet onverdiend geweest zijn.

We spelen vijf minuten en de bal is nauwelijks dichter dan twintig meter van de Nederlandse achterlijn geweest. Op de tribunes wordt het oer-Hollandse *olé, olé* aangeheven, alsof er al wat te vieren valt.

Nog geen minuut daarna probeert René van de Kerkhof een collega te lanceren, maar de bal komt via een tikkie terug van verdediger Vojáček en na een ferme duik van Netolička in diens handschoenen terecht. Twintig seconden later komt hij daar weer, als een nieuwe aanval via René van de Kerkhof niet bij een ploeggenoot belandt, maar wel door Anton Ondruš wordt aangetikt. De keeper moet duiken om een eigen doel te voorkomen. Verontschuldigende en verwijtende gebaren van beiden worden gevolgd door een verre uitworp.

'Holland, Holland!' scandeert een klein deel van het publiek van de ploeg die het meest voor de aanval gaat. Uitverdedigen lukt de tegenstander nauwelijks; de bal komt pas op onze helft als een Nederlander terugkopt op Ruud Krol. En zelfs dat gebeurt nog in de middencirkel.

Jagende Hollanders zorgen voor een snel onderscheppen door Willy van de Kerkhof. Dat hij dat met zijn hand doet, komt hem op een vrije trap tegen te staan. Niet dat daar iets uitkomt: luttele seconden later is er alweer een ingooi voor Oranje. Poortvliet wordt weggestuurd op links. Hij speelt iets te ver van zich af, tussen twee tegenstanders in, en weet met een soort sliding te herpakken. Pas als een derde en vierde roodhemd zich ermee bemoeien, wordt hij gestuit. Voor korte tijd weer. Twee keer achtereen wordt met een lange bal Nanninga gezocht maar niet gevonden. Eindelijk probeert Tsjecho-Slowakije aan te vallen, maar felle tackles van jagende middenvelders en verdedigers maken dat dat niet verder komt dan andermaal een meter of twintig van de doellijn. Een kwart van het veld wordt nauwelijks gebruikt. Het is dat Piet Schrijvers er staat. Pas als Ruud Krol in de elfde minuut een terugspeelballetje pleegt, zien we de Nederlandse doelman ook eens in beeld.

Achteloos speelt Willy van de Kerkhof twee man uit op het middenveld, maar die achteloosheid kost hem in tweede instantie ook het balbezit. Geen probleem: seconden later is zijn tweelingbroer aan de beurt. Die rukt op en schiet van afstand hard tegen verdediger Koloman Gögh. De terugstuitende bal is opnieuw voor een van beide broers, die meteen naar Frans Thijssen kaatst, op de rand van de zestienmeter, maar hij kan net niet lekker aannemen. Tekenend is de verre Tsjechische ingooi in de twaalfde minuut die over ieders hoofd heen gaat en rustig op de Nederlandse helft stuitert. Poortvliet vangt op en tikt naar Rep, rond de middenlijn.

René van de Kerkhof ligt rollend van de pijn op de grond terwijl het spel doorgaat. Maar bij hem weet je nooit zo zeker of dat allemaal echt is. Die manchet twee jaar geleden, dat zal menens geweest zijn. Maar verder wil de Helmonder zich nogal eens aanstellen, bij vreugde en bij pijn. De Turkse scheidsrechter Hilmi Ok onderbreekt het spel en staat verzorging toe. Nanninga lijkt zich belangstellend over zijn ploeggenoot te buigen, maar blijkt vooral oog te hebben voor de waterfles in de dokterstas. Willy meldt zich uiteraard, voelt broederlijker en beter aan wat er aan de hand is. De nummer 7 is volgens nummer 8 toe aan een wissel en zijn gebaar wordt aan de zijlijn begrepen. Nummer 9, Kees Kist, trekt het jasje uit. Opnieuw zal Nederland met twee centrumspitsen in het veld staan, na een kwartier spelen.

Nog voordat de invaller binnen de lijnen mag, laten de Tsjecho-Slowaken van zich horen. Twee Hollandse valpartijen die je nauwelijks slidings mag noemen, gaan zó ver mis dat de opkomende verdediger Ladislav Jurkemík van schrik of uit solidariteit ook valt. Marián Masný wordt echter wel aangespeeld en komt oog in oog met Ben Wijnstekers, binnen het strafschopgebied. Zo ver is zijn ploeg nog niet geweest. Krol springt bij; desondanks komt de bal bij Ladislav Vízek, die door geen vier witten te stuiten is. Zdeněk Nehoda, nog nauwelijks in beeld geweest, wordt volledig vrij aangespeeld binnen het doelgebied. Schrijvers is kansloos tegen de nummer 10, die de bal al vallend het net in vlamt. Het staat 1–0.

Zo snel kunnen de dingen gaan in voetbal. Twintig seconden geleden was er nog een ingooi ver op de Tsjecho-Slowaakse helft. Geen vuiltje was er aan de lucht; toen niet en in de minuten ervoor niet. En nu buigt Michel van de Korput het hoofd. Hij had misschien maar beter het verdedigen van die ene speler van Dukla Praag aan zijn drie collega's over kunnen laten en zelf die andere kunnen dekken.

Vijftien minuten lang puur en onvervalst Nederlands overwicht. Maar wat koop je ervoor? Oranje staat met 1–0 achter in een wedstrijd waar gelijkspel al niet genoeg is.

Dat Holland de leeuw niet in z'n hempie wil laten staan, moge duidelijk zijn. De drang naar voren is er nog steeds: binnen een minuut na de aftrap proberen twee spelers een schot van ver, zonder positief gevolg. Nou ja, een hoekschop dan. Frans Thijssen gooit de bal hoog voor de pot; op de rand van het doelgebied is het Van de Korput die poogt in te koppen. Hij verliest het duel; de scheidsrechter zag bovendien een overtreding.

De vrije trap wordt genomen door Ondruš, die afspeelt op Gögh: een lange haal naar voren en Nederland is weer in balbezit, zoals het dat al zo vaak was. Nu dus met een achterstand.

Gedreven en rommelig: dat zijn de trefwoorden in deze fase. Kees Kist wordt gezocht op de rechterflank. Vinden lukt niet, maar dankzij goed jaagwerk komt Nederland toch weer in balbezit. Even later schiet Ruud Krol een vrije trap van ruim dertig meter met een hoge boog naar voren, zonder Nanninga te bereiken.

Nederland speelt alsof het niet alleen de laatste wedstrijd, maar ook de laatste minuut is. Bij balbezit van de tegenstander wordt er fel gejaagd. Meer dan een terugspeelbal op hun keeper levert dat meestal niet op. Een lange trap van Krol op de ver opkomende Wijnstekers, over bijna een kwart van het veld, wordt buiten de lijnen gekopt. Poortvliet speelt Kist aan via de grond, maar Kees kan er niet veel mee met al die verdedigers in zijn rug. De bal gaat retour afzender.

Dan maar een hoge voorzet, in de zestien, op Nanninga, vrijwel op dezelfde plek waar hij in '78 de bal kreeg. Nou ja, zelfde plek: tussen Buenos Aires en Milaan zit 11.189 kilometer. Toen, in Argentinië,

kreeg Dick de bal strakker van rechts en bovendien ook op de juiste hoogte. Nu springen Rep en hij eronderdoor en is het Rostislav Vojáček die weg kan werken. Barmoš ontfermt zich over de bal en voorkomt een corner. Meteen maakt hij aanstalten om naar voren te snellen en opnieuw is die middenlijn een virtuele muur. Of iets engs, een grens die ze niet durven te passeren. Als Gögh het toch waagt, krijgt hij met het trio Kist, Van de Korput en Wijnstekers te maken. Ondertussen wordt een kreupel sjokkende René van de Kerkhof ondersteund door zijn verzorger. Krol speelt de bal in de handen van Schrijvers. Heeft Piet 'm ook eens een keer.

Hovenkamp komt op langs de linkerzijlijn en speelt de bal daarbij veel te ver voor zich uit, zodat Ján Kozák kan onderscheppen. Die schiet uit en steekt een vinger in de lucht om aan te geven dat hij zelf wel wil ingooien. De stelligheid waarmee hij dat doet, suggereert dat hij ook wel beter weet. Rep wandelt in de richting van de stilliggende bal; Kozák tikt die kinderachtig weg voordat de Nederlandse aanvaller erbij kan. Ook nu weer gaat een aanval over links stroefjes. Van de Korput neemt aan in het centrum en probeert nog maar eens de lange haal naar de midvoor. Nanninga knikt hard naar de grond terwijl hij met zijn rug naar het doel staat. Een voorzet, maar op wie? De man die aanneemt heet Marián Masný.

De eerste helft is halverwege en het geflipper op Tsjecho-Slowaakse helft oogt inmiddels vertrouwd. Een voortdurende herhaling van zetten, dat is het. Kist wordt in de rug gelopen door Gögh, ver van het doel van de tegenstander. De vrije trap is aan Ruud Krol. 'Waar is Dick?', zie je hem denken. Lange bal, Nanninga ziet zich te veel gehinderd door zijn directe tegenstander om er iets mee te kunnen.

Als doelman Netolička het leer in de handschoenen heeft, wijst Ondruš resoluut naar voren. En terecht, zo blijkt al snel, als de keeper recht over de as van het veld naar Barmoš gooit. Diens directe tegenstander valt, zoals ze bij Nederland bij bosjes vielen vlak voor dat ene doelpunt. Het zal toch niet! Nee hoor. In plaats van een een-tweetje aan te gaan met Kozák, schiet de Slowaakse verdediger langs de

Hollandse defensie, via een vaderlandse voet, zodat de Tsjech Ladislav Vízek nog moeite moet doen om hem in de buurt van de cornervlag binnen te houden.

Wat Krol kan, kan Van de Korput ook: een lange bal geven. Nog net van eigen helft schiet hij tot in het strafschopgebied, naar een plek waar Nanninga staat. De Nederlandse nummer 13 heeft de pech dat de rode nummer 12, Rostislav Vojáček, vanuit zijn rug wegkopt. Toch wijkt de Hollandse dreiging niet, want de bal komt onbedoeld bij Hovenkamp. Die speelt naar Kist in het hart van de helft van de Tsjecho-Slowaken. Het harde schot van de aanvaller, van dertig meter, kaatst terug op een tegenstander. Een alleszins redelijke poging om die gelijkmaker te scoren, maar Kists goede bedoelingen keren ten kwade in de vorm van een counter. Masný rukt met de bal aan de voet op over rechts, een rush van bijna vijftig meter. Ruud Krol durft geen sliding aan, maar verdedigt wel zodanig dat een voorzet geen optie is en het schot van net buiten het strafschopgebied twee meter naast gaat.

Bijna creëert Nederland iets, als de doeltrap van Schrijvers via de verdedigers terechtkomt bij Kees Kist, zo'n dertig meter van de goal, nauwelijks gehinderd. Kist kromt zijn rug al voor een geweldige knal, maar kapt dan toch als Jurkemík een poging tot schieten probeert te verhinderen. In plaats van een verwoestend schot komt Kees tot een geplaatste lob op Thijssen, die uit de dekking van Panenka probeert te lopen. Frans slaagt daarin, maar wordt buitenspel gevlagd.

De tegenstoot oogt gevaarlijker. Nehoda wordt bereikt op de linkerflank. De aanvaller weet Wijnstekers uit te spelen, ondanks diens gesjor aan 's mans shirt. Krol blokt het schot, zodanig dat hij de bal kan overnemen. Omschakelen en opbouwen dan maar weer. Zoeken, voorzichtig eerst, totdat Rep besluit om vanaf de linkerkant hoog en ver voor te zetten. Hij doet dat zó hoog en ver dat de bal zelfs buiten het doelgebied stuitert, het veld uit, na precies 28 minuten spelen.

Hoewel de Tsjecho-Slowaken nu nauwelijks opgejaagd worden, kiest Rostislav Vojáček voor een lange trap op… ja, op wie eigenlijk? Het gat is er wel, maar geen van de aanvallers duikt erin. Als een

veredelde ballenjongen gaat Krol er maar op uit. Alles om tempo erin te houden. Van de Korput komt op over rechts, omzeilt eenvoudig zijn opponent Nehoda, ziet Nanninga vrijlopen, maar geeft een slechte voorzet. De counter die dreigt via de zojuist nog uitgespeelde linksbuiten, wordt snel verijdeld.

Dan toch maar eens een aanval van Tsjecho-Slowakije, over de rechtervleugel. Omdat de Hollandse verdediging goed staat en er voldoende druk wordt gezet, komt het niet tot een voorzet. Gögh vindt wat ruimte en schiet vanaf twintig meter op doel, maar zijn schot gaat hoog over. Al bijna twintig minuten lukt het Nederland niet om de gelijkmaker te vinden. Nu dan misschien, na een gevaarlijke versnelling op links. Een strakke bal van Hovenkamp op Rep wordt teruggelegd, net niet ver genoeg om Nanninga te laten uithalen. Ook de mee naar voren gestormde Poortvliet komt er niet aan.

En dus: een tegenaanval. Panenka passt op rechts, waar Vízek naar binnen kapt en voorbij Van de Kerkhof komt. Hij speelt naar Nehoda, die drie Nederlandse verdedigers vindt tussen hemzelf en Piet Schrijvers. Wijnstekers valt, maar voor Nehoda is dat niet voldoende om doel te kunnen treffen: het schot vanaf twintig meter komt recht op het bovenbeen van de Nederlandse aanvoerder.

In de 32e minuut volgt een wat gevaarlijkere Nederlandse aanval. Van de Korput verdedigt uit en speelt de weer eens ver teruggezakte Kees Kist aan. Die tikt de bal met de rug naar het vijandelijke doel naar links – voor Nederland dus rechts – bereikt Ben Wijnstekers, die naar binnen draait en bijna haaks op de zijlijn op Ján Kozák afstevent. Alsof hij hem heel bewust opzoekt en als dat inderdaad zo is, is het ook briljant. Kozák vergeet spontaan mee te lopen met Kist. Nanninga heeft zijn bijna vaste stekkie alweer gevonden – randje zestienmeter, links van het midden – en weet zich vergezeld door een mandekker. Vier verdedigers stellen zich op en Wijnstekers speelt de vrijstaande Johnny Rep aan, die zonder dralen met de binnenkant van zijn rechtervoet – rug naar het doel – doorspeelt op de sprintende Kist. De spits ligt een halve meter voor op Gögh, maar staat niet buitenspel omdat een collega van hem wat verder terug staat opgesteld. Op het

hoekje van het doelgebied plaatst Kist zijn schot in de verre hoek. Net niet ver genoeg en vlak langs de grond. Met een uitstekende reflex voorkomt Jaroslav Netolička de gelijkmaker. De zesentwintigjarige doelman is nog maar aan zijn vierde interland bezig. Het is de 32e minuut en de grootste kans sinds de bal op de paal van Thijssen, een half uur eerder.

Jurkemík ruimt op met een omhaal voordat de aanstormende Nanninga en Rep de rebound kunnen benutten. Waarom is Rep niet meegelopen? Hij had kunnen staan op de plek waar nu geruimd wordt. In plaats daarvan heeft hij als een toeschouwer staan kijken wat Kist met zijn prima pass ging doen.

Nederland slaagt er nu wat beter in om naar voren te trekken, zonder achterin de boel open te gooien. Een tegenaanval wordt eenvoudig gesmoord door Van de Korput en Krol. Rep laat zich wat meer zien dan in het eerste halfuur. Hij soleert brutaal tussen enkele tegenstanders door; Jozef Barmoš grijpt tijdig in.

De bal komt al snel bij Masný die op snelheid naar voren trekt en een behoorlijk vrijlopende Vízek kan aanspelen, maar diens aanname is niet best en Schrijvers staat op te letten.

Nederland kan weer gaan aanvallen. Een opnieuw centraal op het middenveld spelende Kees Kist ketst de bal strak naar Willy van de Kerkhof, die even voor rechtsbuiten speelt. Had René hier maar gestaan, met zo'n *rush* naar de achterlijn. De voorzet bereikt het hoofd van Nanninga wel, maar die kan niet meer doen dan proberen te plaatsen voor een ploeggenoot. En ook dat lukt niet. Hovenkamp gooit nog maar eens wat voor de pot. Met even weinig succes.

Zo verloopt het einde van de eerste helft als een groot deel van de wedstrijd tot nu toe. Aanvallen van Tsjecho-Slowakije worden doorgaans deskundig ontmanteld door de Hollandse defensie. Voorzetten van diezelfde spelers en de linie ervoor komen echter zelden aan.

Eindelijk heeft een lange uittrap van Netolička een keer zin. Nehoda kan weliswaar niet goed aannemen, maar de terugkaatsende bal komt toch nog bij een ploeggenoot, in dit geval Vízek, die zich door Van de

Korput niet van de bal laat krijgen zonder overtreding. Panenka neemt de vrije trap met een tikkie binnenkant voet, Nehoda zet een dribbel in en zoekt het duel op met Michel van de Korput, die niet zijn beste minuut van de wedstrijd heeft. Een simpele schijnbeweging is voldoende om hem ten val te krijgen. Nehoda maakt een prima eentweetje met Masný; Krol wint het kopduel en werkt veilig weg, vlak naast het doel; Schrijvers voorkomt een hoekschop.

De laatste vijf minuten tot de rust zijn ingegaan als Nederland aanvalt over de linkerflank. De zoveelste lange bal naar het centrum, te hoog voor Nanninga, die zelfs een pass op maat op deze manier moeilijk tot een doelpunt zou kunnen promoveren.

De wedstrijd lijkt toe aan het bekende kwartier onderbreking. Twee inworpen voor Nederland, wat balletjes terug op de Tsjechische keeper. Twee Hollanders die jagen op een speler bij de achterlijn: leuk geprobeerd, maar het gat dat daardoor ontstaat, resulteert juist in een counter. Veel ruimte is er even later voor Nehoda. Hij legt breed op Jurkemík, die van ruim twintig meter uithaalt: hard en ver over.

Wijnstekers, Kist en Thijssen weten door goed samenspel langs de rechterkant op te komen. Thijssen speelt fraai zijn man uit, maar geeft een aanzienlijk mindere voorzet. Anton Ondruš, die onderschept, tikt de bal naar Wijnstekers, die Rep bereikt. Nanninga kan zeer behendig voor zijn tegenstander komen en schiet hard recht op de doelman. Netolička vangt en blijft even liggen als iemand die wil weten dat hij een goede redding verrichtte. Hij heeft tot nu toe aanzienlijk harder moeten werken voor zijn geld dan collega Schrijvers aan de overkant. Jozef Barmoš, de verdediger die Nanninga voor zich had, is aardig meegenomen in het schot van de speler van Roda JC. Als hij opstaat, begeeft hij zich trekkebenend over het veld. Een gevolg van een van de beste Nederlandse aanvallen tot nu toe.

Een van de beste, maar zeker niet de laatste. Frans Thijssen dribbelt driftig over het middenveld zonder de opening te kunnen vinden. Dan maar op links, via Ruud Krol naar Johnny Rep. Ook die ziet geen heil op links en bezorgt de bestelling bij zijn aanvoerder, die een

prima pass op Wijnstekers in gedachten heeft. Ben neemt goed aan, maar zijn gepoogde voorzet wordt geblokt door de rug van Gögh.

Het volgende plan: terugleggen op Willy van de Kerkhof, die slecht raakt en daardoor zo slap schiet dat het een terugspeelbal lijkt. De opbouw op links wordt door een felle Nederlandse tackle onderbroken; het deert de Tsjecho-Slowaken weinig. Haast hebben ze niet: als Ondruš ziet dat Nanninga binnen vijf meter van hem komt, is dat al reden voor een terugspeelbal. Een verre uittrap, een slappe kopbal, balbezit voor Schrijvers. Geen reden om tijd bij te trekken; Hilmi Ok uit Turkije fluit voor de rust. Het staat 1–0 voor Tsjecho-Slowakije.

Na een kwartiertje zijn het de Hollanders die als eersten de grasmat weer betreden. Zij moeten nog minstens twee doelpunten maken in deze wedstrijd om ervoor te zorgen dat dit niet hun laatste is. Een enkele speler maakt een drafje, hijst een kous op of zwaait de armen wat los. Piet Schrijvers steekt het hele veld over: de spelerstunnel bevindt zich ter hoogte van de cornervlag aan de andere kant.

Van Nederlandse zijde wordt er gebaard dat er gewisseld is: Haan is in de ploeg gekomen voor Nanninga. Arie Haan: maar liefst twaalf opeenvolgende interlands had hij niet gespeeld voor Oranje, vorig jaar, nadat hij de bondscoach per brief had laten weten hoe hij erover dacht. Heel 1979 was blanco gebleven voor deze middenvelder met zijn indrukwekkende staat van dienst. Hij stelde teleur en belandde op de bank. En nu viel hij in voor de man die het zo gewend was om in te vallen. Twee keer speelde Nanninga een tweede helft op dit toernooi, nu was de eerste meteen zijn laatste. Drie keer een halve wedstrijd en heel wat halve kansjes. De Lange zal doelpuntloos naar huis gaan. Of zit het er toch nog in? Een laatste wedstrijd om de derde plaats…

Panenka houdt de bal een paar keer nonchalant hoog en ook Ján Kozák staat gereed voor de aftrap. Marián Masný tuurt met een hand aan het voorhoofd tegen de dalende avondzon. Geloven ze er nog in, de Nederlanders? Nog maar nauwelijks heeft Ok gefloten of Willy van

de Kerkhof stormt op de bal af. Enthousiast, iets té volgens de arbiter, die hem terechtwijst.

De vrije trap op links, ter hoogte van de middenlijn, wordt heen en weer gespeeld. Een scherpe Arie Haan onderschept. Hij maakt haast en speelt over vele meters naar Johnny Rep. Die tikt naar Thijssen in het midden, tussen een overmaat aan rode mannen die hem beletten om Kist te bereiken. De bal blijft in Nederlands bezit en na precies een minuut spelen probeert Haan een schot van grote afstand. Hard, een meter over. De doelman staat goed, ongetwijfeld gewaarschuwd door wat hij twee jaar eerder tijdens het WK op tv kon zien. De bal is onderweg aangeraakt; de hoekschop die volgt, levert niets op.

Nederland wil wel, zo te zien, maar heeft moeite zich te beheersen. Hovenkamp misdraagt zich nogal als hij de geblesseerd op zijn rug liggende Vojáček aan een been het veld uit sleurt. Begrijpelijk dat hij een behandeling liever buiten de lijnen heeft, maar dat rechtvaardigt nog niet dit wangedrag. Terecht winden sommige Tsjecho-Slowaken zich erover op, hoewel Nehoda haast amicaal op Hugo's schouder klopt. Ook de Nederlander verzoent zich met zijn opponent.

Weer een hoekschop, nu van links, recht in de voeten van Rep, die een meter of negen van het doel staat, maar de bal niet kan controleren.

Johnny Rep staat bekend als een begaafd voetballer met mooie momenten door de jaren heen. Maar toen hij tegen West-Duitsland eerder deze week die penalty inschoot, was het wel precies twee jaar geleden dat hij voor het laatst voor Oranje scoorde. En zelfs die ene penalty zou Kist genomen hebben als hij niet gewisseld was. In de zes interlands die nog kwamen, zou hij geen doelpunt meer maken.

De cijfers pleiten niet altijd in zijn voordeel. Gelukkig voor spitsen worden wedstrijden waarin ze niet scoren makkelijk vergeten. Tenzij ze in WK-finales dat beslissende moment niet weten te verzilveren.

Na precies drie minuten spelen mag Nederland zijn derde hoekschop nemen. Haan heeft dezelfde haast die hem al honderdtachtig seconden drijft. Nu neemt hij de corner kort op Van de Korput, die teruglegt. De voorzet bereikt geen medespeler, maar levert wel een inworp

op. Weer een bal in de zestien die niet aankomt bij iemand die er wat mee kan. Haan laat zien dat zijn inbreng geen vreemde keuze was. Maar Nanninga eruit: die zou je nu best kunnen gebruiken. De vierde minuut is nog niet om als Holland opnieuw een hoekschop verdient.

Minstens zo illustrerend als het aantal corners en aanvallen in die korte tijd, is de manier waarop doelman Netolička met de bal wegvlucht terwijl Thijssen achter hem aan rent. Hier met dat ding!

Hovenkamp is de man die het spel hervat. Een lange, sierlijke trap met het linkerbeen. Rep loopt in om te koppen en komt in botsing met de keeper. De vrije trap wordt door Ondruš nogal rustig genomen. Alsof spelers weten hoe lang je precies mag rekken totdat je geel krijgt. De bal reikt ver, maar wordt daarna door een Nederlandse verdediger recht in de handen van Schrijvers geschoten.

Als na dik vijf minuten de Tsjechen voor het eerst iets proberen, staat Ladislav Jurkemík riant buitenspel op een verre voorzet van Ondruš. Schrijvers, voor de tweede keer aan zet en weer niet echt in actie, tikt de bal naar Krol, die Rep zoekt en vindt met een lange trap. De aanvaller wordt op rechts gehinderd; het levert nog een ingooi op.

San Siro is dramatisch leeg. Langs de kant van het veld hangen wat losse supporters aan het hek, met een nogal droef 'Holland' in Oranje letters. Het doek hangt nog op z'n kop ook. Het roemrijke stadion in Milaan is vooral beton. Er kunnen iets meer dan 83.000 toeschouwers in. Het aantal verkochte kaarten is 11.189. Misschien vinden de Tsjecho-Slowaken het nog meevallen. Tegen Griekenland, in het Olympisch Stadion, kwam de teller nog niet tot de helft.

Gaandeweg neemt de schaduw meer veld in beslag, terwijl de minuten wegtikken en Nederland nog op nul staat. Twee treffers zijn er nodig voor die ene kans op de derde plaats. Even dreigt er gevaar als Hugo Hovenkamp uitglijdt aan de bal. Zitvoetballend weet hij te herstellen en zelfs nog een ingooi eraan over te houden.

Na precies zeven minuten spelen in de tweede helft resulteert een subtiel hakje van Haan in een kansrijk een-tweetje met Rep langs de rechterkant van het veld. De aanvaller rukt snel op, ontwijkt de tackle

van Jurkemík en slaagt er net niet in om Ondruš voorbij te komen. Thijssen staat op de juiste plaats, maar krijgt de bal niet.

In de negende minuut volgt er voor het eerst een echte aanval van de tegenstander. Ján Kozák is echter nog maar nauwelijks het strafschopgebied binnen of een attente Michel van de Korput onderschept. De hoekschop en de ingooi die erop volgen zijn de aanleiding tot het eerste echt riskante moment in de tweede helft. Masný soleert voorbij drie Nederlanders, maar slaagt er niet in om Nehoda of Kozák te bereiken. Nét niet, dankzij een niet eens zo ongevaarlijke terugspeelbal van Willy van de Kerkhof, die er een voetje tussen krijgt.

Tsjecho-Slowakije krijgt na die eerste, moeilijke tien minuten meer ruimte, maar het spel begint ook harder te worden. Wellicht is het frustratie, al kun je dat nooit een geldige reden noemen. Ook niet voor Van de Kerkhof, die van achteren Jozef Barmoš onderuithaalt. Hij komt er zonder kaart vanaf.

Rep wordt na precies dertien minuten spelen onder de zoden geschoffeld. Hij blijft nog even geknield zitten, kijkt verontwaardigd op, en aanvaardt dan toch maar de handdruk. De vrije trap die volgt is een eenvoudige schuiver naar links, waar Kees Kist even buiten het strafschopgebied vrijstaat. Die neemt rustig aan – iets te rustig lijkt het wel – en net als een van de vijf instormende tegenstanders hem dreigt te blokken, weet hij merkwaardig vallend toch nog te schieten. Hard en zuiver. We hadden Kist nog nauwelijks gezien deze helft, maar nu schuift hij de bal strak en hard langs de goede kant van de paal. De gelijkmaker: 1–1.

Het wat mislukt en stuntelig ogende vallen maakte dat je geen doelpunt verwachtte. Menige aanvaller had zo hard nog niet geschoten als hij staande gebleven was. De bal maakte bovendien een fraai boogje en kwam goed strak in de hoek. De Nederlandse spits deed vallend waar hij voor stond: de stand weer gelijk maken. Kees Kist, met zijn vierde en naar later zou blijken laatste doelpunt voor Oranje.

Na bijna een uur spelen klinkt het Hollandse 'olé, olé' van de tribunes. Nederland lijkt erin te geloven, de hoop niet te hebben opgegeven. Willy van de Kerkhof probeert een wat te slap, gekromd schot op doel. Hovenkamp doet even later twee hardere pogingen: de ene stuit op een tegenstander, de andere gaat ver over. Van de Tsjechen mag het allemaal wat rustiger. Ze dralen achterin, spelen terug op de keeper of kiezen voor een keiharde knal naar voren. 'Hup, Holland, hup!' Het bekende lied van de leeuw en diens hemd galmt door San Siro, terwijl Netolička kalmpjes de bal gaat oprapen achter zijn doel.

De schaduw heeft inmiddels meer dan de helft van het veld in beslag genomen en de klok wijst nog minder dan een half uur aan. Eén doelpunt zou voldoende zijn. Het wordt steeds steviger. Arie Haan loopt die andere nummer 10 ondersteboven: vrije trap. Er wordt wat gezocht op links en Panenka schiet maar eens zonder overtuiging en van ver. Hij en zijn ploeggenoten vinden het eigenlijk wel goed zo.

De tegenaanval van Nederland gaat met veel meer passie gepaard. Van de Korput rukt op en speelt Haan aan op een meter of dertig van het doel. Uiterst eenvoudig voert die een een-tweetje uit met Willy van de Kerkhof. Opeens staat hij op enkele meters van het doel. Rostislav Vojáček kan het schieten nog net moeilijk genoeg maken: de uithaal vanuit de lastige hoek stuit op de keeper.

De volgende aanval is alweer even fel. Opnieuw ligt de basis bij Haan, die via Rep Wijnstekers aanspeelt op de rechterflank. Die zoekt de achterlijn, kapt, geeft een voorzet en daar gaat het alweer mis.

Even probeert Tsjecho-Slowakije iets terug te doen, maar nauwelijks een meter over de middenlijn onderschept Poortvliet al. Wéér is het Haan die de dreiging inzet. Een lange bal door het midden bereikt nu wel het hoofd van een medespeler, maar Willy van de Kerkhof is niet een man van kopdoelpunten. Zijn poging om terug te leggen op Rep slaagt ook niet.

Vijf minuten zijn verstreken sinds de gelijkmaker. De zo broodnodige tweede goal wordt gezocht maar niet gevonden. Koloman Gögh ligt op de grond te kronkelen, maar omdat niemand een dader heeft gezien, gaat het spel gewoon verder. Hij schoot even tevoren een bal uit; of hij

nu zichzelf daarbij blesseerde of toegetakeld werd door een Hollander, is onduidelijk. Gögh ligt vlak langs de zijlijn, op een enkele meter van een grensrechter die hem totaal negeert. Ingooi dus. Zijn trainer lijkt het ook niet erg genoeg te vinden: Verner Lička, die gereed staat om in te vallen, komt in de plaats van Marián Masný. Een aanvaller voor een aanvaller; verjonging en minder ervaring.

Haan heeft haast en neemt de corner alvast. Terwijl scheidsrechter Ok driftig loopt te fluiten neemt Kist de bal aan. Hij maakt zich gereed om te schieten. Aangezien het gefluit niet stopt, moet het een bedoeling hebben. Eerst nog de wissel: langs de lijn staat een geduldige official met de bordjes 10 en 13.

De corner kan eindelijk worden genomen en Kees Kist staat weer op z'n vaste stekkie, net binnen de cirkelboog grenzend aan het strafschopgebied. De meeste Nederlanders staan dichter bij de doellijn dan hij. Terwijl de hoekschop al genomen is, komt invaller Lička nog op een sukkeldrafje aangelopen. De ingeschoten bal wordt weggewerkt door Kozák, in de richting van Kist, die breedlegt. Haan zet voor, twee centrale verdedigers werken de bal weg en via via wordt Kist weer bereikt, nóg verder van het doel en nóg vrijer. Hij legt aan, de rode defensie ruikt gevaar en de stevig inkomende Vojáček belet het schieten op dubieuze wijze. Kist reageert op een manier waar weinig twijfel over mogelijk is. Onmiskenbaar opzettelijk zet hij zijn zes noppen in het bovenbeen van de tegenstander. Het is een bewuste trappende beweging, als die van iemand die een kartonnen doos probeert te pletten. Er is maar één reden om voor zo'n overtreding geen rode kaart te geven: dat je het niet gezien hebt. De televisiecamera's registreerden het, maar de twee ogen van een scheidsrechter kunnen nu eenmaal maar één kant op kijken.

Vojáček zit als aangeschoten wild op handen en knieën, komt dan toch maar overeind. Achter hem gebaart een boze doelman Jaroslav Netolička: zie je dat dan niet! Het spel gaat door, er volgt iets wat voor een counter moet doorgaan, maar Ruud Krol weet Kozák haast laconiek te stuiten. De aanvoerder van Oranje laat zien dat de bal gewoon niet over de middenlijn mag.

De schandalige overtreding van Kees Kist heeft kennelijk iets lelijks losgemaakt bij de spelers, vooral bij de ploeg in het zo onschuldig ogende wit. Michel van de Korput komt met beide benen tegelijk in op het nog niet helemaal warmgelopen standbeen van Verner Lička, onder het toeziend oog van Ok.

Nauwelijks is hij opgekrabbeld of Johnny Rep schampt hem in het teruglopen, waardoor ze beiden tegen de vlakte gaan. Lička gaat opnieuw neer en grijpt naar zijn hoofd. De arbiter gebaart iets onduidelijks; het is ook maar de vraag in hoeverre je deze botsing de Nederlander kwalijk kunt nemen. Van de Korput keert het slachtoffer de rug toe en kijkt verbeten de andere kant op. Hij is er de man niet naar om lang stil te staan bij iets wat mogelijk een overtreding was.

Dat blijkt opnieuw als Vojáček het enkele seconden later aan de stok krijgt met Thijssen. Terwijl de Turkse arbiter goed in de gaten krijgt dat hij wat brandjes moet blussen om te voorkomen dat de pan echt vlam vat, eist de donkerharige Feyenoorder de bal op voor een vrije trap, die om onduidelijke redenen aan Nederland is toegekend. Brutaal duwt hij de scheidsrechter opzij. Lichtjes weliswaar, maar wel op een manier die duidelijk maakt dat de man die de leiding zou moeten hebben de zaak niet in de hand heeft.

De druk die de Hollanders zetten, leidt al snel tot een nieuwe aanval. Het hoge, gekromde schot van Hovenkamp geeft echter aan dat van voorzetten niet al te veel verwacht wordt. Rechtstreeks op doel is het nieuwe devies. De baan van zijn schot eindigt vlak onder de lat. De Tsjechische doelman is alert. Hij pakt de bal, wandelt van zijn doellijn weg, stuitert een paar keer op de grond en doet met beide handen een oproep tot rust.

De uittrap landt recht op het hoofd van een Hollandse verdediger. Als de bal vervolgens Vízek bereikt, weet Poortvliet behendig en ogenschijnlijk reglementair te onderscheppen, terwijl dat dan weer wel afgefloten wordt. De Zeeuw reageert verontwaardigd, de Turk gebaart met een wapperend handje dat hij weg moet wezen.

De wedstrijd heeft nog iets minder dan een halve helft te gaan. Steviger wordt het, niet alleen in de zin van grover en harder, maar ook de sportieve felheid van het spel neemt toe. Nehoda kiest voor de aanval over links en wordt afgestopt door Krol, terwijl ook Haan zich in het gevecht mengt. Hij wurmt zich tussen de aanvaller en de achterlijn, waardoor de bal die Ruud achter had willen laten gaan een hoekschop wordt. Een onschuldige ballenjongen in het groene gras wordt haast onder de voet gelopen.

Panenka neemt een enorme aanloop, voor een zo ver mogelijke trap. Krol kopt de corner weg. Hovenkamp wint het daarop volgende kopduel van Barmoš en bezorgt de bal onbedoeld bij verdediger Ladislav Jurkemík, die uithaalt. Zijn schot gaat laag over het veld en recht op het doel, in de handen van Schrijvers.

'Holland, Holland' scandeert een magere schare op de gehavende tribunes. Haan verspeelt bijna de bal, maar herstelt zijn dreigende fout tijdig. Poortvliet wordt in de opbouw gestoord door Nehoda. Hij legt daarom terug op Haan, die met dezelfde nummer 11 te doen krijgt, eenvoudig naar rechts tikt en verrassend uithaalt van ruim dertig meter. Het gat is zo groot niet. Het zicht van de keeper wordt door een man of vier belemmerd.

Het schot is minder ver in de hoek dan twee jaar geleden tegen West-Duitsland en Italië. Netolička doet niet wat Maier en Zoff deden: zich laten verrassen. Hij moet duiken, schuift in zijn groene keepershirt nog een metertje door het gras en heeft klemvast.

Ondertussen liggen Gögh en Rep allebei tegen de vlakte, vlak langs de zijlijn, op een plek waar toch nauwelijks een strijd gevoerd kan worden die met voetbal te maken heeft. Ok meldt zich bij zijn grensrechter die staat te vlaggen, stapt gedecideerd in de richting van Rep en trekt de gele kaart. Rep gebaart verontwaardigd, maakt een trappende beweging om aan te geven dat hijzelf een schop in ontvangst nam. Gögh wandelt naar een ploeggenoot en legt uit hoe het zat.

Nederland blijft het proberen. Een rustige opbouw eindigt bij het linkerbeen van Hovenkamp, die van een meter of tien buiten het strafschopgebied uithaalt. Niet eens zo hard en verre van goed gemikt. De bal gaat ruim naast, net als het schot van Jurkemík even later, na een vrije trap van Panenka. Van dertig meter, zo ver naast dat Schrijvers geen moeite doet om te duiken.

Een aanval over rechts; Krol – in balbezit – gebaart en wijst. Arie Haan neemt aan, speelt op Rep en ontvangt terug. Hij zoekt het eentweetje met Kist, die iets anders in petto heeft: Kees kapt zijn tegenstander uit maar tikt de bal te ver naar voren om in de vrije ruimte uit te kunnen halen. Bovendien is Vízek alert: het komt niet tot een schot. Een gevaarlijke counter is van die oplettendheid het gevolg: Nehoda wordt eropuit gestuurd met de bal. Weinig Nederlanders achterin, maar eentje doet zijn werk voortreffelijk. Met een perfecte sliding weerhoudt Wijnstekers zijn oprukkende tegenstander van zijn tweede doelpunt. Had zijn ingreep gefaald, dan ging Nehoda het strafschopgebied in met alleen Schrijvers nog voor zich.

Krol passt met indrukwekkende precisie vanaf de middenlijn op het hoofd van Hovenkamp, wiens voorzet niet bij een medespeler komt, maar wel tot een hoekschop leidt. Hij neemt die zelf, niet eens gehaast, zet zelfs de handen even in de zij, met de houding van iemand die alle opties nog maar eens goed overweegt. Het zoeken is naar Van de Korput, maar de bal wordt weggewerkt voordat Michel bereikt wordt. Even later schiet Arie Haan van ruim 25 meter recht tegen een tegenstander op.

Amper een kwart minuut daarna geeft Michel van de Korput een mooi steekpassje, dat eigenlijk maar één ding ontbeert: er staat niemand op de plaats die hij als bestemming aangewezen had. Nou ja, Vízek dan. Netolička neemt over, dribbelt wat heen en weer in zijn strafschopgebied, stuitert een paar keer op de grond en kiest dan voor de verre uittrap. Die haalt halverwege de Nederlandse helft en wordt meteen overgenomen door Oranje, dat aanzienlijk meer haast heeft. Kees Kist wordt gezocht en gevonden, zij het niet in de spits. Hij

wordt midden op de helft van de tegenstander aangespeeld, op rechts, met zijn rug naar het doel. Ján Kozák ontfutselt hem de bal en tikt die subtiel in de voeten van Koloman Gögh, die aanzienlijk minder fijnzinnig en bovendien verre van reglementair door Thijssen onderuit wordt gehaald. Zonder enige intentie om de bal te spelen gaat Frans vol voor de man. Goed, dat rollen over het gras is ook theater, maar begrijpelijk is de verontwaardiging van Gögh zeker. Terwijl hij overeind krabbelt, tikt de teruglopende Wijnstekers plagerig de bal in zijn richting. Via de hand van het nog op handen en knieën zittende slachtoffer stuitert het ding in zijn gezicht. Ook Anton Ondruš komt zich beklagen bij de scheidsrechter, die maar weer eens volstaat met te gebaren in welke richting de vrije trap genomen moet worden.

Zo staan de zaken ervoor, met nog een minuut of twaalf te spelen. De mannen met de witte tenues begaan de ene grofheid na de andere; de roodhemden zien vooral heil in het laten wegtikken van de resterende tijd. Nederland probeert wel aan te vallen maar creëert geen kansen. Tsjecho-Slowakije doet vrijwel geen poging.

Nog maar nauwelijks is de vrije trap genomen of weer is het rollebollen. Als worstelaars gaan Panenka en Haan tegen de vlakte. De laatste bekoopt die strijd met een gele kaart, de tweede binnen tien minuten voor Nederland, dat daarover niet eens mag klagen.

De tegenstander vindt het wat dunnetjes bestraft en laat dat merken bij monde van een boze Jurkemík. Ook aanvoerder Ondruš maakt via een trappende beweging aan de scheidsrechter duidelijk dat hier meer aan de hand was. De nog steeds woedende Jurkemík loopt met de bal in zijn handen naar zijn ploeggenoot die al die tijd languit op het veld ligt, het aangezicht ter aarde. Priemend wijst hij naar de plaats op het bovenbeen waar het kwaad aangericht is. Ook Ondruš legt de vinger op de zere plek. Het is alsof ze de nopafdrukken van Haan als bewijsmateriaal willen aanvoeren, maar Ok bemoeit zich er niet meer mee. Panenka gaat op zijn rug liggen, slaat beide handen voor het gezicht en draait dan nog een tijdje op z'n zij. Als iemand die de slaap niet kan vatten ligt hij te woelen. Terwijl Jurkemík de vrije trap neemt is hij nog kermend aan het kronkelen.

Merkwaardig is hoe Gögh enkele seconden later de bal uitspeelt, waarschijnlijk omdat hij het spel wil stilleggen om een blessurebehandeling mogelijk te maken. Toch gooit Wijnstekers gewoon in, zich niet bekommerend om de gekwetste tegenstander. Hij heeft wel meer aan zijn hoofd.

De grimmigheid wordt haast tastbaar. Haan loopt met de borst tegen Ondruš op. Die maakt voor de zoveelste keer mondeling zijn ongenoegen kenbaar, nu bij zijn tegenstander. Rep gebaart provocerend – hij maakt bewegingen alsof hij een babbelende handpop bedient – dat wat hem betreft het commentaar wat overdreven is. Ok reageert op de manier die we inmiddels van hem gewend zijn: wijzen in de richting waarin het spel verder mag. Nu is het Lička die half mank wegsloft.

Terwijl Rep en Ondruš hun geanimeerde gesprek voortzetten, trekt middenvelder František Štambachr zijn trainingsbroek uit. Panenka is kennelijk echt geraakt.

Tsjecho-Slowakije probeert eens een aanval, maar de verre trap wordt eenvoudig door Van de Korput teruggespeeld op Schrijvers. Twintig seconden later moet diezelfde doelman ingrijpen als de aangeslagen maar nog niet gewisselde Panenka vrije doortocht naar zijn doel heeft. Angstig houdt de aanvaller in als de uitlopende keeper zo'n tien meter buiten de zestien de bal vol op zijn voorhoofd neemt.

Rep komt in botsing met Gögh. Het lukt hem daardoor niet om de uitbrekende Poortvliet aan te spelen. Johnny maakt zich daar erg boos om. Met wegwerpgebaren solliciteert hij naar een tweede gele kaart, maar Ok gunt het hem kennelijk niet om nu al te gaan douchen.

Nederland krijgt een vrije trap en dat is niet meer of minder dan redelijk. Kaarten zouden op zijn plaats zijn in de acties die daarop volgen. Hovenkamp gebruikt zijn armen zo heftig dat je wel degelijk van een slaande beweging zou kunnen spreken. Van de Kerkhof wordt geschopt door Vízek: zou de gemenigheid nu van twee kanten gaan komen? Ok oordeelt dat Van de Kerkhof de vrije trap tegen krijgt.

Als Barmoš even later een bal onderschept, zet hij een dribbel in en wordt hij op de huid gezeten door Hovenkamp. Ruim nadat de man in

balbezit heeft afgespeeld op de royaal vrijstaande Gögh, krijgt hij een por die het midden houdt tussen een schouderduw en een ordinaire elleboogstoot. Barmoš wankelt alsof het iets veel ergers betrof, maar wat het ook was: de bal bevond zich al lang niet meer in de buurt en alleen al om die reden is er weinig sportiefs te zeggen over de door de scheidsrechter ongeziene actie.

Precies tien seconden later: Ladislav Vízek dribbelt langs de rechterzijlijn. Dat is voor Nederland links en dus krijgt hij meteen Willy van de Kerkhof in zijn nek. Bal buiten bereik, schop tegen de enkel, beiden tegen de vlakte. Deze zag de scheidsrechter wel; de intentie om de bal te raken was er zeker niet. Van de Kerkhof speelt met de kousen omlaag, scheenbeschermers afwezig. Ach, wat geeft het als je zelf degene bent die uitdeelt.

Jagen doen ze wel, de Tsjecho-Slowaken, want ze willen die laatste zes minuten zonder tegendoelpunt doorkomen. Niet iedereen doet daaraan mee en daardoor krijgt Wijnstekers de gelegenheid om van ver voor te zetten op Rep. Ter hoogte van de penaltystip komt de aanvaller tot een kopstoot die meer de lucht in gaat dan in de richting van het doel.

Wijnstekers probeert het even later nog maar eens, zo'n lange haal. Pompen of verzuipen. Maar de grote kopspecialist bij Nederland is gewisseld. Rep kan er met zijn hoofd niet bij.

Dan, in de 87e minuut, komt er een zeer verre voorzet van Haan, van een meter of twintig. Voorbij de tweede paal, over het hoofd ook van Johnny Rep, is het verdediger Michel van de Korput die de bal vol op het voorhoofd neemt en in de touwen jaagt. Hijzelf landt op zijn borst, de armen gestrekt naar achteren. Als een zeehond is hij voor die prooi gegaan. Frans Thijssen juicht, Netolička steekt ook een hand in de lucht – tijdens de duik al. De scheidsrechter deelt de mening van de doelman: buitenspel.

Een paar minuten na de afgekeurde treffer krijgt Rep zo'n gril waarvan hij er soms maar eentje in een hele wedstrijd heeft. Van bijna veertig meter van het doel zet hij opeens een dribbel in, dwars over

het midden van het veld. Rep heeft het op z'n heupen, in een flits denk je aan dat ene moment tegen Schotland. Toen was die treffer niet eens echt nodig, maar nu des te meer. Kom op, John, doe het!

Hij loopt zijn tegenstander eruit, ontwijkt een tackle, tikt breed op Kist en ontvangt meteen terug. Pas op de rand van het strafschopgebied komt daar een vijandelijk been tussen. Hoe zou Rep in vorm dit afgehandeld hebben? Net nog die tackle weten te ontwijken? Of zodanig doorlopen dat vallen over dat uitgestrekte been voldoende zou zijn om een vrije trap op een erg mooi plekkie gekregen te hebben? Of de bal op de stip zelfs…

Helaas: het spel gaat verder. Willy van de Kerkhof zit fel bovenop Nehoda. Op de bal eigenlijk, want die raakt hij toch echt eerst, maar zijn tegenstander gaat plat en de vele vuile overtredingen van Nederland tot nu toe werken niet erg in het voordeel van de twijfel. Die heeft de grensrechter sowieso niet: hij vlagt resoluut. Verontwaardigd gebaart Willy en minstens zo heftig is de reactie van Thijssen. Die duwt de scheidsrechter in z'n rug nadat hij fluit. Opnieuw een actie zoals we die eerder zagen: een demonstratie van het gebrek aan gezag van de Turkse arbiter. Ook Van de Korput komt verhaal halen, boos met de handen in de zij.

František Štambachr mag nog invallen; de klok geeft inmiddels de voorlaatste minuut aan. Moedeloos worden er nog wat verre trappen verricht, van Nederlandse zijde om een overhaaste aanval op te zetten, van Tsjechische zijde om de bal weg van de eigen helft te houden. Willy van de Kerkhof gaat een laatste keer schreeuwend tegen de vlakte, suggererend dat hij een elleboog in zijn borst kreeg. De finale tegenaanval wordt terecht wegens buitenspel afgevlagd.

Dan is het echt afgelopen. Ok fluit af. Oranje kan naar huis.

Het eindigde met duwen, slaan en trappen...

Oranje huiswaarts

Voetbal om beroerd van te worden

San Siro begin en eind van tijdperk

ZWARTKRUIS: AAN-FLUITING VOOR HET EUROPEES VOETBAL

Oranje: Veel moed, maar nog meer excuses

Zwartkruis schuift schuld op arbiter en Tsjechoslowaken

Grimmige afsluiting voetbaltijdperk Oranje

WE GAAN NAAR HUIS

19. Einde van een tijdperk

'Je bent machteloos, je doet er niets tegen. Ik heb geen enkele overtreding gezien.' De reactie van Jan Zwartkruis op de vraag van NOS-verslaggever Ruud ter Weijden, vlak na de wedstrijd, geeft aan hoe onduidelijk het allemaal was. 'Niemand weet het in de kleedkamer, niemand weet het', bromde hij gepikeerd. Er kwam nog zoveel stoom uit z'n oren, dat er daartussen geen ruimte was voor de gedachte dat het buitenspel geweest kon zijn.

Commentator Kees Jansma had eerst gebruld dat het een doelpunt was. 'Daar komt de hoge bal... en het is een goal, ja doelpunt! Nee, buitenspel zegt Ok... buitenspel, en daar zit iets in.' Ook tijdens de herhaling van achter het doel is niet zichtbaar of Van de Korput buitenspel staat of niet. Wel is duidelijk dat de arbiter het zelf niet gezien kan hebben. Op het moment van spelen kijkt hij naar de voorzet.

De verontwaardiging die bij Zwartkruis de boventoon voert, is een dag later in Nederlandse kranten nauwelijks aanwezig. 'Behalve het terecht voor buitenspel afgekeurde doelpunt van Michel van de Korput, de beste speler in het gehele toernooi, kwam er zelden of nooit een gerede aanleiding tot een doelpunt tot stand', schreef de *Leidse Courant* stellig. De genoemde speler legde zelf uit dat Oranje er meer van had verwacht. 'Tijdens de rust geloofden we nog allemaal in een overwinning', zei hij. 'Er hing in de kleedkamer dezelfde sfeer als toen we tegen de DDR speelden in Leipzig. We wisten dat we alles moesten geven en dat hebben we dan ook gedaan. Met een tactiek die ons op het lijf geschreven is. Aanvallen tot je tegenstander erbij neervalt.'

Voor *Het Vrije Volk* zat verslaggever Loet van Schellebeek in de Driehoekstraat in Amsterdam, hartje Jordaan. Hij volgde de wedstrijd bij Heini Otto. 'Eén doelpunt meer of minder bij voetbal is maar al te vaak het verschil tussen een lach en een traan', schreef hij. Zo dun

was de grens tussen wel of geen troostfinale inderdaad geweest. Van West-Duitsland was er ook met maar één doelpunt verschil verloren. Tegen Griekenland trouwens met net zo'n kleine marge gewonnen. Als er toen een tweede doelpunt gevallen was, zou Oranje in die laatste wedstrijd aan een gelijkspel genoeg hebben gehad. Was het tegen West-Duitsland 3–3 geworden, dan zou bij het laatste potje een finaleplaats zelfs nog mogelijk geweest zijn.

'Even flakkert de hoop op als Michel van de Korput vallend raak kopt.' Van Schellebeek probeert het achteraf nog één keer spannend te maken. Hij beschrijft hoe pa, ma en drie broers wél hebben gehoord wat Kees Jansma kennelijk is ontgaan: het fluitsignaal van de scheidsrechter.

Opvallend weinig aandacht kreeg de vraag of die goal nou terecht was afgekeurd. Minder dan vijf minuten waren er op dat moment nog te spelen: het zou vast beslissend zijn geweest.

Het Vrije Volk van woensdag 18 juni leek het open te willen houden. 'Werd afgekeurd wegens buitenspel' is iets anders dan 'werd gemaakt vanuit buitenspelpositie'. Ook Arie Haan blijft in zijn biografie, die nog geen tien jaar na het toernooi verscheen, tamelijk neutraal in zijn bewoordingen. Hij zegt dat de scheidsrechter het doelpunt afkeurde 'omdat Van de Korput buitenspel zou hebben gestaan'.

Vele videobanden zullen er die dinsdagavond teruggespoeld zijn. Of toch niet? Zou televisiekijkend Nederland geprobeerd hebben om die wedstrijd uit te wissen door een warme douche te nemen of nog maar een koude pils te pakken? De zon ging laat onder die dag, de weersverwachtingen stemden somber. 'Bewolkt' luidde het karige kopje voorop de krant. 'Weinig verandering in temperatuur en vrij veel bewolking. Mogelijk regen of motregen. Minimumtemperaturen rond 11 graden, maxima circa 19 graden. Tot matig en aan de kust tot vrij krachtig toenemende zuidwestenwind.' Verderop stond dat er twintig procent minder hypotheken verstrekt waren. De jaren zeventig waren voorbij.

Laten we enkele decennia later nog eens rustig op een rij zetten wat er gebeurde. De videorecorder was in 1980 bepaald geen gemeengoed in de Hollandse huiskamer. Stilstaande beelden stonden zo stil nog niet. Maar hoe je ook in *slow motion* afspeelt: zowel in de opnames van de hoofdcamera als die van achter het doel is Van de Korput uit beeld op het moment dat Haan zo voortreffelijk zijn voet onder de bal zet.

Of Nanninga nou neergelegd werd tegen Griekenland of zelf die botsing veroorzaakte, daar werd verschillend over gedacht, ook na het terugkijken van de beelden. De één zag er dit in, de ander dat. De overtreding op René van de Kerkhof in de wedstrijd tegen West-Duitsland was ook niet glashelder. Wijnstekers, die werd tenminste duidelijk vóór de zestien neergelegd. Het was duidelijk een overtreding en het was er overduidelijk buiten.

Wat die al-dan-niet-buitenspelsituatie van Van de Korput betreft, ligt dat nogal anders. De videorecorder laat het aan de verbeelding van de kijker over. Er zijn opnames vanuit twee hoeken. Je zou de bewegingen moeten extrapoleren om na te gaan waar de kopper stond op het moment van aanspelen. Zekerheid geeft dat uiteraard nooit, maar de herhaling van achter het doel doet vermoeden dat het nét buitenspel geweest moet zijn. De 'gewone' beelden wekken de indruk van net niet. Van de Korput zelf zei tegen de pers dat hij er zo zijn twijfels over had.

In zijn rubriek *Zo mag ik het zien*, waarin Cor van de Poel commentaar geeft op televisieprogramma's, wordt er wel bij stilgestaan. Hans Kraay en Mart Smeets waren het er gezamenlijk aan de hand van televisiebeelden over eens dat het inderdaad buitenspel was. 'Dat vind ik een vorm van onverantwoordelijke hoogmoed', foetert Van de Poel. 'De tweedimensionale tv-beelden van een driedimensionale situatie konden in deze omstandigheden geen enkel uitsluitsel geven over buitenspel.' Toch zit de onduidelijkheid niet zozeer in het tweedimensionale. Van de Korput staat gewoonweg niet binnen het blikveld van beide camera's als de bal in zijn richting wordt getrapt.

In *Trouw* hebben Matty Verkamman en Johan Woldendorp het op die woensdag 18 juni 1980 geen van beiden over dat ene moment. Wellicht omdat ze het ook niet weten, misschien omdat ze het eens waren met de beslissing. Maar minstens zo waarschijnlijk: omdat daar het eigenlijke probleem niet zat. Vooral Verkamman haalt de krachtigste termen van stal om aan te geven hoe grof en slecht het spel van dit 'verloederd Oranje' was. 'Ongecontroleerde agressie', spel met een 'ronduit crimineel karakter', 'schandaalvoetbal'. Johan Woldendorp was een paar kolommen verderop milder, maar sprak ook van een 'falend en schoppend Nederlands elftal'.

Václav Ježek, de trainer van Feyenoord, meende dat de goal van Van de Korput ten onrechte was afgekeurd en was er juist vrij zeker van dat het doelpunt van zijn landgenoot niet had mogen tellen. Voor die Tsjechische treffer geldt nu juist dat vanuit beide camerastandpunten wél zichtbaar is dat het geen buitenspel was. Als Ladislav Vízek tussen maar liefst vier Nederlanders door soleert, heeft hij daarmee heel veel ruimte voor Nehoda gecreëerd. Zó veel, dat zijn vrijheid de indruk van buitenspel wekt, maar hij staat toch echt achter de bal. Er staan bovendien twee verdedigers dichter bij de doellijn dan hij.

Het commentaar bij het Nederlandse doelpunt is sprekend. Kees Jansma begint op rustige toon. 'De vrije trap van Krol.' Dan, omdat het er hoopgevend uit komt te zien, een toontje hoger. 'Kist. Kans om te schieten… Komt er niet uit.' Op het moment dat hij het woord 'uit' op zijn lippen neemt, stuitert de bal strak in de hoek het doel in. Het lijkt wel of hij via de paal gaat: de baan van het schot krult naar binnen door het effect in de stuit. 'Ja, tóch! Ik zei komt er niet uit, maar hij zit er tóch in. En kijk eens wat er gebeurde…' De herhaling loopt. 'Hier Kist… hij valt nu… en die bal gaat tóch binnen. Ongelofelijk hoe die bal binnengaat. En zo heeft Nederland dan toch nog een beetje geluk bij die goal van Kees Kist. Dat leek mis te gaan. Want het uitzicht van de doelman was blijkbaar toch een beetje belemmerd. Hier neemt Kist aan. Dan glijdt-ie. Die halve trap. Het net!'

Tel het aantal keren 'toch' in voorgaande zinnen en je snapt hoe onverwacht het was. Kist glijdt weg met zijn standbeen; misschien is dat

zelfs zijn bedoeling. Een verdediger snelt op hem af – hij staat erg vrij – en Kees kan haast liggend de bal achter zijn opponent langs tikken. Als een echte spits: slecht spelen en toch je doelpuntje meepikken.

Maar het ging in de dagbladen niet over deze momenten. Niet over de doelpunten en of ze wel of niet moesten tellen. Er hing in de verslaggeving iets van gelatenheid en teleurstelling, van ontevredenheid over wat er verricht was.

'Het einde van een tijdperk is inderdaad aangebroken', luidde de eerste zin van het *Nieuwsblad van het Noorden*, daags na de uitschakeling van Oranje. 'Grimmige afsluiting voetbaltijdperk Oranje'. De plaatjes op dezelfde pagina stemden minstens zo somber. Een foto van Nehoda, die de bal in het Nederlandse doel schiet, achternagezeten door Willy van de Kerkhof – op niet eens zo korte afstand – tegen de achtergrond van een zeer matig gevulde tribune. Daarnaast een foto van Frans Thijssen, troostvol omarmd door Jan Zwartkruis.

Het Vrije Volk beschreef hoe de voorbije glorie begon. 'Ruim tien jaar geleden won Feyenoord in het San Siro stadion van Milaan als eerste Nederlandse club de Europacup. De 2–1 zege op Celtic betekende het begin van het tijdperk waarin Oranje op voetbalgebied de toon aangaf. Dat tijdperk is gisteravond – toevallig in datzelfde San Siro stadion – definitief afgesloten. Na enkele jaren van gestadige afbrokkeling zijn de laatste muren van het eens zo sterke Oranjebastion met een geweldige plof ingestort.'

De krant schreef scherp over de nationale ploeg. 'Een elftal dat zulk chaotisch en stompzinnig voetbal produceert als Nederland gisteravond in de eerste helft, mag nergens aanspraak op maken: dat moet zich alleen maar diep schamen', foeterde de Rotterdamse pers, die Dick Nanninga 'zo onbeweeglijk als de Euromast' noemde. Het dagblad sprak van een gebrekkige techniek, die op de lachspieren van de Italiaanse toeschouwers werkte. 'Als er in het laatste kwartier wat geforceerd moet worden, is de bloemist uit Kerkrade bijzonder goed bruikbaar, maar voor een wedstrijd over negentig minuten komt hij veel te veel tekort. Zeker op internationaal niveau.'

Het Vrije Volk sabelde verder. 'In het beleid van Zwartkruis valt ook weinig lijn te ontdekken. In totaal gebruikte hij niet minder dan 35 spelers, inclusief Willem van Hanegem voor zijn afscheidswedstrijd. In Italië heeft Zwartkruis de afgelopen week uitgeroepen dat hij geen ingespeeld elftal had. Dat is voor een belangrijk deel eigen schuld.'

Dat van die 35 spelers klopte, maar als je De Kromme – inderdaad alleen maar voor zijn eigen afscheid opgeroepen – niet meetelt, kom je op precies hetzelfde aantal als bij het WK van 1978 en de voorbereiding daarop: 34 man. Vanaf de WK-finale van 1974 tot en met het EK van 1976 werden er 36 verschillende spelers ingezet. Geen ongebruikelijk aantal dus.

Herman van Berghem benoemde in *De Stem* de problemen. 'Gebrek aan kwaliteit, maar ook aan zelfbeheersing waren de oorzaken dat het toernooi om de Europese titel voor Nederland een totale mislukking is geworden', schreef hij. 'De wil om er het beste van te maken was er zeker in de eindelijk door bondscoach Jan Zwartkruis gewijzigde en verjongde ploeg, die tenslotte door blessures weer vrijwel in de oude formatie aantrad.' Volgens de journalist was het ook een kwestie van leeftijd. 'Oranje liet zich doodsimpel in de boot nemen door de slimme, geroutineerde oude (gemiddelde leeftijd bijna 29 jaar, en vijf spelers van 30 jaar of ouder) Tsjechische formatie.

Wat bedoelde Van Berghem nou precies? Tijdens het toernooi was er eigenlijk maar weinig met de opstelling geschoven. Zwartkruis gebruikte in alle drie de wedstrijden zijn beide wissels, maar in de basis veranderde er weinig. Waar sloeg die opmerking over die gewijzigde, verjongde ploeg op? Hoe jong waren ze eigenlijk? Als je in hele maanden rekent, was het elftal in Italië even oud als de finaleploeg van 1978. Maar dat kon hij toch ook niet met 'de oude formatie' bedoelen. De helft van die groep was weg.

Het is lastig om dit soort vage uitspraken te toetsen. Wel kun je op je vingers natellen of er *vijf* spelers van 30 jaar of ouder in de Tsjechische formatie speelden. Je duim heb je dan niet nodig: het waren er namelijk *vier*. Hun gemiddelde leeftijd was 28,2 jaar en ze waren dus gemiddeld jonger dan Oranje met 28,7 en eveneens vier dertigers.

Het Vrije Volk verweet de bondscoach dat hij na Argentinië het driemanschap Wildschut – Brandts – Poortvliet 'de romp voor het nieuwe Nederlands elftal' had genoemd, maar dat niet echt had kunnen waarmaken. Dat zou deels hebben gelegen aan het vormverlies van Wildschut. 'Brandts had in ieder geval tegen Hrubesch moeten spelen', stelde het dagblad, dat zich ook verwonderde over het buiten de selectie laten van Metgod, Tahamata en Vermeulen. Wat die twee aanvallers betreft, waren de redenen echter duidelijk geweest. Tahamata was hopeloos uit vorm, Vermeulen had domweg niet de juiste mentaliteit getoond in Frankrijk. Oud-ploeggenoot Nanninga had dat tegenover de schrijvende pers bevestigd.

'Met René van de Kerkhof was er nog enig uitzicht op gerichte actie vanaf de vleugel, die Nanninga mogelijk zou kunnen aangrijpen om zijn hoofd te gebruiken', schreef Matty Verkamman in *Trouw*. 'Toen de PSV'er al na een kwartier vertrok, werd uitzichtloosheid echter troef daar Rep – die voor dit toernooi niet eens geselecteerd had mogen worden – opnieuw niet in het stuk voorkwam en invaller Kist buiten het goaltje slechts door zijn blonde manen opviel.' Een klein lichtpuntje werd tussen neus en lippen door genoemd. 'Afgezien van de ook nu weer balvaardige Thijssen toonde geen enkele Nederlander het intellect dat de muur had moeten slechten.'

Ook het *Limburgs Dagblad* sloeg een kritische toon aan. 'Complimenten maken! Ja, dat deed Jan Zwartkruis warempel na afloop', klonk het verontwaardigd. De bondscoach had inderdaad gezegd dat 'de jongens' karakter hadden getoond. 'Jammer dat die scheidsrechter veel te veel toeliet. De Tsjechen speelden ronduit gemeen.' De krant vond dat we niet moesten vergeten dat Oranje zelf aan die schoppartij had bijgedragen. Ook het eindeloze breedtevoetbal deugde niet. Nederland gaf de tegenstander steeds de tijd om positie in te nemen.

Zwartkruis relativeerde. 'Zo slecht als wij zijn beschreven was Nederland in dit toernooi niet. Kijk, na die oefenwedstrijd tegen Udine was ik een wereldcoach en trainer van een wereldteam. Niemand maakt mij wijs dat wij nu slechts amateurtjes zijn.'

Frans Thijssen meende te weten waar het mis was gegaan. 'We hebben in dit toernooi de eerste twee wedstrijden te defensief gespeeld', zei hij. 'Tijdens de rust heeft Zwartkruis geroepen dat de beuk erin moest. Ik geloof dat we aan deze opdracht wel gevolg hebben gegeven.' De beuk erin: als je hard en vuil spel daaronder schaart, dan had de middenvelder zeker gelijk. De NOS-documentaire uit 2012 wekt de indruk dat de speler van Ipswich Town er lol in had. Met een grote grijns onder zijn brede snor deed hij verslag.

Frans Thijssen is ook zo'n man die het wat het Nederlands elftal betreft niet zo geweldig getroffen heeft. In 1975 kwam hij als speler van FC Twente vier keer uit voor Oranje. Daarna was hij er vier jaar lang niet bij. In de laatste kwalificatiewedstrijd tegen Oost-Duitsland maakte hij dat belangrijke doelpunt. Na het EK zou hij nog vijf keer meedoen: vijf kwalificatiewedstrijden voor het WK van 1982, dat niet werd bereikt. Nederland zou op een trieste vierde plaats eindigen met alleen nog Cyprus onder zich. Toch had het – in een groep waar twee ploegen zich plaatsten – maar twee punten minder dan groepswinnaar België, dat zelfs een slechter doelsaldo had. Van de drie nederlagen had er maar eentje andersom uit hoeven vallen. Die 0–1 tegen België, die 0–2 tegen Frankrijk en die 1–2 tegen Ierland: allemaal uitwedstrijden en nooit grote cijfers. Eén keer de score omkeren en Nederland was groepswinnaar geweest.

Thijssen miste tegen Tsjecho-Slowakije in de beginfase een enorme kans. 'Ik wilde de bal ver naast de doelman in het net schuiven', legde hij uit. 'Het was centimeterwerk. Als dat een doelpunt is, spelen we in Napels. Ik voel me net Rob Rensenbrink in Argentinië in die finale. Dit moment zal me nog jaren bijblijven.'

De man die zelf de grootste kans om zeep hielp, liet zich onverbloemd uit over de bondscoach. 'Zwartkruis heeft zijn woord tegenover mij niet gehouden. Ik ben diep teleurgesteld in hem. Ik moet er nog ernstig over nadenken of ik na dit toernooi nog beschikbaar zal zijn voor het Nederlands elftal.'

Ben Wijnstekers was ook somber gestemd. 'Het leek nergens op. Ik heb ook van de andere ploegen niet veel gezien. Als dit het toekomst-

beeld is, kan ik maar beter een ander beroep kiezen. Op dit soort voetbal zit het publiek niet te wachten.' Ondanks de zelfkritiek was de Feyenoorder van mening dat er in Milaan met lef was opgetreden. 'Zo hadden wij in de twee voorafgaande wedstrijden ook moeten spelen.'

Johnny Rep zag niet veel reden tot verwijten. 'We moeten niet huilen, we hebben er alles aan gedaan. Trouwens, onze ploeg in Italië was niet veel slechter dan het team waarmee wij in Argentinië vicewereldkampioen zijn geworden.'

'Laten we eerlijk zijn: Oranje heeft in Italië een flater van jewelste geslagen', schreef Cees van Cuilenborg in *Voetbal International*. 'Slechts een kwartier is er goed gevoetbald. Bedroevend weinig in drie wedstrijden, maar in dat ene kwartier was toch zichtbaar waar Nederland toe in staat is.' Hij noemde de eerste vijftien minuten tegen de Tsjechen het beste voetbal van dit toernooi. 'Toen raasden Hovenkamp en Wijnstekers via de flanken naar de achterlijn, toen stoorden Poortvliet, Thijssen en Willy van de Kerkhof als bezetenen.' Van Cuilenborg verweet Oranje wanorde. 'Na die fraaie actie van Frans Thijssen, beëindigd met dat schot op de paal, speelde het Nederlands elftal eigenlijk een verloren wedstrijd tegen die balvaardige, maar uiterst negatief ingestelde Tsjechen. Je kunt Oranje geen gebrek aan inzet verwijten in dat laatste duel, maar de klasse en het concept ontbraken om de Tsjechische muur af te breken.'

Charles Taylor sprak in *Telesport* van 'een onthullend en schrijnend resultaat dat de neergaande prestatielijn van de afgelopen maanden nog eens overduidelijk bevestigde.' Hij vond dat de door Kist, Rep en Haan gepleegde 'onsmakelijke aanslagen' te denken zouden moeten geven. Zwartkruis verweet hij gebrek aan leiding. Die had in zijn ogen de selectie te veel meegenomen in zijn eigen twijfels.

Jan de Deugd was weinig terughoudend in zijn kritiek op de arbitrage. 'Ik noem hem verder maar Okki' zei hij denigrerend over 'de stugge Ok'. 'Deze Turk had nooit in Italië mogen fluiten. Toen Oranje de treiterende Tsjechen ging bestoken met schandalige kamikazeaanvallen, was het met voetballen voorbij. Okki had Bennie Wijnstekers zelfs een strafschop kunnen geven, maar het Turkje draaide zich

eigenwijs om.' Aldus Jan de Deugd, kennelijk van mening dat aanduidingen als 'Okki' en 'het Turkje' voldoende respectvol zijn om een plaats te verdienen in serieuze sportjournalistiek.

De *Leeuwarder Courant* liet in de rubriek *Sportspotjes* een tegengeluid horen op alle kritiek. 'Nederland verliest van West-Duitsland en wat gebeurt er in sommige dagbladen? Zwartkruis mut fut.' De Friese lezers zullen dat moeiteloos in het Nederlands hebben vertaald: 'Zwartkruis moet weg'. 'Tot zaterdag nog metershoog de hemel in geprezen en nu plotseling een trainer van lik-me-vestje, tactisch onbekwaam en zonder invloed op de spelers.'

De Friese krant prees Rik De Saedeleer van de BRT, die ondanks de goede prestaties van het Belgische elftal de betrekkelijkheid inzag.

In *De Waarheid* was er een opvallend positief geluid over de teruggekeerde middenvelder van Anderlecht. 'Het inzetten van Haan bracht het elftal eindelijk kracht op het middenveld, terwijl Thijssen naar de linkervleugel verhuisde, waar hij door veelvuldig gegoochel en goed doorzettingsvermogen tot de uitblinker van de ploeg uitgroeide. Dit verbeterde peil werd dan ook na een kwartier van verwoed stormlopen omgezet in de gelijkmaker.'

Een opmerkelijk verschil met *De Telegraaf* was dat Arie Haan gespaard werd bij het opnoemen van de schandalig harde acties. Die werden aan de aanvallers toegeschreven. 'Knoeiende vedetten als Kees Kist en Johnny Rep reageerden frustraties over eigen onmacht af op de tegenstander en trapten na of liepen langdurig vuistgevechten te houden.' De krant suggereerde dat de scheidsrechter vooral de tegenstander ontzien had. 'Arie Haan kreeg de gele kaart na twee opeenvolgende overtredingen. De Tsjech Gögh, die Johnny Rep het schuim op de lippen schopte, bleef zelfs een waarschuwing bespaard.'

Matty Verkamman had juist moeite met het feit dat Haan 'voor zijn achterlijke geschop' alleen maar geel kreeg. 'Binnen een tijdsbestek van twaalf minuten voerde hij tegen Lička, Nehoda, Kozák en Panenka vier aanslagen uit, die stuk voor stuk verschrikkelijk genoeg waren voor een verwijzing naar de kleedkamer.'

Volgens Jan Zwartkruis had het uitvallen van René van de Kerkhof ook duidelijk consequenties gehad. 'Met name in de tweede helft, toen de Tsjechen op hun wenkbrauwen liepen, misten we een snelle man die buitenom kon komen.' De wreef van René had tot bloedens toe opengelegen. 'Er is dacht ik niets gebroken,' zei bondsarts Frits Kessel, 'maar ik mag geen enkel risico nemen. Ik moet aan de clubs denken die de jongens over enkele weken weer op de training willen zien.'

De enige aanvaller die niet werd gewisseld blikte terug op een teleurstellend toernooi. 'Er viel voor mij weinig eer te behalen hier in Italië', zei Rep. 'We misten gewoon een paar klassevoetballers, dominerende spelers op het middenveld en in de aanval', analyseerde de voorhoedespeler, die bovendien de schuld gaf aan het anti-voetbal van de Tsjechen. 'En dan die scheidsrechter: een aanfluiting. Ik heb ook wel wat uitgedeeld, maar dat deed ik pas nadat ik was aangepakt. Ik kan echt wel wat hebben, maar ik hoef me niet te laten slaan.'

Het zijn woorden van vlak na de wedstrijd, maar ook in het boek dat Mik Schots dertig jaar later over deze speler schreef, is dit de samenvatting: een slechte scheidsrechter – een Hongaar, volgens de biografie, maar de in 1932 in Istanbul geboren Hilmi Ok was toch echt een Turk – en knokpartijen op het veld.

Het *Nieuwsblad van het Noorden* besteedde aan het einde van het toernooi een apart artikel aan de slechte scheids met als kop 'De Turkse miskleun'. Ruim vierhonderd woorden, geheel en al over het arbitrale falen. 'Al voor de rust had Hovenkamp geel moeten zien toen hij handtastelijk optrad door een geblesseerde op de grond vertoevende tegenstander buiten de lijnen te trekken. Een staaltje van onbehoorlijk gedrag, dat later met kletterend wapengeweld werd overtroffen in tal van botsingen waarbij de bal geen doel was.' De auteur meende dat Rep in plaats van geel toch echt rood verdiende en Haan niet één, maar twee keer geel. Oranje had met negen man moeten eindigen. 'Kortom: onbekwame arbitrage,' besloot het stuk, 'maar het gaat te ver daaraan de Nederlandse uitschakeling te wijten.'

Kees Kist wees ook naar de arbiter. 'Die man was erg zwak. Het is dat we ons nog hebben ingehouden, anders loopt die wedstrijd hem helemaal uit de hand. Hij voelde de strijd ook niet aan. Anders had hij wel maatregelen genomen tegen het tijdrekken van de Tsjechen.'

Als het woord 'gotspe' ooit een plaats verdient in een sportboek, dan is het wel hier. Kist die pleit voor 'maatregelen' tegen tijdrekkende Tsjechen. De zes minuten durende samenvatting die de NOS in 2012 uitzond, roept een ander beeld op. Het originele commentaar van Kees Jansma wordt daarin vanaf een bepaald moment vervangen door een later ingesproken analyse van dezelfde verslaggever. Met een zacht muziekje op de achtergrond toont en bespreekt hij met stuitende voorbeelden het smerige optreden van Nederlandse spelers. Kist plant zijn noppen bewust en vol in het bovenbeen van zijn tegenstander. 'Een onbeschofte overtreding' noemt Jansma het bij het tonen van de beelden die de eigen cameramensen hadden gefilmd. Een keihard inkomen van Van de Korput wordt direct gevolgd door een elleboogstoot van Haan op Lička. Natuurlijk, het zijn fragmenten die eruit gepikt zijn. Maar de mannen van de NOS legden toch echt geen dingen vast die niet gebeurden. Dit was heus niet later nagespeeld. 'Het is dat we ons hebben ingehouden', zei Kees nog.

'Het toernooi is erg teleurstellend voor mij verlopen', ging Kist verder tegen de verslaggever. 'Nee, niet omdat ik tegen de Tsjechen ernaast stond. Ik kon daar wel begrip voor opbrengen. Na de wedstrijd tegen West-Duitsland moest hij wel wat doen. Met zijn keuze voor Nanninga had ik geen probleem. Dat had ik wel gehad als hij iemand anders als centrumspits had ingezet.'

De Steenwijker kan er 35 jaar later helemaal niet meer mee zitten. Net iets meer dan één pagina van zijn biografie wordt er aan dit toernooi besteed. Dat is minder dan de aandacht die uitgaat naar zijn debuut in het betaald voetbal tegen Cambuur, Eerste Divisie. Nauwelijks meer ook dan de ruimte voor het verhaal hoe hij via spelershoteleigenaar Di Marco een hond aan het toernooi overhield.

In het boek over het voetballeven van Kist eindigt het hoofdstuk over het Nederlands elftal in mineur. 'Jammer genoeg heeft Kees

nooit van grote waarde voor Oranje kunnen zijn en heeft hij zijn reputatie als topscorer niet kunnen waarmaken. Zo blijkt maar weer dat zijn AZ-maatje Kristen Nygaard voor Kees van grote betekenis is bij het maken van zijn doelpunten. In de tijd dat Kees in Oranje speelde, ontbrak dit type speler bij het Nederlands elftal. Uiteindelijk stokt de teller voor Kist bij 21 interlands, waarin hij vier keer scoorde, waarvan twee uit een strafschop.'

Voor sommige Nederlandse spelers was de interlandcarrière bijna ten einde. Nanninga zou nog één keer worden opgeroepen tegen Cyprus en daarin het derde doelpunt maken. Johnny Rep speelde nog vijf WK-kwalificatiewedstrijden, maar rijk aan goals waren zijn laatste jaren voor Oranje niet. Die ene strafschop op het EK van 1980 niet meegerekend, zou de man met zeven WK-goals zijn laatste vijftien interlands de nul houden.

Arie Haan had met zijn invalbeurt op het EK zijn laatste minuten voor Nederland gespeeld. Zijn leeftijdgenoot Ruud Krol daarentegen zou nog negen *caps* bijschrijven, waarvan acht als aanvoerder. Hij deed zelfs nog mee aan de kwalificatie voor het EK van '84, zijn 83e interland.

Zo vlak na het toernooi liet de recordinternational merken dat voor hemzelf ook niet duidelijk was hoe de toekomst eruitzag. 'Het is nu tijd voor een andere, nieuwe generatie. Die is kwalitatief inderdaad minder dan die waarvan ik deel heb uitgemaakt', zei hij in voltooid tegenwoordige tijd, denkend aan de periode die ging komen. 'Zwartkruis moet dus gaan bouwen. Dat zal gepaard gaan met slechtere resultaten dan we de laatste jaren gewend zijn. Toch moet hij doorgaan, want dicht achter deze nieuwe generatie wacht alweer een volgende, die volgens mij kwalitatief duidelijk beter is.'

Die woorden zijn haast profetisch te noemen, als je ze tenminste achteraf een beetje gunstig wilt interpreteren. Tijdens zijn laatste optreden op 16 februari 1983 in Sevilla speelde de Oude Ruud samen met de Nieuwe Ruud: de twintigjarige Gullit (zevende interland) en de dertien jaar oudere Krol (83e en laatste cap) stonden één wedstrijd samen in het veld. Een halve om precies te zijn, want Gullit viel

tijdens die EK-kwalificatiewedstrijd na rust in voor Hovenkamp. Even stonden ze samen binnen de lijnen, drie kwartier maar: de aanvoerder die net naast de wereldbeker greep in 1978 en de man die een Europese hoofdprijs in ontvangst mocht nemen, tien jaar later.

Krol keek ook terug op zijn eigen bijdrage aan het toernooi. 'Er is veel over mij geschreven en gezegd. En daarbij is vaak kritiek gespuid. Zelf heb ik het idee in Italië wel lekker te hebben gespeeld. Niet al mijn initiatieven hebben voldoende rendement opgeleverd, maar dat was vooral het gevolg van het feit dat we hier met een onvoldoende ingespeelde ploeg waren.' Hij wees wel anderen als schuldigen aan: de Nederlandse clubs en de KNVB. 'De grote fout is gemaakt tijdens de voorbereiding. We hebben niet één keer tegen een echt sterke tegenstander gespeeld. Waarom kon België dat wel en zelfs een keer of drie? Alleen in zware wedstrijden komen de fouten naar voren. Pas als je die hebt ontdekt, kan je aan verbetering gaan werken.'

De KNVB zag bij monde van Eric Vilé geen reden om in te grijpen. 'Naar mijn overtuiging moet Zwartkruis zijn werk voortzetten', zei hij. 'Bij tegenvallende prestaties wordt meestal de trainer als de schuldige aangewezen, maar ik voel niets voor die gewoonte. Trouwens, ik geloof ook niet dat Zwartkruis nu verantwoordelijk moet worden gesteld voor de uitschakeling.' Vilé wist best dat er in het begeleidingsteam stevige meningsverschillen ontstaan waren over de voorbereiding, maar tilde daar niet zo zwaar aan. 'Als mensen onder spanning komen te staan, gebeuren dat soort dingen', zei hij. 'De één vindt dat er te hard getraind is, de ander meent dat de spelers nog wat eerder bij elkaar hadden moeten komen en een derde vindt weer dat er te vroeg met de voorbereiding is begonnen.' De KNVB'er gaf te kennen met de hele staf verder te willen. 'Op weg naar Spanje.'

Met die toekomst was ook Herman Choufoer al bezig. Hij had een ander type spel voor ogen. 'Ik denk daarbij aan het voetbal zoals Frankrijk en Argentinië dat tijdens het laatste WK hebben tentoongespreid', zei hij. 'Dat heb ik in Italië tot nu toe gemist. Er is geen enkele ploeg die een grote balvaardigheid heeft gedemonstreerd. Italië

misschien, maar het Italiaanse voetbal gaat vaak gepaard met een hardheid die voor mij ontoelaatbaar is.'

Choufoer, die zelf ooit één keer voor het Nederlands elftal speelde – een verloren thuiswedstrijd tegen Luxemburg – begon ook al over de voorbereiding in Oostenrijk. 'De tegenstanders die we daar hebben ontmoet, waren veel te zwak. Ze waren ongeschikt om onze spelers op hun waarde te kunnen beoordelen.' Hij had ook zijn gedachten over de mannen die in het buitenland voetbalden. 'Het inpassen in het team levert de nodige problemen op. Je kan aan alles merken dat ze gewend zijn om in een heel andere sfeer te werken en dat hun afstandelijkheid veel groter is.'

Het lag zo'n beetje overal aan. Wie of wat hebben we nog niet gehad? O ja, de huisvesting. Choufoer nog maar even: 'Mijn ervaring is dat het collectief gediend wordt door een nagenoeg volledig samenzijn, zoals dat in Potrerillos in Argentinië het geval was. Onze huisvesting tijdens de trainingsweek in Oostenrijk was ideaal, maar ik heb niet het gevoel dat ons verblijf in hotel *Delle Terme* in Castellammare en hotel *Leonardo da Vinci* in Milaan het saamhorigheidsgevoel ten goede is gekomen.'

Toch lag dat misschien niet alleen aan het hotel. In zijn autobiografie klaagt Hans van Breukelen meer over de organisatie. 'Iedereen bewoog zich rond het elftal', schrijft hij in 1989. 'Zwartkruis was een aardige man, maar was gemakkelijk te beïnvloeden. In ons eerste hotel liep werkelijk Jan en alleman in en uit. Een chaos.' Van Breukelen schrijft dat toe aan de zakelijke belangen van spelers die een buitenlandse club zochten en het vrijwel dagelijkse overleg met zaakwaarnemers en makelaars. 'René van de Kerkhof bijvoorbeeld lonkte naar Italië, Kees Kist hoopte op PSV. Te midden van die persoonlijke belangen en problemen moesten wij presteren. Dat lukte dus niet.' Net als in het latere boek van Auke Kok over het EK van 1988 klinkt hier al een zekere rivaliteit door tegenover de Gouden Generatie. Kok spreekt over 'een aantal ouderen' die alles al in 1974 en '78 hadden meegemaakt en scherpte misten. 'Schrijvers, Krol, Haan: moeilijke jongens, grote spelers, maar toch een beetje in hun nadagen.'

Ook Mik Schots is in *Rep – Een roerig (voetbal)leven* niet positief over de oude garde. 'Als gevolg van de benadering van spelers als Ruud Krol, Dick Nanninga en de AZ-clan met Kees Kist, Hugo Hovenkamp en Jantje Peters door Jan Zwartkruis is de discipline ver te zoeken.' Dat Peters niet eens meeging, weerhield hem er kennelijk niet van om mee te doen… Rep bevestigt het negatieve verhaal, zonder het over zichzelf te hebben. 'Zwartkruis schreef de spelers van alles voor, maar ze lachten hem gewoon uit. Dan moesten ze op tijd naar bed, maar ja, dat moest je niet tegen iemand als Dick Nanninga zeggen… Die maakte dat zelf wel uit.'

In *Een elftal bondscoaches* van Koen Greven en Erik Oudshoorn worden er 21 bladzijden besteed aan Jan Zwartkruis. Dat is eervol als je ziet dat Rinus Michels – verspreid over twee perioden – maar twee pagina's méér heeft. Kenmerkend voor de desinteresse voor het EK van 1980 is dat het slechts tien procent van het hele hoofdstuk beslaat. De auteurs stellen vast dat Nederland zich 'niet voor de halve eindstrijd plaatst'. Die constatering doet vermoeden dat ze zich in het toernooi zelf maar nauwelijks hebben verdiept. Er waren helemaal geen halve finales tijdens deze eindronde.

'Zwartkruis ergert zich jarenlang aan het gebrekkige professionele klimaat bij de KNVB, dat wat hem betreft zijn dieptepunt bereikt op het mislukte Europees kampioenschap van 1980 in Italië', luidt de eerste zin die aan dit tijdperk wordt gewijd. In het kort worden de uitslagen van de drie wedstrijden vermeld en dan gaat het al heel snel over randzaken. 'De KNVB heeft in het badplaatsje Castellamara (verkeerd gespeld, inderdaad) het prachtige hotel *Della Terme* (ook verkeerd gespeld) afgehuurd. Hier vertoeft de *upper ten* van Europa. De bond heeft voor Oranje de hele bovenverdieping geblokt. Is helemaal niet nodig, zoveel ruimte. De internationals zijn opgetogen. Maar om elf uur moeten ze naar de kamer. Deur dicht, licht uit. Zwartkruis is streng.' Vervolgens gaat het over een ruzie tussen Herman Chouffoer (zucht… verkeerd gespeld) en enkele andere officials. Tegen de afspraken in wordt een van hen in het hotel vergezeld door zijn vrouw.

Ook het gedoe rondom spelerstransfers krijgt aandacht. In het spelershotel checken de gebroeders Molenaar van AZ '67 in om met Kees Kist te praten over een mogelijk vertrek naar PSV. Althans, dat beweren Koen Greven en Erik Oudshoorn. Ruud Doevendans zegt het jaren later ook. In een nogal negatieve recensie van zijn boek schrijft een lezer bij *Bol.com*: 'Het meest trieste is dat de auteur beschrijft dat de gebroeders Cees en Klaas Molenaar in de voorbereiding op het EK van 1980 in het spelershotel zijn geweest om met Kees Kist te praten. Dit, terwijl Cees Molenaar reeds in 1979 was overleden. Doevendans roemt zelf in het boek zijn "gedegen bronnenonderzoek", maar heeft onnodige en zelfs kwetsende fouten gemaakt.'

Gedegen bronnenonderzoek... Als je iets leest in een boek of krant, en het citaat lijkt gebaseerd op het verslag van een ooggetuige, wat doe je dan als schrijver? Cornelis Molenaar overleed inderdaad op 51-jarige leeftijd in Houston, 23 juli 1979. Hij kan er dus niet geweest zijn. Is dat van zijn broer Klaas dan ook niet waar?

'We zitten aan het zwembad met de spelers', zegt Zwartkruis. 'Plotseling stoppen er twee touringcars. Er komt een stel gillende meiden uit. Die stormen op mij af, omhelzen en kussen me. Ik ken ze amper. Blijken het de dochters van KNVB-voorzitter Meuleman te zijn. Ze zijn met een reisgezelschap in de omgeving aan het toeren en pa heeft gezegd: "Dan ga je toch even bij het Nederlands elftal langs? Dat vindt Zwartkruis altijd leuk."'

Nog een verhaal van de bondscoach. 'Ik zit op de rand van mijn bed en het gaat beneden tekeer en tekeer als nooit tevoren. Ik weer naar beneden. De feestvierders hebben net de polonaise ingezet. Daar zie ik Dick Nanninga achter een palmstruik duiken en René van de Kerkhof wegflitsen. En wie lopen er voorop? Bestuurders van de KNVB! Ik wil dat er een einde aan komt. Maar dat wordt me niet in dank afgenomen. Want het is zo'n leuk feestje. Er bestond geen enkele vorm van professioneel denken bij de bond.' En dan is het over het EK 1980 afgelopen, in *Een elftal bondscoaches*. 'De spelers, veelal voormalige WK-gangers, zijn in sportief opzicht duidelijk aan het afbouwen. Oranje heeft aan kwaliteit moeten inboeten.'

In de door Marco Wijnstekers geschreven biografie van Kees Kist wordt het beeld van spelers die met hun toekomstige inkomen bezig zijn niet ontkracht. 'Voordat Kees voor het Europees kampioenschap van 1980 maar een bal heeft geraakt, heeft de AZ-spits zijn doel al gedeeltelijk bereikt. Hij wil naam maken in Italië. De transfermarkt is volop in beweging en de Italiaanse clubs zijn bereid fors in de buidel te tasten om hem na het EK in Italië te houden', lezen we in *Doelgericht*. 'De AZ-aanvaller geniet volop van de belangstelling en tijdens de voorbereiding is zijn ster rijzende. Alle kranten, inclusief de Italiaanse, besteden aandacht aan de blonde doelpuntenmachine uit Holland. In die dagen wordt hij regelmatig gevraagd voor interviews voor de Italiaanse televisie.' Klaas Molenaar geniet van de populariteit van 'zijn' topspits, maar laat ook weten dat Kist niet te koop is. 'Wat moet AZ immers zonder Kees beginnen? Hij heeft nog een contract voor drie jaar. Alleen voor een extreem hoog bedrag mag Kees vertrekken en dan moet ik nog maar zien of de clubs dat willen betalen.'

De eer was in 1980 niet aan Nederland, maar wel aan zijn beide buurlanden om uit te komen in de finale op zondag 22 juni in Rome. De kranten keken vooruit. 'Het is typerend voor het welhaast tragische niveau van het Europese kampioenschap 1980 dat sommigen aan één enkele opleving voldoende hebben gehad om in Italië naam te maken', schreef *Het Vrije Volk*. Verslaggever Hans Reismann wees erop dat bij de West-Duitsers twee 'nieuwelingen' nogal op de kaart gezet waren. 'De blonde Keulenaar Bernd Schuster (20) wordt algemeen als een van de revelaties van het toernooi beschouwd en de 23-jarige Düsseldorfer Klaus Allofs gooit hoge ogen als het erom gaat topscorer van het EK te worden', schreef de journalist. 'Pikant genoeg hebben beiden alle lof te danken aan hun inbreng in de ontmoeting tegen Oranje, waar Bernd Schuster vriend en vijand verbaasde met zijn wervelende acties op het middenveld en Klaus Allofs met zijn drie goals een prestatie neerzette die nauwelijks nog te verbeteren lijkt. Alleen de Tsjech Zdeněk Nehoda moet nog in staat worden geacht de West-Duitser in het slotweekeinde te bedreigen.'

De man van de drie goals had gespeeld tegen Tsjecho-Slowakije, maar raakte vrijwel geen bal goed. Na afloop klaagde de Duitse sportpers over zijn optreden. 'Niemand hoeft mij te vertellen dat ik tegen Tsjecho-Slowakije slecht heb gespeeld,' zei de aanvaller toen met hand in eigen boezem, 'maar vergeet niet dat Rummenigge en ik voor een hoogst ondankbare taak stonden. We kregen nauwelijks ballen.'

Allofs had na afloop tegen Derwall gezegd: 'Ik ben niet in de wedstrijd gekomen.' Jupps korte en krachtige analyse: 'Dan had je er maar voor moeten zorgen dat je er wél in was gekomen.' De aanvaller klaagde over het systeem met twee spitsen en zag die zienswijze bevestigd in de wedstrijd tegen Nederland, met Hrubesch in de ploeg.

Ondertussen was de vraag hoe de Duitsers zouden spelen in die ene partij die nog moest komen. Allofs kende de Belgen alleen van het doelpuntloze gelijkspel tegen Italië. 'Het feit dat ze zo defensief speelden, vind ik te rechtvaardigen', zei hij. 'De ploeg speelde gegroepeerd, met een goede organisatie en een sterke defensie. De middenvelders kunnen een balletje bij zich houden en een man als Ceulemans is een levensgevaarlijke jongen. We worden algemeen als de grote favoriet afgeschilderd, maar dat is een wat gevaarlijke stemming.'

De stemming bij de Belgen was prima. Een finale is nu eenmaal prettiger spelen als er geen hoge verwachtingen zijn. In Pomezia stond een ontspannen trainer Thys de Belgische pers te woord, zowel in het Vlaams als in het Frans. De bondscoach was niet bepaald met open armen ontvangen toen hij Raymond Goethals opvolgde. Hij zou zelfs niet over de benodigde papieren beschikken. Daar hoorde je nu niemand meer over.

Rik De Saedeleer legde aan Nederlandse journalisten uit hoe het zo gekomen was. 'Wij zijn ouderwets gebleven', zei hij. 'We werken keihard. Heb je gezien wat Van Moer in de eerste helft tegen Italië deed? Kevin Keegan is tien jaar jonger. Geef mij Van Moer maar.'

Jan Ceulemans zat aan de rand van het zwembad en prees de ontspannen sfeer in de ploeg. 'Belgen moet je niet afjakkeren', zei hij. 'Toen ik René van de Kerkhof in Oostenrijk langs het trainingsveld zag liggen kotsen dacht ik: wat overdreven. Wij hadden er net een

visdag in Goes op zitten. De laatste week voor vertrek naar Italië hebben we 's avonds rustig in Brussel getraind. Hier oefenen we 's morgens één uur en 's middags niet meer dan twintig minuten. Je hebt er tenslotte juist een zwaar seizoen op zitten. In twee weken kan de conditie nooit weg zijn. Ik heb de Hollanders niet begrepen. Twee keer spelen ze de finale van het wereldtoernooi zonder zich in de aanloop uit te sloven en nu werd er met krachten gegooid.'

Het verhaal van die kotsende Van de Kerkhof is misschien niet het meest smakelijke, maar die krioelende sardientjes zijn eerder ook al aan de orde geweest. Toch is het om de waarheid geen geweld aan te doen wel zaak om vast te stellen dat hier een wat vertekend beeld dreigt te ontstaan. Nederlanders als serieuze, hard trainende sportmannen en Belgen die wat onverschillig aan de rand van een zwembad hangen: daar kunnen kanttekeningen bij geplaatst worden.

In de biografie *De Gebroeders* beschrijft Guido Derksen een situatie later in de carrière van René die niet meteen het beeld oproept van de toegewijde sportman. Hooguit van iemand die niet wil verliezen. Voor wie het na wil lezen: het staat op de overgang van pagina 222 naar 223, in het hoofdstuk dat getiteld is: *Spaghetti, tzatziki en fu yong hai*, over de periode waarin een van de broers in het buitenland ging voetballen.

'Op een trouwerij van een teamgenoot waarschuwt Joop Wildbret René dat de Chinezen hem onder tafel willen drinken. "Geen ene kut-Chinees drinkt mij onder de tafel", roept René vol bravoure uit. De Chinezen vullen zijn glas iedere keer helemaal tot aan de rand met whisky. Ze tikken ertegen, ten teken dat het glas in één teug leeg moet. Na een uur of anderhalf schuift René zonder pardon in één keer onder de tafel, letterlijk. René: "Hoe ik thuisgekomen ben, geen idee, maar op een gegeven moment wordt er op de deur geklopt. Ik denk: verdorie, ik moet trainen. Ik doe de deur open, zie Wildbret en vraag hem hoe laat de training is. Zegt-ie: dat was gisteren, ik kon je toen niet wakker krijgen. Ik was vijfendertig, veertig uur van de wereld geweest."'

België stond aan de vooravond van een finale. Jan Ceulemans over het aandeel van de bondscoach daarin: 'Thys is een rustige man. Hij beslist alles. Laat niet op zich inpraten. Zijn tactische besprekingen duren hooguit tien minuten. Geen ingewikkeld gepraat. Hij spreekt over het belang van dekking, wie de corners en vrije trappen nemen. Hij houdt ons voor om ons eigen spel te spelen.'

De oefenmeester zelf wees vooral op de spelers, maar bevestigde dat hij het met die mannen rustig aan deed. 'Inderdaad ben ik een tegenstander van keiharde trainingskampen. De basisconditie is er nog en een toernooi in deze hitte kost al kracht genoeg. Er wordt nu gezegd dat ik blij ben dat Holland naar huis is. Vergeet het maar. Ik wens mijn goede vriend Jan Zwartkruis het beste toe. Hij kan er ook niets aan doen dat het Hollandse voetbal aftakelt.'

Terwijl Thys zijn collega in bescherming nam, liet Ceulemans wel een kritische noot horen over Oranje. Hij keek zelfs al vooruit naar de ontmoeting in november, voor het WK van 1982. 'Dat kan een interessant wedstrijdje worden', zei hij. 'Ik moet nog zien dat Nederland van ons wint. We hebben een uitgebalanceerd elftal. Onze verdediging is zeer sterk. Van Moer is de ideale spelmaker en we hebben op dit moment in België drie à vier goede spitsen.'

Ceulemans wilde het verhaal niet bevestigen dat de Belgen in slaap zouden zijn gevallen toen ze voor de tv naar een van de wedstrijden van het Nederlands elftal zaten te kijken, maar hij liet wel weten wat hij van de huidige situatie vond. 'Het is goed dat Nederland dit ook eens heeft meegemaakt. Wij Belgen worden door jullie altijd als een stelletje zotjes beschouwd. Nederland ging hier naartoe met de gedachte dat het wel even de finale zou halen. Vroeger hadden jullie Cruijff en daar trok het hele elftal zich aan op. Nederland heeft op dit moment op het middenveld geen speler meer die het elftal kan dragen. Ook Arie Haan kan dat niet, al is hij nog zo'n goeie voetballer.'

Het klonk een beetje laatdunkend, maar tegelijkertijd liet Ceulemans doorschemeren dat hij nog steeds tegen Nederland opkeek. Dat je nog moet zien dat je tegenstander van je gaat winnen, is nu eenmaal geen uitspraak die je doet als je jezelf veel sterker acht.

België zou inderdaad zegevieren over Oranje in november, en wel met 1–0, uit een strafschop. Nu stond het land in de finale. Eén keer hadden onze Zuiderburen tijdens dit toernooi gewonnen, ook al met één doelpuntje verschil. Gemiddeld scoorden ze één keer per wedstrijd. Het was voldoende tijdens het EK 1980.

Groep 1	**#**	**W**	**G**	**V**	**D**	**T**	**±**	**∑**
West-Duitsland	3	2	1	0	4	2	+2	5
Tsjecho-Slowakije	3	1	1	1	4	3	+1	3
Nederland	3	1	1	1	4	4	0	3
Griekenland	3	0	1	2	1	4	-3	1

Groep 2	**#**	**W**	**G**	**V**	**D**	**T**	**±**	**∑**
België	3	1	2	0	3	2	+1	4
Italië	3	1	2	0	1	0	+1	4
Engeland	3	1	1	1	3	3	0	3
Spanje	3	0	1	2	2	4	-2	1

20. De strijd om het brons

Geen finale dus voor gastland Italië en ook niet voor regerend Europees kampioen Tsjecho-Slowakije. Zij mochten – of moesten – tegen elkaar de strijd om de troostprijs aanbinden, voor de ogen van het trieste aantal van 24.652 toeschouwers in Stadio San Paolo in Napels. Voor de Italianen was dit een dieptepunt in de toch al teleurstellende bezoekersaantallen.

Halflege tribunes: dat is waar telkens weer over gesproken wordt in een terugblik op het EK van 1980. De wedstrijden van Italië en de finale buiten beschouwing gelaten, was de kraker tussen West-Duitsland en Nederland nog het minst slecht bezocht: 26.546 mensen zaten er toen op de tribunes. Griekenland – Tsjecho-Slowakije was het dieptepunt geweest met 4.726 aanwezigen. Duels als deze zou je in de stadions van FC Oss en FC Eindhoven kunnen spelen.

Het brons ging naar Tsjecho-Slowakije. *De Telegraaf* noemde het land dat vierde werd 'een zeer slecht verliezer'. De krant vond dat de Italiaanse collega's zich in hun analyses te weinig realiseerden dat hun nationale elftal zijn tijd wel had gehad. Vooral de grote sportkrant *Corriere dello Sport* achtte men daar schuldig aan. Ze moesten Engeland en Nederland als voorbeeld nemen: daar werd tenminste duidelijk uitgesproken dat de bezem door de nationale teams moest worden gehaald. De Italiaanse pers hield zich meer bezig met het opnoemen van verwijten aan tegenstanders en scheidsrechters. Ook de thuisspelende bondscoach kon de zon niet in het water zien schijnen. Hij had uitgeroepen dat België een finale onwaardig was. Terwijl zijn land natuurlijk alleen maar van die ploeg had hoeven winnen om die stelling te bewijzen.

De manier waarop de troostfinale gewonnen werd, was typerend voor het toernooi van 1980. De Tsjecho-Slowaken hielden het achterin potdicht en probeerden vanuit die gesloten gelederen af en toe tot een aanval te komen. Ze vulden de tijd vooral met hopen op een kansje.

Italië was in de beginfase sterker. Alessandro Altobelli was in de derde minuut dicht bij een doelpunt, maar zijn kopbal werd gestopt door Netolička. Francesco Graziani had een paar fraaie acties, maar slaagde er ook niet in om te scoren. Dat lukte Tsjecho-Slowakije wel, na acht minuten in de tweede helft.

Het doelpunt was er eentje van grote schoonheid. Een tamelijk gewone hoekschop met een mannetje of zestien in het strafschopgebied werd door Panenka niet hoog voor het doel gegeven, maar in plaats daarvan teruggelegd op Ladislav Jurkemík, die vanaf vijfentwintig meter loeihard uithaalde. Strak in de bovenhoek. De bal die van zijn voet vertrok volgde een verrassende kromme baan, een beetje als die van Arie Haan twee jaar eerder tegen dezelfde doelman. Het leek wel of het leren projectiel opsteeg en onderweg een versnelling inzette. Alles aan dit schot was schitterend. Vanaf de gekromde rug van de schutter tot en met de wanhopige handen van de keeper. Zoff raakte de bal nog – of toch net niet? – voordat die hard en hoog insloeg. Zelfs de verslagenheid van de doelverdediger, zittend op één knie, bevatte iets moois, iets van bewondering. De *Adidas Tango* stuiterde nog wat na, baldadig haast. Speels – brutaal haast – kwam hij vanuit het doel terug het veld in hobbelen: alsof het voorwerp zelf de victorie meevierde.

De pers was lovend over de treffer. ‘Zijn ziedend harde en loepzuivere schot was zo fraai, dat de prijs voor het doelpunt van het jaar al vergeven lijkt te zijn’, schreef het *Nieuwsblad van het Noorden*. *De Telegraaf* zag in het doelpunt toch nog een aanleiding om de negatieve kant te belichten. ‘Eigenlijk was het een schande dat de 38-jarige Zoff er nog bij was’, sputterde het dagblad. ‘De veel jongere Bordon had in het doel moeten staan.’ Zoff zou twee jaar later – op zijn veertigste – nog wereldkampioen worden. De carrière van Ivano Bordon kwam niet verder dan 22 interlands waarvan slechts vier niet vriendschappelijk.

De gelijkmaker van Italië – een kopbal van Graziani uit een vrije trap van Causio – was ook mooi. Althans: de bal ging fraai de verre hoek in. De manier waarop oogde toch wel wat stuntelig. Als gevolg van zijn hoge sprong leek de doelpuntenmaker even zijn oriëntatie kwijt. Anton Ondruš werd ondanks z'n 1 meter 89 wat makkelijk afgetroefd door de man met rugnummer 20 – een decimeter kleiner – die zijn basisplaats te danken had aan de schorsing van Rossi. Het was pas de tweede treffer van Italië in dit toernooi. Bij dat vorige doelpunt was Graziani de man die de voorzet gaf.

De gelijkmaker zorgde voor leven in de brouwerij, zowel op de tribunes als in het veld. 'Een ware slagregen van schoten op het doel van Netolička leverde geen tweede Italiaanse treffer op', schreef het *Nieuwsblad van het Noorden*. 'Tsjecho-Slowakije reageerde onmiddellijk en een break-out volgens het boekje bood Nehoda een unieke kans op 2–1. Zoff toonde echter zijn klasse.' Een lofzang dus op die gelouterde keeper, die volgens anderen al te oud was.

Toch gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat de wedstrijd verder niet veel moois bood. Bondscoach Bearzot was achteraf boos. 'Onbegrijpelijk', bromde hij. 'We wilden voetballen als in Argentinië. Het team zal moeten verjongen, dat staat nu wel vast.' Maar ook zijn winnende collega Jozef Vengloš zei niet tevreden te zijn over het vertoonde spel.

Het Vrije Volk analyseerde de verliezer. 'Hoe het Italiaanse voetbal verziekt is door het catenaccio, is tegen de Tsjechen ten overvloede bewezen', schreef de krant. 'De ploeg van Enzo Bearzot, die veel weg heeft van een wandelend lijk, staat machteloos als het een koekje krijgt van eigen deeg. Jagen, snelheid en pressievoetbal zijn wapens om een elftal als Tsjecho-Slowakije in de hoek te drukken. Die elementen ontbreken sinds mensenheugenis in het Italiaanse voetbal.'

Een soort van hoogtepunt vormde dan toch nog de strafschoppenserie. Er werd niet verlengd toen het na negentig minuten 1–1 stond, maar men ging meteen vanaf elf meter op zoek naar een winnaar. Een zeldzaam lange serie van maar liefst achttien schutters zou aantreden. Alle Tsjecho-Slowaken scoorden. Ze doorstonden de felle Italiaanse fluitconcerten. Graziani, de man van de goal, schoot via binnenkant

paal binnen. Eén man miste: Fulvio Collovati, de centrale verdediger van AC Milan. De ondankbare hoofdrol van de beslissende misser was voor hem. Je wenst dat je ergste vijand niet toe, zeker niet als je ook nog eens de enige bent die faalt.

Zijn schot was nog bijna raak. Netolička stopte in eerste instantie, liet de bal vervolgens vallen en in de richting van de doellijn drentelen. Hij stortte zich er daarna alsnog op. 'De vertraagde tv-beelden lieten zien dat de bal niet in zijn geheel de doellijn was gepasseerd', schreef *Het Vrije Volk*. Rummenigge beweert in zijn boek het tegenovergestelde. Scheidsrechter Linemayr gaf eerst een doelpunt, maar kwam meteen op zijn beslissing terug. Zoff stond er bovenop en zei dat hij het niet had kunnen zien.

Achttien mannen namen die strafschoppen. De twee keepers schoten zelf niet. Dat betekent dat er van beide ploegen maar één veldspeler was die niet in stelling werd gebracht. Voor de winnaar was dat Rostislav Vojáček, een verdediger die één doelpunt zou maken in veertig interlands. Voor verliezer Italië betrof het Claudio Gentile. Eveneens verdediger, ook één interlanddoelpunt, 71 *caps*.

Hoe eerlijk is het nemen van strafschoppen eigenlijk? Je zult maar volbloed verdediger zijn, van wereldklasse wellicht. Hoe kun je dan ooit het verschil maken? Waarom beslissen we op strafschoppen en niet op corners? Of met drie veldspelers die één minuut krijgen om drie anderen plus een doelman uit te spelen? Alsof er niet meer komt kijken bij voetbal dan een hard en zuiver schot hebben.

Nederland had door de jaren heen ook spelers die slechts één keer scoorden terwijl ze een flink aantal interlands speelden. Meer dan veertig soms zelfs. Wie hun namen hoort, is meer dan eens geneigd om eerbiedig de pet af te nemen: Danny Blind (42 interlands), Gerald Vanenburg (42), Jan Klaassens (57), Wim Jansen (65), Michael Reiziger (72). Absolute winnaar in dit rijtje is Nigel de Jong, die één keer het net vond in 81 wedstrijden. Hij incasseerde trouwens wel zeventien gele kaarten.

'Die strafschoppen waren voor mij het enige lichtpuntje', zei Václav Ježek, de trainer van Feyenoord. 'We hebben er negen genomen en ze waren allemaal raak.' Dat hij 'we' zei, had niet alleen te maken met zijn nationaliteit, maar ook met het feit dat Ježek zelf vier jaar eerder bondscoach was, toen Tsjecho-Slowakije kampioen werd. Hij had vóór de wedstrijd voorspeld dat strafschoppen de beslissing zouden brengen en kreeg daarin gelijk – al was zijn prognose dan 0–0.

Ježek had op die penalty's wel wat aan te merken. 'Ik ben ervan overtuigd dat Joop Hiele er zeker twee zou hebben gestopt, zowel van de Tsjechen als van de Italianen. Met name Zoff heeft te weinig lef getoond. Hiele is wat dat betreft veel brutaler.'

Of Joop strafschoppen gestopt zou hebben in deze serie, zullen we nooit weten. Hij was er niet bij, maar speelde met Jong Oranje in Zuid-Frankrijk. Die selectie bevatte maar weinig mannen die het later ver zouden schoppen. Neem Hieles teamgenoot Sjaak Troost. Een echte Feyenoorder, geboren in Pernis, nergens anders gespeeld. Troost zou nooit voor het Nederlands elftal uitkomen.

Go Ahead Eagles kende in Hans Voskamp iemand die eveneens een groot deel van z'n leven bij één club zat. Trainer werd hij daarna, in de regio, bij V.V. DEO uit Borculo en Sportclub Markelo (tweede elftal). De Warnsveldse Boys sieren zijn cv, maar ook dat is nog niet het niveau van FC Barcelona.

Chris van den Dungen speelde destijds in zijn geboorteplaats bij FC Den Bosch. Bijna twintig jaar betaald voetbal, eindigend bij Sparta in het seizoen 1995/'96 waar hij maar één keer van de bank kwam. Hij werd in 2010 trainer van UDI '19/Beter Bed.

Edward Metgod van Haarlem was tweede keeper in Jong Oranje van 1980 en speelde ooit één (verloren) vriendschappelijke interland.

Roger Schouwenaar van AZ '67 kwam zeven keer uit voor Nederland onder 19. Zijn toenmalige ploeggenoot Ronald Weijsters kan in internationaal verband zeggen dat hij met z'n club nog Europees gespeeld heeft tegen Red Boys Differdange, FC Sochaux en IK Start Kristiansand. Wellicht heeft hij shirts geruild na die wedstrijden, maar ze zullen niet voor woekerprijzen doorverkocht zijn.

Evert Bleuming van FC Twente is zelfs onder zijn bijnaam *Kammetje* nooit echt beroemd geworden.

Willy Carbo speelde begin jaren tachtig 106 keer voor FC Utrecht. Zijn overstappen naar Club Brugge en Feyenoord brachten geen grote successen: in totaal speelde hij voor beide clubs vijftien keer. Oranje zat er voor hem niet in.

Jan Lohman van N.E.C. ging een best nog aardige carrière tegemoet bij Watford en een paar Belgische clubs. Maar ook voor hem was in de jaren tachtig de nationale selectie te hoog gegrepen.

Wim Koevermans, Fortuna Sittard: één verloren interland, waarin hijzelf er via een wissel voortijdig uit moest.

Ton Lokhoff van NAC speelde met Oranje twee uitwedstrijden, waarvan er eentje gewonnen werd; het werd 1–0 en 0–1.

Piet Wildschut ging in 1980 ook mee naar Toulon. Dat heeft iets zuurs. Op een WK gespeeld hebben en dan voor Jong Oranje worden opgeroepen: een degradatiegevoel.

Michel Valke speelde dan wel zestien interlands, maar de helft niet helemaal. Hij debuteerde al in 1979, ging niet mee naar Italië en werd een typische speler van de zeven magere jaren.

René van der Gijp van Sparta kwam tot één interland minder. Daar zaten elf kwalificatiewedstrijden bij voor toernooien waar Nederland zich niet plaatste en die ene uit 1988 waar hij zelf afhaakte. René maakte twee doelpunten – alleen vriendschappelijk, waarvan eentje uit een strafschop.

Edo Ophof, destijds van N.E.C. en in z'n beste jaren bij Ajax, kwam net als Van der Gijp tot vijftien *caps*. Hij eindigde zijn interlandcarrière door de laatste vijf minuten in te vallen voor Ruud Gullit, in die beruchte wedstrijd tegen België met die rode kaart voor Kieft.

Jong Oranje van 1980: symbool van een verloren generatie.

21. Buren in de finale

Terwijl Nederland niet meer in beeld was voor brons, ontmoetten beide buurlanden elkaar voor een strijd om de plaatsen 1 en 2. De finalisten hadden hun laatste groepswedstrijden 0–0 gespeeld. Kon je deze ploegen hun spel verwijten? België had er tegen Italië alles aan gedaan om geen tegendoelpunten te krijgen. Zolang ze maar niet verloren. West-Duitsland had een matte partij gespeeld, waarin het nauwelijks iets ondernomen had om te winnen. Een fluitconcert was na afloop hun deel geweest. '*Italia, Italia*', scandeerde het publiek toen de finalisten zich wat beschaamd naar de kleedkamers begaven.

De scherpte was in de laatste wedstrijd ver te zoeken geweest bij *die Mannschaft*. Ze trapten in bijna elke buitenspelval. Jagen op de bal, zoals tegen Nederland, was er niet meer bij. Een paar kansjes voor Hrubesch en Rummenigge, meer was het niet. Pas een kwartier na rust, toen de Grieken collectief naar voren trokken voor een aanval, brak Rummenigge een keer door, vanaf eigen helft. Zijn lob ging net naast. Bij Griekenland maakte Koudas bijna een doelpunt; Schumacher voorkwam dat met een uitstekende redding. De grootste kans voor Griekenland was in de 24e minuut, toen Christos Ardizoglou hard tegen de paal schoot.

Zo stonden er dus twee landen in de finale die beide doelpuntloos hun groepsronde hadden afgesloten. De vier wedstrijden van West-Duitsland kenden elk van de vier maar één doelpuntenmaker en werden telkens zo krap mogelijk gewonnen: 1–0 tegen Tsjecho-Slowakije, 2–1 tegen België, 3–2 tegen Nederland. In dat rijtje zou een laffe 0–1 nederlaag tegen Griekenland niet misstaan hebben. Het werd – misschien wel nog laffer – een doelpuntloos gelijkspel.

'Ik ben zeker niet tevreden met het vertoonde spel,' gaf Derwall na afloop van de wedstrijd toe, 'maar het is normaal dat er niet te veel

risico's worden genomen zo vlak voor de finale. De Grieken speelden ook tegen Nederland nogal eens ongecontroleerd en aan blessures heb ik op dit moment natuurlijk niets', zei de bondscoach, die zijn recordreeks van ongeslagen wedstrijden verlengde.

De eindstrijd op zondag 22 juni 1980 in het Stadio Olimpico in Rome wordt bezocht door 47.864 toeschouwers en geleid door scheidsrechter Nicolae Rainea uit Roemenië. De ploegen spelen in hun eigen tenue: beide in een zwarte broek, de Duitsers verder volledig in het wit en de Belgen in de andere twee kleuren van hun vlag. De Rode Duivels hebben door de jaren heen vaak in het rood gespeeld met hier en daar wat subtiel geel en zwart; in 1980 spelen ze echt in de driekleur. Boven de al genoemde zwarte broeken een rood shirt en boven de zwarte schoenen gele kousen.

De aftrap is aan West-Duitsland. Als Müller na krap twee minuten de eerste corner mag nemen, zijn er over en weer al aanvallen geweest. De eerste balovername door de Belgen resulteerde zojuist in een counter waarbij Ceulemans afgestopt werd. De lange bal op Rummenigge leverde ook niet meer op dan die corner. Opvallend is het vele gefluit bij Belgisch balbezit. Rome ligt dan wel niet aan de Duitse grens, maar het publiek is bepaald niet op de hand van België. De Italianen hadden graag hun eigen selectie willen zien optreden in plaats van dat land waarvan ze die laatste wedstrijd niet wisten te winnen.

Al binnen vier minuten sleept de opgekomen linksback Hans-Peter Briegel er een tweede hoekschop uit. Die wordt in eerste instantie weggewerkt door Gerets, maar wel zodanig dat Müller van twintig meter hard kan schieten. Hij staat ter hoogte van de eerste paal en kiest voor de andere hoek, wellicht omdat die ene wordt afgeschermd door Wilfried Van Moer. Een prima redding van Pfaff voorkomt een vroeg doelpunt.

De eerste minuten worden gekenmerkt door fel voetbal van beide zijden, ondanks de 22 graden die deze Italiaanse zomeravond mooi maken voor de mensen op de tribune. De Belgen hebben wat overtredingen nodig. Vooral die van René Vandereycken op Bernd Schuster in de zesde minuut is stevig te noemen. Het publiek reageert furieus

op de ploeg waar men zo jaloers op is. De Duitse voetballers blijven er rustig onder.

Toch is het zeker geen eenrichtingsverkeer. Ceulemans soleert over het veld en probeert een een-tweetje aan te gaan met François Van der Elst. Ook Rummenigge zoekt zijn toevlucht in een overtreding tijdens een verloren duel met twee Belgen.

De Duitsers bouwen rustiger, verzorgder op. Niet dat hun tempo zo laag is, maar ze loeren langer op een versnelling over de vleugels terwijl de Rode Duivels veel eerder kiezen voor een lange bal naar voren. Die onrust resulteert bijvoorbeeld in een slechte, harde pass van Walter Meeuws na licht jagen van Horst Hrubesch, waardoor de bal onnodig buiten de lijnen komt.

West-Duitsland is niet alleen op papier sterker, ook in de eerste tien minuten laat de ploeg zien de meest voor de hand liggende winnaar te zijn. Dat wordt aan het begin van de negende minuut duidelijk gemaakt als Bernd Schuster een prima steekpass terugkrijgt van Klaus Allofs. Schuster speelt de bal domweg langs de kalende Van Moer, van wie je met z'n vijfendertig jaar niet mag verwachten dat hij de snelste sprint heeft, maar wel dat dit hem niet overkomt.

Gerets heeft volop aandacht voor de bal die Schuster langs zijn ploeggenoot werkt, maar hij staat te ver om in te grijpen en laat achter zijn rug Hrubesch weglopen. Die staat daardoor erg vrij: drie Belgen staan op een rij in de as van het veld, hijzelf heeft veel ruimte om aan te nemen met de borst. Dat doet hij uitstekend: hij legt de bal niet stil, maar kiest kaatsend voor een directe voortzetting van de aanval via het centrum, waardoor hij Meeuws aan de voor hem gunstigste kant passeert. De centrale verdediger staat heel even op het verkeerde been. Vanaf de rand van het strafschopgebied, net voorbij het punt waar de bekende cirkelboog de zestienmeterlijn raakt, haalt de aanvaller vol uit met rechts. Een venijnige stuit op nog geen meter van de graaiende handschoenen van Jean-Marie Pfaff maakt de doelman kansloos. West-Duitsland leidt met 1–0, na nog geen tien minuten spelen.

Al zijn de Duitsers dan sterker: in zekere zin valt het doelpunt uit het niets. Dat gevoel wordt voor televisiekijkers versterkt doordat de verbinding met commentator Dieter Kürten wegvalt, juist als de aanval wordt ingezet. Niet lang, maar wel precies op dat moment. De Italiaanse regie vond het zojuist nog de moeite waard om de zinloze voorzet van rechtervleugelverdediger Manfred Kaltz – recht in de handen van Pfaff – te herhalen, misschien omdat je van achter het doel wél ziet dat er ergens een withemd tussen al dat rood staat. De Duitsers thuis voor de buis hebben daardoor gemist hoe het komt dat de spelers van hun *Mannschaft* inmiddels weer in balbezit zijn.

Dat dit vroege doelpunt bepaald nog niet een gelopen race betekent, maken de Belgen al snel duidelijk. Er is nog geen minuut verstreken – de Italiaanse stadionspeaker is nog bezig met het omroepen van de naam van de doelpuntenmaker – of Jan Ceulemans schept een schitterende kans om de Belgen weer op gelijke hoogte te brengen. Ingeleid door dezelfde Bernd Schuster, vanaf ongeveer dezelfde plek rond de middenlijn. Nu echter door een slordige aanname met onnodig balverlies tot gevolg. De alerte Ceulemans lanceert François Van der Elst, die mist als hij oog in oog met Schumacher staat. Misschien van schrik, misschien toch ook doordat de pass net iets te hard was. De Duitse doelverdediger gooit alle trossen los, komt zelfs tot buiten zijn zestien en geeft daardoor de Belgische spits zo weinig tijd dat de bal een meter of twee te hoog wordt ingeschoten. De knal belandt bovendien een meter of acht naast het doel. Dat is veel, maar in wezen is het ook niet meer dan één pas tekortkomen voor een goed schot.

Geen gelijkmaker dus en het spel gaat voort. Een vrije trap voor West-Duitsland wordt door Klaus Allofs met volle kracht in de muur geschoten nadat Karl-Heinz Rummenigge de schutter met een subtiel tikje in stelling brengt. Een slechte aanname aan Belgische zijde maakt dat een bal zomaar uit gaat. Een voorzet van Hrubesch wordt weggekopt door linksback Michel Renquin. Allofs passt op Rummenigge, maar die staat buitenspel.

Na een kwartier spelen lukt het de Belgen een keer om aan te vallen zoals hun tegenstanders doen: sterk opkomen over een van de flanken en dan een voorzet geven. Die wordt tot corner gekopt. In de negentiende minuut doen de West-Duitsers dat zelf weer eens. Pfaff kan de bal opvangen, maar er is niemand van de verdedigers die meedoet. Het illustreert de kwetsbaarheid van de Belgen en het gevaar van de ploeg die voorstaat.

Meeuws kan vrijwel ongehinderd opkomen en slaagt er maar net niet in om Ceulemans gevaarlijk te laten worden. Förster weet dat met een goede tackle te voorkomen. Ze spelen fel, de Belgen. Dat merkt ook aanvoerder Dietz als hij bij balbezit door vijf tegenstanders op de huid gezeten wordt. Bijna halverwege de eerste helft komt middenvelder Mommens nog tot een schot, maar dat wordt geblokt.

De arbitrage is niet onomstreden in deze wedstrijd. Merkwaardig is een moment in de 21e minuut waarin Manfred Kaltz wordt belaagd door Renquin en Mommens. Terwijl iedereen zich afvraagt of dit nu een overtreding was of een ingooi voor Kaltz, besluit de scheidsrechter tot een hervatting de andere kant op. De grensrechter gebaart twee keer dat er iets met het bovenbeen zou zijn geraakt, wat gezien de valpartij van de West-Duitser nauwelijks mogelijk is.

Gerets ging bij het doelpunt niet echt vrijuit en geeft vaker in de wedstrijd veel ruimte aan de aanvallers van de tegenpartij. Een gevaarlijke hoge voorzet op Hrubesch wordt afgefloten wegens hinderen van de doelman. Hij staat niettemin wel erg vrij.

België bedient zich tijdens de wedstrijd nogal eens van de buitenspelval. Daarbij moet worden opgemerkt dat het 1980 is en dat televisieregisseurs minder camera's en technische hulpmiddelen hebben dan laten we zeggen tijdens het EK van 2016. Herhalingen worden vaak éénmalig in *slow motion* van achter het doel getoond. Wie de videobeelden aandachtig terugkijkt, ziet dat er herhaaldelijk ten onrechte wordt gevlagd en gefloten. Dat Hansi Müller halverwege de eerste helft een keer erg boos wordt, is overigens ten onrechte: hij ziet niet dat achter hem ploeggenoten wél buitenspel staan.

Na bijna een half uur spelen creëert West-Duitsland opnieuw een levensgrote kans. Müller neemt de bal wat klungelig aan van Kaltz, een paar meter op zijn eigen helft, met veel ruimte. René Vandereycken en Raymond Mommens houden eerbiedig afstand. De derde rode middenvelder, Wilfried Van Moer, gaat dan toch maar naar hem toe. Zijn tegenstander heeft al wat meters gemaakt en kan een strakke pass geven op Hrubesch, die aanneemt, ontspannen draait, de aandacht van de volledige Belgische defensie vraagt en vlak voor de voeten van Luc Millecamps de bal breed legt op de doorgelopen Müller, die in één keer vol uithaalt met links. De vrije schietkans gaat over.

Minder hard is het schot, maar minstens zo groot de kans die twee minuten later volgt. Een dieptepass van Ceulemans op François Van der Elst wordt heel makkelijk met het voetje weggetikt door een oplettende Uli Stielike.

Haast achteloos spelen de Duitse verdedigers de bal rond. Stielike wijst naar rechts en Kaltz volgt zijn aanwijzing op: Müller krijgt de bal, tikt al snel door naar de als zo vaak nadrukkelijk op het middenveld aanwezige Schuster. Die zet opeens een korte versnelling in, kapt Mommens uit en schiet met links hard en hoog op doel. Pfaff werkt de bal met twee handen over. Na de hoekschop moet de doelman opnieuw ingrijpen.

Even later is het alweer bijna prijs. Opnieuw de West-Duitsers controlerend in balbezit. Als twee wanhopige slidings op het middenveld mislukken, lijkt het wel of Allofs daar een goede aanleiding in ziet voor een aanval. Hij snelt met de bal aan de voet naar voren, wordt nauwelijks gehinderd en haalt van iets minder dan twintig meter hard uit. Ook nu moet Jean-Marie Pfaff laten zien dat hij een prima keeper is. Hij weet er opnieuw een hoekschop van te maken.

Als in de 38e minuut de Belgen even de bal rustig rondspelen, valt pas op hoe weinig dat het geval is. Ceulemans laat zich nog het meest zien. Hij loopt in een duel zo hard tegen een tegenstander aan dat die op de sintelbaan landt en is vervolgens verontwaardigd over de vrije trap tegen. Jan vond het een schouderduw, zij het een forse.

Hoewel vooral de Belgen het gevecht nodig hebben, is het Karl-Heinz Rummenigge die de eerste blessure veroorzaakt. Hij komt met een veel te hoog been in bij Michel Renquin en blesseert in de nasleep van die actie Luc Millecamps. Voor het eerst is er verzorging nodig op het veld. Dat duurt ruim een minuut, maar scheidsrechter Nicolae Rainea uit Roemenië trekt als de eerste helft ten einde loopt nog geen halve bij. De ruststand is 1–0.

De Belgen maken na de hervatting een bliksemstart. Slechts zestien seconden nadat Van der Elst de aftrap verricht heeft met een tikkie op Ceulemans, is de aanvalslinie er al in geslaagd om vlak voor de Duitse doelman te verschijnen. In balbezit zelfs, na een zeer vlotte en ook wat gelukkige combinatie, waarin onbedoeld met Förster gekaatst wordt. Er is echter al gevlagd voor buitenspel. Niet voor de man die kansrijk voor het doel verschijnt, maar voor aanvoerder Julien Cools, die nóg gretiger naar voren gegaan is.

Ook nog binnen de eerste minuut: een blessure van Briegel. Rummenigge gebaart dat er gewisseld moet worden, waarop Bernhard Cullmann zich warm gaat lopen. Ook Schuster en Förster maken een gebaar waaruit blijkt dat hij er echt uit moet. Derwall is het veld in gelopen en wordt terug gedirigeerd door de scheidsrechter.

De eerste aanval van Duitse zijde wordt goed geweerd. In de counter die erop volgt, slaagt Cools erin om Müller te passeren, maar die houdt hem alsnog tegen door vast te houden. De vrije trap van Van Moer wordt weggekopt. Renquin schiet ver over; had zijn schot doel getroffen, dan zou het afgekeurd zijn wegens een overtreding even daarvoor.

Bijna vier minuten is Briegel buiten de lijnen geweest. Hij is verzorgd en krijgt toestemming van de scheidsrechter om het veld weer te betreden. Nog maar nauwelijks is hij weer van de partij of hij komt aan de bal, stormt op naar de achterlijn, passeert Cools en Van Moer en wordt dan met een stevige schouderduw tegen de vlakte gewerkt. Het publiek reageert verontwaardigd. Trekkebenend sjokt Briegel weg.

De vrije trap van Müller levert gevaar op. Rummenigge kopt duikend in en stuit op de keeper. Randje buitenspel, maar hij krijgt niet het voordeel van de twijfel. Dat gebeurt twee minuten later weer: het vallende koppen en het afgefloten worden. De aanvaller is het er niet mee eens en de herhaling op televisie ook niet.

Uiteindelijk gaat Briegel toch eruit, nog binnen tien minuten, meteen nadat Vandereycken geel heeft gekregen wegens herhaaldelijk mopperen op de leiding.

De wedstrijd kent niet veel saaie fases. Na elf minuten spelen schiet Gerets hard en ver naast. Meeuws doet een soortgelijke poging, een minuutje later. Förster krijgt geel na een tackle op de benen van Ceulemans. Het is tekenend voor de gedrevenheid, net als de schoten uit de tweede lijn, zowel van Belgische als van West-Duitse zijde.

We zijn precies halverwege de tweede helft. Langs de zijlijn loopt de 21-jarige Ronny Martens zich warm. Een aanvaller, wellicht voor een middenvelder of een verdediger, want België zal een doelpunt moeten maken. Martens heeft nog geen enkele wedstrijd voor het nationale elftal gespeeld. Stel dat hij zo meteen inderdaad invalt, dan *debuteert* hij in de finale van een groot toernooi. Maar misschien valt hij helemaal niet in en zal hij nooit voor het Belgische landenteam uitkomen. Misschien zal hij bij zes of zeven Vlaamse clubs spelen – tot 1990, om maar wat te noemen – en in die tien jaren landskampioen worden, de beker winnen en topscorer worden van de Eerste Divisie.

Warmgelopen hebben langs de lange krijtlijnen van het veld tijdens een EK-finale en toch nooit international: niet iets wat veel spelers meemaken.

Dan opeens, na een onschuldige vrije trap als gevolg van een van de vele buitenspelsituaties, zet Millecamps een rush in over het hele veld. De spelhervatting van Gerets is op zich al wat vreemd. Hij tikt de bal opzij, schuin naar voren eigenlijk, tamelijk ver voor Millecamps, alsof de trap niet eens voor hem bedoeld is. De verdediger moet een sprintje trekken om aan te kunnen nemen en rent dan maar verder. Hij is gestart met lopen op de eigen helft, holt door tot halverwege die

van de Duitsers en speelt op rechts de vrijstaande Cools aan. Diens een-tweetje lijkt volledig te mislukken door de tussenkomst van Cullmann. Millecamps oogt uitgespeeld, ziet zittend de bal in zijn richting rollen – achter hem eigenlijk – draait op zijn rechterzij, rolt door tot op zijn buik en geeft dan zeer behendig een trap met de hak van zijn linkervoet. Het is topklasse of pure mazzel – wie zal het zeggen – maar de bal komt terug bij Cools. Ook die lijkt het in eerste instantie te moeten afleggen tegen Stielike, die eerder bij de bal is. Cools weet zijn voet ervoor te krijgen op het moment dat de Duitse centrale verdediger probeert te schieten. De aanvoerder van de Belgen blijft maar net op de been, maar rent wel met de bal aan de voet op Schumacher af. Met Stielike in z'n rug durft hij het kennelijk niet aan om nog twee passen te maken en dan vol uit te halen.

Twee keer eerder heeft de middenvelder gescoord voor de nationale ploeg. Tijdens de allereerste kwalificatiewedstrijd maakte hij de 1–1 tegen Noorwegen, bijna een kwartier in de tweede helft. Tegen Spanje, tijdens dit toernooi, maakte hij de 2–1 na twintig minuten spelen, op aangeven van Jan Ceulemans. Bepaald geen man voor onbelangrijke treffers dus. Durft hij niet zelf, oog in oog met de keeper? Vindt hij die twaalf meter te ver? Hij zal toch niet denken dat Ceulemans er nog eentje van hem tegoed heeft? Schieten, Julien! Doe het!

Cools gaat niet voor zijn derde, maar speelt ook niet af op Vandereycken, die goed voor zijn man gekomen is. Eigenlijk is hij gewoon wat te voorzichtig nadat hij via beide benen de bal voor Stielike vandaan grist. Een tikkie harder vooruit gespeeld, een sprint, en vol uithalen; Schumacher zou volstrekt kansloos zijn geweest. Wat nu volgt is een en al hectiek. Ceulemans wordt niet lekker aangespeeld en kan daardoor niet goed aannemen in het drukke centrum. Hij krijgt de bal op zijn rechtervoet, waardoor die hoog opstuit. Met een karatetrap kaatst hij naar Cools, die met een knietje kan terugleggen. Van der Elst haalt vol uit, maar wordt geblokt door een soort muur die bij toeval gevormd is door Ceulemans en twee Duitse verdedigers die hem in de sandwich nemen. Ten slotte is het Müller die met een omhaal het gevaar voor de voeten van René Vandereycken vandaan maait.

Het spel wordt harder, nu het laatste kwart van de strijd is aangebroken. 'Feller' is misschien een beter woord, want gemeen of vuil is het zeker niet. In eerste instantie zijn het vooral de Belgen die ervoor zorgen dat het een pittig potje wordt, maar de tegenstander doet er zeker aan mee. Een stevige sliding van Stielike op Gerets komt de Duitser op een blessure te staan. Omdat de scheidsrechter niets van verzorging wil weten, krabbelt hij hinkend weer overeind.

Met nog iets minder dan twintig minuten te spelen komt een uittrap van Schumacher bij de Belgische defensie terecht. De pass van Mommens wordt net niet onderschept. Van Moer tikt meteen door, waardoor Van der Elst opeens op de rand van de zestienmeter verschijnt, in balbezit. Hij wordt aangetikt door Uli Stielike, een meter buiten het strafschopgebied. François valt. Een *Schwalbe*? Nee, dat niet: hij wordt wel degelijk geraakt. Maar dat hij eerst nog twee lange schreden zet voordat hij definitief tegen de vlakte gaat, wekt wel de indruk van iets wat het absoluut niet is: een strafschop. Met de koprol erbij legt de Vlaamse middenvelder nog bijna tien meter af tussen de plek waar Stielike zijn sliding inzet en het eindpunt waar hij, zittend op z'n knieën, in de richting kijkt van de man die de beslissing moet nemen. Nicolae Rainea: hij zit ernaast. Wat hij wél goed had ingeschat, is dat het met het genezingsproces van Stielike wel meeviel. Minder dan dertig seconden zitten er tussen het moment dat hij nog mank liep en die fatale sliding.

Voor de tweede keer tijdens deze finale valt voor de Duitse televisiekijker de verbinding met de commentator uit. En opnieuw gebeurt dat precies op het moment dat er een doelpunt aankomt. Het maakt het net als bij de eerste treffer wat onwerkelijk. Opeens is er alleen maar publiek te horen en geen commentaarstem. Als de verbinding hersteld is, loopt de herhaling al. *'Da macht er noch zwei Schritte'* [27], analyseert Dieter Kürten van de ZDF. De overtreding was inderdaad ruim erbuiten.

Stielike is woest, al reageert hij aanvankelijk minder fel dan zijn ploeggenoten, die de gebruikelijke discussie aangaan met de arbiter.

[27] Daar zet hij nog twee passen.

Er wordt met armen gezwaaid, naar de zijkant gewezen. De beslissing verandert niet. Terwijl René Vandereycken nog wat aan zijn schoen frunnikt, loopt Stielike bozig het strafschopgebied uit. De middenvelder van Club Brugge mag gaan doen wat eerder de Nederlanders Kist en Rep en de Spanjaard Dani al deden: de bal vanaf elf meter in het doel schieten. Je moet er maar staan, tijdens een eindstrijd om het Europees kampioenschap. De handen in de zij: waar moet je ze anders laten?

Vandereycken neemt korte pasjes en een lange aanloop. Zijn linkervoet gaat vol tegen de bal. Schumacher duikt al voordat er geschoten is. Daardoor is hij tijdig in de hoek, maar wel in de verkeerde. Terwijl hij zweeft, grijpt er volkomen zinloos nog een handschoen in de andere richting. Het staat weer gelijk.

Strafschoppen: het was me wat tijdens het EK van 1980. De zojuist genoemde Dani nam er drie in één wedstrijd. Eentje daarvan omdat hij een andere moest overdoen, vanwege een niet reglementair genomen aanloop. De herkansing ging de mist in. De ene die hij maakte, was niet onomstreden. De manier van vallen van Zamora oogde verdacht, de reactie van doelman Clemence was vol verontwaardiging. Saillant detail: de penalty die Dani wél scoorde, had een even onreglementaire aanloop gehad.

De Duitsers willen winnen en kiezen meteen na de hervatting de aanval. Ruim een uur lang stonden ze voor en nu, met minder dan een kwartier, is dat voorbij. De Belgen hebben meer moeten knokken, maar aansturen op een verlenging is link.

Het laatste kwartier is zinderend te noemen. Kaltz komt op over de rechterflank, kapt naar binnen, daarna toch weer naar buiten, maar komt niet om de meeverdedigende Vandereycken heen. Zijn blok leidt tot een hoekschop, die hoog voor het doel wordt getrapt. Rummenigge kan er niet bij, Pfaff stompt, Cools kopt achterwaarts weg. Een snelle *counter* volgt via een lange pass van eigen helft door Cools op Van der Elst, die op de rand van de zestien aanneemt. Bernard Dietz en Uli Stielike sprinten terug en sluiten hem in. De aanvaller ziet daardoor geen kans om aan te nemen. Hij wipt de bal omhoog in de

hoop er iets mee te kunnen. Stielike is hem te vlug af in de lucht. Dit was dicht bij een voorsprong voor België.

Nog geen halve minuut later zit Duitsland dicht bij een doelpunt. Schuster zet een blok tijdens een Belgische opbouw. Hij speelt Rummenigge aan, die niet buitenspel staat en terecht niet wordt afgefloten. De blonde aanvaller rukt op over de rechterflank. Opnieuw is het Vandereycken die een aanval onderbreekt, zij het slechts in eerste instantie. Rummenigge slaagt er alsnog in om tot een voorzet te komen. Die belandt echter achter de volledig vrijstaande Horst Hrubesch. Cullmann, die daar wel staat, krijgt de bal ook niet lekker. Hij kopt achterovervallend en dus met te weinig kracht. Het scheelt niet veel of de afgeschreven verdediger bekroont hier zijn invalbeurt met de wellicht winnende treffer. Meteen al in de volgende minuut dreigt Müller gevaarlijk te worden. Hij staat absoluut niet buitenspel, maar zijn sprint is zo indrukwekkend dat je je dat nauwelijks kunt voorstellen.

Uiterst traag en met een zeer lange trap hervatten de Belgen het spel. Het maakt duidelijk dat ze naar adem snakken. Toch blijven ze jagen met hun laatste krachten, op elk moment waarop ze zelf niet in balbezit zijn. Kort bovenop hun tegenstanders, die nauwelijks tot een opbouw komen.

Een uiterst merkwaardig schot van Hrubesch ketst hard op het been van de scheidsrechter. Terwijl aan de zijkant van het veld de vlag omlaag blijft, fluit Rainea af voor buitenspel, wat het zeker niet is. Het lijkt wel of hij ingrijpt uit angst om de geschiedenis in te gaan als de man die een beslissende pass gaf in een EK-finale.

Dertien minuten nog. Een schitterend een-tweetje van Gerets met Cools leidt net niet tot een bruikbare voorzet. De eerstvolgende tegenaanval van West-Duitsland levert ook gevaar op, maar Millecamps weet de bal voor Müller weg te werken.

Het spel golft nu op en neer. Het is een finale en als je die niet wilt verliezen, zul je moeten winnen. Een korte corner wordt gevolgd door een strakke voorzet, die wordt weggebokst door Pfaff.

Curieus is het duel tussen Cools en Cullmann. De Belg tikt de bal rechts langs zijn tegenstander en passeert hem links. De Duitser

maakt een soort sliding de andere kant op – waar de bal niet is dus – en Cools laat zich dankbaar vallen over het uitgestoken been. Nee, dat been had daar niets te zoeken. Maar begrijpelijk is het wel dat een scheidsrechter geen vrije trap geeft voor dit vrijwillig gehaakt worden.

De Duitse tegenaanval ziet er veelbelovend uit. Rummenigge sprint in het gat waar Müller de bal bezorgt, passeert eenvoudig Meeuws, maar wordt dan op weg naar het doel knap ingehaald door Gerets, die beheerst terugspeelt.

Met nog ruim negen minuten te gaan komt een van de gevaarlijkste momenten van België als Mommens van een meter of achttien schiet. Het schot zou waarschijnlijk naast zijn gegaan, maar Schumacher slaat de bal voor de zekerheid weg, zodat het een corner oplevert.

Schuster ligt geblesseerd op de grond en krijgt verzorging. De Italiaanse regie kiest ervoor om gedurende de gehele behandeling Raymond Mommens te laten zien, die met de handen in de zij wacht tot hij de hoekschop mag nemen. Als het zover is, wordt zijn trap halfslachtig weggewerkt door Schumacher. In tweede instantie weet hij de bal toch nog bij zich te grabbelen. Bij de tegenaanval komt Cullmann tot een schot dat wordt gestuit. Beide ploegen doen serieuze pogingen om een doelpunt te maken.

Na precies 40 minuten in de tweede helft komt Schuster nog een keer helemaal vrij voor de keeper, als gevolg van een bal die wat ongelukkig terugstuit van Millecamps. Het is alsof hij een strafschop mag nemen, maar dan met een doelman die uitgelopen is. Pfaff kan vlak langs de grond zijn hand tegen de bal krijgen.

Het oogt nerveus en vermoeid in deze slotfase. Met nog exact anderhalve minuut te spelen neemt Rummenigge een lange aanloop vanaf de sintelbaan om een hoekschop te nemen. Het kon weleens de laatste kans zijn in de reguliere speeltijd.

De voorzet is perfect, het inlopen van Hrubesch ook. Pfaff komt uit z'n doel, maar kan niet bij de bal komen omdat spelers van beide landen zijn baan bezetten. Beide doelpalen zijn – geheel volgens het boekje – bezet door Belgische verdedigers. Ter hoogte van de eerste paal kan Hrubesch inkoppen. Hij doet dat uitstekend: hard en iets

achter zich, maar ook weer niet zo ver dat Renquin bij de tweede paal erbij zou kunnen. Een half metertje onder de lat slaat het projectiel in. Een onberispelijke goal op een wel erg gunstig moment.

Renquin schiet de bal bozig weg, maar het kwaad is al geschied. Vandereycken grijpt naar z'n hoofd. De Belgen weten hoe laat het is, bij een stand van 2–1.

Met officieel nog pakweg tien seconden op de klok mag België aftrappen. De irritatie en frustratie spatten ervan af. Teruggeknokt na een achterstand gedurende een uur, tegen een land dat duidelijk favoriet is. Een krakend slotstuk met kansen over en weer. Heel dicht bij een verlenging, waar men niet echt op zat te wachten, maar wat toch draaglijker geweest zou zijn dan zo opeens verslagen te worden.

François Van der Elst krijgt nog geel. Rummenigge gaat hinderlijk in de weg staan bij een vrije trap. Het zijn de gebruikelijke misstanden tijdens het aftellen.

Iets minder dan twee minuten trekt de scheidsrechter bij. Dan fluit hij af: *Deutschland ist Europameister*. Cools en Müller ruilen shirts. Op de tribune zitten de teleurgestelde Albert en Fabiola.

In een televisiedocumentaire van vele jaren later zegt Rummenigge dat hij vlak voor die *Eckball* een journalist aansprak om te zeggen dat hij z'n camera op Hrubesch moest richten. Maar of Horst het zelf zag aankomen? *'Ich weiß bis heute nicht, was genau ich nach diesem Tor gefühlt habe'*, zegt hij in zijn door Andreas Schier geschreven biografie. *'Und nach dem Schlusspfiff konnte ich überhaupt nicht begreifen, dass wir auf einmal Europameister waren.'* [28] Het overviel hem allemaal nogal.

In de pers was men positief over de finale, al liet Jan de Deugd een dag later, op maandag 23 juni 1980, ook de keerzijde van de medaille zien. 'GOUD ZONDER GLANS' kopte *De Telegraaf*, die bromde dat de beker terecht was gekomen bij een ploeg die amper negentig

[28] Ik weet tot op heden niet wat ik precies na dit doelpunt gevoeld heb. En na het affluiten kon ik helemaal niet begrijpen dat we opeens Europees kampioen waren.

minuten goed speelde. 'Eén helft topvoetbal tegen Oranje en nu 45 minuten contra de Belgen op volle toeren. Het was een levensgroot teken hoe het er met het Europese voetbal voorstaat. Armoede is troef.'

Toch was De Deugd niet alleen maar negatief. Sterker nog: hij loofde de kwaliteiten van de spelers van de winnende ploeg. 'Neem nu Bernd Schuster van voor de rust. Wat een heerlijke voetballer, sterk aan de bal, een goede pass in de benen en ook in staat een denderend afstandsschot te lossen.'

De journalist prees ook 'de loper' Briegel en 'het brein' Müller vanwege de initiatieven die zij namen, zoals hij ook goed te spreken was over libero Stielike en over Manfred Kaltz, die meedeed in de aanval. 'West-Duitsland bouwde gedegen naar het grote moment', luidde de loftrompet. Bedoeld werd de openingstreffer, waarin 'de Belgische afweer even aan de patatkraam stond.' Jean-Marie Pfaff bevestigde dat het schot geen makkie was. 'Ja, dat zijn de gevaarlijkste ballen. Het is de kunst om erbij te komen voordat dat ding de grond raakt. Ik was twee stappen te laat.'

De Waarheid was eigenlijk alleen maar positief in haar verslag, hoewel de kop 'Levendige finale redt toernooi' natuurlijk ook iets over de andere wedstrijden zei. 'In een bloedstollende finale heeft het West-Duitse elftal opnieuw de Europese titel naar zich toe weten te trekken. Veruit superieur voetballend hield West-Duitsland afstand van de onverwachte finalist België.' Men noemde de finaleplaats terecht, het verliezen van die finale ook.

In zijn column in *Het Vrije Volk* verwoordde Dick van den Polder zijn ergernis over de kwaliteit van de meeste wedstrijden. Hij sprak over het anti-voetbal van sommige ploegen en noemde Tsjecho-Slowakije 'kampioen in het achteruit spelen'. Hij beklaagde zich over de meedogenloosheid waarmee sommige spelers hun tegenstanders onderuit schopten en liet zijn ergernis blijken over 'enkele scheidsrechters, die de gele kaart als alibi gebruikten om geen rood te hoeven trekken.'

De columnist had weinig goede woorden over voor de scheidsrechterscommissie van de UEFA, die de Roemeen Rainea de finale liet fluiten, ondanks de in zijn ogen matige bijdrage aan de wedstrijd

Italië – Engeland. Het was niet het enige waarover hij ontevreden was. 'Met de beste wil van de wereld kan ik niet geloven dat er van dit toernooi – afgezien dan mogelijk van de finale – enige propagandistische waarde is uitgegaan. Noch voor Italië, noch voor het voetbal.'

Nu zet een columnist de zaken soms scherp neer, maar ook zijn collega Hans Reismann sprak op dezelfde pagina van 'een ontknoping die geen sterveling na alle ellende van de afgelopen weken nog voor mogelijk had gehouden.' Pluimen deelde de journalist uit aan de man van de winnende doelpunten én aan de verliezende ploeg. 'Horst Hrubesch mag dan een beperkte voetballer worden genoemd, dat hij op kritieke momenten zijn gewicht in goud waard is, heeft hij in de finale tegen de dappere Belgen op ondubbelzinnige wijze bewezen', stelde Reismann lovend vast. 'Met twee goals heeft de 29-jarige spits van Hamburger SV, die pas zijn vijfde interland speelde en dus met recht een laatbloeier genoemd mag worden, voor altijd geschiedenis geschreven.'

De sportjournalist legde er nadruk op dat de doelpuntenmaker niet altijd evenveel waardering ontvangen had. 'Hrubesch kwam aanvankelijk niet eens in aanmerking voor de EK-selectie van Jupp Derwall', bracht hij in herinnering. 'De West-Duitse bondscoach deed pas een beroep op de potige Hamburger na het wegvallen van Klaus Fischer. Dat hij nog niet helemaal voor "vol" werd aangezien bleek wel uit het feit dat Hrubesch ontbrak in de openingswedstrijd.'

Zoals gezegd: lof voor de man die twee keer scoorde én voor de verliezer. 'België heeft zich een waardig finalist getoond. Het was te voorzien dat onze zuiderburen vanuit een gesloten defensie zouden opereren, maar ze zijn geen moment over de schreef gegaan, zoals vorige week in hetzelfde stadion tegen de Italianen. De Belgen speelden slim op de counter en daarbij bleek dat de West-Duitse defensie wel degelijk kwetsbaar is. Maar Van der Elst knalde voor rust na aangeven van Ceulemans – een andere revelatie van het toernooi – in ideale positie hopeloos naast en vallend zag genoemde Jan Ceulemans een inzet gestopt.' Als je het zo zegt, ga je wel voorbij aan het feit dat Schumacher toch wel een briljante actie verrichtte als keeper. En dat de pass van Ceulemans een tikkeltje minder hard gemogen had.

Terwijl Klaus Allofs een naam is die nogal makkelijk genoemd wordt in verband met de wedstrijd tegen Nederland, is Horst Hrubesch er eentje die dankzij die twee treffers verbonden is met de finale. In *Wat een Goal – Een kleine canon van het moderne voetbal*, al eerder geciteerd in dit boek, vertelt Maarten Moll vermakelijk over die doorslaggevende treffer. 'Horst Hrubesch. Hij ziet eruit alsof hij zijn hele leven tegen deuren en muren is opgelopen. Een hoekige, gebutste kop. *Das Ungeheuer (het monster)* noemen ze hem in eigen land. Een antiheld, de tegenpool van de aantrekkelijke, sierlijke Karl-Heinz Rummenigge. Een volstrekt eigen manier van voetballen, voetballen als een tank. Geen stijl, die toch een stijl werd. Met een slijtvast voorhoofd, hard als een doelpaal. De enige kreukvrije zone van zijn lichaam, dat stukje granieten hoofd.'

Moll schuwt de overdrijving niet, maar geeft ook trefzeker weer hoe afhankelijk een spits is. Waar Kees Kist klaagde over ballen die hij 'blind voorgejoekeld' kreeg, had Horst het beter getroffen. 'In Hamburg vormt hij een gouden koppel met Manfred Kaltz', vervolgt de auteur. 'Kaltz is de rechtsachter van HSV die graag en veel langs de lijn naar voren dendert om daar een perfecte, wegdraaiende voorzet af te leveren: de zogenaamde *Bananenflanke*. Hrubesch hoeft er alleen maar tegenaan te lopen. Mede dankzij Kaltz maakte Hrubesch furore. "*Manni Banane, ich Kopf – Tor!"* zei hij daar eens over.'

'In de finale tegen België, zijn vijfde interland, staat hij in de basis', schrijft Moll. 'Scoort uit een strafschop. Beleeft twee minuten voor het einde van de wedstrijd zijn *finest hour*.' Dat eerste is niet waar. Hij scoorde niet uit een strafschop. Het blijft je verbazen en gaat maar heel langzaam wennen: in spelersbiografieën en andere voetbalboeken staan veel pertinente onwaarheden. Ja, dat tweede doelpunt, dat zou je wellicht zijn 'fijnste uur' kunnen noemen, al duurde het een paar seconden. 'Corner Rummenigge, stand 1–1. Hrubesch maakt zich breed, doet een paar machtige stappen, werpt Belgen die het Monster aan de grond willen houden moeiteloos van zich af en gaat de lucht in. Perfecte timing, bal en hoofd maken op het juiste moment contact. Steenhard kopt Hrubesch de bal langs Jean-Marie Pfaff.'

Horsts echtgenote Angelika vond het heel vervelend om op de markt met *Frau Ungeheuer* te worden aangesproken. Dat is te lezen in de biografie van Hrubesch, die ondanks die ergernis wel het hoofdstuk waarin dit te lezen staat als titel zijn volledige bijnaam geeft: *das Kopfballungeheuer*. Het beeld bestaat dat de spits daar zelf niet zo mee kon zitten. Ook zijn ploeggenoten lachten een beetje om hem. *'Unter der Woche frotzelten wir dass Horst kein Fußballer sei',* zegt verdediger Hartmut Huhse in het door Andreas Schier geschreven boek. *'Aber ihm war es egal, dass er aufs Kopfballspiel reduziert wurde. Der Lange hat immer gesagt Hauptsache, sie gehen rein.'* [29]

Schitteren wordt voor een spits makkelijker als hij scoort en scoren kun je alleen als je in het veld staat. Hrubesch zat tijdens de eerste wedstrijd tegen Tsjecho-Slowakije op de bank. Zonder morren, volgens zijn biografie. Derwall had voor twee spitsen gekozen: Rummenigge en Allofs. Hrubesch wist wat hij kon, maar was al blij dat hij bij de selectie zat. Toch mag hij zich warmlopen aan het begin van de tweede helft. *'Ich glaube wirklich, das einzige Mittel, diese Festung zu knacken, wäre Horst Hrubesch'* [30], zegt de Duitse commentator op televisie. Hij is nauwelijks uitgesproken of Rummenigge maakt een doelpunt. Horst kan weer gaan zitten. Een extra spits als je voorstaat, dat is niet gebruikelijk.

Ook voor de finale had Jupp Derwall nog twijfels of hij Hrubesch moest opstellen. Horst liet dat aan hem over, maar wilde zichzelf voor de zekerheid nog wel even aanbevelen. *'Trainer, das müssen Sie entscheiden. Aber ich kann Ihnen versprechen, dass ich alles geben werde. Und ich weiß, dass ich Tore machen kann.'* [31] Dat wist na de finale de hele wereld. In zijn vijfde wedstrijd met *die Mannschaft* scoorde Hrubesch zijn eerste én tweede interlanddoelpunt.

[29] Doordeweeks zeiden we plagend dat Horst geen voetballer was. Maar hem maakte het niet uit dat hij tot kopballen gereduceerd werd. De lange heeft altijd gezegd dat de hoofdzaak is dat ze erin gaan.
[30] Ik geloof echt dat het enige middel om dit fort te breken Horst Hrubesch is.
[31] Trainer, dat moet u beslissen. Maar ik kan u beloven dat ik alles geven zal. En ik weet dat ik doelpunten kan maken.

Wat vond de Italiaanse bondscoach van de finale? Enzo Bearzot toonde zich een slechte verliezer. Hij liet de Italiaanse pers optekenen dat 'in deze eindstrijd duidelijk was gebleken dat Italië de finale had moeten spelen.' Guy Thys reageerde gelaten. 'Het is voor de toeschouwers en voor de miljoenen tv-kijkers een geluk dat Italië deze finale niet heeft gespeeld. Wij hebben vanavond bewezen de terechte groepswinnaar te zijn. Ik heb mijn spelers niets te verwijten. Dat snelle doelpunt van de Duitsers heeft ze even ontmoedigd, maar in de tweede helft zijn ze uitstekend teruggekomen.' De Belg erkende de sterkte van de tegenstander en noemde de overwinning van West-Duitsland verdiend, vooral vanwege een sterke eerste helft.

Ook Jupp Derwall prees de verliezer, of liever gezegd: de ploeg die eervol tweede werd. 'De Belgen beschikken over een sterk elftal', zei de West-Duitse bondscoach. 'Ze spelen zeer gedisciplineerd en ze hebben de tactische mogelijkheden volledig uitgebuit. België is terecht groepswinnaar geworden.'

Een commentaar in de Vlaamse krant *De Morgen* stond uitgebreid stil bij de negatieve toon waarop de Nederlandse pers over de finaleplaats van België had geschreven. 'De Hollanders. Je moet maar even je oor te luisteren leggen om te beseffen dat iedereen in dat land zich deze dagen uit de naad lacht', begon sportredacteur Jaak van Dijck. 'Wij in de finale en de Hollanders met beschaamde kaken naar huis. Zo mag het best ook eens een keer. Nederland heeft een decennium lang een hoofdrol gespeeld in het Europees voetbal en zowel in Duitsland als in Argentinië ook in het wereldvoetbal. Aan deze kant van de Moerdijk is daar altijd respect voor opgebracht. Maar het omgekeerde is nooit het geval geweest. Als België enkele jaren geleden vreselijk zijn best deed, maar door Oranje van het veld werd gespeeld, gewoon omdat Cruijff & co een klasse sterker waren, ontbrak dat respect voor de tegenstander in het Nederlandse kamp totaal. "Laffe Belgen", heette het dan. Zo ook bij dit EK. Tien dagen geleden hoonde de Nederlandse pers ons nog weg. Terwijl Oranje "het volste vertrouwen etaleerde", "een welhaast vlekkeloze voorbereiding" had afgewerkt en "gereed was voor een reeks opzienbarende prestaties", wisten die

domme Belgen niks beters te verzinnen dan wat te gaan vissen op de Oosterschelde. Voor de Hollanders was het zonder meer duidelijk: België zou het lachertje van het toernooi worden.' De krant citeerde wat flauwe krantenkoppen die zinspeelden op Belgenmoppen. 'Nee, het succes wordt ons niet gegund. Zo gaat dat in chagrijnig en pedant Holland als de druiven te groen zijn. Daar in het noorden zouden ze stilaan wel moeten gaan begrijpen dat de dagen van Cruijff definitief verleden tijd zijn.'

Misschien schoot het verhaal wat door, maar kennelijk was dit wel hoe men het zag. Tien jaar later zou Eric Gerets het in zijn door Frank Buyse geschreven biografie nog steeds over die Hollandse krantenkoppen hebben. Hij wordt genoemd als de man die zijn ploegmaats in de rust wist op te peppen. Het tegendoelpunt, die dodelijke 2–1, komt volgens dat boek op rekening van de Belgische doelman. 'Een vermijdbare goal, een foutje van Jean, maar wie kon het hem kwalijk nemen?', zegt Gerets. Eén hoofdstukje, vier pagina's tekst: meer is het niet in zijn biografie.

En de *Man of the Match*, hoe verging het hem eigenlijk na afloop van de finale? In zijn biografie is het voorwoord gewijd aan *der Held von Rom*. Hoe hij op de foto moest met die tien kilo zware bokaal, die hij door vermoeidheid maar nauwelijks meer kon tillen. Hoe hij na de persconferentie terugkwam in de kleedkamer en ontdekte dat de spelersbus al vertrokken was. Uiteindelijk bracht de politie hem met de persvoorlichter naar het hotel. Zijn vrouw haalde hem over om nogmaals de pers te woord te staan. Anderhalf uur lang babbelde hij met ze. Toen hij wilde aanschuiven bij het banket, was zijn vrouw al weg naar het hotel.

Even denk je aan Robbie en Corrie Rensenbrink aan de keukentafel in Oostzaan. Hen was dit droeve lot bespaard gebleven. Een bal tegen de paal in de slotminuut van een WK-finale, daar kun je samen thuis nog eens je schouders over ophalen. Maar in je eentje achterblijven, zonder Angelika en met de hond in de pot, dat is een wel erg zure herinnering aan die winnende treffer op zondag 22 juni 1980, tijdens het Europees kampioenschap voetbal in Italië.

Hrubesch maakt eind aan Belgisch sprookje

Goud komt terecht bij de beste ploeg

Thijs: "We hadden een verlenging verdiend"

Weer velt 'n 'Bomber' de Belgen

Belgisch wonder bleef uit

West-Duitsland vlak voor tijd naar winst

België oogst slechts respect

Over de auteur

De schrijver van dit boek was acht jaar oud toen Nederland die finale van 1978 niet won. Hij dacht destijds dat dat heel erg was, maar is later gaan inzien dat voetbal eigenlijk maar een spelletje is.

Niet alleen meende hij toen, op die zondagavond aan het einde van de jaren zeventig, dat het verliezen erg was: hij zag bovendien tijdens de finale de bui al hangen. Toen tot z'n schrik de onvolprezen Wim Jansen, de beste speler van de beste club van Nederland, gewisseld werd… dat kon nooit goed aflopen!

Het toernooi van 1980 herinnert de schrijver zich niet of nauwelijks. Maar via het spitten in oude kranten – vooral met behulp van de zoekmachine *Delpher* – kon hij veel reconstrueren. De drie wedstrijden van Oranje op het EK zelf werden integraal bekeken, sommige passages zelfs beeldje voor beeldje, keer op keer. Ook de beslissende partij tegen de DDR en de finale van onze buren werden integraal bestudeerd. Verder gaf *YouTube* nuttige indrukken en bleek een stapel edities van *Voetbal International* soms wat toe te voegen.

De auteur is eerder schrijver dan voetballer. Hij heeft meer met taal dan met een bal, bedreef de sport – behalve dan op een onschuldig schoolvoetbaltoernooi – nooit in teamverband, maar is wel negen jaar schrijvend actief geweest als redacteur voor het *Protestants Kerkblad Delft*. In december 2015 zag een eerdere pennenvrucht het levenslicht: *Zoekt & Gijzelt*.

Gerard Tuk was toen dit boek gereedkwam een man van 48 jaar. Voor die tijd studeerde hij Technische Natuurkunde aan de TU Delft en was hij dertien jaar werkzaam als programmeur en dertien jaar als hbo-docent Informatica.

Bibliografie

Ardiles, Osvaldo: *Ossie's Dream – My Autobiography*
Corgi (2010) – ISBN 0552159182

Bock, Wim De: *Jan Boskamp – Geen gezeik*
VI Boeken (2013) – ISBN 9789067970273

Bongers, Michel & René Bremer: *Jan Zwartkruis – Kapitein van Oranje* Belluci (2008) – ISBN 9079594016

Breukelen, Hans van: *Het Engeltje van Hans van Breukelen*
PR Sponsor Sport Publiciteit (1989) – ISBN 9789072544032

Buyse, Frank: *De Leeuw – Eric Gerets*
D.C.M. Pers (1990) – ISBN 9789094013509

Derksen, Guido: *De Gebroeders – Willy en René van de Kerkhof*
Veen (2004) – ISBN 9789020400076

Derwall, Jupp: *Fußball ist kein einfaches Spiel*
Berlin Sportverlag (2002) – ISBN 9783328009566

De Vriese, Geert & Frank Van Laeken: *De Grote Duivels – het volledige verhaal achter het EK 1980* Houtekiet (2016) – ISBN 9789089244567

Doevendans, Ruud: *Tussen twee finales – Oranje 1978–1988, affaires en antivoetbal* Just Publishers (2017) – ISBN 9789089754929

Draxler, Alfred: *Die größten Deutschen der EM-Geschichte*
Hoffmann und Campe (2015) – ISBN 9783455503876

Duren, Iwan van & Marcel Rözer: *Voetbal in een vuile oorlog – WK Argentinië 1978* De Buitenspelers (2008) – ISBN 9789071359101

Gemmill, Archie: *Both Sides of the Border – My Autobiography*
Hodder & Stoughton Ltd (2005) – ISBN 0340895702

Graaf, Bram de: *Voetbalvrouwen – De Glorietijd van het Nederlandse Voetbal 1970–1978* Ambo (2008) – ISBN 9026320866

Greven, Koen & Erik Oudshoorn: *Een Elftal Bondscoaches*
Tirion Uitgevers (2006) – ISBN 9789043908504

Hempel, Wolf & Horst Friedemann: *Europameisterschaft – Europacup 1980* Sportverlag Berlin (1981) – ASIN: B001YP5YS8
Hermans, Willy: *Ondertussen – wonderlijke WK-verhalen 1930–2014* Hermans Uitgeverij (2014) – ISBN 9789492108012
Herwaarden, Zeger van: *Voetbalkampioenen van Europa – De EK-Historie van 1960-2008* Arbeiderspers (2008) – ISBN 9789029565905
Heuvel, Mark van den: *Johnny Rep – Buitenbeentje* Voetbal Inside (2016) – ISBN 9789048834013
Hinko, Raimund: *Fußballer des Jahres 1980 – Karl-Heinz Rummenigge* Copress (1987) – ISBN 9783767901322
Huberty, Ernst & Willy Wange: *Fußball Weltmeisterschaft 1978* Lingen Verlag Köln (1978) – B00AZA33HM
Joel, Holger & Ernst Christian Schütt: *Chronik des deutschen Fußballs* Chronik Verlag (2008) – ISBN 9783577164214
Kaaij, Meindert van der: *Een vuile oorlog, WK 78 – de nabeschouwing* Kwadraat Uitgevers Groep B.V. (1998) – ISBN 9064812972
Kok, Auke: *1974 – Wij waren de besten* Thomas Rap (2004) – ISBN 9789060054888
Kok, Auke: *1988 – Wij hielden van Oranje* Thomas Rap (2008) – ISBN 9789060057230
Matthäus, Lothar & Martin Härter: *Ganz oder gar nicht* Lübbe (2012) – ISBN 9783785724675
McColl, Graham: *How a Nation Lost the World Cup* Headline Book Publishing (2006) – ISBN 0755314096
Mee, Tonny van der: *Simon Tahamata e.a. Molukse voetbalhelden in dienst van Oranje* Kick Uitgevers (2012) – ISBN 9789491555022
Mulder, Jan: *De eeuwige reserve* Villa (1982) – ISBN 9789026920257
Nederlof, Bert: *Huub Stevens – Nooit Opgeven* Edicola Sport (2016) – ISBN 9789492500014
Nederlof, Bert: *Rob Rensenbrink – Het Slangenmens* Edicola Sport (2017) – ISBN 9789492500595
Neeskens, Johan: *Neeskens* CenterBoek (1990) – ISBN 9789050871112

Niehe, Tim: *Het waren 18 onvergetelijke minuten…*
Uitgeverij de Kring (2017) – ISBN 9789462970847
Rummenigge, Karl-Heinz: *So Wurden Wir Europameister*
Copress (1980) – ISBN 9783767901513
Schier, Andreas: *Horst Hrubesch – die Biografie*
Gütersloher Verlagshaus (2015) – ISBN 9783579070599
Schots, Mik: *Rep – Een roerig (voetbal)leven*
De Arbeiderspers (2010) – ISBN 9789029573740
Schumacher, Harald: *Anpfiff, Enthüllungen über den deutschen Fußball*
Droemer Knaur (1998) – ISBN 9783426039298
Siebelink, Jeroen: *De Lange – Het verhaal van Dick Nanninga*
Thomas Rap (2016) – ISBN 9789400404939
Smouter, Karel & Remko den Boef – *Eenmaal Oranje – eeuwige debutanten v/h Ned. elftal* Veen (2012) – ISBN 9789020411867
Vaessen, Theo: *Arie Haan, Genoeg Gelachen*
M & P (1989) – ISBN 9065903761
Vaessen, Theo: *Huub Stevens, Ongezouten*
House Of Knowledge (2008) – ISBN 9085105305
Vaessen, Theo: *Ruud Geels, Altijd Raak – De biografie van een vergeten topscorer* House of Knowledge (2007) – ISBN 9789085104070
Veld, Antje: *Prof – De biografie van Kees Rijvers*
Thomas Rap (2016) – ISBN 9789400404922
Verkamman, Matty: *De Internationals – de historie van Oranje*
Weekbladpers / VI (1999) – ISBN 9060056884
Verkamman, Matty & Jan Derksen: *Het Nederlands Elftal – historie van Oranje 1905–1989* Luitingh-Sijthoff (1996) – ISBN 9789024526055
Wijnstekers, Marco: *Kees Kist – Doelgericht*
Sportliteratuur Uitgeverij (2015) – ISBN 9789460210235
Willems, Raf & H. Janssen: *De geschiedenis van het EK 1960–2008*
Roularta Books (2008) – ISBN 9086791239
Wilson, Mike: *Don't Cry for Me Argentina*
Mainstream Publishing (1998) – ISBN 1851588954
Wolf, Eberhard & Dennis Schmidt: *1978*
Süddeutsche Zeitung (2006) – ISBN 3866151642

Andere Bronnen

Kranten:

De Telegraaf, Het Vrije Volk, Nieuwsblad van het Noorden, Limburgs Dagblad, NRC Handelsblad, Trouw, de Volkskrant, De Waarheid, Algemeen Dagblad, Provinciale Zeeuwse Courant, Leeuwarder Courant, Leidse Courant, Leidsch Dagblad, Het Parool, De Stem, Die Zeit.

Tijdschriften:

Voetbal International, 11FREUNDE.

Integrale wedstrijdverslagen:

DDR – Nederland (Nederlands commentaar)
Nederland – Griekenland (Nederlands commentaar)
West-Duitsland – Nederland (Duits commentaar)
Nederland – Tsjecho-Slowakije (Frans commentaar)
België – West-Duitsland (Duits commentaar)

Veelvuldig is er gebruikgemaakt van de website www.voetbalstats.nl.

In mei 2026 werd ChatGPT gevraagd om het boek na te lezen op fouten. Dat leverde tientallen kleine foutjes op, maar ook een paar inhoudelijke.

Onderstaande lijst bevat alle spelers die werden geselecteerd voor het EK 1980. Hun rugnummer, naam, geboorteplaats, club en leeftijd tijdens dat toernooi worden gevolgd door het aantal interlands dat ze speelden tot het EK met achter de streep het aantal interlands dat ze uiteindelijk zouden spelen in hun carrière.

Heini Otto en John Metgod gingen niet naar Italië, maar bleven op oproepbasis in Nederland.

1	Piet Schrijvers	Jutphaas	Ajax	33	32/46
2	Ben Wijnstekers	Rotterdam	Feyenoord	24	4/36
3	Michel van de Korput	Wagenberg	Feyenoord	23	3/23
4	Hugo Hovenkamp	Groningen	AZ ’67	29	18/31
5	Ruud Krol	Amsterdam	Vancouver Whitec.	31	71/83
6	Jan Poortvliet	Arnemuiden	PSV	24	15/19
7	René van de Kerkhof	Helmond	PSV	28	36/47
8	Willy van de Kerkhof	Helmond	PSV	28	36/63
9	Kees Kist	Steenwijk	AZ ’67	27	16/21
10	Arie Haan	Finsterwolde	Anderlecht	31	32/35
11	Heini Otto	Amsterdam	FC Twente	25	1/1
12	Johnny Rep	Zaandam	Saint-Étienne	28	35/42
13	Dick Nanninga	Groningen	Roda JC	31	11/15
14	Adrie Koster	Zierikzee	PSV	25	3/3
15	Huub Stevens	Sittard	PSV	26	10/18
16	Pim Doesburg	Rotterdam	Sparta	36	3/8
17	Martien Vreijsen	Breda	NAC	24	0/1
18	Frans Thijssen	Malden	Ipswich Town	28	7/14
19	Romeo Zondervan	Paramaribo	FC Twente	21	0/1
20	Hans van Breukelen	Utrecht	FC Utrecht	23	0/73
21	Ernie Brandts	Didam	PSV	24	17/24
22	John Metgod	Amsterdam	AZ ’67	22	7/21

Onderstaande lijst bevat alle spelers die tussen het WK van 1978 en het EK van 1980 uitkwamen voor het Nederlands elftal, maar niet meegingen naar Italië. Hun naam, geboorteplaats en leeftijd worden gevolgd door het aantal interlands dat ze speelden tot het EK met achter de streep het aantal interlands dat ze uiteindelijk zouden spelen in hun carrière.
Willem van Hanegem speelde alleen zijn eigen afscheidswedstrijd.

Piet Wildschut	Leeuwarden	22	9/11
Wim Jansen	Rotterdam	33	65/65
Rob Rensenbrink	Oostzaan	32	46/46
Jan Peters (AZ '67)	Groesbeek	25	20/31
Ruud Geels	Haarlem	31	18/24
Johnny Dusbaba	Den Haag	24	4/4
Adrie van Kraaij	Eindhoven	26	17/17
Johan Neeskens	Heemstede	28	47/49
Tscheu La Ling	Den Haag	24	7/14
Pierre Vermeulen	Kerkrade	25	3/9
Simon Tahamata	Vught	24	6/22
Jan Peters (Feyenoord)	Gorinchem	26	1/1
Willem van Hanegem	Breskens	36	52/52
Michel Valke	Zwijndrecht	20	1/16
Dick Schoenaker	Ede	27	4/13
Luuk Balkestein	Apeldoorn	26	1/1

Eindstand Eredivisie 1979–1980

1	Ajax	34	22	6	6	**50**	77 – 41
2	AZ ’67	34	20	7	7	**47**	77 – 36
3	PSV	34	18	8	8	**44**	66 – 37
4	Feyenoord	34	15	13	6	**43**	58 – 36
5	FC Utrecht	34	14	11	9	**39**	49 – 35
6	FC Twente	34	16	7	11	**39**	49 – 41
7	Roda JC	34	14	8	12	**36**	51 – 49
8	Willem II	34	11	12	11	**34**	43 – 63
9	Excelsior	34	10	11	13	**31**	56 – 60
10	FC Den Haag	34	11	9	14	**31**	38 – 43
11	MVV	34	10	11	13	**31**	46 – 53
12	Go Ahead Eagles	34	12	6	16	**30**	51 – 52
13	Sparta	34	10	7	17	**27**	45 – 55
14	PEC Zwolle	34	9	9	16	**27**	36 – 47
15	N.E.C.	34	11	5	18	**27**	33 – 50
16	NAC	34	10	7	17	**27**	35 – 59
17	Vitesse	34	6	13	15	**25**	35 – 59
18	Haarlem	34	7	10	17	**24**	38 – 67

Wedstrijdindex

13	Argentinië – Nederland	3–1	25-6-'78	Buenos Aires
76	Nederland – IJsland	3–0	20-9-'78	Nijmegen
83	Zwitserland – Nederland	1–3	11-10-'78	Bern
96	Nederland – Xerxes	2–0	14-11-'78	Zeist
97	Nederland – DDR	3–0	15-11-'78	Rotterdam
103	West-Duitsland – Nederland	3–1	20-12-'78	Düsseldorf
108	Italië – Nederland	3–0	24-2-'79	Milaan
115	Nederland – Unitas	4–0	27-3-'79	Zeist
116	Nederland – Zwitserland	3–0	28-3-'79	Eindhoven
119	Polen – Nederland	2–0	2-5-'79	Chorzów
133	Nederland – Argentinië	0–0	22-5-'79	Bern
150	IJsland – Nederland	0–4	5-9-'79	Reykjavik
158	Nederland – België	1–0	26-9-'79	Rotterdam
162	Nederland – Polen	1–1	17-10-'79	Amsterdam
171	DDR – Nederland	2–3	21-11-'79	Leipzig
174	Nederland – SDW	3–1	19-11-'79	Zeist
199	Spanje – Nederland	1–0	23-1-'80	Vigo
205	Frankrijk – Nederland	0–0	26-3-'80	Parijs
219	Nederland – Xerxes	6–2	30-5-'80	Zeist
223	Grazer AK – Nederland	1–5	2-6-'80	Graz
229	Karinthië [32] – Nederland	0–3	5-6-'80	Klagenfurt
237	Udinese – Nederland	0–4	7-6-'80	Udine
261	Nederland – Griekenland	1–0	11-6-'80	Napels
296	Varese – Nederland [33]	1–2	12-6-'80	Castellammare
309	Nederland – West-Duitsland	2–3	14-6-'80	Napels
357	Nederland – Tsjecho-Slowakije	1–1	17-6-'80	Milaan

[32] Combinatie van Klagenfurt en Villach
[33] Sommige kranten noemen een uitslag van 0–2.